N. IORGA

MEMORII

INCERCAREA GUVERNĂRII PESTE PARTIDE

(1931-2)

VOL. VI

BUCUREȘTI / 1939

N. IORGA

MEMORII

ÎNCERCAREA GUVERNĂRII PESTE PARTIDE

(1931-2)

VOL. VI

1939

7 Iunie.

Sânt trezit la ceasurile 5 de Dumitrescu, secretarul prinţului Carol, şi de Cădere, secretarul de la Justiţie. Îmi anunţă sosirea cu avionul a prinţului. E la Cotroceni. A fost primit de prinţul Nicolae, care l-a îmbrăţişat. Două regimente i-au dat onorurile. Mă chiamă. Arăt că trebuie să ştiu de ce e vorba,

Peste două ceasuri, ziarele apar cu vestea. Maniu, chemat, a salutat pe prinţ cu un „Bine aţi venit". Guvernul admite deci noua ordine de lucruri. Nicio rezistenţă nu se semnalează. Imediat Averescu s'a dus la oarele unu' de noapte. În foaia lui de sară se insistă asupra faptului că a fost primit. Liberalii consideră acest act ca o aventură pusă la cale cu guvernul.

Sosirea s'a făcut cu avionul la oarele zece şi jumătate. Nimeni din guvern nu m'a înştiinţat.

La Cameră. La ceasurile 9 sânt singur acolo. Încetul cu încetul deputaţii vin. Conversaţii obişnuite. Stere, suit pe o masă, perorează foarte încunjurat: s'a şi adaptat... Brătescu-Voineşti se primblă cu el la braţ. Îi spun ce monstruoasă fiinţă a fost lângă dânsul.—Nu chiar aşa de mult, şi, apoi, eu îl studiez.—Bestia sfidează mai departe.

Manoilescu, Nae Ionescu, Cornescu, generalul Racoviţă triumfă, poate prea mult.

Eu sânt de părere că un loc în Regenţă e ce trebuie să se ofere prinţului. Nae Ionescu m'a şi înscris între trădători.

Camera nu se poate deschide. Nu e niciun ministru pe bancă... Şedinţa, mâne la 10. Generalul Racoviţă întrerupe pe Şt. C. Pop şi e pus la locul lui. Discuţia să fie liberă şi calmă!

Maniu e în luptă cu ţărăniştii, minus Mihalache şi Madgearu. El vrea un regent; ei un rege. Vaida, mai ales, e foarte violent. Nu se ştie cine va birui. Studenţii, ofiţerii de reservă manifestă. Cuza e dus pe braţe de băieţi şi ţine discursuri în stradă. Steaguri apar la autorităţi şi la prăvălii. Altfel, linişte.

8 Iunie.

Adunarea se deschide, încunjurată de o lume imensă. Ca şi armata, ea vrea pe regele Carol.

Şedinţă demnă. Însă, la început, propunerea de a face din Mihai „Marele Voevod al Albei-Iulii". Propunere a lui Manoilescu. Protestez energic: nu e serios. În comisiune, Manoilescu îşi apără dârz părerea. Moştenitorul italian nu e de Savoia *(sic)*? Şi Mihalache intervine. Face propunerea de a se vota, promiţându-se o revenire. Îi laud „instinctul" şi el se supără puţin. Se procedează după părerea lui. 100 de abţineri. Iunian, care joacă rolul şi de jurist şi de regisor, presintă cele două acte care înlătură situaţia creată la 4 Ianuar.

Ieau cuvântul arătând nulitatea actului şi destăinuiesc cele petrecute atunci.

Apoi şi Senatul vine: Patriarhul, slab, tăcut, trist, ia locul lângă mine; Văitoianu apare ca observator; Presan e calm şi sigur.

Se trece coroana prințului Carol. Las să vorbească toți ceilalți. Averescu, present, deleagă, din prudență, pe Goga, care făgăduia celui ce s'ar întoarce un glonț și acum se laudă că a pregătit schimbarea. Lupu aruncă frase înflăcărate. Foarte demn Hans Otto Roth; contele Bethlen convenabil (vrea liniște). Apoi Evreul, Ruteanul (tendențios), plus un Bulgar. Uitam pe Cuza, primit în râsete. Ieau cuvântul pentru a cere înlăturarea amestecului armatei, al amicilor, al partidelor.

Votarea. Un vot contra. Pop vorbește cald. Mulțămește regenților (Patriarhul e „marele preot"; mai mult de Sărățeanu, absent). Amintesc de princesă. Promite pe urmă: el vorbește „în etape". „Vă aștept etapele"....

Regele, spătos și voinic. Cu vechiul zimbet, puțin enigmatic. Sigur de sine și calm. Bun discurs de împăciuire. Puțin dur despre cei de iertat. Amintiri din Eminescu. Un crez, care e al mieu. Vorbind de intelectualii presenți, îi privește lung. Îl salut. Aplause.

Șt. C. Pop e foarte bine: cinstit și viguros. Contra cui ascunde și minte.

Regele mă chiamă după ședință. Îi spun cât sânt de mișcat. Îmi amintește că m'a privit. „Să dea Dumnezeu să fie bine", zic eu. Pentru audiența la el, prefer să nu întâlnesc pe Maniu. „Prea l-am întâlnit des, ca să doresc și acum."

La Regele. Vorbim de palatul părăsit, de covoarele rupte... „Se vede că n'a fost stăpân"... El, e ca acasă, fără urmă de desțărare, Mă întreabă de situație. Vrea un Ministeriu de concentrare fără un șef de partid în frunte. A vorbit cu Gh. Brătianu, care-i va răspunde dacă vine singur ori cu o parte din partid. Îi arăt că Averescu e

imposibil, şi după atitudinea de la 4 Ianuar. Tot aşa şi Goga. S'ar putea lua de la ei Aníbal Teodorescu. Regele spune că nu vrea să dea ţara în arendă ministrului preşedinte,cum zicea Manoilescu, ci să aleagă oamenii. — Ce zic de un Ministeriu Mihalache? — Omul a fost ridicat peste puterile lui; nu poate fi ridicat mai mult. Şi, de altfel, el nu mai e simbolul: Maniu l-a ros pe d'inuntru pe trei şferturi. Eu recomand pe Presan, pe care sânt gata a-l ajuta. Oposiţie nu fac nimănui. Mie, după recunoaşterile din străinătate, ţara nu mai are ce-mi da: eu am ce-i da.

Ne despărţim. Regina Elisabeta aşteaptă. Fusese şi prinţul Nicolae, dar plecase.

Regele iese, cald aclamat. Merge la Şosea. Se întoarce cu princesa Elisabeta şi cu Mihai.

9 Iunie.

La Văleni.

Seara, aflu oferte de colaborare, mai mult sau mai puţin deschise: Hamangiu, Emil Miclescu.

10 Iunie.

Liberalii nu recunosc noua Domnie. Dar Gh. Brătianu nu iscăleşte declaraţia ce i s'a trimes. Fiul lui Ion Brătianu e exclus din partid. Regele e atacat personal, direct, crud, fără nicio cruţare.

Mândrescu vine şi el la mine pentru colaborare...

Comandorul Păiş, venit din întâmplare, laudă pe prinţul Nicolae. În legătura lui de dragoste e discret (princesa mi-a spus că în general e bine: „Il a un 'charme"). E îngrijorat de zăbava în constituirea Ministeriului: îi

vorbesc de posibilitatea unei presidenţii a Patriarhului. Pe Maniu nu-l primesc. Dar presa continuă a fi pentru el.

După dejun, un tânăr de la Finanţe vine să-mi spună că încasările merg slab. E pericol de neacoperire a cheltuielilor. Madgearu, — azi deprimat, — era harnic, dar de un timp nu asculta pe nimeni şi se amesteca în comerţ. Îi plăcea să facă pe dictatorul, de şi acuma se teme de dictatori. Popovici ar fi înapoiat. Manoilescu, bine: Francesii ar fi imitat sistemul lui pentru găsirea cifrei de afaceri

*

Vine Dinu Cesianu, căruia i s'a oferit Legaţia de la Paris şi a refusat-o din motive de familie: şi pe el îl îngrijorează zăbava în resolvirea crisei (Maniu a fost ieri, preşedinţii Parlamentului la amiazi; acuma e Averescu, apoi va fi Lupu. Presan se obstinează în refus). Îi repet că eu cred într'o întoarcere a lui Maniu, pe care voiu fi silit să-l atac. De ce nu s'ar lua Şt. C. Pop? Cu el aş face sacrificiul de a merge. Cu Maniu doar după insistenţa publică, în scris, a Regelui.

Sânt din nou chemat la Regele. Îmi dă, cu cuvinte amabile, pentru rolul mieu cultural, cordonul „Carol I-iu". Îi vorbesc de Presan, de Cicio Pop, ca preşedinţi de Consiliu, dar adaug că sânt sigur de numirea lui Maniu.

O recunoaşte: n'are cum face altfel. Va refusa însă decretele care i s'ar părea contra intereselor ţării. — Dar Maiestatea Voastră voiă un preşedinte care să nu fie şef de partid. — În politică, porneşti cu o ideie şi eşti silit să ajungi la alta. Dar păstrează şi o reservă: Presan, Titulescu. Apoi, la deschiderea uşii, cu oarecare jenă: „Şi mata însuţi". Îi spusesem că s'ar putea să dau şi eu pe cineva, ca pe Munteanu-Râmnic, dar numai după o scrisoare regală, ca aceia pe care, cândva, de la Carol I-iu a primit-o Kogălniceanu. — Dar atunci ar trebui

s'o scriu şi celorlalţi... — De ce nu? — E o ideie. Voiu vorbi cu Nicolae. Şi, —să treacă noaptea....

*

Seara, plecarea lui St.-Aulaire. La gară dr. Angelescu se arată speriat de ce a spus însuşi la clubul liberal. Ciclo Pop, căruia-i vorbesc de articolul pe care i l-am consacrat, spune: „Când mă lăudaţi mai mult, atuncea mă tem".

Îi arăt că l-am recomandat Regelui. „N'am umeri destul de largi." Aceia sânt ai lui Maniu, un om „cu atâta răbdare. — Şi atât. — Şi alte calităţi... — Încă ascunse. Şi vă iubeşte mult. — Ferească-mă Dumnezeu de aşa iubire!

11 Iunie.

Ziarişti americani. Şi unul danes.

După amiazi la Cameră. Câţiva deputaţi. Şedinţa se amână.

Cineva, un ofiţer superior care ştie totul, îmi spune că povestirea locotenent-colonelului Precup şi a lui Nicoară despre întoarcerea Regelui nu cuprinde tot adevărul. Sânt nişte ofiţeri „politiciani". Maniu n'a ştiut nimic. Venise cu gândul de arestare. Schimbarea la faţă a tuturora e revoltătoare. Oamenii politici dau asalt. Regele a fost silit a-i „ruga". Poate va veni momentul şi pentru alte metode.

*

Seara, la 9. Maniu are însărcinarea oficială de a forma Cabinetul.

Maniu n'a reuşit. Cele două nuanţe din partid nu se înţeleg. El se declară obosit şi bolnav.

Aflu însă că la Regele a fost aşa de pretenţios, încât L-a desgustat.

12 Iunie.

Presan a fost chemat deci de la ţară.

El vine la mine pe la 3. Va întreba pe toţi, şi pe Vintilă Brătianu, care e în plină retragere, dar dârz nevoie mare! Aprob ideia. Speră în concursul naţional-ţărăniştilor. Şi Averescu i-a propus pe al lui, poate cu participarea sa personală. Ar vrea măcar pe Gh. Brătianu dintre liberali. Îmi oferă vice-presidenţia. Îl rog nici să nu pomenească de aşa ceva, căci ar speria pe ceilalţi. — Ce Ministeriu vreau?—Acela pe care nu-l va primi nimeni.

13 Iunie.

Generalul Presan, spun ziarele, neputând câştiga pe Vintilă Brătianu, şi-a depus mandatul.

Ar vrea să-mi vorbească, şi—nu mai vine.

Maniu reface Ministeriul, punând pe M. Popovici la Finanţe şi înlăturând, cu Voicu Niţescu, pe Răducanu, Ioaniţescu şi Mirto, trei fruntaşi ţărănişti.

14 Iunie.

Procesul lui Tzigara-Samurcaş pentru insultele ce mi-a adus ca rector. E extraordinar de provocant. Bate cu pumnul în masă, loveşte cu dosul mîinii documentele, înaintează agresiv către masa judecătorilor. Amestecă purtarea lui supt ocupaţie. Insultă pe cei cari la Iaşi făceau patriotism „ieftin" în dosul armatelor româneşti şi ruseşti. Exhibează scrisori de la cei cărora li-a apărat averile ca prefect de poliţie. Arată şi ceteşte scrisori de ale Brătienilor. Dacă va fi condamnat, demisionează din învăţământ şi publică dosarele sale.

Din comisiune, președintele, magistratul Mladoveanu, și profesorul Longinescu sânt pentru avertisment. Majoritatea de trei, P. Bogdan de la Iași, Iacobovici de la Cluj și Botezat de la Cernăuți fac să fie achitat.

Demisionez din rectorat.

*

La Cameră, noul Ministeriu Maniu. Șeful are lângă el pe M. Popovici, sigur de sine și mândru, pe Madgearu, palid, pe Iunian lângă Manoilescu și la capăt rotofeiul Potârcă. Dă explicații jalnice, mult aplaudate. Dar și cuvântarea mea contra exclusivismului de partid și pentru drepturile Regelui află un răsunet în majoritate.

*

Duca a găsit burduful pe care să plutească: „expectativa binevoitoare și patriotică".

*

Lui Tașcă i s'a impus la Berlin să-și facă discursul de președinte nemțește său românește. A învățat pe de rost frase germane.

16 Iunie.

Presan la mine. Îmi arată ce răspunsuri i s'au dat de șefii de partide. Maniu i-a pretins mai multe Ministerii decât se puteau da, Averescu a propus numai pe Anibal Teodorescu, cu care Presan nu credea că se poate mulțămi, Lupu vrea două Ministere, nu știu câte subsecretariate, patruzeci de locuri în Cameră prin „utilisarea demisiilor în alb". Vintilă Brătianu l-a acoperit cu o ploaie de imprecații.

Îmi spune că Stere a cerut să fie primit de Rege, care i-a pus condiția de a retracta public în Cameră.

*

Ieri a fost congresul liberal al lui Gh. Brătianu. I s'au închinat foştii miei elevi de la Fontenay, supt conducerea lui Giurescu: Panaitescu, Lambrino (!). Alături, preotul V. Radu, căruia abia i-am procurat un mare premiu la Academie, şi Victor Papacostea, de ale cărui platitudini nu puteam scăpa.

*

După-amiază, la Cameră, interpelez asupra situaţiei Muzeului lui Tzigara-Samurcaş de la Şosea.

Comandorul Zaharia, în termini călduroşi, cere răspingerea demisiei mele de la rectorat. Ministrul declară că a făcut-o şi că pentru Fundaţie va aranja în câteva zile.

Discursuri la legea Camerelor agricole. Interesanţi un cizmar ungur din Ciuc şi ţăranul Mişa Vasiescu. Vehement contra lui Mihalache, D. R. Ioaniţescu, foarte aplaudat.

*

Studenţii s'ar mişca pentru a-mi da satisfacţie. Afară de „Universul" toată presa tace. (Dr. Angelescu a putut strecura două articolaşe la foile liberale.)

17 Iunie.

Decanii vin la mine pentru a mi se arăta solidari.

Seara, studenţii demonstrează călduros înaintea casei mele. La Cameră Mirto-mi vorbeşte de posibilitatea colaborării cu ţărăniştii, după spargerea partidului la putere.

Gh. Brătianu a fost la mine ca să-mi spuie că nu se gândeşte la vre-o împăcare cu Duca, cu atât mai puţin cu unchiul său Vintilă. Va reintra în Cameră. Dar, aici, se mulţămeşte a ceti o declaraţie în numele „partidului naţional-liberal", care e foarte aplaudată.

Tinerii istorici, conduşi de Giurescu, se înscriu formal la el.

Au găsit, în sfârşit, politică „intelectuală"...

18 Iunie.

Senatul universitar mă asigură de cele mai bune sentimente, dar nu iea atitudine faţă de Tzigara-Samurcaş.

*

La Cameră vorbesc contra admiterii localurilor de jocuri de noroc.

Legea listei civile şi a dotaţiilor.

*

Vorbesc şi la legea sanitară. Moldovan, sub-secretarul de la Sănătate, răspunde blajin.

*

Aflu de la Mirto că Maniu a fost surprins la întoarcerea Regelui. A spus în Consiliu: „Văd că m'am înşelat, armata nu mă urmează". Iar generalul Condeescu i-a răspuns, ca încercare: „Daţi ordin şi vă va urma". „Îndreptarea" spunea aseară că Madgearu a vorbit noaptea la 12 despre iminenta arestare.

*

După amiazi cruţătoare interpelare cu privire la Muzeul de la Şosea.

20 Iunie.

La Cameră învălmăşită alegere de vice-preşedinţi. Ceartă la legea sanitară, provocată de demagogi. Vaida mă face să intervin pentru a potoli lucrurile. Noaptea, scandal provocat de Ioaniţescu.

23 Iunie.

Ieri s'a presintat proiectul de lege pentru pensia Patriarhului şi a lui Sărăţeanu.

Ieau cuvântul, dimineaţa. Înainte de mine, vulgar, deputatul lupist Leon. După mine, în sens guvernamental, Cuza. Maniu, omul „în doi peri", trage sfori usate.

După-amiazi se trece proiectul cu două voturi.

*

Se dau premiile de literatură lui Crainic şi Basarabescu. Rebreanu, în conflict cu primul, îl combate cu dinţii strânşi. Minulescu nu cutează a spune numele lui Arghezi.

24-5 Iunie.

La Piua Petrei. De aici la Hârşova. Primire călduroasă... şi cu sunet de treascuri. Conferinţă la Constanţa, despre „Lipsa de virtute cetăţenească"; de şi, din causa zăbăvii sosirii mele, foarte mulţi plecaseră, sala e tixită de lume.

A doua zi, la Mangalia. Întors prin frumoasa regiune a „Bărăganului" dobrogean, pe la Adam-Clisi, Cusgun, Silistra, unde aflu pe Taşcu Pucerea şi pe Pericle Papahagi, Turtucaia, — infect cuib tragic, — şi Oltenita.

26 Iunie.

Se discută contractul telefoanelor. Obişnuitul atac al lui Ioaniţescu. Anunţându-se proiectul pentru Dobrogea Nouă, Mihalache asigură că nu se vor lesa drepturile coloniştilor.

27 Iunie.

Vorbesc, aplaudat, contra concesiei telefoanelor. Aceiaşi Cameră stă înţepenită când, după amiazi, atac contractul Stewart pentru Şosele (opera lui Madgearu).

28 Iunie.

La Cameră, legea Dobrogii-Noi. Vorbește Buzdugan, îngăimat ca de obiceiu, pe alocuri violent. Deputații bulgari urlă, când li se spune că zilnic ieau lecții de la Legația bulgărească. Trebuie să intervin pentru a face să se ridice ședința din lipsa deputaților.

După amiazi, terminând Buzdugan, vorbesc eu. Mihalache răspunde cu cifre. În Dobrogea-Nouă e puțin pământ neîmpărțit. Deci colonisarea a dat faliment,—ceia ce constat.

*

În urma unui strălucit concurs (cu Busuioceanu) Gh. Oprescu capătă catedra de istoria artei.

29 Iunie.

Împărțirea premiilor la Universitate. Invit pe Rege, care, reținut, dă câteva cuvinte scrise.

*

După-amiazi opresc pentru un moment discuția legii Dobrogii-Noi. Apoi se încuie ușile ca să nu mai fugă nimeni, și i se dă drumul.

30 Iunie.

Legea s'a luat în considerație aseară, cu 45 de deputați.

Acuma, se repetă. Și se votează și noile taxe de consumație și legea cărăușiei.

Camerele se închid cu un auto-encomiu al lui Maniu.

*

Azi dimineață, „regele chibriturilor", Ivar Krueger, la mine. Îi explic suferințile țării de pe urma unei clase dominante inferioare. El îmi vorbește de Franța, de

Poincaré, omul lucrurilor mici, cu hotăriri ca pentru zilele mari.

1-iu Iulie.

La Palat, pentru dejunul oferit de Rege ministrului sârb Marincovici. Legaţia sârbească, Maniu, Mironescu, şefii Curţii.

Regele îmi întinde păharul, ostentativ.

Îşi arată dorinţa de a veni la cursurile de la Văleni.

Principesa Ileana se interesează de studente. Pare un suflet bun şi curat.

5 Iulie.

Un deputat majoritar, Penescu, avocat al Suedesilor pentru chibrituri, inventează o conversaţie a mea despre dânşii la Cameră şi aduce demisia fiului mieu Mircea de la dânşii.

*

Tzigara-Samurcaş cere să se strice concursul la care a reuşit Oprescu.

10 Iulie.

Insulte ordinare în foaia lui Averescu. Se teme că ieau guvernul!

11 Iulie.

Comunicat al lui Maniu că Regele-i cere să continue. Ieri, Vintilă Brătianu a avut audienţă „la Palat", pentru a aduce un memoriu. Urmează Duca, sigur de sine.

Regele a visitat, cu primarul Dobrescu, oraşul.

15 Iulie.

Vine la Văleni corul de la Storojineţ.

Asistă princesa Elena.

Regele trimete o scrisoare : va veni mai târziu.

16-17 Iulie.

Asistă şi vorbeşte la cursuri profesorul american Joseph Rouček.

22 Iulie.

Gh. Beza, fiu de Macedonean, fost redactor la „Epoca", a tras asupra lui Angelescu, sub-secretar la Interne, şi l-a rănit în mai multe locuri.

29 Iulie.

Ministrul Franciei îmi aduce la Văleni placa Legiunii de Onoare. În sala de cursuri laudă frumoasele locuri cu dealuri şi livezi şi spune că nicăieri nu puteam fi decorat mai bine decât în locul creaţiunii mele.

5 August.

Patrusprezece Armeni, cu harnicul Sirouni, mă visitează. Un fost comandant de armată armeană îmi spune câteva cuvinte mişcătoare.

8 August.

Visită a vre-o treizeci de studenţi din Breslau.

12 August.

Regele vine cu automobilul la amiazi. Ars de soare, îngrăşat. Poartă bereta de aviaţie. Cetesc la sală cuvântul de întâmpinare. Răspunde în puţine cuvinte. Termină asigurând că va încerca să înoade tradiţia Statului cultural al lui Brâncoveanu. E primit foarte călduros.

Arată preocupat de lipsa de bani a ţării. Vădit îl apasă grijile.

După ce a cercetat aşezămintele, pleacă.

14 August.

Gh. Brătianu vine pentru lecţia lui, cu o suită de două automobile. Partidul lui află potrivită curtea salei de cursuri pentru a i se presinta. Şi el se teme de continuarea regimului Maniu.

*

Presa francesă continuă a fi ostilă Regelui.

15 August.

Închidere pe tăcute a cursurilor. Ascultătorii au fost mai mult tineri, fără legături cu viaţa mea.

16 August.

O furioasă campanie de ziare contra mea. Pentru „Viitorul" sânt un pur bolşevic. „L'indépendance" conjură pe Maniu să facă un pact de succesiune. „Îndreptarea" mă acopere de înjurii. „Universul", supt iscălitura lui C. Bacalbaşa, conjură pe rege să „se păzească". „Curentul" mă pune laolaltă cu ceilalţi „şefi de partide": trist că a venit Titulescu, aş fi bucuros că a plecat.

22 August.

Încep conferinţile la Sinaia, despre cetitul şi înţelegerea cărţii. Ele vor fi tot mai cercetate.

30 August.

La Bucureşti, pentru ultima repetiţie a „Casandrei".

31 August.

Seara, „Casandra". Joc foarte bun. Primire din partea publicului, călduţă. Vădit, şi această piesă îl întrece.

13 Septembre.

Cele mai urîte calomnii contra Regelui, de la oamenii pe cari-i crede siguri.

*

Inculeț și Ciugureanu la mine. Cel d'întâiu, aflând de la Lupu că socotesc bună o înțelegere între șefii de grupări, cu excluderea îndărătniciei lui Averescu, vin să mă întrebe dacă n'ar putea fi posibilă o întrevedere cu Vintilă Brătianu.—De ce nu? Îl prefer aventurii lui Gheorghe Brătianu care și-a strâns în jur pe toți fugarii. Inculeț vede o adunare a „ciocoilor", tot felul de „prinți" strânși în jurul lui Brătianu „tânărul". Îi spun că e o veche părere a mea această concentrare a aristocrației intelectualisate (la un moment îi scapă întrebarea: ce ar fi de făcut în cas când, din nou, „coroana ar fi vacantă"? Nu-i răspund).

Regele s'a declarat contra dictaturii și pentru o acțiune solidară de refacere economică. Interviewul dat unui ziar engles e de sigur bun. Nu se potrivește cu ce se colportează.

*

Un proprietar de aici îmi arată cum a fost expropriat la București, în Calea Plevnei, pentru ca locul subsecretarului de Stat A. să capete a patra fațadă....

21 Septembre.

Foarte cercetată, adunarea comitetului nostru la București. Preoții ardeleni, Câmpeanu și Pușcariu, găsesc cuvinte energice și duioase, după cuvântarea mea.

Zotta-mi spune că Dori Popovici ar vrea să mă vadă: umblă după o ligă economică în Bucovina. N'o pot lua

în serios; e manopera unui politician — şi ce politician! Zotta-mi spune că a aflat de la comanda jandarmeriei că ţăranii bucovineni sânt gata să se revolte; Basarabenii au aşteptat doar atâta. Îi spun că ştirile îmi par exagerate.

*

Seara, la Sinaia. Regele e la Bacău pentru o serbare militară.

22 Septembre.

Puiu Dimitrescu, secretarul regelui, a fost înştiinţat că voiesc să fiu primit.

Regele, îmbrăcat civil, foarte sănătos şi în excelentă dispoziţie.

Subliniază că nu e vorba, cu mine, de o „consultaţie". Am arătat că eu n'am cerut audienţă, ca să nu se creadă că aş urmări vre-un avantagiu. Eu nu mă umilesc nici înaintea lui Dumnezeu şi nu cer nimic nimănui. Dacă vre-odată aş avea să-L servesc, să nu mi se poată spune că eu, cerând, trebuie să execut ce mi se spune, ci vreau să fiu chemat pentru ideile mele, liber a le realisa.

Arăt ce s'a vorbit la adunarea amicilor miei, şi Regele se interesează de ce represintă ei. După ce-i arăt soluţiile noastre, iea cuvântul şi vorbeşte, cald şi clar. Agricultura, compromisă prin demagogie şi ignoranţă, trebuie restaurată: din ea se hrăneşte ţara. Omul trebuie să se puie pe lucru. Spiritul de clasă a adus despovărări fatale pentru fisc. În locul comisiunilor mele, e pentru întrebuinţarea cooperaţiei. I se pare că s'a făcut abus de teorii. Ţăranul a cheltuit prosteşte, nici măcar pentru ridicarea nivelului cultural al casei sale. Orăşanul e strivit de sarcini. Resturile marii proprietăţi se cer ajutate. E păcat că ţăranului, bun debitor, i s'a lăsat pământul de pomană: atâtea miliarde pierdute... Osebeşte între Maniu şi Miha-

Iache, care se pare că se bucură de o mai bună apreciere. Îl revoltă atitudinea cutărui demagog a cărui acțiune, criminală, ar putea duce și la o arestare. Audiența lui Duca nu i-a folosit. Recunoaște că Gheorghe Brătianu-și compromite acțiunea prin calitatea aderenților cari se îmbulzesc.

E mulțămit de Mironescu. Nu vrea disolvarea Camerilor, dar dorește să știe dacă majoritățile-l urmează pe Maniu. Eu aș fi „cât un partid", și „toți vreau să mă prindă".

Ar dori — și i-a spus-o și lui Duca — să fie cercetat și pentru altceva decât motive și interese politice. În special mă roagă să vin la el cât de des, pentru orice fel de conversație. Crede că miniștrii, ca în Anglia, nu mai au dreptul de a figura, cât sânt în funcții, ca membri ai unui partid.

Zvonurile de cheltuială pentru încoronare și uniforme sunt născociri.

E pentru întemeierea la Sinaia a unui adevărat Museu al dinastiei. Vorbim de regele Carol: notele lui, scrise microscopic, sânt acuma la dânsul.

23 Septembre.

„Curentul" are un cald articol despre discursul mieu la adunarea partidului (I. Dumitrescu). Nae Ionescu, în „Cuvântul", spune că m'am grăbit cerând o putere pe care aș păstra-o doar câteva luni. Statul românesc se va face mai târziu, fie și peste o revoluție, dar nu numai decât prin mine. Alte ziare reproduc parțial ori tăgăduiesc și injură.

29 Septembre.

La Piua Petrei, Hârșova și Constanța, în cercetarea monumentelor romane.

30 Septembre.

La Mangalia. Întoarcerea prin Silistra. În drum, şatra de propagandă a lui Gh. Brătianu, care a avut o cioc-nire cu ai unchiului său.

1-iu Octombre.

Lucien Romier, fost director al ziarului „Figaro", un elev al Şcolii des Chartes şi din Roma, vine pentru informaţie. S'a lăsat cu greu câştigat pentru această călătorie. Dar ţara-l interesează. E minunat de caracterul aristocratic al ţăranului.

5 Octombre.

Achile Şaraga, fost „primar", se plânge de Maniu. L-a făgăduit că nu-l lasă cât va fi prim-ministru, şi... l-a lăsat.

Îmi anunţă crisa. Se pare că guvernul Mironescu se pregăteşte.

Un cuvânt al lui Madgearu. Şaraga se plângea că se calcă ideologia şi statutul partidului. Răspunsul: „ideo-logia şi statutul sânt pentru proşti şi pentru opoziţie".

*

Romier a spus la Bucureşti, într'o conferinţă, cele mai crude adevăruri politicianilor cari au condus o populaţie subnutrită şi incapabilă de a face o cultură modernă. Aşa că, supt oblăduirea politicianilor, merge spre sigura ruină.

8 Octombre.

Crisa ministerială s'a produs. Maniu ţine să se ştie că se retrage din motive de sănătate. Ţărăniştii vreau pe Mihalache, care refusă. Regele cere pe Mironescu. Ade-renţii cată să păstreze pe Madgearu, oriunde. Mi-o spune Manoilescu, care vine la mine să se informeze.

9 Octombre

Seara, la Belgrad. Mă primește Legația și istoricul Stanoevici, foarte amabil, Dușan Popovici, care a scris despre „Țințari" în Serbia.

10 Octombre.

Cu ei prin oraș, cu totul transformat. Străzi perfect pavate. Perspectivă la Sava. Pod în construcție. Monument al Războiului, de Mestrović. Monument al Recunoștinții față de Francesi. Se inaugurează acela al generalului frances care a întrat primul în Belgrad. Noi clădiri publice mărețe.

11 Octombre.

La Atena.

12 Octombre.

Deschiderea congresului. Nu asistă președintele Republicei și Venizelos, anunțați. Vorbește Menardos, președintele grec: Bizanțul nu există, ci o simplă desvoltare neîntreruptă a elenismului. Delegații pe națiuni: Zlatarschi pentru Bulgari, nemțește, scurt și prost; Radonici, pentru Sârbi. Diehl, în frase elegante, Grégoire, foarte aplaudat pentru un discurs neo-grecesc, lung; Heisenberg, primit triumfal de elevii săi, face o predică zâmbitoare despre unirea spirituală greco-germană. Simpatic, vorbind grecește, bătrânul William Miller. Bine, Italianul delegat de Egipteni. Pace, pentru Italia, spune că țara lui are prea mult de lucru cu ale ei pentru a gândi atâta la Bizanț, dar că acesta e lucru roman. Delegata Olandei, domnișoara Alexandridis, e o blondă profesoară care vor-

beşte încet într'o perfectă franceză. Mişcător, Ocunev despre miseria politică rusească în momentul când marinarii bolşevici sânt în portul Atenei. A vorbit şi un delegat al Ecumenicului.

Deschiderea, după-amiazi, de Sotiriu, a Muzeului bizantin. Apoi la Daphni. Şi, la sfârşit, impunătoarea vecernie de la Metropolie.

Ai noştri de la Congresul interbalcanic au fost la Delphi. Pleacă. Cicio Pop a impus ca om de aparenţă sigură; discursul i l-a făcut Pella. Tot el şi profesorului Clinciu. Pella a vorbit bine de planul Kellogh. Laturea economică a fost interesantă. Noi n'aveam ingineri.

Mă gândesc ca Universitatea noastră să ceară schimb cu colegii din Sud-Estul European şi Academia să propună celor vecine o unire.

Academia s'ar interesa pentru bibliografie şi traduceri. Sârbii, cărora li vorbesc de acestea, aprobă.

13-15 Octombre.

Lucrări ale congresului. Sânt şters de pe lista celor cinci preşedinţi naţionali ai secţiei mele. Voiu presida, mi se spune, secţiile unite. La 13, Joi, după visita noastră la Tatoi, masa dată de comitet. Asistă Venizelos, puţin îmbătrânit, cu calota neagră pe cap. Aude greu. Spune numai câteva cuvinte. Soţia lui, Greacă din Londra, se informează bucuros de lucruri străine. Francesii, Germanii şi Italienii duc prin discursuri lupta lor obişnuită.

La 15, masa la Şcoala franceză.

16 Octombre.

Presidez eu, de şi Lascaris voia să treacă presidenţia lui Diehl, supt cuvânt că a fost vorba ca eu să presidez „într'una din şedinţele secţiilor unite". Diehl, întrebat, spune că nu ştie nimic.

Darkó, de la Debreţin, face o frumoasă comemorare în greceşte lui Bury. Diehl vorbeşte de Împăratul Teofil într'o operă bizantină târzie. Heisenberg distribuie certificate naţiilor după interesele politice de azi. Octogenarul Hatzidakes despre limba grecească de azi. Fac comunicaţia mea despre familiile bizantine în România şi ideia Imperiului.

Dejun la Diehl.

17 Octombre.

Masă la ministrul de Afaceri Străine. Papamihalacopol. Mare făptură de om negricios, cu înfăţişarea cam vulgară; politician de mulţi ani, destul de plin de sine.

18 Octombre.

Dejun cu Românii, Mihalacopol şi Papanastasiu, patronul conferinţei interbalcanice, la primitorul ministru al României, Langa Răşcanu.

După amiazi, şedinţă plenară, ultima. Presidează Diehl. Grégoire, vorbind greceşte, are un mare succes, pe care-l strică tot revenind la tribună. Din nou defilarea pentru mulţămiri a represintanţilor celor trei ţări rivale.

Seara, la preşedintele Republicei. Septuagenar drept, cu ochii bulbucaţi; vorbeşte puţin şi vag, evitând întrebările şi necăutând răspunsurile.

19 Octombre.

Splendide defilări şi spectacole istorice şi populare la Stadion.

20 Octombre.

Plecarea în excursie cu d-na Mănescu, soția atașatului comercial, cu P. Antonescu și C. Marinescu. Trecem canalul de Corint. Vedem Micena și Tirintul. Noaptea la Nauplia.

21 Octombre.

De la Nauplia la Tripolis. Noaptea acolo.

22 Octombre.

De la Tripolis la Sparta. Noaptea din nou la Tripolis.

23 Octombre.

De la Tripolis prin Argos la Atena.

24 Octombre.

Spre Delfi prin Teba. Noaptea la Delfi.

25 Octombre.

Întoarcerea la Atena.

26 Octombre.

Visită la musee și la monumentele ateniene (eu d-na și d-ra Rouillard, egiptologa).

27 Octombre.

Plecarea spre țară. Noaptea în tren.

28 Octombre.

Seara la Belgrad. Plecare cu vasul spre Severin.

29 Octombre.

O după-amiazi la Severin. Excursie la Cerneți. Aflu o carte greacă a lui Vodă-Brâncoveanu.

30 Octombre.

La București.

Văd pe Mironescu. Îmi spune că pe Octombre încasările sânt pe jumătate din prevederi.

*

Tașcă s'a întors de la Berlin. Vorbim îngrijorați de grelele condiții financiare ale țerii.

3 Novembre.

La București. Deschiderea Universității. 2.000 de studenți într'o perfectă ținută. Li arăt greutatea zilei de azi. Mironescu, invitat, adaugă câteva cuvinte în același sens. E deosebit de amabil față de munca mea. Deschid, după amiazi, cursul.

5 Novembre.

M. Popovici la mine. Mă întreabă dacă nu s'ar putea să fac cu actualul Parlament un Ministeriu de naționaliștărăniști și alte elemente. — De ce nu? — Îmi arată risipa de la organisațiile autonome. Are un gol budgetar de vre-o 12 miliarde. Cu ce-l acopere? Se vor face tăieturi eroice.

Seara, la Văleni.

*

7 Novembre.

Întoarcere la București. Comunicare la Academie despre ce am găsit la Atena. După mine, Górka de la Lwów, care presintă cronica germană a lui Ștefan-cel-Mare, din care face o operă a unui German, anterioară letopiseţelor slavone. Sânt silit a-i arăta greşeala.

8 Novembre.

Deschiderea cursurilor Institutului fisico-chimic.

9 Novembre.

Jubileul revistei „Spitalul". Uimitor discurs al nonagenarului dr. Severeanu, istorie vie a medicinei la noi.

10 Novembre.

Deschiderea cursurilor la Facultatea de Teologie. Şi aici, o foarte frumoasă serbare. Asistă şi vorbeşte Patriarhul, în bună stare de sănătate.

*

După amiază prima conferinţă despre Grecia, la Teatrul Naţional. Puţini Greci.

11 Novembre.

Visita lui Cardenas, ministrul spaniol, cu care discut ziua care va fi consacrată Spaniei la Universitate.

12 Novembre.

A doua conferinţă despre Grecia.

13 Novembre.

La Văleni.

A treia conferință despre Grecia. Profesorul Stoianovici îmi cere să iert pe Duca, pentru acusările ce mi-a adus de curând ; el va retracta calomniile. Refus să-l iert.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Multe uniforme, cu totul nouă, care-mi par curioase și încărcate. Se vrea, evident, o inovație.

Regele apare în Cameră în noul veșmânt albastru. Lângă dânsul prințul Mihai, foarte serios și cuminte, în uniforma de la Dealu.

Mesagiul e frânt în bucăți, fără ciment literar, cu vădite adausuri regale, privitoare mai ales la lucrul împreună, la uniunea „frățească". Se făgăduiesc lucruri multe, prea multe. Cine le va face ?

Oposiția liberală e de față, foarte mulțămită. Tot așa și averescanii.

Regele a dat Ordinul Ferdinand, nu numai celor do mareșali, și odată lui Maniu, ci și lui Cicio Pop și lui Mironescu. Felicit pe acesta din urmă că a făcut România și arăt regretul că nu ni-a lăsat ceva și nouă, ca să meritâm și noi același Ordin.

*

Ieri a fost o demonstrație a 2.000 de șomeri.

15 Novembre.

La Ploești pentru a vorbi învățătorilor. Apoi la Snagov, cu d-na Lenz din Elveția.

17 Novembre.

Gr. Filipescu la mine. Spune lucruri interesante. Venizelos îi zicea odată: „Nu înțeleg pe d. Vintilă Brătianu. Acest om face blocul contra lui însuși". Filipescu se plânge că Americanii de la telefoane sânt escrocați în tot felul. Li s'a cerut împrumutul de zece milioane de dolari, pe care imediat l-a blocat Auboin, așa că se plătește dobânda degeaba. O convenție cu privire la valoarea materialului telefonic e imediat călcată pentru a mai „pișca" ceva. La telefoane Poșta mută pe toți inutilii, pe cari Americanii au datoria să-i păstreze.

*

La Cameră. Câinească luptă pentru locuri de onoare. Repartiția se face pe provincii. Georgescu-Bârlad denunță pe Sever Dan că a falsificat votul. Cicio Pop îl trimete la Comisia de disciplină.

18 Novembre.

Declarațiile la Cameră. A lui Duca, emfatică, terminând cu o cerere de disolvare, e primită rece, cu unele mârâieli; a lui Gh. Brătianu, pronunțată cu siguranță, capătă aplause. Arăt că Regele n'a putut cere numai o înțelegere a partidelor. Mironescu răspunde împăciuitor, nu fără a observa că sânt *două* partide liberale.

19 Novembre.

Serbarea spaniolă. Asistă și Puaux, Anton Bibescu. Vorbesc și Lambrino, Ortiz, la urmă Cardenas. Mulți studenți.

*

Ultima conferință despre Grecia.

*

La Cameră, Georgescu-Bârlad a cerut scuse.

20 Novembre.

La Văleni. Camera iea vacanță. Așa de răpede....

21 Novembre.

După masă, conferință la „raționalisare". Bun discurs al inginerului Ficșinescu. Pe urmă la radio pentru Istoria Românilor (a treia conferință). Seara, până târziu, recepție a profesorilor la Universitate. Murnu-mi spune că, în timpul războiului, refugiații mergând în deputație la Clemenceau pentru Ardeal, el, acusând Guvernul român, care făcuse pacea, li-a spus că, în cas de victorie, ni se va da Ardealul, dar nu dacă se va ajunge la o pace de tocmeală.

22 Novembre.

Conferința mea la Institutul social, despre elementul de solidaritate internațională în trecutul nostru.

*

Visita lui Vâlcovici. Apoi David Emanuel: la șapte-zeci și șease de ani ar vrea să-și reia cursul la Universitate.

Ziaristul engles Kenneth E Fuldhart, venit pentru legături între noi și America, vrea să întâlnească persoane de cunoștință și înfluență în domeniul economic, mai ales al petrolului.

*

24 Novembre.

Interpelez în ce privește abusurile clerului contra monumentelor istorice. Ceartă parlamentară pentru peștele sărat.

Mâță, Basarabean, începe predica lui, știarsă și năcăjită, pentru Stere.

25 Novembre.

La masă la d-na Novianu-Sihleanu, cu Presan şi Mehedinţi şi doamnele lor. Se vântură multe amintiri. Mehedinţi presintă groaza populaţiei la întrarea Nemţilor, teamă de a nu avea Bulgarii prădalnici. Ar fi fost şi mai rău dacă întrarea Germanilor ar fi zăbovit. Câţiva oameni politici s'au strâns pentru a vedea ce e de făcut. Maiorescu era de faţă. A combătut ideia de a face încă o armată românească pentru altă dinastie, şi a reuşit. A pus alternativa unui Guvern Carp, dacă biruie Germanii, iar dacă nu biruie, aici spaimă între nemţofili... — D-na Presan vorbeşte de curajul personal al regelui (şi Presan confirmă). În lipsa soţului ei — la Odesa, — l-a primit în casa ei din margenea Iaşului, unde el a aşteptat ca bolşevicii să-şi mântuie întrunirea pentru ca să iasă cu automobilul în faţa lor; ei au încercat, cu alt automobil, să-i taie calea. L-a văzut în lunie. Invitaţie la masă înainte de plecare la Scroviste. Un schelet. Nu se putea ridica de pe Scaun ca s'o întâmpine. Nu atingea mâncarea, fiindcă-i „mirosia rău"; l-a ispitit să guste. A pus să-i aducă un vin rar din pivniţă. Era grozav spectacolul şi minunată răbdarea. Presan spune că un cineva, — pare a fi I. Brătianu, — voia pacea după Turtucaia.

*

La Cameră discursul lui Mâţă, azi mai puţin întrerupt ca ieri, de Madgearu şi Mihalache; răspunsul lui Halipa că plângerile lui privesc o adunare de partid, nu Camera, e liniştit şi cuminte; după dânsul ţăranul cârciumar Mişa Vasiescu din Banat.

Vintilă Brătianu, a cărui audienţă a fost zăbovită, se pare că înadins, anunţă pe mareşalul Palatului că acum ea nu mai are scop. Gheorghe, nepotul său, — cu care avuse o ciocnire la parastasul de Dumineca, de la Biserica

Albă, unde e present şi fostul Mitropolit Atanasie, fusese primit, pentru a-şi presinta programul — ieri.

*

Atacurile la drumul mare—, s'a tras în automobilul lui Gr. Filipescu, care n'a vrut să oprească, — se înţeţesc.

*

Camera e aproape pustie. Azi şi preotul Man, în chestia preţului pânii, a făcut o declaraţie contra Guvernului.

*

„Viitorul" citează un pasagiu din „Unirea" de la Blaj, în care ar fi criticat foarte aspru Maniu. E posibil?...

27 Novembre.

La Văleni. Seara, aflu moartea subită a bizantinologului Heisenberg.

28 Novembre.

La Academie, despre aventurierul Petraşcu-Vodă.

*

Balş imi comunică dovezi că Mitropolitul Pimen nu-i permite a face cercetări în biserici fără autorisaţia lui. Interpelez din nou contra abusului. Voiu fi silit, dacă mi se va întâmpla mie aşa ceva, să intru cu poliţia.

*

Discurs perimat al Basarabeanului Bogos. Apoi o declaraţie pentru Evrei a lui Fischer de la Oradea. Foarte distins, în cea mai bună românească. E întrerupt de Cuza, ca totdeauna. Puţinii deputaţi presenţi fac haz.

29 Novembre.

Regele vine de la o serbare a aviației. Se scusă de zăbavă. Schimbă haina de paradă și revine. Dejunăm cu copilul regal, cu colonelul Condeescu și secretarul Dumitrescu. Regele are ochi numai pentru fiu, căruia îi zice: Mihăiță. Îi vorbește numai românește. Conversație familiară (și glume pe sama unor persoane din lumea politică). Se râde din toată inima.

La urmă, mă chiamă sus, în odaia de lucru. Conversația atinge multe subiecte: Cerând părerea mea despre situația politică, îi arăt că actualii guvernanți sânt mai suportabili decât alții. Periculos e numai cine, încărcat de onoruri, anunță acum la Chișinău un asalt în fruntea „poporului", Duca, gata pentru toate revenirile, nesigur, dar fără curaj. Argetoianu, care a dat „Universului" un discurs de tendințe dictatoriale; dar la Guvern poate fi întrebuințabil. Un singur om *nu* e întrebuințabil. — Cine? — Eu. — De ce? — Pentru că aș servi pe Maiestatea Voastră numai cu ideile în care cred. E evident că Regele nu vrea nici pe Vintilă Brătianu, nici, acum, pe Maniu. O anume „democrație" îi pare un lucru de trecut, de și țin la dânsa cei de la Guvern. Pentru aceasta i-au refusat ideia notarului numit și înlăturarea celui de al doilea prefect.

Vorbim de Fundația Carol I-iu, Regele vrea o contopire a Fundațiilor Regale. Eu cred că trebuie ruptă legătura oficială cu Universitatea, ceia ce se admite.

Regele vrea să facă din aripa stângă a Palatului un Museu al epocei lui Carol I-iu. De aceia va păstra, contra tuturora, ceia ce este, de și nu răspunde gustului său. „Generațiile se urmează, fiecare cu alte tendințe".

Îi spun că sfaturile mele, la aproape șaizeci de ani, trebuie culese ca fructele târzii de toamnă, care sânt rari.

Are ochii în lacrimi. Îmi vorbește ca „bătrânului, vechiului prieten".

*

La Cameră, tânărul secretar al Ardelenilor, Solomon, atacă pe țărăniști, și pe cei „cu semnătură regală", oameni supt douăzeci și patru de ani. Când laudă atitudinea lui Maniu la 4 Ianuar, îl rog să nu o confunde cu a mea, singurul care am vorbit răspicat regelui Ferdinand în lacrămi.

*

Seara, masă la ministrul Greciei, cu ai Cehoslovaciei și Suediei, cu Cicio Pop și Gusti, cu consulul grec și d. și d-na Negroponte. Se discută și cererile de despăgubire ale Grecilor pentru expropriere, ca și exproprierea însăși.

30 Novembre.

Inaugurarea, la biserica Sf. Spiridon, a slujbelor pentru studenți. Vorbește înainte Patriarhul. Preotul profesor Cristescu, în predica sa, face despărțirea necesară între agitația mistică și activitatea religioasă.

Patriarhul se leapădă de monstruositatea artistică de la paraclisul Mitropoliei. E gata a interveni pentru Comisia Monumentelor Istorice. Îi semnalez perversiunea mistică din romanul lui Galaction, „Roxana". Îl va chema. Eu cred că o asemenea operă și haina de preot nu se potrivesc.

*

Visita lui Anton Bibescu. Și la Madrid se rechiamă ministrul. El oferă să rămâie cu leafa însărcinatului de Afaceri.

1 Decembre.

D-na Heisenberg îmi scrie că soțul ei s'a pierdut din causa unui tifos căpătat în Sicilia, poate în Grecia.

*

La Cameră, lecție pentru muncitori a pretențiosului socialist Rădăceanu.

*

Seara, pentru negustori (bătuți ieri de poliție cu bastoane de cauciuc), o conferință despre sensul românesc al Statului corporativ.

3 Decembre.

La Cameră, Manoilescu presintă resultatul ostenelilor sale la Geneva. Discurs de politică externă al lui Gafencu: adevărat program ministerial, corect și puțintel pretențios.

*

Dejun la ministrul Italiei.

*

Înmormântarea nonagenarului dr. Severeanu.

5 Decembre.

Ridic la Academie chestia atacurilor îndreptate, nu fără temeiu, de T. Pisani contra Dicționariului Academiei.

*

Discursul lui Gh. Brătianu la Cameră. Stăpân pe el, cu sprîncenele încruntate, cu glas poruncitor și gest care taie. Ceva din siguranța tatălui său.

Vorbesc pe urmă, ca om al altei generații: optimist, cu apel la concordie.

6 Decembre.

Multă lume mă caută: Mironescu, Popovici, Manoilescu. Se tem de o lovitură de sus. Iunian a demisionat. Mirto e furios că în locul lui e numit Voicu Nițescu, Răducanu viind la Căile de Comunicație. Stere ar fi gătind o lovitură.

7 Decembre.

Dejun la Legaţia francesă, pentru Roger, preşedintele scriitorilor francesi. Vorbesc cu I. Pilat. E furios contra lui Gh. Brătianu.

*

Conferinţă la Casa femeii, pentru studenţi, foarte călduroşi, despre viaţa universitară în Grecia.

Colegiu la Universitate, contra legii cumulului.

*

9 Decembre.

Necuviinţi la adresa mea ale tânărului Ralea, susţinut de mârâituri basarabene.

Se apără partidismul cum este. Stere, şeful, asistă în băncile prime. Cuza ripostează.

Urmează, sigur de sine, cel mai bun arbitru al sterismului basarabean, Leancă. E pentru monarhie, dar *momentan.*

10 Decembre.

Se încearcă la Universitate împiedecarea cursurilor pentru „ziua studenţilor". Opresc hotărît desordinele. Studenţii, trecând, mă aclamă. Aud şi un „Trăiască d. Cuza".

După amiazi, sala e plină la cursul meu. Dar seara conducătorii îmi spun că prefectul de Poliţie i-a bruscat, nelăsându-i a trece pe d'inaintea Palatului.

Nu-şi mai iau deci răspunderea. Îi sfătuiesc să păstreze liniştea. Se produc însă unele desordini, cu obişnuitele geamuri sparte.

12 Decembre.

La Cameră vorbeşte Lupu, cu gesturi mari de tribun, *éclats de voix* şi vulgarităţi trimese adversarilor („dobitoc", „prost", „mincinos"). O atmosferă....

*

Ziarele vorbesc de „marea conjuraţie" a prânzului de la Presan. Ar fi fost şi Argetoianu (şi cineva al cărui nume nu se poate spune).

*

„Adevărul" mă atacase ca protector al desordinelor. La Cameră, deputatul evreu Landau interpelează : atât de rău fac cei cari, neinformaţi, aţâţă... Azi ziarul se scusă. Îl ameninţasem cu un proces.

13 Decembre.

La Cameră vorbeşte Cuza. Complimente pentru „sentimentul", care-mi permite a face, eu singur, un discurs, dar „cugetarea", care „nu se schimbă", e a lui. Atacă violent pe Stere, — arăt cum Maniu a recunoscut actul de „înaltă trădare" —, şi pe liberali, cari, pentru atitudinea faţă de Rege, meritau să fie trimeşi la ocnă. Restul — obişnuite lupte cu Evreii, plus proslăvirea lui Hitler şi adesiunea la modificarea tratatelor. Ţine însă, la şaptezeci şi cinci de ani, şase oare tribuna.

15 Decembre.

Cuza continuă cu aceiaşi vigoare, dar fără a urmări vre-o ţintă.

La Regele. M'a „chemat" pentru decorarea steagului

Universității. Vrea și pentru Iași și pentru Politehnică, de ziua „Unirii". Având a lipsi, propun stilul nou. Primește. Mă felicită pentru discursul de încredere de la Cameră. Ating halul acesteia, care totuși trebuie păstrată. Evită a vorbi politică. Și când arăt vulgaritatea discursurilor lui Lupu și chiar Cuza. Atinge antisemitismul. Nu e filosemit, dar o altă atitudine o impune și omenia și interesele noastre financiare. Îi arăt ce a fost prânzul „complot" de la Presan. Îi spun pe cine-l vizează liberalii. Regele, ocupându-se de studenți și de popularitatea mea, crede că atâtă persoane străine. — Liberali și Goga. — Goga mai puțin, zice el. Îmi dă portretul, cu inscripția: „Iubitului și bunului său profesor din partea aceluia care-i păstrează o afectuoasă prietenie".

*

La Cameră aflu pe Mironescu cu Lupu, care-i fumează pipa în nas. Mă plâng de refusul ce întâmpin în chestia cumulului. Nu-mi place nici judecata lui în alte privinți.

16 Decembre.

Fagure răspunde lui Cuza. Vorbește de legăturile cu societatea românească. Pare a fi sincer. Alt Evreu, Landau, încearcă a provoca.

Se propusese de Fagure o telegramă la Liga Națiunilor. Arăt că e absolut inutil; se știe că avem o politică și una singură. Nu e nevoie să insistăm.

*

Deschiderea cursurilor lui Boivin (chimie medicală) și ale lectorului spaniol, care vorbește frumos, într'o franceză cu accent puternic. E un tânăr vioiu și simpatic.

17 Decembre.

Cuza revine la tribună pentru „explicaţii", şi din nou i se opune, bărbăteşte, Gafencu.

Urmează discursul raportorului, aproape ignorat de majoritate. Polizu-Micşunești vorbeşte trist, cu desgust, fără mijloace.

Apoi discursul lui Madgearu, foarte amabil faţă de mine.

18 Decembre.

La Cameră, şedinţă de injurii.

19 Decembre.

Vorbesc la legea cumulului.

20 Decembre.

Conferinţă la arhitecţi despre catapetesme.

21 Decembre.

La Constanţa, pentru o conferinţă despre „Latinitatea dobrogeană". Apoi, noaptea, la Mangalia.

22 Decembre.

Vorbesc la legea curbei salariilor.

23 Decembre.

Nesfârşite şedinţi la Cameră. Vorbesc la budget.

Budgetul trece la miezul nopţii, înaintea unor deputaţi aduşi în automobile cu Poliţia. Parlamentul face impresia unui sfârşit de regim.

*

Dimineaţa, vestea neaşteptată a morţii lui Vintilă Brătianu, căzut la Mihăeştii lui, de apoplexie şi de năcaz.

La Cameră, comemorarea lui. Ciclo Pop găseşte accente puternice şi duioase. Duca aduce ceva scris şi ceteşte liniştit. Gh. Brătianu m'a întrebat ce cred că trebuie să facă. I-am recomandat să încredinţeze scurta lui cuvântare preşedintelui. Părea să fie convins, dar preşedintele refusă. E primit fără protestare de deputaţii „vintiliştі", de şi a spus că vorbeşte în numele „partidului liberal". Goga, care a vorbit, neîntrerupt, presintând cifre, la budget, s'a adaus şi el la aceia cari pomeniau pe omul atât de duşmănit.

Cu multă durere am putut spune şi eu câteva cuvinte despre omul pe care nu l-am amărât niciodată. Toate partidele s'au crezut datoare să vorbească.

I se fac funeraliі naţionale. El voia să se odihnească la Mihăeşti, dar familia îl va duce la Florica.

Slăvescu-mi arată câteva însemnări ale lui, de declaraţie liberală la budget; scrisul e aproape neinteligibil.

24-8 Decembre.

Crăciun de zăpadă şi de moloşag. Lumea e săracă, tristă şi fără încredere în viitor.

1931.

1-iu Ianuar.

Plecarea din București spre Paris.

4 Ianuar.

La Paris.

5 Ianuar.

Întâia lecție, bine primită, a cursului despre Ospitalieri, la Rodos. Visită la generalul Berthelot, foarte bolnav în primejdie de moarte.

7 Ianuar.

Funeraliile lui Joffre. Petrecem ziua, cu d. și d-na Luchaire (ea e Polonă) și cu profesorul Renaudin, la Bloch (Museul Războiului). Scurtă informație nouă despre noi în Biblioteca Museului.

8 Ianuar.

Seara, masă la Diehl.

9 Ianuar,

Un avocat armean, cetățean frances, vine cu un emigrat, acum proprietar de garaj aici la Paris.

Ei vor o patrie în Cilicia, vechea Armenie fiind incapabilă de a fi reținută în oceanul rusesc, la un loc

atât de isolat, departe de Europa ajutătoare. Se gândesc s'o cumpere de la Turcii cari, azi, ar fi într'o gravă criză. Ba ajung a spune că orfanii, răspândiţi cu zecile de mii, şi sufletele simple vreau să se trezească această chestie armenească prin acţiuni desperate, ca ardere de oraşe, atentate monstre, etc., pentru care ei, cari nu mai cu nimic de pierdut, şi-ar jertfi bucuros viaţa.

Li trebuie fonduri pentru mişcarea lor, şi se gândesc la marele bogătaş Ghiulbechian de aici, din Paris. Ar dori şi crearea unui Comitet naţional, la care s'ar alipi străini, ca mine, cari au arătat simpatie naţiei şi cari ar fi dispuşi să li sacrifice timp. Eu aş avea să aleg şi să adun pe filo-armeni.

Îi răspund că, aşa cum e starea de spirit a Turcilor, nu e nimic de sperat de la ei (vorbiau de colonisarea celor vre-o 200.000 din Siria în primul rând). El obiectând că trei şferturi din populaţia turcă e contra regimului actual, li spun că, atâta timp cât va fi Mustafa Chemal, opera lui, susţinută apoi de cei ieşiţi din noile şcoli, cum s'a văzut în ultima tentativă revoluţionară retrogradă, va fi menţinută cu orice mijloc. Nu e de ajuns să fie crisa, trebuie ca oamenii s'o simtă. O simt Ungurii ruinaţi, cari cheltuiesc ultimul ban pentru refacerea regatului Sfântului Ştefan? Atentatele ar fi răpede oprite, iar efectul lor ar fi să indispuie toate naţiile preocupate, supt regimuri conservatoare, de păstrarea păcii şi a ordinii. Franţa republicană n'a susţinut măcar printr'un gest de opinie mişcarea revoluţionară spaniolă. Orice încercare politică, neizbutită trimete o naţie în urmă. Gata să ajut moral, nu pot, legat cum sânt de nevoile ţării mele, să dau un sprijin intens şi continuu.

Mă roagă să-i scriu lui Noradunghian, care poate determina pe Ghiulbechian, şi o fac în această seară chiar.

10 Ianuar.

La dejun cu profesorul Hauser, cu Mathiez, istoricul de stânga al Revoluţiei francese, cu un director de căi ferate, cu un Estonian şi soţia şi cu un Frances care face comerţ în Persia. A trecut adesea pe la bolşevici. Cunoaşte nu numai Moscova, dar şi Petrogradul. Cea d'întâiu e într'o foarte proastă stare. În sărăcie, e şi lux. Femeile primesc flori pentru sute de ruble şi un mulţămesc. Mathiez credea că bolşevismul e pe sfârşite. Celalt o contestă oamenii s'au deprins. Obiectez şi aceia că şcolile dau o generaţie de sovietişti fanatici.

*

A doua conferinţă. Vine şi Roques, cu totul înălbit Din nou asistă Diehl şi chiar Hazard, care a întovărăşit pe d-ra Văcărescu.

11 Ianuar.

Ceaiu la colonelul Tătăranu, care e rechemat. Mai mult ofiţeri de-ai noştri. Băieţi buni, cu femei extraordinar de pretenţioase. Şi comandantul Şcolii Militare de aici, ministrul Belgiei şi un secretar cehoslovac. Pretutindeni portrete de-ale Regelui.

12 Ianuar.

A treia lecţie asupra Ospitalierilor.

13 Ianuar.

Ceaiu la fostul diplomat frances de Guichen. Masa la Lhéritier cu Polonii Pulacki şi Sobieski, cu fiul lui Claparède de la Geneva şi cu istoricul spaniol Rafael de Altamira. Acestuia îi vorbesc de posibilitatea unor visite reciproce

între Spanioli și Români cu prilejul călătoriei vaselor noastre de petrol. E bucuros să ajute la realisarea ideii. De la Comitetul internațional de științe istorice, care se va aduna la Budapesta, ar putea trece la București.

14 Ianuar.

La Legația noastră, Cesianu și d-na primesc foarte bine. Dejunăm cu generalul Presan, care-și amintește perfect de „4 Ianuar" și confirmă că are dovezile căinții regelui Ferdinand cu privire la soarta făcută fiului său, cu d-na Presan, cu câțiva Români și cu generalul Gouraud. Acesta impresionează prin clara, vioaia lui privire albastră, prin mâneca goală atârnând din brațul amputat, prin piciorul fărâmat în trei locuri. Vorbim de politicieni, și el critică amestecul lor în armată. Și el a refusat să meargă la cutare doamnă, din causa atitudinii în vremea ocupației germane. A văzut fotografia ei între ofițerii germani. Vorbind de Kronprinz, arată cum, pe frontul italian, unde a fost decorat cu S. Maurizio e Lazzaro, regele i-a caracterisat pe prințul german, după ce lăudase pe al Württembergului, ca pe un cavalerist care fără numele său nu ajungea nici căpitan. Îi pomenesc de Siria și de Cilicia, și el îmi spune că pe aceasta din urmă ar fi păstrat-o, dar nu era în tratat. Regimul lui Mustafà Chemal e de un exclusivism național care răpește orice speranță Armenilor. Dictatorul, în dorința de a avea un „al doilea partid", a chemat de la Legația din Paris pe Fetì-beiu. Când s'a văzut însă că toată lumea-l aclamă, ideia a căzut.

15 Ianuar.

Cu fostul ministru Honnorat și cu Cesianu la „Cité Universitaire". Visita splendidului palat armenesc, a pu-

ternicelor clădiri ale Belgiei şi Spaniei, a cochetelor pavilioane ale Indochinei, Argentinei, Iaponiei, a ciclopicei reşedinţi americane. Pentru o sută de odăi am avea nevoie de şase milioane de franci.

*

Masa la Legaţia cehoslovacă, unde se dă cravata Leului Alb d-rei Văcărescu. Acolo şi Cesianu cu d-na, părechea de la Rochefoucald. D-ra Văcărescu, când a vorbit în „L'Intransigeant" de un dejun al regelui Ferdinand cu Joffre, a primit o scrisoare de injurii a unui Ungur plecat din Cluj, care-şi râde de soldaţii noştri „desculţi" şi ameninţă cu o cumplită răsbunare.

16 Ianuar.

La Lille. Dejun la Poncheville.

Lecţie la Universitate, elevilor lui Émerit, despre viaţa religioasă în Ardealul secolului al XVII-lea.

Seara, conferinţă, rău ascultată, la Universitate.

17 Ianuar.

La Paris. Prima lecţie despre începuturile Veneţiei, foarte mult cercetată.

Seara, masa anuală a Şcolii de limbi orientale vii. Regăsesc, foarte îmbătrânit, pe Bouglé, acum director al Şcolii Normale, pe Brunel, al celei des Chartes.

18 Ianuar.

Multe visite la Fontenay. Recepţie la decanul Brunot.

19 Ianuar.

A doua lecţie despre începuturile Veneţiei. Public şi mai numeros.

20 Ianuar.

Costăchescu-mi retrimete, cu plângeri că l-am jignit, adresa mea ca rector, în care arătam că nu mi se poate da un ordin, nici impune supravegherea studenţilor în stradă. Mă gândiam să protestez printr'o demisie. Am crezut mai bine să retrimet şi eu adresa mea, arătând că e perfect cuviincioasă.

21 Ianuar.

A treia lecţie despre începuturile Veneţiei. Studenţi minoritari şi comunişti aruncă manifeste în care înfierează „sălbătăcia" României şi „ipocrisia" mea.

*

Dejun dat de ministrul cultural polon Pulawski. El găseşte pentru mine cuvinte extrem de mişcătoare. Între invitaţi şi istoricul literar Baldensperger.

*

Seara, masă la Collinet.

22 Ianuar.

Masă la Legaţie, cu rectorul Charléty.

Charléty spune că la Constantinopol supt noul regim moscheile sânt musee. E tolerat doar, cu turbanul său, un ulemă. Viaţa religioasă pare a fi dispărut cu totul.

23 Ianuar.

Ceaiu la Sorbona pentru profesorii străini. Un Italian vine din India, unde totul e un triumf al luminii.

24 Ianuar.

Dejun la Charléty. Foarte pornit contra Italienilor, amintind scenele de la Veneţia.

*

Seara, la Ancel cu generalul Jacquemont şi Carcopino. Acesta a fost în Brasilia. A văzut convoiul preşedintelui asasinat, cu zecile de mii de oameni aruncând flori în treacăt.

*

Conferinţă, la care asistă şi profesorul Bémont, complect refăcut, la Facultatea de Teologie protestantă, despre Chiril Lukaris.

Prima lecţie despre psihologia limbii române la Sorbona.

*

Glotz şi Carcopino îmi anunţă propunerea mea ca doctor de onoare pentru 1931. Am avut o mare majoritate.

24 Ianuar.

Multă lume la Fontenay: Buré de la *L'Ordre*, Honnorat, cari cercetează casa. Vorbesc îngrijoraţi de crisa ministerială franceză. Generalul Berthelot ar fi foarte rău, din causa slăbirii inimii.

*

Conferinţă despre călătorii poloni, la Biblioteca Polonă. Cultul lui Mickiewicz îi face cea mai mare onoare. Ambasadorul Chlapowski e atent şi dovedeşte cunoaşterea adâncă a trecutului ţării sale.

28 Ianuar.

Sosire la Veneţia. La gară şi istoricul P. Orsi.

29 Ianuar.

Ceaiu la Orsi. Aflu şi pe Diego Valeri, poetul care a vorbit aşa de frumos despre capitolele veneţiene din cartea mea „L'Italia vista da un Romeno". Un om fin, discret, cu o cugetare personală de mare probitate.

30 Ianuar.

Conferința mea, foarte cercetată, despre: Scene și fantome românești în Veneția.

31 Ianuar.

Plecare la București. Aflu moartea lui Berthelot.

1 Februar.

Public cu musică, studenți și chiar ofițeri, mă întâmpină la Timișoara. E foarte jenant. Li spun că sânt un isolat, căruia i se preferă în politică dr. Dobrescu (ieșit cu 30.000 de voturi, la Caransebeș), în literatură un Arghezi. Dacă noua generație se va lăsa ispitită de interese materiale, la vrâsta mea nu vor mai avea o țară. Pretutindeni aiurea e muncă și creațiune. Noi — mucezim. La Timișoara voiu veni când, peste ce am moștenit noi de la Unguri, vor fi lucruri create de noi înșine.

2 Februar.

La București. Serbătoare....

3 Februar.

La Cameră, comemorarea lui Berthelot. Lung discurs al lui St. Cicio Pop, urmat de câteva cuvinte în franceza lui... Duca nu face figură de șef. Goga, îndemnat de șeful său, evită să laude pe Berthelot și se pierde în veștede frase literare. Apoi cine nu? până la frasele retorice ale ofițerului de marină Dan Zaharia. Eu am amintit cât de singur rămăsese la Iași Berthelot în ceasul armistițiului și al plecării....

4 Februar.

Manoilescu mă caută. Crede că guvernul e în lichidare; se va încerca o concentrare, după care va veni hotărârea Regelui.

*

La Cameră se discută împuşcarea celor doi „ceferişti". Violent discurs al lui Mirescu socialistul. Urlete injurioase pentru autorităţi la ai lui. La ancheta parlamentară se unesc liberalii. O fac şi eu, subliniind că nu e vreme de violenţe şi nu trebuie tras câştig politic din trista împrejurare. Cum Franasovici vorbise de anarhie, spun că nu e anarhie în ţară, ci lipsă de autoritate şi de guvern. Cum sub-secretarul de la Interne, Mihalache fiind bolnav, răspunde afirmând că guvernul va păstra ordine, aduc înainte casul de la Rădăuţi, cu trei cordoane rupte şi ofiţeri bătuţi de ţăranii agitaţi de antisemiţi, cari au fost lăsaţi apoi să-şi ţie întrunirea. Arăt că, unde nu se poate opri tulburarea, a trage e o tristă necesitate. Murmure democratice. Cu aceasta se duce de râpă o ţară.

*

Seara, dr. Angelescu îmi aduce formula de scuse a „Viitorului" pentru injuriile care mă făcuseră a-l da în judecată.

A fost primit de Rege, pentru a-i explica zvonurile că la Buzău liberalii l-ar fi atacat. Regele a fost foarte scurt şi rece. Angelescu vrea guvern de concentrare. Îi spun că aceasta se putea în Iunie. Azi, dacă Regele nu intervine prin scrisori personale, e prea târziu. Oricum, cei solicitaţi ar trebui să-şi aleagă singuri şeful.

5 Februar.

La Văleni. La Cameră, un deputat ţărănist se plânge că revoltaţii de la Rădăuţi n'au fost mai amabil trataţi

(colonelul negociase cu dânșii, după ce un căpitan avea capul spart). Călinescu spune că n'a fost nicio întrunire oprită, ci numai un elev rănit de o copită.

6 Februar.

G. Valentin Bibescu mă oprește în stradă ca să mă felicite de ce am spus în Cameră. El e președintele lojei masonice, unde „studenții" au pus o bombă. I-a declarat lui Mihalache la telefon că, atacat din nou, are granate. Ministrul i-a răspuns supărat că așa ceva nu se spune la telefon. El i-a repetat-o.

*

La Academie, pentru comunicația despre Despot-Vodă. Bianu mă primește cu calde cuvinte de salutare.

*

Senatul universitar discută aprins numirea ca profesor a d-rului N. Lupu.

*

Lecție de deschidere a lui Gh. Oprescu, profesor de istoria artei.

7 Februar.

La Cameră comunic lui Manoilescu, pentru a o transmite Regelui, propunerea lui Ciotori de a negocia cu Sovietele. S'ar putea întrebuința ca pretext reclamațiile Academiei, Muzeelor, Arhivelor. Și Manoilescu are informații despre asemenea intenții ale Rușilor.

Asist, călduros primit cu o adresă de omagii, la Consiliul comunal de galben.

*

Seara, Colegul universitar, îngrijat de legea învățământului superior.

8 Februar.

Conferință a lui Puaux despre Péguy. Regina Maria și regina Iugoslaviei zăbovesc treizeci și cinci de minute. Toți snobii Bucureștilor sânt de față.

9 Februar.

Ședințile Camerei se deschid abia la 5. Azi, Cuza, sosit de la Iași, interpelează cu privire la „crima" din Rădăuți. Nimeni nu cutează a-l întrerupe.

11 Februar.

În memoriile arhiducelui Joseph se arată că Marghiloman, Gh. Știrbei și... Maiorescu i-au propus lui coroana „României Mari". Ca bun Maghiar, el a refusat.

13 Februar.

Arhiducele Joseph acusă pe episcopul săsesc Teutsch că a vorbit de rău, ca pangermanist, pe Unguri înaintea lui Wilhelm al II-lea, venit în Ardeal, că acesta a promis să informeze pe amicul Karl, că Joseph a pândit momentul ca să explice vehement Împăratului că Germanii din Ungaria trăiesc în lapte și miere, iar acesta și-a bătut joc de „lecția" ce i s'a dat și a... cerut voie de la „superiorul militar" să-și aprindă țigara.

La Cameră Andrei, amicul lui Stere, mă cercetează dacă aș admite Ministeriul de concentrare. L-aș fi admis la 4 Iunie 1930. Dar cred și acum că se poate lucra cu actualele Camere.

Se discută violent cu socialiștii împușcarea celor doi ceferiști. Toate demagogiile urlă.

14 Februar.

Conferință la societatea „V. Pârvan". Am prilejul să spun în fața lui P. P. Panaitescu ce cred despre pornirea „tinerilor" contra acelora cari, ca mine, „falsifică" istoria din sentiment național. Subiectul era „Preocupări arheologice în România".

*

Acasă găsesc ziarul „Studențimea nouă" al unui „profesor" Mihail Ciobanu, care îndeamnă pe studenți să se organizeze pe clase, — „studenți săraci", pentru a cere să se conducă singuri, atribuindu-și și bursele, dar susținuți, fiindcă sânt „săraci", de societatea întreagă. Înștiințez poliția.

*

Balul pentru cantina din Văleni. Mi se spune că acest Ciobanu e un profesor oltean, înscris la comuniști.

Ministrul de Războiu, generalul Condeescu, îmi spune că agenți comuniști au venit la centrele de recrutare, agitând contra României.

*

La Cameră, în discuții infinite asupra scenelor din Ianuar, Mihalache a subliniat greutatea situației, cerând să fie ajutat de alte partide.

*

O bandă, probabil de Ruși, a prădat la Otopeni șase automobile.

*

Primarul din Galben îmi confirmă că la Primărie e funcționar un agent electoral, fost pușcăriaș, care se impune cu cuțitul. N'au ce-i face...

*

Subsecretarul de la Presidență, Tilea, vine la mine. Om inteligent și plin de bunăvoință. Vorbim de organi-

sarea propagandei. A cerut să se alcătuiască fişe pentru străinătate, unde Ungurii fac imense sforţări. În toate ţările creşte o generaţie revisionistă.

16 Februar.

Conferinţă despre revoluţia polonă.

17 Februar.

Conferinţa mea de Sâmbătă a atras... 75 de persoane cu plată.

•

Azi C. C. Giurescu mă someză să dau în judecată pe Peretz pentru denunţul din foaia comunistă studenţească.

*

La Cameră, Costăchescu, care a convocat ca un stăpân pe profesorii universitari deputaţi, declară, provocat de mine, că se va legifera şi contra Universităţilor, carę „se bat cap în cap".

*

Masă la Legaţia cehoslovacă. Seară foarte plăcută.

18 Februar.

Ministrul Poloniei, Szembek, la mine. Vorbim de multe lucruri. El îşi arată stima pentru ţăranul nostru, stors de o climă aprigă, dar onest, ascultător şi devotat. Şi clasa de sus are femei admirabile ca rectitudine: d-na Brâncoveanu, d-na Barbu Catargiu, bătrâna d-na Ghica. Ca oriunde, este şi gunoiu.

Plănuim manifestaţii polono-române la Universitate.

•

„Mişcarea" publică răspunsul mieu la somaţia lui Giurescu.

*

Regele-mi răspunde la darul „Albumului Domnilor" şi la articolul despre visitele lui personale. Albumul e „o operă foarte necesară pentru toţi, căci ni lipsia o bună iconografie a trecutului nostru". Şi aicea: „Tot viitorul unei ţări trebuie să se baseze pe binele ce-l poţi trage din datina strămoşească".

20 Februar.

Relevez la Cameră o altă întrebare cu privire la profesorul Peretz, acusat de un comunist militant prin ziarul „Studenţimea nouă", în asentimentul celor mai multe ziare. E o încercare evreiască de a combate „fascismul".

*

La Academie se primeşte testamentul Berthelot.

*

La Consiliul comunal se dă Academiei întregirea terenului pentru Fundaţia Dalles.

*

Zvonuri de apropiata cădere a Guvernului în legătură cu monstruosul împrumut, care e foarte periclitat.

*

Se discută la Cameră legea, improvisată, a cametei.

*

La Senatul universitar se elimină studentul comunist. Caşul Peretz se cercetează.

23 Februar.

La Fundaţie, conferinţa lui Kunzl Jezersky, ministrul

cehoslovac, despre Comenius şi Masaryk. Publicul aplaudă proiecţiunile, chiar şi, — cu toate că mai slab, — aceia care presintă pe regele Bulgariei.

24 Februar.

La Cameră, legea cametei. Gafencu face un discurs de generalităţi, în care atacă soluţia „personalităţilor". Urmează cuvântarea mea.

*

După protestările de loaialism de la Adunarea de Duminecă, a liberalilor cari au acum şef pe Duca, unul din amicii miei liberali muşcă setos din „Suveranul iubit".

25 Februar.

Pe chestia destăinuirilor lui Argetoianu privitoare la răscumpărarea în legătură cu împrumutul a acţiunilor Bega, Mironescu face un violent discurs. Jenă la liberali, cari se desfac de răspundere.

27 Februar.

Întreb la Cameră cu privire la institutoarea rusoaică din Cetatea Albă, Cociubinscaia, care ar fi anunţat că, înainte de topirea fulgilor, steagul roşu va fâlfâi acolo. Se crezuse provocată printr'o conferinţă a generalului Dragu, care scăzuse pe Ruşi spre lauda Românilor. Cer ministrului de Războiu să înfrâneze acest avânt de comunicaţie cu orice public al generalului.

*

Costăchescu vine la mine. E dispus a amenda după dorinţa noastră legea de Instrucţie. Îl vom invita la Uni-

versitate. Îmi arată traducerea conferinţii institutoarei. Pasagiul incriminat lipseşte, dar se spune că Rusia va fi şi mai departe puternică, Statul cel mai puternic.

*

Conferinţă la Institutul Sud-est-european: „Ştiri noi despre Războiul Crimeii".

*

La Academie Bianu presintă inscripţii runice aflate lângă Folticeni. Vorbesc despre nunta domnească din 1587.

28 Februar.

La Cameră Stratan, deputatul apărător al Cociubinscăii, se ridică şi protestează violent contra acusaţiilor mele. Clienta lui e nevinovată, dar el nu se solidarisează cu dânsa. Arăt traducerea discursului pe care mi-a arătat-o Costăchescu. Şi Mihalache înfierează asemenea atitudini şi dă sfaturi deputatului care a vorbit de „gheşefturile" celorlalţi.

Continuă discursurile la legea cametei: al lui Jean Th. Florescu, foarte bun.

Seara, generalul Lupescu, ca să se îndreptăţească în legătură cu reclama „Memoriilor" în ce priveşte misiunea lui pentru armistiţiu, la Focşani. Era cu Răşcanu şi Condeescu. A căpătat avantagii serioase: să nu între la noi trupele germane. A jucat comedia cu Tysenhausen, intelectual cu înfăţişare sălbatecă, pe care l-a pus să declare cu pumnul în masă că Ruşii lui merg împreună cu noi şi cu aliaţii.

Îi spun că nu pot schimba, că informaţiile le am de la Regina, — el presintă ca vinovat de calomnie pe Al. Constantinescu şi arată cum a luptat cu I. I. Brătianu pentru a i se da satisfacţie, ameninţând cu demisia —, dar că sânt gata a-i publica o scrisoare de explicaţii, în volum chiar.

*

Studenţii de la cantine şi cămînuri anunţă apropiate tulburări contra Guvernului.

29 Februar.

Revista antisemiţilor mă denunţă că vreau „sânge românesc" pentru că am spus că o trupă atacată trebuie să tragă.

*

1 Mart.

Cineva-mi spune că prefectul de Vasluiu a ordonat restituirea cojoacelor sechestrate de perceptor şi l-a presintat pe acesta, în carne şi oase, cu îndemnul de a-l ucide dacă va mai proceda aşa.

*

Se vinde la chioşcuri, foarte mult, o broşură a lui Cernăianu, agitatorul religios, care, supt titlul „N. Iorga, idolul poporului românesc o antologie", care atrage pe cei cari-mi vor bine, cuprinde, cu propriile lui calomnii, — şi originea mea de familie ar fi incertă şi toată viaţa aş fi escrocat bani, — toate injuriile pe care le-am culeş în cursul activităţii mele. Nu lipsesc nici rândurile nedrepte ale prietenilor... Goga era, la 1925-6, de o furie unică, amestecând insulte fără exemplu. Şi apoi ofertele de prietenie, cererile de alianţă, perspectivele de fusiune, masa de la 1928, în care cereau un şef, alegerile în coaliţie... O, ce scârbă!

Revista antisemiţilor din Cluj, prin iscălitura unui arhitect, presintă complimente de acelaşi fel. Sânt duşmanul ţăranilor şi mi-e „sete de sânge românesc".

P. Antonescu-mi spune că individul a fost întâiu socialist-anarhist şi apoi a trecut la Cuza.

Începe serbătorirea. Urmează broşura de injurii iscălită de Cernăianu: sânt ignorant, bastard şi bandit.

*

Regele mă invită la masă, cu soţia mea, după ce invitase pe Duca, în aceleaşi condiţii. Duca s'a fotografiat, firește, şi „Ordinea" l-a pus primul pe lista succesorilor.

29 Februar.

Scriu secretarului regal cele ce urmează:

„Te rog foarte mult să intervii pe lângă Maiestatea Sa ca să fiu iertat în ce priveşte invitaţia la dejun pe ziua de Luni.

Nu pot lua locul imediat următor după acela care a declarat că nici într'un chip nu recunoaşte pe Suveran. Maiestatea Sa, care a fost atât de binevoitor pentru mine, nu poate să-mi impuie o umilinţă pe care n'o merit.

O rog deci s'o considere ca şi cum nu m'ar fi invitat şi să permită a desminţi prin ziarul mieu că am fost invitat. Aş dori ca d-ta însuţi să-mi aduci răspunsul, pe care pentru atâtea momente bune în relaţiile mele cu Maiestatea Sa îl sper favorabil.

Dacă Maiestatea Sa s'ar simţi ofensat de atitudinea mea, mi-ar face o mare nedreptate. Sufletul său ales poate aprecia sentimentul de legitimă mândrie".

Secretarul îmi telefonează că va trece pe la mine.

După amiază el vine, căutând să mă convingă că nu e o gradaţie de importanţă. Îl rog să nu insiste. Bătrânii au şi ei curiozităţile lor. Cum îmi vorbeşte de mesagiul pe care l-aş fi încredinţat lui Manoilescu, definesc precis ce am spus: Dacă Regele vrea să fiu la masă, să mă lase după politicieni, cu câţiva alţii la mijloc.

Eu cred că aş putea guverna, dar n'am cerut-o şi n'o

cer. Cum el îmi spunea că Regele s'a mirat de faptul că, întors din străinătate, n'am cerut audienţă, îi explic prin oroarea de a fi socotit ca postulant. Dar am scris „Datini şi Constituţie". Secretarul vorbeşte de „întrebuinţarea mea de către toţi pe rând; îi răspund că „din causa superiorităţii lor de inteligenţă".

Îndată şi Mihalache, care se anunţase pentru a-mi vorbi de schimbările la legea administrativă.

De fapt, abia câteva cuvinte despre proiect. Al doilea prefect va deveni „subprefect" (Mihalache se gândia a-i zice: primar de judeţ) la ordinele primului. Regele ar vrea să fie un om de meserie, un tehnician. Notarul va fi numit. Satele sânt basa; comuna dispare. Dar asociaţii economice se permit.

Nu pare încântat de opera legislativă a colegilor. Admite că Madgearu lucrează după cărţi, în vânt, ca toţi economiştii. Cu greu îl sileşte a face schimbări. Nici sindicalisarea morarilor nu-l încântă. Admite nulitatea şi nesinceritatea lui Maniu. Îi spun că el, Mihalache, nu m'a înşelat niciodată şi ni controlăm amintirile din momentele de criză. Recunoaşte că la schimbarea lui Brătianu prin Averescu, Maniu lucra ca pentru naţionalii singuri. În mânile lui Maniu este un decret de numire a lui, rupt de regele Ferdinand şi găsit în coş. Pe Mironescu el l-a recomandat în Iunie. Crede că încă vre-un an, doi, va fi criză. Încasările sânt rele, dar în Ianuar s'a luat cât şi anul trecut. Ţăranii nu plătesc datoriile la particulari, la Stat, da („când au").

E îngrijorat de mişcările anarhice. În provincie, ofiţerii, nemulţămiţi de curbă, pe care nici el n'o aprobă, se agită. Ei vorbesc contra noului regim. Armata nu-l ajută pe el, Mihalache. I se cere să suprime tulburările numai cu jandarmii. La Rădăuţi s'au dat optzeci de soldaţi, de unde

resultatul. La Storojineţ, adunarea cuzistă a fost extrem de disciplinată, — observ: „cu atât mai mare pericolul“—, dar discursurile erau incendiare. Cutare cerea împărţirea pădurilor şi capitalurilor. Nici Mihalache nu crede în efectul legii cametei, fără altceva alături; şi el înţelege că băncile-şi vor cere capitalurile. Ar vrea un Guvern de oameni muncitori. Despre Duca nu crede altfel decât mine. Recunoaşte calităţile Regelui.

*

Adunarea marilor industriaşi. Ei cer Parlamentul economic.

*

La Craiova, o adunare de agricultori presintă un program de revendicări economice şi fiscale. Se strigă: „Nu ieşim la muncă“. Ăţăţă noii proprietari.

*

S'au prins, după o nouă tâlhărie, în Ciuc, hoţii de la Săftica: un Basarabean, câţiva Ieşeni. Foi străine spun că la noi e ca în Mexic.

*

La Cameră urmează surda luptă între Ardeleni şi ţărănişti. Cei d'intâiu atacă politica Guvernului faţă de Operă şi faţă de Banca Naţională. Man, care a reapărut (e vice-preşedinte), e în primul rând al bătăliei. Vorbeşte, lung, Djuvara la legea cametei. În secţii fac să treacă proiectul pentru drepturile Comisiei Monumentelor Istorice.

*

Cu Costăchescu la Universitate. Face concesii în tot ce priveşte autonomia ei. Îl felicit pentru aceasta.

*

Argetoianu vorbeşte despre mine, amabil, la Teatrul Naţional, după invitaţia tânărului Barbu Teodorescu, care păstrează discursul. Pare sincer.

5 Mart.

La Văleni.

La întoarcere, cineva-mi spune că supt ocupaţie Românii erau siliţi a călători cu căruţa. La tren li se cerea plata în aur.

6 Mart.

La dejun, la Legaţia Italiei, cu preotul „ardiţilor" în războiu, de mai multe ori rănit, şi cu tenorul Franceschi.

La Academie se discută ortografia. După Densusianu, Bianu declară că, în ce priveşte pe *z* în loc de *s* în *poesie*, etc., regretă fonetismul exagerat pe care şi el l-a susţinut şi care ne depărtează de celelalte popoare latine.

*

În viaţa politică urmează chinurile nenorocitului împrumut.

*

Regele invită pe „rector" pentru Marţi la dejun. Astfel greutatea pentru omul politic dispare.

7 Mart.

Durează frigurile împrumutului. Nu e adevărat că Mironescu şi-ar fi presintat demisia.

*

Visita contelui Szembek pentru festivitatea polonă. E un om inteligent şi vesel. Îmi arată o deosebită prietenie.

9 Mart.

O lovitură politică: pentru „sabotarea împrumutului" e destituit Burileanu, guvernatorul Băncii Naţionale. Măsura trezeşte emoţie.

10 Mart.

Discuţie cu studenţii de la Centru cu privire la vechea lor politică. Unul, întrebat cu privire la Zelea Codreanu tânărul, dacă ar asasina, stă pe gânduri. Vorbesc de scop, care ar consfinţi totul, şi se asamănă cu soldatul care, pe front, ucide.

*

La 1 şi jumătate la dejun la Palat, cu soţia. Iau parte rectorii de la Politehnică, de la Şcoala de Războiu, vicerectorul de la Academia de Comerţ, decanii, Baliff, Ilasievici.

Regele mă chiamă la o parte şi, cu câteva cuvinte despre rolul ce am avut în pregătirea unirii românești îmi dă colanul Ordinului Ferdinand. E de faţă prinţul Nicolae şi Moştenitorul.

La masă Regele-mi vorbeşte foarte amabil. A primit pe Cuza, care i-a expus „doctrina"; i s'a arătat că, de fapt, ea nu duce la nimic. Vorbind de miniştrii săi, Regele arată că Mironescu n'a căutat puterea, că i s'a impus să presideze Ministeriul. Haţeganu se dovedeşte bun la lucru. Eu nu ating în nimic revocarea lui Burillianu. Multe idei ale Regelui despre şcoală: ar vrea diplome de Stat pe lângă licenţă. Recunoaşte marea schimbare în bine la studenţi: de Florii ar voi ceremonia decorării steagului universitar.

Va veni şi la Universitate pentru o visită neaşteptată. Crede că mulţi profesori nu-şi ţin cursurile. I s'au adus multe plângeri contra lui Peretz. Pe Moştenitor vrea să-l

crească mai românește. Se dă la brazdă. „Trage chiulul, dar inteligent.“ Nu se dă la mersul pe jos. Ba inventează conferințe ale Regelui cu personalități importante ca să scape.

Regele e voinic și bine dispus; ordinea în Palat, perfectă.

Pe diploma colanului se înseamnă presidarea primei Camere a României întregite, rolul de conducător moral al noii generații, propaganda în străinătate.

*

De aici la Cameră. Toți deputații au fost răscoliți.

Lupu atacă violent, adesea trivial, dar întrerupt și distribuind injurii contra injuriilor. Vorbește peste o oară. Gh. Brătianu ceteşte blând o declarație dârză. Duca se reservă, din tactică, pentru momentul după discursul lui Mironescu. Acesta, foarte dibaciu, foarte sigur de sine și foarte degajat, explică îndelung conflictul. Când Lupu întrerupe ca să-și răsbune pentru ce a suferit, Mironescu se așează. Dese și puternice aplause, ca acelea cu care a fost primit.

Duca, puțin călduros față de fostul guvernator, care e averescan, se sforțează să fie aprig, și corul guvernamentalilor nu-l prea cruță nici pe dânsul.

După el, primit cu aplause pe care le interpretez ca grijă de „viitor“, eu desaprob împrumutul și numirea oamenilor politici ca guvernatori, începerea unei eri de reciproce maziliri și notez înviersunarea luptelor dintre partidele, care, în bloc sau separat, cer să ne lăsăm guvernați de ele. Opoziția aplaudă; majoritatea păstrează o atitudine reservată, dar respectuoasă.

*

Apoi, la Radio, despre Eminescu.

11 Mart.

Goga apare la Cameră pentru a aduce înainte casul Burillianu. E de o nesuferită jactanță : vorbește de „minciuna" primului ministru. Intervin pentru a cere acestuia să apară pentru a răspunde, o astfel de acusație neputând să rămâie fără un răspuns imediat. Mironescu vine : arată că-și luase măsuri de precauțiune față de atitudinea dușmănoasă a guvernatorului. Reieau cuvântul, pentru a înfiera atacurile la onoare. Aplaudă liberalii, mai ales Franasovici, și el victima unor astfel de atacuri.

13 Mart.

Comunicare la Academie despre cronologia Domniei lui Alexandru-cel-Bun și a urmașilor lui.

Invitat de Centrul studențesc pentru comemorarea lui „treisprezece Mart". Ascult trei cuvântări omagiale, două din ele cu miez și măsură (dar aud că „pericolului franțuzismului" i-a urmat acela al „iudaismului"). Intervine profesorul R. Caracaș cu amintiri de la 1906. Înainte de aceasta, un tip, care se recomandă „avocatul Emilian Ioan", strigă că am cerut uciderea țăranilor de la Rădăuți. Fusesem rugat să nu dau atenție și să nu plec, dar i-am anunțat că va răspunde înaintea justiției. Caracaș mustră pe cei cari, acum câțiva ani, m'au „huiduit" și acusă pe studenții de acum că n'au energie, căci el ar fi „cârpit" pe obraznic. Murmure. Către sfârșit, mi se servește un sigur „Trăiască Cuza". Li arăt că personal aș fi putut vorbi, dar demnitatea de rector mă împiedecă. Și ies. La automobil strigătul minorității de „trăiască d. Cuza" se încrucișează cu „trăiască d. Iorga".

Mi se explică incidentul prin lupta între două grupări de studenţi, cari, de fapt, cu toţii sânt cuzişti şi codreinişti (am spus că ieri, preşedintele Centrului, întrebat dacă „ar asasina", stă pe gânduri şi pe urmă îmi vorbise de „motivul" pentru care ar fi să se „asasineze"). Oricum, tristă stare de spirit şi ciudată serbătorire.

*

Goga continuă a se agita. A prins la dejun neexperienţa lui Gheorghe Brătianu.

14 Mart.

V. V. Haneş presintă la Cameră plângerile studenţilor din Paris. Arăt cum am suprimat bursele pe câte şase ani, dar cum politica strecoară pe favoriţii ei pe lângă cei admişi de comisiunea burselor.

15 Mart.

La Craiova, pentru o conferinţă despre viitorul culturii noastre. Foarte multă lume. Câţiva vechi prieten. politici. Cercetez biserica, bine reparată, de la Mofleni. Băieţii caselor vecine îi sparg necontenit fereştile. Ai şi pentru cine lucra...

După amiazi, la Târgul-Jiiului, pentru o conferinţă despre Tudor Vladimirescu.

Satele din drum fac bună impresie. Totuşi fostul prefect liberal, d-rul Hasnaş, crede că, în totala lipsă de autoritate, ele ar fi gata de răscoală.

Arhitectul Atanasescu îmi spune că sătenii de la Hurezi, în ceartă cu mănăstirea, veniseră să-i dea foc. El a trebuit s'o apere cu revolverul.

Mi se dă un interesant manuscript al lui Ştefan Dăscălescu, şi despre mişcarea lui Tudor.

*

Ziarele se ocupă de întoarcerea lui Titulescu, şi „pentru interese de serviciu".

Ciotori renunţă a merge în Rusia pentru negocieri secrete.

16 Mart.

Fostul amiral Negrescu îmi aduce o lucrare franceză a lui despre războiul pe Dunăre. Laudă primul baraj al lui; al doilea a fost slab, neisprăvit.

*

Cuza, cerând imperios să nu vorbesc în momentul când ocupă el tribuna (Lupu-mi semnala că-l supralicitează) în chestia infirmilor războiului, provoacă o scenă aspră, penibilă pentru mine, în care lichidez o situaţie asupra căreia, cât fusesem cruţat măcar prin graiu în public, aruncasem un văl de discreţie. La atacurile lui răspund înfăţişând tot răul pe care-l face şcolii şi ţării prin acţiunea lui în mijlocul tineretului: îi spun neted că, în locul guvernului, nu i-aş aresta uneltele, ci pe dânsul însuşi.

*

I. Th. Florescu a fost ieri la Rege. I-a vorbit de situaţia imposibilă a guvernului. Regele i-a răspuns că toate lucrurile vin la vremea lor. Atunci se va încerca o concentrare de partide; dacă ea nu va reuşi, el bine atunci el va avea dreptul, — el şi numai el, — de a proclama patria în pericol.

*

Titulescu la mine. Se întreabă încotro mergem. Şi el crede că nu se poate fără încercarea Ministeriului de

concentrare şi că totuşi el nu va putea reuşi. E îngrijorat de situaţie. Împrumutul, care nu asigură măcar pe doi ani, e o greşeală. La el am ajuns prin lunga linie greşită a politicei financiare şi economice de după războiu. Îi arăt îndelung ce cred şi eu.

Atmosfera noastră în străinătate e foarte rea. Îi spun că Duca, prin piedestalul pe care şi l-a dat, apare şi mai mic; el râde. Florescu mi-a povestit, după ce a aflat de la Regele, că Duca a mers să-L întrebe când şi cum să vorbească la Cameră în chestia lui Burillianu.

Muzzey i-ar fi vorbit bine de visita mea în America.

Regele i-ar fi arătat lui Florescu numai „admiraţie" pentru serviciile aduse de Titulescu, care n'ar fi deci pentru el omul viitorului.

Şi lui Titulescu situaţia mondială i se pare desperată. Şi el vede răul mai ales în producţia desordonată a bogăţiilor.

*

Vorbesc la legea avocaţilor, cerând — şi căpătând — ca licenţiaţilor din Vechiul Regat să nu li se ceară doctoratul.

*

Fischer, deputatul evreu, îmi mulţămeşte pentru desaprobarea atacului brutal contra lui. Îi arăt cât e de necesar ca ai lui să facă fapte positive pentru ţară: vre-un dar de milioane Academiei Române....

18 Mart.

Împrumutul la Cameră. Lupu, îndelung, îl atacă violent. Urmează declaraţia, rostită timid la început, a lui Gh. Brătianu, bună ca fond. Se strecoară socialiştii. Arăt lipsa de urgenţă a acestei negociaţii, cu aşa de trist resultat. Discursul lui Duca e mai impresionant decât de obiceiu: a usat de toate artificiile.

Mironescu dă un răspuns extrem de dibaciu, evitând adversarii tari şi chestiunile mai serioase; câteva rectificări de amănunte fac efect. E mult aplaudat.

Lupu a cerut votul nominal. Pentru a-l evita s'a recurs la subterfugii în mijlocul imensului scandal, cu injurii şi chiar cu îmbrânceli.

*

Azi, I. Petrovici vorbeşte, în seria lui Barbu Teodorescu la Teatrul Naţional de discursurile mele.

*

Seara, N. Georgescu vine cu vestea că am „îngrozit" pe Argetoianu puind într'un articol pe Oskar Kaufmann lângă Kira de Bellaggio şi Hefter. Adecă aş avea datoria să falsific în discursul mieu de la Cameră.

19 Mart.

La Văleni. Acolo primesc înştiinţarea că în comisia budgetară a Camerei sau în cea de la Finanţe mi s'a amputat suma de nimic pentru tipărirea revistelor istorice.

20 Mart.

Se discută legea valorificării cerealelor.

21 Mart.

Dimineaţa şi după amiază aceiaşi lege. Mare scandal, provocat de oprirea de la cuvânt a lui Lupu şi Djuvara.

*

A doua conferinţă a mea despre Italia. Asistă şi ministrul Preziosi.

*

Masă la Brâncoveanu, cu Puaux, Manoilescu, secretarul Legaţiei germane şi Buşilă. Manoilescu îmi spune că două părţi din trei ale fondului de rulement sânt mân-

cate; rămân 200 de milioane. Se va ajunge la neplata lefilor. Regele s'a decis a da drumul Ministeriului. N'ar mai fi nevoie de Camere cu deputaţi oameni de afaceri. Puaux spune că în Mart tesaurul era gol (de fapt s'au luat 300 de milioane de la Căile Ferate. Fondul de rulement ar fi să le restituie).

22 Mart.

Ministrul Poloniei îmi dă la Universitate diploma de doctor de onoare de la Vilna. Vorbeşte şi P. P. Panaitescu despre relaţiile româno-iugoslave. Scurta cuvântare a ministrului e simţită.

*

La Piteşti, pentru o conferinţă despre efectele reformelor de la 1917. Foarte multă lume, deosebit de aleasă.

În trenul de întors, Gh. Tătărăscu şi Fotino. Vorbim îndelung despre legăturile mele cu partidul liberal. Tătărăscu explică de ce n'au putut fi bune, cum, azi, ar dori-o „tineretul". La căderea lui Take Ionescu, I. Brătianu doria înţelegerea, nu însă unii liberali, cari o „torpilau", şi Maniu, care voia stăpânirea numai pentru el. Mai târziu el căuta să evite legătura lui Averescu cu ţărăniştii într'un partid neted revoluţionar. De Goga n'a avut niciodată o idee bună. Fotino a auzit acest final de discuţie: Goga: Atunci, d-le Brătianu, eu sânt pentru d-ta o desilusie. — De un ceas îmi venia mie să ţi-o spun. — Averescu a fost socotit de Brătianu totdeauna ca periculos.

După Tătărăscu, în Gorj toate sânt gata pentru o răscoală, fomentată de „Svastica", liga contra cametei, etc. Ţăranii aşteaptă un lucru extraordinar pe care nu-l pot defini. El prevede lucruri teribile. În şapte luni s'ar

putea să nu mai fie Coroana. Când a atacat pe Rege, Duca se supunea şefului. Rolul lui, ca şef, e acum să spuie ce decide partidul. Pe Dinu Brătianu nu-l puteau alege: are şaizeci şi trei de ani; se putea produce iar o criză de şefie.

23 Mart.

Camera e pe jumătate goală. Madgearu mă roagă să consimt la deschiderea şedinţii. Vorbeşte lung la legea valorificării, cu un preambul de metafisică economică. La art. 1 arăt că întreaga operă e o clădire în vânt; temeliile înseşi, starea de azi a ţărănimii, n'o pot susţinea.

După amiază presidează preotul Man. Aflu pe Mihail Şerban forfecând proiectul, spre marea nerăbdare a lui Madgearu şi Mihalache. Cum ei întrerup, Man li face observaţie. Intervenţia lui Mihalache rămâne fără niciun efect. Părăsesc Camera în momentul când Madgearu face gesturi supărate în direcţia lui Armand Călinescu.

*

S'a aflat de convenţia germano-austriacă. Uimire generală. În acest timp, Taşcă dădea conferinţe la Paris şi Lille; nimeni nu ştie ce făcea la Viena însăşi Caiu Brediceanu.

*

„Liga" lui Cuza a strîns 4.000 de ţărani la Suceava. S'a urlat contra mea.

*

Mironescu la mine pentru a-mi vorbi de convenţie şi de situaţia internă. El e îngrijorat. Recunoaşte că guvernul său n'are autoritate, că miniştrii „fac de capul lor", vânturându-şi abstracţiile. Când cei doi economişti nu se înţeleg, mai merge; e grozav când cad de acord.

Îi arăt, în ce privește convenția, că nu noi avem să luăm inițiativa, ci cei direct atinși: Franța în prestigiu, Cehoslovacia în interesele ei. Nu se poate face ceva cu forța,— contra Germaniei?! —, ci numai a se cere, după oferta celor doi contractanți, și primirea altora, și a noastră, în această legătură.

Înlăuntru, anarhia se întinde. Finanțele sânt în plină ruină (primul ministru o recunoaște; 30.000.000 lunar; și se prevăzuse triplul). Se impun licențieri de funcționari, plată parțială în bonuri de Stat. Mironescu admitecă armata e în lipsă de bani, că se dă drumul soldaților. Adunarea de la Suceava, întâiu oprită, apoi admisă, s'a ținut din lipsa jandarmilor suficienți. Pentru a putea lucra, se cere orizont: măcar de un an; dacă nu vrea să se compromită pentru rosturi de gloriolă, Mironescu are datoria de a cere Regelui o decisiune clară. El ar putea forma mai bine decât unul care să se aleagă de acum un Ministeriu de coaliție, pe care l-aș susținea și eu. Aceasta chiar dacă refusă averescanii, în plină desfacere. La urmă-i spun că nu cred să aibă atâta curaj.

*

Dejunul la Szembek, cu personalul Legației și rectorul Politehnicei.

*

La Cameră, pază militară din causa greviștilor de la Usine.

Ministrul de Războiu îmi confirmă reaua stare a armatei. Intervine Mironescu. A vorbit Regelui, care l-a asigurat că nu se gândește la „celalt".

Se votează legea valorificării (40 contra). Se propune un credit de 30 de milioane pentru șomeri. Cu mult bun simț îl critică socialistul Mirescu.

25 Mart.

Plecarea lui Titulescu. El ar fi spus lui I. Th. Florescu că în cas de Ministeriu de coaliţie ar fi sigur de mine... Acum?

27 Mart.

Se comemorează la Cameră unirea Basarabiei. Numai Iacobescu vorbeşte pentru Basarabeni. Steriştii tac. Lupu represintă oposiţia, Câteva cuvinte din partea liberalilor. Ieau cuvântul la urmă.

28 Mart.

A treia conferinţă despre Italia.

Tribunalul judecă pe Cernăianu, autorul broşurii de insulte. Procurorul crede că trebuie să mergem la juraţi!

O lege sălbatecă a presei ni se pregăteşte.

29 Mart.

La Moreni: conferinţă despre „Cum să călătorim", foarte cercetată.

Splendide năframele roşii ale gazurilor care ard în vânt pe palidul cer albastru de primăvară.

30 Mart.

Potop de legi la Cameră.

31 Mart.

Se votează la Cameră legea care.... impune subscripţia publică pentru monumentele regilor Carol I-iu şi Ferdi-

nand. Arăt nerozia proiectului. Manoilescu răspunde înțepat.

*

La dejun la d-rul Irimescu aflu că Auboin a fost la Rege și i-a spus că, fără noi reduceri, mergem la falimentul sigur

1-iu April.

Eftimie Antonescu îmi spune că guvernul aleargă să se împrumute la bănci. Situația pare fără ieșire. Iar la Cameră curg legile care angajează cheltuieli.

Pe alocurea, țăranii ar ajunge să înțeleagă unde duce țara cărăușia lor, care neglijează ogoarele. La drumuri nu vreau să lucreze: „le-a luat în samă Statul". Dar în toamnă ele nu ar mai fi utilisabile.

*

Închiderea Parlamentului. Mesagiu dubios. Explicații sentimentale ale lui Mironescu și Mihalache.

3 April.

Lui Manoilescu i s'a răspins proiectul pentru metanul de la Dicio-Sânmartin. Demisionează și refusă a reveni.

4 April.

Lecție la candidații de generali. Ultimele două conferințe despre Italia.

*

Rappard, de la Geneva, la mine. Nu înțelege cum, având tot ce poate dori omul, ne găsim într'o astfel de stare.

Cere lămuriri, pe care i le dau din bielșug. Îl voiu întâlni seara la Bușilă, cu Argetoianu și Gusti.

*

La ceasurile cinci se vând numerele excepționale ale „Dimineții" cu vestea retragerii lui Mironescu. Manoilescu și-a ajuns scopul.

*

Seara, după ce m'a căutat și mai nainte, Mironescu îmi spune la telefon ce s'a întâmplat. „După sfatul meu", și-a presintat demisia. Regele i-a arătat dorința să facă un Ministeriu de coaliție. A chemat pe Titulescu.

5 April.

La Galați, pentru conferința despre Mihai Sturza. Asistă 700 de oameni.

După amiazi la Brăila, unde vorbesc de „Ardeal și Brăila".

Întoarcere cu trenul de seară.

6 April.

Goga, Lupu, Gh. Brătianu fățiș, în ascuns Argetoianu se dedau la mari manifestații de bucurie pentru căderea regimului, așteptându-și partea.

N'am cea mai mică dispoziție de a servi ambiția nemăsurată a lui Titulescu.

Plec la Văleni.

7 April.

Munteanu-Râmnic îmi aduce din partea generalului Condeescu, care spune că a dat sfatul bun și în alte împrejurări, îndemnul de a primi să intru în Ministeriul lui Titulescu. Refus.

9 April.

Regele mă chiamă la București. Răspund că am expus într'un memoriu punctul mieu de vedere. Totuși mi se omunică necesitatea unor explicații verbale.

10 April.

La București, unde toată lumea e, literal, la picioarele omului providențial.

După amiazi se întreabă președinții Corpurilor legiuitoare, apoi șefii de partide, începând cu mine.

La ceasurile două, Titulescu. Îmi arată misiunea ce i s'a încredințat: aceia de a face un Ministeriu național. Îi arăt cu nu pot concepe o asemenea formațiune de interese rivale, pe care nimeni nu le-ar putea armonisa. El întreabă dacă refusul mieu de „a-l ajuta" vine din causa persoanei lui; răspund că nu, dar de sigur că un om care nu face politică și care nu are o personalitate pronunțată, un om-tip ca Presan ar reuși ușor într'o asemenea misiune. Refusul mareșalului nu înseamnă că nu s'ar găsi alți represintanți ai aceluiași tip. Pentru a încheia aceste explicații desagreabile, îi spun lui Titulescu că am un memoriu pentru Rege. — Vreai să ți-l cetesc? — Da. Îi dau cetire.

El se plânge că „l-am ras" în două ipotese, de și se pune numai prima: a Ministeriului național. Îi spun, — și-i dovedesc cu mărturie, — că memoriul a fost scris încă de Luni, înainte de a fi precisat problema. Adaug că n'am nimic contra unui Ministeriu de tehnicieni și specialiști pe care l-ar presida el și, ca să i-o dovedesc, adaug un postscript în acest sens supt ochii lui. El vorbește de „program" și „mijloace de luptă": nu vreau să le aflu, fiind, cum îi spun, indiferent la asemenea planuri, care se pot ciocni ca imperioasele realități. Vorbește de nevoia ce are de un Parlament al lui, care să-l susție pentru o operă de o lungă durată. Ar vrea o listă comună. Îi arăt că ea ar fi imposibilă și că alegătorii ar prefera acestei presintări a tuturor vinovaților pentru

actuala stare de lucruri o listă fixată de Ministeriul de funcţionari. Se îndreptăţeşte că n'a spus ce i se atribue de ziare: n'a spus *el* că e „ultimul lemn ce se aruncă în foc". I s'a spus lui şi atunci a adaus că „e lemn bun, face scântei şi poate să ardă şi covorul". Îi arăt cariera lui politică anterioară, care-l impiedecă de a pretinde că e un „om nou": legăturile cu Take Ionescu, cu Averescu. Pare jenat şi mă întrerupe. Îi spun la plecare că de sigur nu va reuşi şi că voiu râde curând de spectacolul Ministeriului Naţional. Cei ce i-au dat asigurări l-au mînţit. Eu i-am arătat măcar ce e credinţa mea sinceră. El spune, închizând uşa; „ici est la vérité". Mă asigurase că în inima lui e ce doresc şi eu, de şi vorbim altfel. Îmi propusese vice-presidenţia Ministeriului sau presidenţia Camerei.—A unei Camere pe care n'o cunosc? Şi numit de Guvern d'inainte?

*

La patru şi jumătate, la Rege. Mă primeşte cu frumoase cuvinte despre necesitatea Ministeriului Naţional, alt gând al lui, pe care-l păstrează, nefiind de actualitate. Îmi cere să intru în Ministeriu „ca şef de partid". Răspund că apelul se adresează către cineva care nu mai e „şef de partid", căci, ne mai voind să reţin pe nimeni legat de soarta mea, i-am declarat pe amicii miei, printr'o scrisoare către vice-preşedintele partidului, Munteanu-Râmnic, liberi de orice angajamente faţă de mine (Munteanu-Râmnic, la club, spusese că ei privesc cu simpatie hotărîrea Regelui). Pare mirat; îşi arată părerea de rău. Nu cred posibil Ministeriul tuturor şefilor. — De ce? — Maiestatea Voastră s'a născut şi a trăit doar între noi şi ea ştie prea bine că aceşti oameni n'au nici credinţă, nici putere de muncă. Îi cer voie să cetesc memoriul şi explic adausul. Regele-mi pretinde să-l ajut pe dânsul.

Răspund că, orice lucru bun va fi, nu voiu fi ultimul care să-l laud. Pare mulțămit și cu atâta. — Vorbește de listă. O declar iarăși imposibilă. — Pe ce basă? A votului de acum doi ani și jumătate, căpătat prin presiune oficială sau prin conrupție? Sau, în casul lui Duca, pe „capacitatea craniană" a acestuia?

— Da, dar are mulți aderenți.—Sânt ei înrădăcinați în conștiința publică? — Mă întreabă dacă Titulescu mi-a comunicat programul. Spun că nu cred în programe. Recunosc că interzicerea împrumuturilor noi e bună. Regele tace asupra acestui punct, dar adaugă că nu putem sta închiși în casă, menținând miseria de azi. Recunosc că investițiile sânt admisibile. El observă că-s numai până la o margene. Crede că Titulescu, căruia i-am prezis că va fi prins în mrejele parasiților, de cari inteligența lui nu se va putea feri în mijlocul zăpăcelii acțiunii, va putea deparasita țara, N'o cred. Regele laudă trecutul lui Titulescu: situația mare în străinătate, serviciile aduse țării l-au desemnat pentru misiunea de azi: are o incontestabilă aureolă. Păcat că n'am vrut să adaug prestigiul meu. — Odată ce are aureola de la Geneva! O are, de altfel și domnișoara Văcărescu: de ce Regele nu s'a gândit și la dânsa? Regele mă întreabă ce cred de Parlament. — Trebuie păstrat. Alegeri nouă ar dovedi stăpânirea lui Cuza în Bucovina și Moldova-de-Sus, influența încă mare a național-țărăniștilor, câștigurile liberalilor și ar deschide poarta extremiștilor sociali. Acuma, Titulescu ar căpăta votul Parlamentului; în câteva săptămâni, după ce va fi intrigat Maniu, nu. — Sânt contra parlamentarismului? — Ca *sfogo*, supapă, da; nu pentru colaborația lui. Ies cu aceste cuvinte: „Bunele intenții ale Maiestății Voastre nu vor reuși. Îi spusesem că sânt puțintel profet și că mă conduce instinctul care a deosebit toată seria

fruntaşilor moldoveni, pe cari „tartarinismul“ i-a făcut totdeauna să zâmbească.

I-am spus Regelui că m'aş înţelege cu un prim-ministru ca dânsul, dar nu pot să mă înţeleg cu un Suveran ca Titulescu.

La ieşire aflu pe Averescu, aşteptând audienţă. Măreţ, intră Duca.

Seara, la Văleni, decis a rămânea acolo.

11 April.

Averescu a fost foarte indignat că acel pe care l-a făcut „mercenar“ nu i-a dat bună ziua. A spus adiutantului: „Poftim Ministeriu Naţional“....

*

Munteanu-Râmnic mă roagă să nu dau urmare hotărârii mele în ce priveşte partidul.

*

Regele ar fi chemat pe Luni pe acei cari doresc să intre în Ministeriul Naţional.

*

Paşte cu ninsoare.

*

12 April.

Gr. Filipescu, acum întors din Paris, trimete să mă felicite pentru atitudinea mea.

*

La felicitările mele de Paşti, Regele-mi răspunde: „Vă mulţămesc din tot sufletul pentru urările de Paşti. Adevărat a înviat“.

Cel d'întâiu care ia act de disoluţia partidului e Giurculescu de la Câmpulung, care, firește, mă asigură de toate sentimentele lui.

13 April.

La radio se anunţă conversaţii între Titulescu, de o parte, Duca şi Mironescu, chiar Lupu, de alta, şi amânarea hotărârilor până Miercuri sau Joi.

Un supliment al „Curentului" arată că „marea concentrare" a fost definitiv părăsită.

Oamenii se preocupă de partea pe care vor căpăta-o din pradă. Fiecare crede că poate cere cele mai năprasnice lucruri. Odată ce e vorba de Ministeriu Naţional....

14 April.

Sânt chemat la Bucureşti de mareşalul Palatului. Acolo aflu că e vorba, la cinci şi jumătate, de audienţa colectivă a şefilor de partide.

Sosesc la Palat în momentul când Averescu şi Duca erau acolo. Pe urmă vine Lupu, foarte obosit şi agitat, căscând, care se plimbă singur, şi Brătianu, pe care-l felicit pentru câştigarea lui Giurculescu şi-i presint condoleanţe pentru plecarea lui Sângeorgiu. — Mai bine invers. Mareşalul Palatului ţine de vorbă pe Averescu : eu vorbesc cu Grigorescu. Cel din urmă, Maniu, foarte distant.

Audienţa zăboveşte. Titulescu discută cu Regele. Pe la vre-o şase sântem introduşi în odaia care ţine loc de sala tronului (un bust al Wilhelm I-iu lângă două zeiţe de aceiaşi calitate artistică).

Regele apare în mare uniformă, foarte impunător. Începe a ceti un apel care se preface în ordin, în admonestări. De la începutul Domniei a vrut un Guvern al tuturor partidelor. E supremul moment să-l aibă. Ţara se află în foarte grele împrejurări, care pot fi încă mai grele.

Cine nu-l ascultă, dovedeşte lipsă de patriotism. El îşi va aduce aminte de aceasta. Până Joi dimineaţa aşteaptă răspuns. Atâta are să ni spuie.

Uimire. O clipă de tăcere grea. Ieau cuvântul, explicând că am oarecum dreptul la aceasta ca unul care la început am refusat. Ne găsim nu la o consultare, ci înaintea ordinului cu ameninţări. Sânt pus într'o situaţie de a nu putea să refus. Dar n'am condiţii de pus. Acel care a refusat pe „viitorul preşedinte al Consiliului" (Titulescu e de faţă; Averescu l-a întrebat de ce se uită aşa de crunt la toţi), dar trebuie să asculte de o asemenea intimaţie formală, nu se poate opri la discuţii de statistici electorale preventive. Aceasta aparţine vechiului regim. Eu însă am dorit totdeauna o eră nouă, — şi în acea zi, de tragică amintire, de care Regele-şi aduce aminte. N'am niciun program de discutat, fiindcă nu cred în programe. Altfel? Sânt sătul de programele rigide. Plec deseară acasă, unde am de lucru. Răspunsul l-am dat.

Violent aproape şi pe un ton de familiaritate nemulţămită, Lupu se plânge că nu cunoaşte programul economic. Titulescu i-a vorbit foarte puţin de dânsul. Sânt părţi care se cer clarificate. Cu ce se presintă el înaintea alor săi?

Regele-l taie scurt. Cu nimeni nu s'a negociat mai mult decât cu dânsul. Cât despre program, după imprejurări.—Dacă uşa asta văpsită roşu nu se potriveşte, n'am dreptul s'o văpsesc?

Acelaşi grea tăcere, aceleaşi capete plecate. (Sânt între Maniu la stânga şi Averescu la dreapta; ei şi cu Duca, la suitul scărilor, s'au împins înainte, cu toată vrâsta mai mică a doi dintre dânşii, faţă de mine.)

Reiau cuvântul. Cer să mi se preciseze ce vrea anume Regele de la mine.

— Te-am vrut tocmai un element împăciuitor. N'am decât o singură dorință: participarea șefilor de partid.

Intervine și Titulescu, puțin ca acasă la dânsul. Îmi amintește că punctul al doilea l-am introdus eu și pe urmă a venit și al treilea, dar el n'avea decât pe primul. Se lămurește încă odată că, precum s'a adus dovada, scrisoarea mea era înainte de a cunoaște basa pusă de Rege și că al treilea punct l-a introdus el. Titulescu o recunoaște, cam acru.

La urmă, mă roagă să nu iasă nimic în „publicitate".— Ce anume? — Ce-a fost aici. — Dintre câți sânt aici, cred că sânt acela care am usat mai puțin de publicitate.

Averescu urmărește pe Regele care pleacă și începe o destul de lungă conversație. Au rămas numai Brătianu și Lupu. Brătianu spune că, fiind concediați, putem pleca. Obiectez că, atâta vreme cât vorbește cineva cu Regele, audiența colectivă continuă. Se observă rămânerea noastră, și Averescu e silit să întrerupă expunerea lui stăruitoare. Îi fac loc să treacă.

Regele mi-a mulțămit „pentru cărțile trimese". Pentru hotărârea mea de azi, meritam mai ales o mulțămită.

Averescu, Brătianu pleacă în automobile. Afară e puțină lume de club. Ai lui Duca l-au aclamat. Mârâiau la Brătianu. I-am rugat să nu manifesteze contra lui, ca să nu se creadă că e vorba de mine. O întreagă bandă de partisani se ține după Lupu până la Athénée Palace.

Acasă, dau o notiță în care arăt că nu m'am gândit să disolv partidul, ci numai să înștiințez pe aceia cari pornesc pe alte drumuri (scrisesem în acest sens lui Munteanu-Râmnic).

Imediat spre Văleni, unde ajung noaptea târziu.

Titulescu a strigat ieri la gazetari că ei îl compromit, atribuindu-i „mămăliga cu ceapă".

Întâlnind pe stradă pe Puaux îi comunic, pentru informație, cele petrecute la audiență. Nu augurează nimic clar din ce se pregătește.

15 April.

Toate ziarele au discursul Regelui și pretinsele noastre obiecțiuni, adecă ale lui Lupu pe larg, ale mele cum dă Dumnezeu. Unul spune că Lupu „a venit cu poporul și a plecat cu poporul". Și la radio s'a presintat scena, cu discursul Regelui în întregime.

După amiazi Titulescu mă chiamă la telefon pentru a mă întreba cine mă represintă la București. Dau adresa lui Munteanu-Râmnic. Adaug că, de oare ce m'am supus unui ordin al Regelui, n'am condiții de presintat, așa încât orice discuție e inutilă. Mă întreabă dacă înțeleg a face parte din guvern. Răspund că, de oare ce Regele mi-a cerut să fac parte personal din guvern, urmez pur și simplu acestei cereri. Revine pentru a reproduce ce m'a întrebat și ce i-am răspuns. Trimet, pentru a nu fi niciun fel de interpretări, o telegramă cuprinzând răspunsul meu. Spun în ea că Regele mi-a cerut să fiu în Ministeriu, „elementul de armonisare".

Spre seară, Munteanu, căruia i-am telegrafiat să nu discute, căci n'aveam condiții, îmi telefonează că pleacă la București și va veni cu trenul de noapte să-mi aducă știri.

Nu vine.

16 April.

Titulescu mă chiamă la telefon. Munteanu-Râmnic îmi spune că n'a reușit Ministeriul partidelor. Rămâne acum

a doua formă sau a treia. Pe care o prefer? — Pentru Rege e mai bună a doua, pentru mine a treia. Dar nu înțeleg a fi un ministru fără portofoliu care să fluiere la Șosea cu mânile în buzunar, ci îmi trebuie un departament, care nu poate fi decât Instrucția. I-o spun și direct lui Titulescu, care-mi răspunde că „nu visa măcar să aibă un astfel de colaborator". Spune că Regele ar vrea să mă vadă mâni dimineață. Aș voi să vie și dânsul, la 12? — Cine-l poate refusa? Dar, dacă e vorba de negocieri, „eu amuțesc".

17 April.

La București. Întâiu vine Titulescu. Ideia de a avea și pe Maniu și pe Duca trebuie părăsită, de și, ca să nu aibă greutăți electorale, el va mai încerca. Îmi arată o listă cu D. Ghica, Zăuceanu, Savel Rădulescu — cred—, Garoflid sau Cămărășescu. Ar vrea pe Argetoianu, dar se teme, din causa răsunetului în opinia publică, să-l puie la Interne; deci — la Finanțe. Îi propun să mergem împreună la Rege, care mă primește la 12 și jumătate.

Trec înaintea Palatului printr'o mulțime enormă, în fața Regelui, pe cari-l salută concurenții „Tinerimii Române". Unele școli, mai ales de fete, se presintă bine.

La Regele, întâiu eu. Îi vorbesc, cum dorise Titulescu, de primirea lui Maniu și lui Duca. Regele-mi obiectează că n'are încredere în liberali, cari până în ultimul moment au fost contra lui și l-au acceptat de formă numai după acțiunea lui Gh. Brătianu și nu vrea să treacă drept sprijinitor al acelora pe cari opinia publică îi consideră ca neonești. Vrea riscul pentru ceva în adevăr nou. Îi mărturisesc că-mi vine greu să combat păreri care au fost ale mele o viață întreagă. Apoi chiamă pe Titulescu

pentru a-i spune acelaşi lucru, frumos şi cu hotărâre. Titulescu declară că nu-l lasă conştiinţa să meargă la alegeri nesigure, în care Coroana ar fi descoperită. Observ că s'ar putea păstra situaţia parlamentară de azi. Regele, care crede că partidele, cum i-au mărturisit şi dr. Anghelescu şi Mihalache, „om onest", nu mai au trecere la alegători, obiectează că ar părea legat de un Parlament compromis şi că s'ar pierde mai târziu prima popularitate. Răspund că Parlamentul e în vacanţă, deci nu e nevoie de a se lucra cu el şi că, dacă vechi partide, datoare a-şi hrăni clientela, pierd în curând popularitatea, oameni noi o vor câştiga prin faptele lor.

La urmă, Titulescu, care vorbeşte şi de depunerea mandatului, îmi spune că tot nu s'a înţeles cu punctul de vedere al Regelui, care părea că-l face „laş". Îi spun că, dacă nu se face nimic până mâni la 11, *je file.*

Aflu că Goga e furios că am stricat planul guvernului partidelor mici.

„Universul" publică o listă ministerială falsă, şi cu Haţeganu şi Mehedinţi.

La 9, când se dă comunicatul care anunţă Ministeriul de tehnicieni, Titulescu vine la mine. A fost la Maniu (Duca, dimineaţa, îi refusase lista comună) pentru a-l cere Parlamentul. I-l dă lui şi mie, nu lui Argetoianu (pe care Regele zicea că-l voieşte), în care vede „dictatura". Titulescu are intenţia de a câştiga, ca să n'aibă pe toată lumea contra lui, pe Maniu, Duca şi chiar Gh. Brătianu. Va căuta pe viitorii miniştri pentru a li lua adesiunea (Zăuceanu e la Paris, Garoflid a fost operat de sinusită). După sfatul meu, renunţă la Anghelescu pentru Interne. Mâni, la 6, jurământul. Presei i s'a spus că s'a constituit cabinetul nu. Eu am a fi vice-preşedintele Consiliului.

Regele, de două ori, şi-a amintit de făgăduiala ce i-am dat la Paris că, dacă în împrejurările obişnuite îi pot ajuta şi alţii, eu voiu fi lângă el în ceasurile mari. De aceia-mi mulţămeşte călduros că i-am dat tot sufletul.

„Mişcarea" spune că într'o telegramă aş fi declarat cum că „nu dau gir faliţilor". Toate ziarele mint şi falsifică în dauna mea.

Regele a spus într'un moment că a lăsa pe Titulescu pentru a se întoarce la vechile partide e ca şi cum regele Italiei ar schimba pe Mussolini cu Facta.

*

În numele lui Gr. Filipescu, pe care-l văd pe urmă, N. Miclescu îmi spune să sprijin pe Argetoianu şi să nu ajut lista comună a vechilor partide.

*

După-amiazi repetiţia generală a piesei mele „Ovidiu" la Teatrul Naţional.

18 April.

Nu se face Ministeriul cum se anunţase dimineaţa.

Dar Regele mă chiamă cu Titulescu la Palat. Vorbeşte de intenţia ce ar avea să introducă în Ministeriu pe Argetoianu, de credinţa că nu se poate lucra cu actualul Parlament şi că momentul pentru alegeri e acesta. Titulescu spune că Maniu nu primeşte pe Argetoianu. Regele cere o răsgândire până la trei. Ofer să văd pe Maniu.

La oarele 2 îl aflu la Lugoşianu. E în Consiliu. Se aud glasuri iritate. Apare cu solemnitate. Îmi arată pe Argetoianu ca omul schimbărilor şi sfidărilor. Nu se poate lucra cu dânsul. El, Maniu, vrea să formeze caractere şi să dea lecţii de moralitate. Pot s'o înţeleg eu, care sânt

profesor. A fost totdeauna un om hotărît. Văzută în faţă, figura lată, osoasă, cu ochii palizi, e de o îndărătnicie care impune. Crede că şi azi partidul său ar putea guverna.

La ieşire pe scară, unul lângă altul, jos, obosiţi, treimea basarabeană: Halipa, Pelivan, Bogos.

Pun în scris un raport către Rege. Nu-i ascund primejdia unei guvernări cu Argetoianu la Interne. Alegerile nu le pot admite silnice, nu le vreau catastrofale, cu consecinţi pentru Coroană, ca acelea din Spania. Mai e necesar să vin?

Regele mă chiamă îndată. Renunţă la ideia sa. Să vie Titulescu pentru a o afla.

Acesta apare cu totul altul. Supărat, nervos, gata a găsi prilej de ofensă — şi când cer voie să plec, scena fiind „penibilă" —, întrerupând pe Rege, care, jumătate de ceas îl roagă să rămâie. Trebuie să spun: „Se poate întâmpla ca un Rege să aibă nevoie a se ruga de noi, dar nu trebuie să o îngăduim". Regele-mi cere să-i las cinci minute, aşteptând.

Cele cinci minute durează poate o jumătate de ceas Vorbesc jos cu Argetoianu, care se arată amabil şi acomodant.

Regele mă chiamă. E prăpădit fisiceşte. Îmi cere să formez Ministeriul. Nefiind altă soluţie, trebuie să primesc. Scrie însuşi lista. E gata a abandona pe Manoilescu. Îl rog să-l păstreze, dar să-l împiedece de a intriga. Primeşte pe Hamangiu şi Şişeşti. Laudă pe generalul Amza şi pe Vâlcovici. Refusă pe Taşcă. Pentru Argetoianu, arăt că nu e bine să fie *deocamdată* la Interne, şi-i propun Finanţele. Regele acceptă. Jos, Argetoianu nu esită a primi.

Cu el mergem la viitorii miniştrii, cari acceptă (Şişeşti, mai târziu, va avea îndoieli) Cămărăşescu lipseşte.

La 8 și jumătate, jurământul, foarte impresionant. Regele vorbește foarte bine și hotărît. Simt jenă în a-i răspunde.

Seara, Cămărășescu. Îi spun că nu am dorința de a disolva Parlamentul și, în orice cas, nu cu o demonstrație de dușmănie. Prefecții (Regele recomandă pe Bastache și Măicănescu; vrea ofițeri în reservă, nu activi) îi vom numi în Consiliu. Îi las lui Maniu bucuros pe Ardeleni. Nici directorii, afară de cel din Craiova, nu sânt de schimbat. Nu m'aș atinge, afară de casuri de incorectitudine, de Consiliile comunale și județene.

Pleacă după oarele 12 pentru a raporta șefului său.

19 April.

Cercetez pe șefii de partide.

La Maniu. Îmi face un discurs asupra obiceiului său de a nu judeca pe oamenii cari-l atacă (e vorba de mine) după moment, ci în legătură cu trecutul și viitorul său. Îmi cere programul. L-aș da, dacă am fi amândoi niște copii sau niște naivi. E al lui Titulescu, al lui însuși, Maniu, al domnului de pe stradă. E al nevoilor țării. — Și legile votate de acest Parlament? — Nu le înlătur, ci în partea lor caducă nu le aplic. — Lasă-mă s'o scriu. — Bucuros chiar în această formă. — Ce-am mai râs când eram împreună... — Ce-am mai râs eu pe urmă! — Mă înștiințează, că Argetoianu mă va conduce fără s'o știu. — Se vede că așa ceva ți s'a întâmplat d-tale.

Nu iea nicio hotărire. Ea privește Sfatul lui.

La Duca. E jenat de ce a spus în Cameră. Vorbim cordial. Îi spun că nu știu dacă-și poate domina partidul, dar Gh. Brătianu vădit nu poate. E, încă, un partid „cu ușile deschise"... De unde știu eu cine va veni prin ele?

La Mareșalul Averescu las o scrisoare.

La Gh. Brătianu. Ne ocupăm mai mult de studiile comune.

Foarte cald Lupu. Povestește scenele cu Titulescu, foarte drastice. I-a tăgăduit, în fața Regelui, calitatea de „om nou". A avut dure explicații cu dânsul. Legătura în trei a partidelor mici era numai pentru moment ca să nu se dea chitul de legătură între cele mari. Brătianu, după o grea luptă la Palat, a venit la ei, cerând deslegarea. Partidul lui s'a opus. Deci și-a retras cuvântul la Rege. Lupu vorbia de „sperjuriu". El e pentru Guvernul meu.

La Mironescu. Conversație banală. Va scoate din ea ce trebuie pentru ca la Soviet să mai aîâte spiritele.

Nu aflu pe Patriarh, care-mi scrie despre nevoile Bisericii sale.

Cu ziariști străini, la 7.

La Regele, care se informa de stadiul îmbrogliului Cămărășescu. Nu prea mulți secretari generali. Propun pe Brandsch ori Roth ca subsecretar la Presidență.—Excelentă ideie. Preferă pe Brandsch.

*

Seara, la Cămărășescu lungă criză de conștiința. A aflat că pentru alegeri va veni Argetoianu. Îi dau explicații care nu-l asigură. Pare că hotărît nu vrea, dar cere termin de gândire.

Ghica telegrafiază că ar prefera din motive familiare, pe altul.

Am văzut pe Titulescu. Ar da pe Savel Rădulescu ca subsecretar. Dar acesta nu vrea să pară că-l părăsește. Altfel, în bune dispoziții. Mai stă câteva zile, ca să nu pară că fuge.

Seara, Argetoianu îmi spune că Titulescu, la dejun la Palat, întrebat de ce nu iea el Externele, spune: — Mi s'a

cerut? Argetoianu crede să-i propun, căci nu va primi. Nu vreau să fac încercarea, pe care o cred foarte periculoasă.

20 April.

Zi liniştită, afară de nespusa îmbulzeală a partisanilor şi mormanul corespondenţei, în mare parte de oferte.

Luarea în primire a Ministeriului de Instrucţie. Costăchescu e foarte mişcat. Are lacrimi în ochi. Îmi arăt speranţa de a-l revedea în Colegiul foştilor miniştri, pe care-l creez. Văd şi Casa Şcolilor.

*

Lecţie la Universitate. Studenţi puţini. Credeau că nu voiu veni. Dimineaţa am avut Şcoala de Război.

*

Visită a lui Gheorghe Brătianu. Seara, represintaţia lui „Ovidiu": cuvântări ale lui Nottara şi Minulescu, primire foarte frumoasă.

22 April.

Lecţie la Academia de Comerţ şi la Universitate.

Facem lista prefecţilor cu Argetoianu şi subsecretarii de Stat. Ne înţelegem răpede.

*

La Subsecretariatul minorităţilor

La Regele cu decretele. Îmi cere să-i presint lista pentru a face mai bine acum observaţiile decât a refusa numirile. Voiu aduce lista după Consiliul de miniştri de la 3.

*

Visitele ministrilor Poloniei, Greciei şi Belgiei. Acesta spune că pentru ţara lui esenţialul e ca în Romănia să fie linişte şi banul străin să fie astfel asigurat.

*

Brandsch e în războiu cu „Sfatul" lor. Răspund că, nefiind Ministeriu de partid, nu ţin samă de partide ca atare. — Dar ei sânt altfel de partid. — Din moment ce au făcut cu ele un pact pe care nu-l voiu face... Admit numai ca episcopul Teutsch să refuse pe Brandsch.—Episcopul Teutsch e însă aşa de poltron, spune Roth...

*

La Regele, la 3. Nu-i plac unele nume. Va pune ofiţeri. Cere şi un loc pentru fratele lui Gatoschi. Las să se instaleze subsecretarul minorităţilor după ce se va numi ministrul pentru Ardeal, Haţieganu, poate şi Tilea. Trebuie să văd pe primul.

A fost la mine. A spus că poate veni şi acum, dar nu ca un „cadavru", ci, peste două zile, altfel. Totuşi Maniu, care, după lupta cu Sovietele lui (Răducanu şi D. R. Ioaniţescu, la Academia Comercială, spun că-mi poartă gând bun) mi-a răspuns, pare a voi să-şi refuse partisanii.

*

Iar s'a prădat un automobil, şi încă în margenea Bucureştilor, la trei chilometri spre Chitila. Arăt Regelui că Nicoleanu nu mai poate conduce pe jandarmi. El mi-ar propune pe tatăl lui Puiu Dumitrescu, dar admit că doi generali îi stau înainte. Eu vorbisem de generalul Dănilă Pop. Mi se cere gândire până a doua zi.

*

Presa francesă şi gazetele ţărăniştilor de la noi ne atacă furios.

În schimb caldă atitudine la membrii Micii Înţelegeri, în Polonia, în Balcani, în Elveţia, în Anglia. Oarecum şi în Germania şi Austria.

23 April.

La Regele pentru listele de prefecți.
Apoi la Văleni.

*

Seara, visita nunciului.

24 April.

La regina Elisabeta a Greciei, pentru ziua ei. Îi duc „Portretele Domnilor români". Cercetează îndelung albumul. Recunoaște chipuri. — Maiestatea Voastră le știe așa de bine. — Nu după cărți, ci după ochi.

Laudă cartea lui Gane despre Doamnele românești și pe autor, inteligent, muncitor și sărac. Vorbește de „bătrâneța" ei — și e așa de bine!

La Regele pentru iscălirea decretelor. O face foarte bucuros. Apoi se iea jurământul lui Brandsch. Regele-i vorbește în limba lui. Burillianu, de la Banca Națională, îmi cere să nu fie șicanat de advocații Statului la procesul lui, care e Marți.

*

Profesorul Bitay, propus consilier pentru minoritatea ungară, nu e bucuros să fie subordonat lui Brandsch. Pentru un loc de consilier tehnic la Justiție, cere răgaz de gândire.

Ghibu pretinde că, apărând Statul catolic, el a falsificat în traducere un text unguresc. Bitay a protestat.

*

Duca îmi face o simplă visită de politeță.

*

La Academie, unde e primit și un mare matematician frances (care află cuvinte amabile pentru mine), Balș, care ocupă scaunul presidențial, e deosebit de prietenos în cuvântarea care precede nota mea despre pribeagul Nicolae Basarab.

25 April.

Academia din Roma, prin Marconi, mă felicită.

*

Cercetări la Ministeriul de Instrucție și la Directorat. Acasă, Vâlcovici, într'o frumoasă scrisoare, cere consilierilor de la Căile Ferate să restituie sumele luate fără drept.

*

La 6, jurământul prefecților. Presintarea lor se face în cele mai convenabile condiții. Bațaria, care a primit la Timișoara, e foarte mișcat.

*

Seara, Gh. Brătianu. Vorbește ca și cum un cartel ar și exista între noi. Caut să evit un răspuns clar și definitiv.

*

Ieau măsura ca, la 1-iu Maiu, demonstrațiile socialiștilor să fie fără steagul roșu, și încadrate.

26 April.

Duminecă liniștită. Inspecție la Casa Școlilor, în depozite. Primirea miniștrilor străini: Kirchholtes stăruie la reluarea negociațiilor; ministrul bulgar Pomenov, căruia-i vorbesc de Simion Radev, dorește ca trecutul să fie uitat.

27 April.

La Regele pentru decretele prefecților. Îi vorbesc de demonstrațiile socialiste: e de părere ca manifestațiile să fie oprite, socialiștii neputând domina situația.

Presint convocarea Camerelor pentru ziua de Joi și decretul de disolvare. Regele primește fără nicio schimbare Mesagiul.

După amiazi Consiliul de miniștri, care aprobă.

28 April.

La Ministeriul de Instrucție.

După amiazi dr. Lupu mă face să intervin la o bancă țărănistă controlată de Stat pentru ca o moșie fălciană să fie dată obștii lui, nu aceleia a lui Rale.

•

Seara, la Legația Franceză. Informes pe Puaux despre adevărata origine a Guvernului mieu. El e neliniștit de taina cu care, în ultimul moment, am anunțat chemarea Parlamentului. Crede că o disolvare ar indispune în Apus. E un fel de solidaritate a Parlamentelor. Îi arăt ce mare deosebire e între lumea de acolo și cea de aici. Dacă aș cădea eu, s'ar reîntoarce jaful, și s'ar lua măsuri contra oricării surprinderi. Recunoaște că Argetoianu nu e ce arată, dar păstrează aprehensiuni. Manoilescu urăște Parlamentul.

*

La amiază a fost Titulescu. Se plânge de călătoria în Apus a lui Filipescu : n'am încredere în el, cum el are în mine. Își va lua concediu la Londra, mai curând ca să nu fie supărat în saloane de întrebări cu privire la calomniile relative la Rege.

Și Puaux credea că Argetoianu a fost în noaptea de Vineri la Palat, unde s'ar fi aranjat totul.

29 April.

Regele iscălește decretul de disolvare. Dorește să-i cetesc declarația-program.

30 April.

Deschiderea Parlamentului. Scurtimea Mesagiului miră. Duca mă întreabă dacă discuția va fi după-amiază, ca

să se pregătească. „Atârnă după împrejurări. Mai bine nu pregăti nimic."

Cetesc Regelui declarația. Face schimbări și adausuri. Cere explicații la privilegiile Coroanei. Scoate ascuțișul din pasagiul despre Parlament. Nu vrea luptă cu partidele. Adaugă importanța învățământului primar: prea s'a sprijinit totul pe liceu: „Buna școală primară jos, câțiva intelectuali sus: asta ni trebuie". Vrea să se vorbească simpatic de v chii aliați, dar să nu se uite și vecinii, într'o formă care să nu cuprindă Sovietele. Cere introducerea unei clause pentru capitalul străin. Arată că n'a părăsit ideia adăugirii lui Titulescu. Obiectez: „În afară de egoismul oricărui Guvern de a rămânea, trebuie să spun că aceasta o va presinta d. Titulescu însuși. — De ce? — Ultimele evenimente m'au convins că nu se poate lucra cu dânsul". Dorește să nu se încurajeze Duca. N'are încredere în vechii liberali. A primit pe Gh. Brătianu. I-a spus că a căzut la primul examen; să nu cadă și la al doilea. Preferă pe național-țărăniști, mai sinceri.

*

După-amiazi presintarea programului. Multe puncte aplaudate — și cel privitor la malversații: trebuie o contenență! Tribunalele aplaudă și ele. Surprindere și strigăte la anunțarea disolvării. Trebuie să domin cu glasul tumultul. Mai multă liniște la Senat.

Seara, Maniu vorbește de „eresiile" mele, care am pierdut memoria. Mihalache atacă pe perfidul „republican", Argetoianu și pe naivul ce sânt eu.

*

Argetoianu-mi cere Internele, pentru a dovedi că nu e „monstrul care se crede".

*

Gh. Brătianu vine pentru a cere conlucrare. Îi arăt sistemul meu. A pus de formă capetele de listă.

*

Afişez apelul către ţară şi punem capetele de listă şi noi.

1-iu Maiu.

Zi liniştită. Socialiştii au primit cu nemulţămire oprirea manifestaţiei de stradă. Comuniştii nu se fac simţiţi.

•

Seara, plecare cu Regele la Timişoara pentru concursurile hipice.

2 Maiu.

În gară, primire rece. Abia s'a aflat disolvarea. Ce jigniţi îşi închid sentimentele. Alţii nu se văd.

Ieau loc în trăsura Regelui. Pe margenea drumului mai multe şcoli. Foarte bine ţinute, dar minoritare. Câteva coruri ţărăneşti. Vădit, Regele place.

Frumos serviciul la catedrala ortodoxă. Splendidă liturghia episcopului Comşa, altfel spirit mărginit, de un îngust şi brutal confesionalism.

Visită la şcoala călugăriţelor din „Iosefin". O cetate culturală de ev mediu, cu o sută de învăţătoare şi îngrijitoare şi peste o mie de eleve. Multă libertate pentru fete. Se ştie bine românește (procentul Românceloг e numai de 10 %).

Seara, la frumosul Teatru Naţional concert simfonic: Oficialii români ocupă toate locurile. Cele patru galerii sânt pline de studenţii Politehnicului, al cărui cămin şi cantine sânt în adevăr, cum am spus, de un „lux sardanapalic" şi o dovadă de „ciocoism cultural". Şiseşti mă roagă să îmblânzesc judecata aceasta într'o scrisoare către rector, şi o fac cu plăcere.

Concursul hipic a atras multă lume. Ofiţerii arată o frumoasă încredere în puterile lor. Generalul Moruzi, figură energică, de rasă, conduce.

3 Maiu.

Regele merge la şcolile militare. Eu cercetez pe celelalte (ieri am fost la un gimnaziu triglot). Bine la Evrei, unde profesorul de latineşte, Cernăuţeanu, este un adânc cunoscător al materiei şi elevii, cari traduc *à livre ouvert*, ştiu pe de rost „Ars poetica". Bine la Şcoala superioară de fete a noastră, mai slab Liceul de băieţi. Cu Regele la Şcoala normală germană catolică şi Seminariu. Splendide fresce istorice în capelă. Episcopul Pacha pare devotat ţării. Începe româneşte, urmează în limba lui. Canonicii (şi Blaskowicz) poartă medalioane cu stema Ungariei.

Dejun la Primărie (primarul, adversar al lui Bocu, e un om de ispravă, ca şi secretarul de la luxosul Directorat, Iosif Maiorescu). Regele vorbeşte scurt şi clar, pomenind şi de „legenda" lui, de iubirea specială pentru noile provincii. Atmosferă mai caldă.

4 Maiu.

Cu Regele spre Drencova, unde întâlnire cu regele Alexandru, care soseşte pe frumosul vas „Dragor", cu ofiţerii şi cu maestrul Palatului. Regele Iugoslaviei e deosebit de amabil cu mine, dându-mi ordinul „Caragheorghe". Se discută chestia podului peste Dunăre. Regele Alexandru arată că linia de-a lungul fluviului spre Apus, pe care o propunem noi, ar fi fără folos, odată ce este drumul pe apă. — Dunărea înghiaţă cinci luni pe an, spune Gurănescu. Zimbim. Ciolac Antici strecoară că prin linia sârbească de legătură s'ar aduce folos unui întreg Ţinut. Regele Carol îmi şopteşte că se va ajunge la punctul Severin, linia fiind numai o sperietoare. Re-

gele Alexandru termină, spunând că se va negocia pe noua basă.

După întoarcerea la Orșova se visitează Ada-Calè... Ni se arată fabrica de tabac, școala de țesături, cu cinci clase; și o elevă a mea ca profesoară de istorie și română. 160 de alegători sânt împărțiți între averescani, liberali și țărăniști. Cu „domnul mareșal" sânt cei de la fabrică, pe care el a întemeiat-o.

Seara, veselă conversație la masă. Se anunță de Regele logodna princesei Ileana cu arhiducele Anton de Austria, fiul lui Ludovic Salvator.

Regele mi-a vorbit de alegeri. Se teme de o majoritate liberală. În partidul lui Duca n'are încredere. Nu pare mulțămit nici de un rol important atribuit lui Lupu. Și Mihalache l-a desilusionat.

5 Maiu.

La București.

Văd pe Argetoianu. Ca și dânsul, cred că trebuie încheiat cu vechii liberali. Rămâne să consult pe Regele.

*

Dejun cu Beneș și Marincovici. Beneș e potolit: l-au mulțămit discuțiile. Marincovici e același om tăcut, sigur de jocul lui. Îi petrecem la gară: pe unul la 2, pe altul seara. Regelui i-am cerut stăruitor să permită pactul cu Duca: l-a primit. Îl va decora cu „Ferdinand I-iu".

Puaux, care n'a reușit cu anumite intervenții pentru conaționalii lui, e foarte rece.

6 Maiu.

Des de dimineață, Argetoianu la mine. Cere „imediat" să i se dea Internele. Pare mișcat, cu ochii în lacrimi. A

nu i le da ar fi „o jignire"; e foarte amărât... „De ce n'am încredere în el? Nici eu, nici Regele". El... demisionează.

Îi obiectez impresia rea ce s'ar produce în public. Dar, din moment ce înțelege a lucra cu Munteanu-Râmnic, pe care l-a ofensat, dar l-a sărutat pe urmă, n'am nimic împotrivă. Voiu vorbi Regelui și arăt în ce formă.

La 12 și un sfert la Regele. Arăt ce vrea Argetoianu. Nu mă opun. Nici Regele. Dar cer să rămâie la Finanțe (se zvonise de Titulescu). Mă asigură că și el ține.

Lupu a fost la mine. Vrea mulți deputați, are un partid mare. Ce ar fi dacă ar lua Internele?

*

Seara, cu Munteanu-Râmnic și Topa, cercetăm listele.

7 Maiu.

Averescu mă face „cinic", călcător de Constituție, conrupător.

Păcat!

*

La serbarea Politehnicei, unde asistă și prințul Nicolae. Lungă cuvântare a directorului, Vasilescu-Carpen, care e amabil și pentru mine. Multă poesie în ce spune, pentru Academie, Țițeica. Vorbesc și: profesorul Nicolau și Bușilă. Manoilescu, teatral și cu cuvinte de credință față de Regele. Cuvântarea, improvisată, a Regelui a fost foarte bună.

*

„Conflict" cu Germania. Ghica i-a spus lui Kirchholtes data când să vie Germanii pentru negocieri. Acesta a schimbat-o cu de la sine putere. Deci a trebuit să-i oprească la Cernăuți. De aici supărare și plecare. Acum să cerem noi negocierile — și la Berlin!

Manoilescu e foarte afectat; Taşcă telegrafiază de la Berlin. Era vorba de un Consiliu. Recomand o simplă notă la miniştri şi o comunicaţie la Berlin.

*

După-amiazi la Văleni, cu Ghica, d-na Ghica, fratele lui, Vladimir şi un Kunffy.

8 Maiu.

Dr. Lupu revine foarte iritat. Nu acceptă cele treizeci de locuri. Mai târziu deputatul Leon şi Buzdugan, pe urmă şi fostul ministru I. Borcia. Mă roagă să insist pe lângă şeful lor. Invitat la telefon, acesta nu vine. Buzdugan îmi spune că el, cu voia lui Lupu, se va pune la dispoziţia mea.

Nici Gh. Brătianu nu e mulţămit.

Imediat, ambii au... scrupule de program...

Ieri, telegrama Ruşilor de la noi, cu Kozak şi Bohatireţ, contra Ucrainienilor, de la cari se oferă Zaloziecki. Isopescu-Grecu, care cere locul de senator al Universităţii din Cernăuţi, spune că Bohatireţ e adevăratul şef, un om de mare caracter, care în faţa tribunalului austriac a cerut să nu fie graţiat de moarte.

Ministrul Poloniei vrea un mandat pentru minoritatea sa. Propune pe Skupiewski, Zalplachta, un cleric armean şi protopopul Grabowski: prefer pe acesta.

*

Kirchholtes dă la „Bukarester Tageblatt" un comunicat mincinos şi jignitor, scoţând vinovat pe Ghica. Acesta-mi explică din nou, seara, cât de necuviincioasă a fost de la început atitudinea diplomatului german, care a fost informat de dânsul asupra conferinţii Micii Înţelegeri.

Argetoianu e de părere să cerem la Berlin numirea unui ministru. Aşa crede şi Ghica.

*

Comisia noastră şi a liberalilor lucrează la listele electorale. Gh. Brătianu cere continuu audienţe la Palat: e supărător.

Regele a şi decorat pe Duca cu ordinul „Ferdinand".

•

Visita lui Langa Răşcanu de la Atena, cu veşti bune.

*

Emandi, de la Praga, îmi spune că au loc şi negocieri cehoslovace cu Sovietele. Speră să ni capete lucrurile luate de la Academie, Muzeu şi Archive. Ghica a primit vestea că soseşte şi Ciotori. Francesii vreau să trimeată la Moscova pe de Monzie.

9 Maiu.

Ne presintăm la Cotroceni prinţului Nicolae. Spiritual, el spune că, de câte ori pleacă el, se schimbă guvernul. Argetoianu: „Vom ruga pe A. V. să nu plece." „Aşa mi-a spus şi d. Mironescu". Îşi aminteşte de ce mi-a spus în 1928 despre îndărătnicia lui Maniu. Crede că ar trebui să găsim mijlocul de a „cheltui mai mult". Am descurajat creditul străin. E bine măcar că am pus în valoare doar 5% din ce putem. Vorbeşte cu înţelegere de un tablou al lui Verona.

10 Maiu.

Tedeum puţin cercetat la Mitropolie. Regele distribuie steagurile. Unii comandanţi găsesc răspunsuri frumoase. Decorează şi ale Universităţilor.

Parada e splendidă. Noile uniforme plac publicului (un Frances, om de afaceri: „ce que j'ai rigolé; de l'opérette viennoise"...). Interesante imitaţiile celor vechi. Ţinuta

e perfectă. Regele şi prinţul Nicolae, în uniforma jandarmilor călări, reţin priviri de admiraţie.

În tribuna regală prinţul Mihai, abia ridicat de pe boală, palid, între regina Elisabeta şi soţul ei.

*

Seara, masă, la Cercul Militar. Asistă Regele şi prinţul Nicolae, Prezan, misiunile Micii Înţelegeri. Vorbesc mult timp cu prinţul: are păreri şi despre... Horaţiu, pe care-l defineşte printr'un cuvânt spiritual. Cunoaşte uimitor de bine pe fiecare.

Vorbeşte ministrul de Războiu despre desvoltarea infanteriei. Apoi, după dorinţa Regelui, despre cinquantenariul regalităţii. Regele ceteşte un foarte frumos discurs, asigurând că România *poate* fi apărată.

*

De acolo la Universitate, unde două sute de colegi îmi oferă o masă. Regele a fost aşa de amabil, încât s'a ridicat înainte de vreme ca să mă lase liber.

*

M'am înţeles cu Argetoianu pentru suspendarea, din lipsă de fonduri şi fiindcă n'a fost total aplicată, a legii administrative.

11 Maiu.

Dr. Lupu vine pentru a-mi anunţa că merge singur. Se plânge că s'a dat prea mult altora, liberalii. — După ce ai refusat.

Îmi spune ce atitudine va avea în Parlament:

— Dacă nu mă ataci personal, voiu păstra legăturile personale.

Am impresia că avea ceva de spus.

*

Regele semnează decretul pentru suspendarea legii administrative.

12 Maiu.

Turneu la Ploești, Buzău, Râmnicul-Sărat și Focșani. Pretutindeni cea mai bună primire. O lume multă mă așteaptă și ascultă inteligent îndemnurile mele.

Câteva arestări (și de cuziști) se impun.

14 Maiu.

La Târgoviște: splendidă primire. Apoi la Pitești, unde prefectul, cerut de Rege, Gatoschi, pare nedibaciu, la Argeș, la Râmnicul-Vâlcii, unde prefectul Mihali e un om de ispravă. Seara, la întors, prin Târgoviște și Ploești. Găsesc adunări politice de noapte, în care bănuiesc comuniști.

15 Maiu.

Nemulțămiri cu listele electorale. Vaida anunță că, supt călcători de lege ca noi, nu candidează.

Vin episcopii ortodocși cu cereri. Se plâng contra Uniților, sprijiniți de guvernul trecut, care n'a ținut samă de numărul lor mic și de averile ce au. Iarăși Bălan vorbește de moștenirea lui Șaguna. Toți mă asigură de întregul lor concurs. Apoi Hossu de la Gherla, care reclamă că armata-i ia credincioșii supt arme și-i duce la parohia ortodoxă, ca la Zece Maiu.

*

La telegrama trimeasă, în numele Guvernului, Reginei Maria, care a avut un accident la Bellagio, capăt din Veneția acest răspuns: „Merci de votre aimable sollicitude; accident n'était qu'une égratignure, négligeable pour un vieux soldat avec un coeur de reine. Me suis réjouie beau succès du 10 Mai. Marie".

16 Maiu.

Un corespondent engles de la Berlin se miră că la noi se vorbeşte franţuzeşte: nu e naţie pe lume care să se despreţuiască aşa de mult. Apoi scriitorul italian Angioletti.

*

Consiliu de miniştri. Se discută chestia speculei. Manoilescu vorbeşte de calda primire în Banat, de marea întrunire de la Timişoara: ca ministru naţional-ţărănist n'a avut pe departe aceleaşi aplause. E foarte optimist. Argetoianu presintă oferte de carne refrigerată la Burdujeni şi Constanţa pentru exportul în Egipt. La Paris transportul de probă al vitelor noastre a fost foarte apreciat. Tot el cere să fie autorisat a disolva „Arhanghelul Mihail" şi „Garda de fier". Se plânge că justiţia, cu prilejul cererii de arestare a antisemiţilor botoşăneni, cari promiteau exproprierea Evreilor şi iertarea datoriilor, nu ajută Guvernul.

Necontenite plângeri contra listelor electorale. Nu vreau să înţeleagă caracterul guvernului nostru.

*

La I. Bianu, bolnav de rinichi şi de reumatism. Se arată foarte bucuros de numirea mea. Îl sperie greutăţile ţării şi-l doare de ale Academiei.

17 Maiu.

La Valea Călugărească, pentru inaugurarea Şcolii de viticultură. Vorbeşte şi bătrânul Fernic, încă frumos, cu lunga barbă albă ca zăpada şi tenul rumân ca de copil. El a îngrijit de construirea frumoasei clădiri. Şişeşti are cuvinte de bun gospodar. Şi cutare vechiu învăţător, care se cere izbăvit ca Simion după ce a văzut ţara mărită şi pe mine în fruntea trebilor.

Apoi la Văleni.

De aici la Giurgiu, unde vorbesc la căderea serii.

18 Maiu.

Întâlnesc la Academie pe Lupaș și pe Goga. Acesta-mi vorbește de „demnitatea partidului", care trece înainte de orice. — Demnitate? Dar nu vorbim doar în public!

La Adunarea eparhială. Frumoasă cuvântare de întâmpinare din partea Patriarhului. Arăt ce ar fi de făcut pentru ca Biserica să învie. Urmează interesante discuții.

*

Seara, Puaux la mine. Îmi cere, în afacerea firelor de telefon pentru armată, să respect angajamentul scris al lui Mironescu. Îl îndrept la ministrul de Externe și la cel de specialitate. Ei ar fi fost aceia cari l-au trimes la mine, ceia ce nu pot crede. — Dar un președinte de Consiliu poate decide. Nu vine ministrul României la d. Briand sau Laval? — Acolo se poate. Eu însă nu sânt un șef de partid victorios, stăpân pe miniștrii miei. Am luat pe aceia pe cari mi-i impuneau împrejurările. Și, cum e vorba de Regele, Puaux obiectează că-l descopăr. — În împrejurări anormale și Regele trebuie să se descopere.

Îmi cere a fi arbitru dacă s'ar presinta casul ca ministrul de Externe să voiască a fi amabil Franciei, iar cel de Război să judece tehnic. — Să se presinte casul. — Apoi vorbim amical. — Când am fost contra Franciei? Iar, dacă e vorba de un angajament formal (vorbia de anume clause subsidiare ale împrumutului), nu eu voiu fi acela care să calc întâiu angajamentele Statului român. — Vorbim apoi amical, și el îmi spune că vrea numai experiența alături cu ale Englesilor. — De ce n'ați spus așa de la început? El adauge că la o altă furnitură Francesii s'au retras,

după probe, în faţa Cehoslovacilor. La despărţire, îi spun: —Decât să fi început bine şi să se mântuie rău, e preferabil să fi fost contrariul.

19 Maiu.

Spre Câmpulung. Caldă primire în judeţul administrat de generalul Grecescu. În oraş aşteaptă şcolile. Vorbesc în aier liber pentru a nu merge la o sală de întrunire. Cercetez biserica Sf. Gheorghe: frescele de curând descoperite nu sânt vechi.

Spre Bran, cu dese opriri în sate.

Drumul la Braşov e pustiu. În oraş, unde am sosit cu trei oare de întârziere, lume puţină. Pare a fi prevenită contra mea. Connert, şeful Saşilor, are o atitudine supărată: a cerut dârz prefectului Zaharia Florian, un loc mai bun în listă. Prefectul administrativ, Radu Oltean, nepotul generalului comandant, a protestat contra suspendării şi a fost scos cu forţa de poliţie.

Spre Făgăraş. Călduroasă întâmpinare în oraş. Revăd pe bătrânul protopop Borzea, al cărui nepot a lăsat Prefectura la plecarea mea dela Interne. Şi câţiva Saşi, cărora li spun atitudinea conaţionalilor din Braşov.

Imens public la Sibiiu, în sala „Thalia".

Petrec noaptea la Mitropolitul Bălan, întors de la Davos: se plânge de starea sănătăţii sale.

20 Maiu.

La Sălişte. Văd numai şcolarii în curte. Prefectul, care e protopopul de aici, Borcea, se scusă pe urmă. Trec pe la Sas-Sebeş, unde Români şi Saşi mă întâmpină. Cercetez biserica veche a acestora din urmă. La Alba-Iulia visitez biserica noastră şi Museul; aflu pe protopopul

Stroe prefăcut în episcop al armatei. Icoana lui Atanasie de Vad se descopere a fi fost complect refăcută.

La Cluj, lume multă în faţă (şi cu episcopul Ivan). Apoi vorbesc la Prefectură.

Întoarcere prin Târgul Murăşului, Sighişoara: prefectul Moldovan îmi adunase vre-o zece oameni. Nu li vorbesc. Târziu la Braşov.

Liniştită „zi a eroilor". Totuşi, la Ploeşti s'au scos copiii pentru a mărgeni străzile.

22 Maiu.

Desvelirea monumentului regimentului 9 de vânători. Lung discurs al colonelului, care se încurcă. Foarte bine delegatul regelui Alexandru: scurt şi milităreşte. Impresionantă cetirea numelor ofiţerilor căzuţi.

*

Regele-mi vorbeşte de audienţa lui Hans Otto Roth. I-a spus Regelui că el nu represintă un partid în sensul obişnuit, ci unul naţional. Deci merge cu orice Guvern, pentru avantagii. Dacă Guvernul jigneşte interesele săseşti, merge contra lui. De fapt însă, presa săsească, mai ales cea de la Sibiiu, ne înţelege şi ne secundează admirabil.

*

Ştefan Tătărăscu, candidat în Bihor, telegrafiază că baronul Josika ar conduce o propagandă electorală în care ar fi vorba de retrocedarea către Ungaria a judeţelor Careii Mari şi Valea lui Mihai. Fac pe Argetoianu a cere telegrafic lui Josika să desmintă, căci altfel se vor lua măsuri. E posibil ca protestările din Pesta contra „Trianonului" să fi influenţat. Regele nu crede în aserţiunile lui Tătărăscu.

*

Argetoianu justifică, la Craiova, cifra de zece-unsprezece miliarde de deficit. Madgearu răspunde, tăgăduind-o. Vor fi necesare noi explicații. Găsesc în notele mele recunoașterea deficitului din partea lui M. Popovici (5 Novembre 1930).

„Patria" e așa de injurioasă față de mine, încât provoacă și indignarea „Adevărului". Unul de la „Vestul" mă face „vizitiu".

24 Maiu.

Spre Iași.

25 Maiu.

La Iași. Public de curioși vulgari la gară: vechiul spectacol. Apoi la Mitropolie, aproape goală (centrul „studenților creștini"). Mitropolitul Pimen, care-și deschide adunarea eparhială, e foarte prietenos. Prin străzi îngrozitoare, mlaștini de noroiu, la Cetățuia, unde se face o frumoasă slujbă.

Primire la Prefectură. Palatul administrativ are o bună împărțire înăuntru, cu o frumoasă scară, dar ornamentația e peste măsură de bălțată. O parte e neterminată și se ruinează.

Imens public la Sidoli, unde sala e transformată. Vorbesc după I. Petrovici. Lumea, foarte amestecată și deosebit de populară, înțelege.

De aici la Botoșani, supt ploaie. Satele ies înainte, frumoasele sate botoșănene, după târgurile din județul Iași și după Hârlău și Cotnari, cu populația lor specifică. Vechea bună-cuviință se păstrează întreagă.

Orașul întreg iese înaintea mea. E o reală înduioșare, nu numai curiositatea, explicabilă.

Printre aceleaşi sate primitoare spre Dorohoiu. În scurte cuvinte, prefectul Burbure spune lucruri înţelepte. La ieşire o şcoală normală de la ţară vine înainte cu vrednicul învăţător.

Oprire şi la Herţa, unde ne întâmpină călăreţi ca în Ardeal. De acolo e însoţitorul mieu, tânărul Şoneriu, un amic al lui Argetoianu.

Noaptea, la Cernăuţi. La Prefectură aşteaptă multă lume cuvântarea. Un Evreu îmi sărută mâna pe furiş. Luăm prânzul la Mitropolit, într'una din vastele săli goale şi triste.

26 Maiu.

La Bucureşti. Conferinţa lui Glotz, despre „poemele omerice înainte de Omer".

*

La Academie, Regele. Vine cu un dar de 500.000 de lei. Cuvântarea lui e înălţătoare.

27 Maiu.

Un val de recriminări pentru violenţe în alegeri. În schimb, Mâţă vorbeşte în Basarabia de soarta lui Nicolae al II-lea: va fi arestat.

*

Vorbesc cu Hamangiu de necesitatea unor schimbări în legile noastre cu privire la Contencios, care ar deveni mai mult o instanţă arbitrală, şi la exproprierile din oraşe, care s'ar face pe basa preţului de cumpărare. Şi Mironescu: l-au însărcinat să se plângă Regelui pentru abusurile administrative.

*

Glotz, cu soţia şi fiica, la masă. Povesteşte despre adunarea comitetului istoric la Budapestă. Nu s'a făcut

decât iredentism. Discursul de deschidere a fost rostit în franţuzeşte, italieneşte şi nemţeşte. Mulţi Germani. Italia trimesese pe Volpi şi pe Croce. La masa de ceremonie. Glotz şi Coville au fost puşi la locuri proaste.

N'a fost recepţie la Horthy.

Glotz îmi mărturiseşte că e Evreu, dar nu practicant. Crede că, la noi, Evreii trebuie „să iasă din ghetto", (ce am zis eu la Iaşi), să lase „idişul". Se oferă a recomanda rabini trimeşi de la noi la Paris şi a li se face o educaţie occidentală în sensul franţes.

La Academie primirea lui şi a lui Guillet, directorul Şcolii Centrale din Paris.

•

Mavrodi-mi arată că la Teatrul Naţional s'au făcut mari schimbări. Turneurile nu se vor mai face supt numele Teatrului.

Seară, spre Cernavoda.

28 Maiu.

La Cernavoda aşteptăm sosirea trenului regal. Impunătoare ceremonia decorării micilor vase ale escadrei de Dunăre. Amiralul Gabrielescu, cam obosit, aminteşte fapte de arme din ultimul războiu care pentru noi toţi sânt o revelaţie.

Dejun cu Regele, foarte bine dispus. Cer voie să văd casa mea din Mangalia.

La întors, ceremonia pe cele două vase noi de pe Marea Neagră, care, cu altele mai vechi, pleacă, supt comanda prinţului Nicolae, la Malta e sfârşită. Regele a plecat, pentru a-şi schimba uniforma şi a reveni. Ofiţerii mă primesc cu o deosebită prietenie.

Regele şi prinţul rămân. Plec spre Basarabia.

*

La Chișinău. Foarte bună primire, oficială și populară. După cercetarea școlilor, unele foarte bune, cu profesori formați înainte de războiu în Rusia, — dar directorul uneia, născut în Basarabia, are un accent literar perfect, — de o solidă cultură clasică și cu încercări interesante de morală practică, de tribunale școlărești. La Primărie, mult și foarte bun public.

Apoi, cu tren special, la Tighinea. Între ruinele rusești, cetatea moldovenească apare limpede. Trec la Varnița, unde monumentul nostru pentru Carol al XII-lea e sărăcăcios, cu greșeli de latinește („Svaeciae"); încunjurimea a fost ruptă de țărani. La doi pași, Nistrul.

La întors, fiecare sat din județul Lăpușna mă primește, după buna datină, cu pâne și sare.

În gara Iași, Petrovici, care vorbește de mine, cu prilejul represintării piesei „Sarmală, amicul poporului".

29 Maiu.

La Slatina. O lume vulgară așteaptă pe peron pentru obișnuitele urale electorale. Cu dânsa tânărul procuror și prefectul Comănescu, de o înfățișare care nu-l deosebește de mediul în care se află.

La Craiova primirea din partea prefectului Georgescu-Beion e foarte frumoasă. Asistă și armata. După cuvântare visitez Museul de archeologie care se înfiripează (frumoase icoane; o întreagă biserică de sat e mutată aici), două școli de fete, care se presintă bine. Directoarea uneia arată primejdia pentru sănătatea elevelor a întoarcerii în satele cu hrană proastă și locuință comună.

Întâmpinare deasă prin sate; mai ales la Filiaș.

Seara, la Severin. La Prefectură, lume de conferință.

Oprire la Orșova. Noaptea la Băile Herculane, în tren.

30 Maiu.

Cu automobilul la Caransebeş. Episcopul Traian Bădescu, încă voinic, spune câteva cuvinte de veche prietenie. Trebuie să vorbesc în piaţă mulţimii. Doi ţărani arată neîncredere faţă de ce li anunţ. Sânt, de sigur, puşi.

La Lugoj, primire după vechea datină maghiară, în trăsură de gală, cu pocnetul de harapnic al poştalionului. Întâmpinare de episcopul Radu. Trebuie să vorbesc din pavilionul grădinii Prefecturii. Mai puţină înţelegere decât căldură la întâmpinare.

Oprire pentru dejun la Buziaş, plăcută localitate de cură, foarte bine îngrijită.

La Timişoara, mă întâmpină primarul Balta, partisan înfocat al regimului trecut. Îmi declară că toată populaţia mă iubeşte şi aşteaptă ceva de la mine. Îi spun că toate vor fi cu atâta mai bine, cu cât nici el, nici eu nu vom face politică.

Imens public la „Capitol". Regele e călduros aplaudat la pronunţarea numelui Său.

Spre Arad, unde, în margenea oraşului aşteaptă multă lume, cu ofiţerii în frunte.

Vorbesc într'o mare sală de cinematograf. După cerere adresez câteva cuvinte şi ţăranilor germani. Ascultători, vioi şi iuţi.

La Prefectură mă salută foarte frumos episcopul Comşa, al cărui glas e un farmec, apoi şeful religios al uniţilor, şeful religios al Germanilor, al calvinilor unguri, cei doi rabini (unul, cel modernisat, în ungureşte) şi un preot sârb.

Ajungem numai noaptea la Oradea-Mare, din causa opririlor în cale. În margene, şi aici autorităţile. Petrec noaptea în vagon, de şi episcopul Ciorogariu mă invită cu o deosebită insistenţă.

31 Maiu.

Discurs la Prefectură. Apar din balcon, sătenilor. Se ordonă tragerea clopotelor de la biserica maghiară a Sf. Ladislau, până-mi astupă cu totul glasul.

Văd pe episcopul Ciorogariu, cu totul îmbătrânit, cu figură impresionată de mucenic. Se plânge de durerile din spate, care-l opresc de a merge la slujbă: o ascultă la radio pe cea de la Belgrad. Vorbește despre patimile politice care ne distrug.

Cercetez și Facultatea de drept, în vechiul ei local de datină austriacă, plin de culoare, de săli goale și severe, cu scândurile albe scâlciate, cu biblioteca plină de cărți latine uitate.

Prin Bihorul pustiu, pe la Moții săracii, spre Cluj.

În cutare sat, care iese de la biserică de Rusalii, țăranii, național-țărăniști, îndârjiți de măsuri administrative aspre, mă ignorează total. Peste puțin însă aflu iarăși prietenie. Frumoase costume, mai ales bogatele cojoace. Nobile tipuri femeiești. Lumea se plânge de sărăcie. Omul unei fabrici de mobile se plânge de taxele de export.

La Uiedin e nevoie să vorbesc de pe o tribună. Ating, provocat, chestia relațiilor mele cu vechiul partid național din Ardeal. Sate ungurești, cu porți frumos sculptate. Cutare primar îmi vorbește în limba lui. Foarte bună întâmpinare la Gilău și la părțile Clujului, unde e și Vlădica Ivan.

La Prefectură mă așteaptă represintanții școlilor, care vorbesc, în frunte cu profesorul Racoviță.

De aici cu trenul spre Ploești.

1-iu Iunie.

De la Ploești la Văleni. În cale, liniștite alegeri pentru Cameră. Multă agitație „georgistă".

2 Iunie.

Am trecut de 40 la sută, s'a crezut chiar de 50. Iese 30 de țărăniști, mulți georgiști, ceva averescani, destui cuziști și câțiva represintanți ai micilor grupări.

6 Iunie.

Seara, din Văleni, la București. Alegerile generale pentru Senat sânt un mare succes pentru Guvern. Ziarele evreiești îmi pun înainte primejdia „ducistă".

Valul injuriilor curge însă înainte, tulbure, infect.

Liberalii, agățându-se de un comunicat nedibaciu, care vorbia de „neutralitatea" lor, strigă că, afară de cartelul electoral, n'au și nu vor să aibă nicio înțelegere. „Ordinea" lui Tancred Constantinescu ne și înțeapă.

Stere a glorificat atacul de banda lui țărănească a unei secții de votare din Basarabia. El, ca și I. Th. Florescu, a ieșit prin alianța cu Liga cametei.

Seara, Argetoianu. Ar vrea alți președinți decât Pompei și Sadoveanu. Se gândește la proiectele de legi. Vorbește de necesitatea de a lega de unele Ministere ce a trecut la altele, în chip absurd și ridicul. Ar vrea și o lege a presei și discută caracterul de „Common Law" din Anglia.

*

Regele, prin secretarul său, îmi presintă statutul pentru ordinul „Meritului".

6 Iunie.

Mulți, — și Sașii, Armenii până la S. Lazzaro și Cairo, — mă felicită la vechea dată pentru împlinirea celor șaizeci de ani.

Calme alegeri la Consiliile comunale şi judeţene. În ţară, cei cari vorbesc de morţi, „ochi scoşi“ şi răniţi trimet proteste vehemente pentru furarea electorilor sau a biletelor lor măcar.

Cădem la Bucureşti (cu un fost prefect Solacolu contra unui fost profesor Deculescu). Georgiştii ieau Baia, din causa luptei Ghiţescu-Ştefan Ioan. Ţărăniştii smulg trei, patru locuri; ceva Ungurii.

*

Am fost la Regele pentru a-l felicita, în particular, simplu şi iubitor, pentru aniversarea întoarcerii. E foarte călduros pentru noi; a sfătuit pe I. Th. Florescu să fie cu Guvernul. Vrea Consilii presidate de el în fiecare săptămână şi stăruie asupra ideii. Îi place schiţa de mesagiu: o va discuta şi într'o astfel de reuniune. Îl indignează reproducerea de Bocu în „Vestul“ a atacurilor franceze contra vieţii lui private. N'ar fi contra unei legi de presă: a lui Voicu Niţescu era stângace. Îi pare că brutalităţile în alegeri le-au făcut agenţii liberali. Se bucură de succesul „georgiştilor“.

*

Cercetez casa Creţulescu, cedată de Argetoianu pentru un Museu şi aflu întâmplător în vechi resturi de arhive uitate frumoasa proclamaţie a lui Cuza-Vodă către Munteni în 1859, scrisă de V. Alecsandri. Tonul e ca acel de azi al nostru: ciudată, misterioasă potrivire...

*

La expoziţia de la „Universul“ a pictorului Stoenescu. Multe portrete foarte frumoase (al prinţului Nicolae, al lui Argetoianu, etc.) şi o diafană visiune a Veneţiei.

*

Am vorbit cu Karadja de biserica grecească din Braşov. Nereguli şi neglegenţă. Epitropul consimte a depune Archiva şi Biblioteca la Academie. Pun pe Karadja să pro-

puie lui Kollas, ministrul Greciei, acceptarea, şi pentru bani, a patronatului Statului român asupra bisericii.

7 Iunie.

Deschiderea la Fundaţie a congresului Federaţiei Aeronautice Universale. Bibescu, cu mâna arsă, cu picioarele sfâşiate, cetește, cu extraordinare încordări de voinţă, — doctorii cred necesară altoirea pielei —, un frumos discurs de deschidere, în care, lângă omagiul pentru Suveran, amabilitatea vorbitorului mi-a făcut o parte. Cuvântarea Regelui, perfect rostită, e de o mare înălţime şi nobleţă.

*

După-amiază, la oarele 5, se desvelește piatra de la Băneasa pe locul unde, acum un an, s'a coborît Regele. Preotul care oficiază găseşte că are dreptul de a vorbi. Manoilescu presintă un imn de glorificare, lipsit, din nenorocire, de orice măsură. Decorarea cu medalia specială a ofiţerilor şi subofiţerilor meritoşi în aviaţie durează până la căderea serii.

*

Argetoianu, la amiazi, mi-a cerut corectări şi adause la brulionul mieu la Mesagiu. Legea administrativă ar presinta-o târziu. E pentru un împrumut de investiţie.

*

Negocieri, prin Karadja, cu ministrul Greciei, pentru a căpăta măcar la Academia Română depositul cărţilor şi manuscriselor Bisericii Greceşti din Braşov.

*

Arăt Germanilor condoleanţele Guvernului pentru catastrofa arderii întregii exposiţii de pictură, şi cu tablourile, de pretutindeni, ale marilor maeştri romantici, la Glas-Palast din München.

8 Iunie.

Serviciu la Mitropolie.

Desordine în împărţirea locurilor. Cu Argetoianu ne gândim a face pentru asemenea serbări un represintant al protocolului. Regele-mi va spune că, atunci când este el, sarcina ar reveni Curţii. La Palat guvernul presintă felicitări. Regele răspunde frumos.

La 5 exerciţii de avioane, în presenţa Regelui, la Aerodrom. Teribila ploaie împiedecă „rallyul".

*

Regele m'a întrebat de Haţieganu. Ziarele spun că e supărat. Îi arăt că n'ar avea niciun motiv, căci i-am primit toate cererile. De altfel avem, ca înlocuitor eventual, pe Sextil Puşcariu.

Îmi arată dorinţa de a-i afla lui Haţieganu un Ministeriu. Îi spun că s'ar putea desface din nou al Muncii.

Regele e de părere că ar trebui un Ministeriu al Culturii, pe care i l-a refusat Maniu. — Trebuie un om de anvergură.—Cine? — Poate în câteva luni îl găsim. — E greu să-l fabricăm. Regele propune numele lui Nae Ionescu. Îi arăt că i-am putea face la Preidenţie un subsecretariat pentru presă şi propagandă. Iar teatrele, museele, etc., ar fi adause la îndatoririle preşedintelui de Consiliu.

Argetoianu, căruia-i comunic convorbirea, mă asigură că Nae Ionescu vrea un adevărat Ministeriu: i s'ar putea da unul fără portofoliu, adaus la Presidenţie. N'am nimic împotrivă, de şi hotărirea-mi pare grea.

*

Seara, masă la Palat.

Argetoianu-mi vorbeşte de darul ce ar fi de făcut, la nuntă, princesei Ileana. Soţia lui propune o subscripţie

de un leu a tuturor femeilor României, care ar fi înaintată într'o cutie având pe capac un leu, cu o piatră scumpă. Îi dăm şi noi ceva de 100.000 de lei. Cred că s'ar putea alege lucruri bisericeşti. Argetoianu spune că, în asemenea împrejurări, regina Maria, care vine Miercuri, descoperia totdeauna juvaiere.

*

La Universităţi iese Bălăcescu (contra lui I. Simionescu), Slătineanu, Marmeliuc şi, prin intrigă contra lui Sextil Puşcariu, Bănescu. Lăpedatu îşi părăsise candidatul. Camerele Agricole şi Industriale dau doi liberali uniţi cu noi, şapte ţărănişti şi pe Dinermann din Iaşi.

*

Negocierile cu Germania au reînceput la Berlin. Am arătat, şi prin Taşcă, condoleanţe pentru operele de artă arse la Glas-Palast din München.

*

Iulian Teodorescu mi se plânge că la Ciuc prefectul (al lui Filipescu) i-a vorbit întâiu de marile sacrificii, până la 700.000 de lei, pe care le fac, candidaţii şi i-a explicat pe urmă, după căderea lui, a lui Teodorescu, că nu mai poate face presiunile de la Cameră pentru că doreşte... pacea cu minorităţile....

9 Iunie.

Argetoianu obţine schimbări în proiectul de Mesagiu.

*

Întoarcerea Reginei Maria, cu sora şi cu nepoata Kyra. La gară, Argetoianu şi Manoilescu, desemnaţi de Rege.

11 Iunie.

La Regele. Vorbim de posibilităţile parlamentare. Îi spun de intenţiile lui Duca. „M. V. nu are aierul că vrea să i se constituie prisonier." Abia au trecut câteva săptămâni de la schimbarea de atitudine. Dacă naţional-ţărăniştii lucrează la răsturnarea guvernului, s'ar putea, zic, ca Regele să-şi uite de legăturile constituţionale pentru a căuta alt drum. Regele păstrează tăcerea. Îi spun că, prin funcţionarul Caliani, am arătat acestea conducătorilor partidului. Regele aprobă. El crede că nu se va da acuma atacul, ci la toamnă. Până atunci guvernul poate aduce măsuri bune.

*

Ziarele fac aritmetică electorală, arătând că vom avea o situaţie grea în Cameră. Manoilescu mă asigură că ai lui vor sta lângă mine.

*

Averescu mă insultă printr'o scrisoare publică, pentru că am falsificat alegerile. Mă asigură de consideraţia care se cuvine demnităţii pe care o ocup. Nu-i răspund nimic.

11 Iunie.

Masa Preşedinţiei la „Aeronautica". Revăd pe represintantul Belgiei, pe îndrăzneţul general Piccio. Represintantul Austriei spune că el a fost printre aceia cari au înţeles că misiunea Imperiului medieval s'a terminat. Şi Ungurii ar trebui să facă acelaşi lucru.

Răspunzând discursului mieu, Bibescu e foarte măgulitor şi duios. Sănătatea lui e neliniştitoare. Trebuie grefa pielei ; altfel e pericol de amputare. D-na Bibescu atribuie d-rei Văcărescu un rol în compania presei francese contra noastră.

*

După-amiază la București. Consiliu de Miniștri la 8. Argetoianu presintă schimbările la legea administrativă. E pentru comună contra Statului. Îi opun punctul mieu de vedere. Și el e pentru sat, dar aceasta ar atrage acum prea mari cheltuieli. Nu mai cere reduceri la Instrucție. Presintă un regulament de audiențe. Noii parlamentari au și început să-l atace.

Manoilescu presintă obiecții: pare nemulțămit de ceva. Obiectez și la proiectul lui Hamangiu pentru unificarea codurilor. Ămza cere să se prevadă sporuri la Ministeriul lui.

Brandsch și Hațieganu nu intervin în discuții.

Se explică incidentul electoral de la Ianca, în Brăila. Virgil Grosu a vrut să zădărnicească alegerea, chemând la Brăila pe magistrat și făcând să se anunțe că totul e sfârșit: alegătorii pot deci pleca. După cererea, candidatului nostru, jandarmii au oprit plecarea. Grosu, Orășeanu, Marinescu au atacat pe jandarmi, cari au răspuns brutal.

*

Caliani-mi spune că M. Popovici vine mâni la nouă și jumătate.

12 Iunie.

Lungă discuție cu M. Popovici. Nu află nimic de criticat în activitatea lor. Și împrumutul lui e excelent. Ai lui sânt toți onești și săraci. Îi promit să liberez pe Gh. Crișan (sora lui mă caută la Academie și mi-e milă...). La urmă, când îi spun că voiu comunica Regelui, se schimbă. E dispus a interveni pentru mai bune relații, și-mi va da știri.

*

Din nou, printr'un comunicat, Maniu ne insultă: alegerile făcute de noi sânt un „scandal european".

*

Consiliu de miniştri presidat de Regele, care se dovedeşte perfect cunoscător al tuturor chestiunilor şi de o perfectă măsură în soluţii. Aduce noi schimbări în Mesagiu: în ce priveşte reintroducerea patentei fixe, redactarea părţii privitoare la politica externă, amânarea unificării legislative. Observă că legile nu vin decât *după* mulţămirea populaţiei.

Cere restituirea subvenţiei pentru Filarmonică, un ajutor teatrului „Regina Maria". Şi dr. Cantacuzino apără cu înverşunare tot ce priveşte musica: „pentru unii oameni e ca religia".

Dar avem aşa de puţini bani....

In discuţii, miniştri au fost prea familiari cu Regele.

*

După amiazi la Academie presint apelul la Unire al lui Cuza-Vodă. Filologul Drăgan construieşte pe etimologii o întreagă veche istorie a Românilor.

13 Iunie.

Inculeţ mă asigură că liberalii mă vor susţinea, înţelegând că ei nu pot veni la Guvern. Duca s'a pripit cu comunicatele.

Şi dr. Angelescu va veni să mă asigure că n'a vorbit de venirea lor la putere în „trei luni".

•

Haţieganu demisionează. Aduce argumente fără valoare: n'a fost consultat, n'are portofoliu, e criticat şi de o parte şi de alta, alegerile nu-i fost libere. Va veni Luni, dar, dacă nu-i dăm drumul, va spune în Cameră că desaprobă felul cum s'au făcut alegerile. Recomandă subsecretari ardeleni (nu vrea un alt ministru), între ei pe

cuscrul mieu, Bohaţiel. Totul în scris; apoi spune că a plecat la Constanţa.

De şi aveam audienţă Luni, Regele mă chiamă cu el la oara 1. Firește sânt numai eu.

Regele îi va mai vorbi lui Haţieganu.

S'a convins că Titulescu ne sabotează. Îl acusă că n'a fost cavaler, arătând, faţă de o opinie străină duşmănoasă, a cării atitudine îl supără personal, cum au fost lucrurile. Recunoaşte că n'am făcut nimic ca să înlătur pe Titulescu.

Pe Ardeleni îi crede personal onești, dar apucători pentru partid.

14 Iunie.

La Regina Maria. Mult slăbită; în ochii albaştri flacăra s'a stins. Altfel, aceiaşi vioiciune, sau aproape.

Se interesează de starea spiritelor în ţară. I s'a spus că ar fi neliniște. De la Londra i s'a presintat situaţia aşa, încât, după Spania, ar fi fost să vie Romănia. O asigur. Dar îi spun că guvernarea adevărată a ţării vine de acum. O repet şi înaintea tinerei viitoare părechi, care vine.

Arhiducele e un om rece, nu tare tânăr, care nu vorbeşte niciun cuvânt; princesa, într'o foarte bună francesă, mă învită la jurământul cercetaşilor. Regina vorbeşte, privindu-i, de ospitalitatea ce li-o oferă prinţul de Hohenzollern. Îmi arăt dorinţa ca princesa să mai revie în ţară.

Regina vorbeşte de presentimente, de inexplicabilele raporturi misterioase din care e făcută viaţa. Cu melancolie, vorbeşte de cei cincizeci şi cinci de ani ai ei.

*

De acolo cercetez exposiţia şcolilor de meserii.

*

Dimineaţa, am vorbit cu Gr. Filipescu despre avantagiile de a recunoaşte ca preşedinte de vrâstă al Camerei pe Cuza).

După amiazi, Alexandru Zamfirescu, de la Haga. Şi el crede că ataşatul lui de presă, singurul ataşat de presă, Nenițescu, e o creatură a lui Titulescu. Olandesii s'au oferit a ni face vre-o patruzeci de silosuri, primind şi pe cele vechi ale noastre. S'au făcut, timp de patru luni, planurile. Apoi Guvernul trecut a pus condiţii de depunere a capitalului la Banca Naţională, pe care ei nu le-au putut primi. Îl însărcinez să vorbească şi cu privire la pescării, din Greaca, de pe coasta Mării Negre.

Apoi Lăpedatu. Îmi aduce ştirea că la chestorul Haţieganu sânt, trimese de un om cu mustrare de cuget, rămas în Ungaria, fotografiile tuturor spionilor unguri, cari lucrează în voie. Mi le va da pentru a se lua măsuri Mă asigură că liberalii lui nu-mi vor pricinui desagremente, ştiind că nu se pot alegeri noi. Duca i se pare, lui ca şi lui Angelescu, foarte slab; era bun în subordine, dar ca şef n'are calităţi; păcat că nu se poate înlocui, aşa de răpede, cu Dinu Brătianu. Am avut dreptate când i-am înştiinţat.

*

La jurământul cercetaşilor. Asistă Regele şi familia regală. Relaţiile par cele care erau de aşteptat. Mă recunoaşte, de la Iaşi, Marea Ducesă Chiril. Lungă cercetare a Institutului de educaţie fisică.

*

Am văzut la amiază şi pe Argetoianu. Alegerea lui Cuza ar putea indispune străinătatea (dar e vorba doar de câteva zile...), şi el nu e sigur, dar, dacă promite, e un „gentleman". Rămâne să ne facem a susţinea pe generalul Racoviţă şi să ţinem totuşi samă de vrâsta mai înaintată a lui Cuza.

*

Gr. Filipescu îşi aduce pe amicii săi, între cari găsesc

mulţe bune cunoştinţi; între dânşii şi pe colonelul dr. Potârcă, tovarăşul de odaie şi de emoţii de la Orhanie.

15 Iunie.

Strălucită deschidere a Parlamentului. Regele ceteşte frumos Mesagiul. Pe stradă lipseşte adevărata naţie.

După-amiază, Cuza e ales preşedinte de vrâstă. Conduce foarte bine, cu demnitate şi imparţialitate.

16 Iunie.

Zi grea de validări. Pentru că nu s'a admis o contestaţie la Hotin, Mihalache apare ca defensorul naţiei şi, o oară după ce-i servisem la o alegere de senator din Muscel, mă striveşte supt fulgerele sale. Când arăt că n'am răspunderea pentru că ţara este „păcătoasă", Lupu urlă, şi unul dintre ai lui mă face „hoţ de urne". Dictez ultimele frase stenografilor. Spun lui Lupu că şi a patra oară va veni să-mi ceară iertare.

•

Regele m'a chemat cu Haţieganu. I-a vorbit foarte frumos, cerându-i să rămâie. Haţieganu isprăveşte prin a consimţi, dar să i se facă subsecretari, la Interne şi la Domenii, Ştefan Meteş şi Victor Stanciu.

17 Iunie.

La Cameră, jălanie, în mare parte indreptăţită, a abusurilor electorale.

Stere vorbeşte pentru Soroca. Obişnuita flaşnetă spartă. Părăsesc sala, împreună cu majoritatea. Rămân ţărăniştii şi elementele extremiste. Lupu roagă pe Stere să vorbească

mai tare, ca să audă „nenorociții de afară". Afară, cineva surprinde schimbul de cuvinte dintre Stere și Maniu, care spune că o întreagă administrație basarabeană, supt țărăniști, pe care cel d'intâiu o critică, a fost de fapt a lui.

18. Iunie.

Serbătorirea mea pentru împlinirea a șaizeci de ani. Înduioșător, dar foarte jenant. Am fost prins fără voie și la Senat și la Cameră. Regele mi-a trimes o scrisoare foarte amabilă.

19 Iunie.

Terminăm validările. Cuza a fost de o excepțională energie. Îi capăt de la Regele, prin Argetoianu, cordonul „Coroanei". I-l dau după ședință, sărutându-l. Pare foarte mișcat.

Comuniștii, dovediți că au presintat liste fără valoare legală, sânt invalidați. Se încearcă o manifestație afară. Publicul ia partea poliției lovite.

Ambii șefi ai lor în Cameră, Aladár Imre (mama, Românca) și fiul lui Pătrășcanu, sânt oameni de talent și de mare energie. Mi-au răcnit apropiatul triumf al ideilor lor. Luat în brațe de cuzistul Robu, ca să fie scos afară, Pătrășcanu revine imediat și-și ține discursul. Răspunde dârz lui Argetoianu. Au profiluri neliniștitoare de păsări de pradă.

•

La Senat a fost ales președinte M. Sadoveanu. Petrovici, care doria presidența Camerei, mi-a dăruit-o, „cu durere", de ziua lui.

20 Iunie.

Zăbavă la votarea biroului.

Totuşi Pompei e ales cu o mare majoritate (peste 30 de voturi lui Cuza; nicĭun vot altuia). Mulţămeşte scurt, modest; alusie la politică, pomenind de un trecut consacrat numai adevărului.

22 Iunie.

La Regele, care-mi cere să fac ministru de Stat pe Răşcanu, şi răpede. Până la amiazi el a depus jurământul. Miop şi fără ochelari, a trebuit să-i fie spus textul la ureche. I-am urat, amintindu-i vechile legături, să rămâie, la o vrâstă când nu mai sântem tineri, de acum la acelaşi loc. „Până la sfârşitul vieţii", spune el.

*

Apoi, la Arad pentru serbările regimentului 2 de cavalerie.

22 Iunie.

Regele vine cu prinţul Nicolae şi cu prinţul Mihai. Lumea de la gară, — mulţi preoţi, — rece faţă de mine, foarte rece. Oarecare desordine în măsurile poliţiei. Multă lume pe stradă, dar foarte puţini ţărani. Serviciul bine făcut de episcop, a cărui latinească şchioapătă: spune că sentimentele pentru dinastie sânt mai calde decât razele soarelui, care, a doua zi de echinocţiu, sânt teribile. Discursuri la regiment: al colonelului şi al lui Averescu, proprietarul unităţii. Pare obosit şi plictisit. Aminteşte că se împlinesc cinzeci de ani de când a fost făcut ofiţer. Exerciţiile de alergări şi carusel, şi cu costume istorice, — frumoase tunici de roşiori, — au fost strălucite. La dejunul

oferit de Primărie în marele palat cultural moştenit de la Unguri, Regele, improvisând, atinge luptele pentru libertate ale ambelor naţii. Mare îngrămădire pentru a căpăta iscăliturile celor trei prinţi.

Îndată plecarea. Până în noapte la Deva, la Simeria,— mai ales aici, — mulţimea aşteaptă. Mă împărtăşesc şi eu de un sfârşit de demonstraţie.

23 Iunie.

Întors, aflu demisia lui Maniu (şi din Cameră). Motivare vagă. Doria s'o facă încă de când a revenit din străinătate. Recomandă pe Mihalache şi face elogiul lui Madgearu.

*

Convenţia Comercială cu Germania, cu privire la care ne înţeleseserăm Luni, înlăturând, şi în Consiliu, pretenţia Germanilor de a o lega de o viitoare alianţă economică cu Austria şi de a semna la Geneva, e iarăşi în primejdie. Ei cer neapărat această semnare în acest loc şi la această dată, plus un angajament de comenzi industriale la dânşii.

Ghica mi-o spune. Revine apoi cu Manoilescu. Anunţ un Consiliu de miniştri la Cameră pentru oara două şi jumătate.

24 Iunie.

Legea bacalaureatului, seara. Gh. Brătianu ţine un discurs nedrept şi insultător, în care îmi atrage atenţia asupra pripei cu care am alcătuit-o, asupra lipsei de patriotism, etc. După el vorbeşte convenabil liberalul Ghiaţă, profesorul Oteteleşanu şi alţii. Frumos vot: 141 contra 4 (probabil Ungurii, cari sperau şi mai mari concesii).

25 Iunie.

Discuția la Mesagiu. Goga aduce învinuiri nedovedite și sarcasm. Sânt silit să-l întrerup des. Unit cu „georgiștii", atacă pe liberali. Declarația precedentă a lui Duca a fost chibzuită, fără a promite nimic.

26 Iunie.

Frumoasă ședință la Senat. Vorbesc Sándor Gyarfás (ca nemulțămit, dar cu perfectă bună cuviință), dr. C. Angelescu (foarte competent, cald și amical), Sauciuc Săveanu. Vot unanim.

Aduc după amiazi legea Universităților.

*

La Cameră, Grigorovici vine cu o lungă morală socialistă, nu fără izbucniri de emoție națională.

*

La Academie, Bianu, sculat de pe boa ă, vorbește foarte mișcător de puținul pe care l-am făcut. Apoi Nistor despre opera mea ca istoric. Aduc o contribuție la Istoria lui Mihai Viteazul.

*

La Cameră o întrebare a lui Lupu, în obișnuitul stil sarcastic, îi atrage un bun răspuns al lui Argetoianu.

Acestuia, Regele i-ar fi exprimat mulțămirea sa: se temuse ca el, Argetoianu, să nu fie prea autoritar și eu... prea moale.

27 Iunie.

La Regele pentru legile școlare. Îmi spune că ține să știe tot ce iscălește. Observațiile pe care le face și schimbările pe care le cere sânt pline de bun simț.

Îi vorbesc de chemarea la Palat a lui Mironescu şi Iunian, de influenţa pretinsă asupra declaraţiilor lor. Recunoaşte că a vrut să-i vadă: prin ei a asigurat pe Maniu că n'are nimic contra lui, că în orice partid vede şeful, şi nu omul. I-a spus lui Iunian că şi după demisia lui relaţiile de la om la om puteau urma. A cerut o îndulcire a declaraţiilor de la Cameră.

Vrea să facă un Album al armatei în colori. Se gândeşte a lărgi grădina Palatului atâta cât să cuprindă şi grădina Creţulescu. Îi arăt ce enorm ar costa.

*

Refus lui Pangal al optulea supt-secretariat. Dar consimt să aibă funcţia şi rangul.

*

La Cameră deputatul ţărănist Iacobescu mă face aproape responsabil pentru neplata învăţătorilor.

Cuza ţine un foarte frumos şi îndrăzneţ discurs, evidenţiind necesitatea guvernului mieu şi imposibilitatea pentru partide de a mă răsturna.

*

La Senat trec, în comisiunea de instrucţie, la care s'a adaus, invitată, şi comisiunea de la Cameră, legea autonomiei universitare. Dr. Angelescu, după schimbările introduse, îmi mulţămeşte.

*

Dimineaţa, la congresul inginerilor de mine, unde mi se face foarte bună primire. La întoarcere, trebuie să explic pe stradă unei lumi desperate că n'au pierdut totul în moratoriul Băncii Generale.

*

Ghica ar vrea să rupă cu Germanii, ceia ce nu pot îngădui. Recomand din nou „conversaţia protocolată" a lui Taşcă.

28 Iunie.

La Mangalia, pe straşnica ploaie care salvează o parte din recolta Dobrogii.

La Constanţa cercetez bisericile (cu picturi de Mirea, de Marinescu; se pregăteşte a lui Toniţă) şi găsesc cea mai groaznică şcoală normală de fete din ţară.

*

Manoilescu mi-a spus că s'a încheiat convenţia pe care şi Francesii, la Geneva, au găsit-o excelentă.

29 Iunie.

Împărţirea premiilor la Universitate. Mulţi studenţi, cu o perfectă ţinută.

Premiul de literatură al Ministeriului se dă cu unanimitate lui Cesar Petrescu.

30 Iunie.

Regele mă chiamă pentru a mă întreba dacă admit căsătoria religioasă catolică a princesei Ileana. El n'ar voi să pară a-i strica norocul. Şi mama logodnicului, arhiducesa Blanche de Bourbon, e ireconciliabilă. Se fac şi rugăciuni... Papa, îmi spune Ghica, oferise biserica Sf. Anton din Roma şi pregătise un întreg program de solemnităţi, din care n'ar fi lipsit nici corurile româneşti.

*

La Senat se votează legea autonomiei universitare. Nu se cere cuvântul în discuţia generală. După raportor, profesorul Dănăilă, ieau cuvântul eu. La articole, Bănescu, şi Marmeliuc apără căminurile de Stat. I. Botez e pentru învăţământul artelor fără bacalaureat. Se trece legea cu unanimitate.

*

Chemat la Cameră, prind o parte din discursul lui Duca (înainte, Lupu ne-a insultat ca de obiceiu, dar şi mai mult pe liberali, al căror ministru a fost). Vorbeşte pe un ton ridicat. Declară că alianţa mea cu dânşii arată ca nu sânt contra partidelor, că declaraţia lui Argetoianu cum că e necesar, acum, un Guvern fără partid, ca să revie partidele pe urmă, îl asigură, de şi nu e de aceiaşi părere. Apoi se luptă cu Goga. Acesta revine la tribună şi începe destăinuiri: Duca i-ar fi spus după „restaurare" că „niciodată nu va da mâna acestui om". În ripostă, Duca arată că scopul conversaţiei era acela de a-şi asigura rotativa supt Regele nou. Gh. Brătianu se amestecă: banalităţi, strigăte. Duca, răspunzând, spune cu dreptate că gândul lui I. Brătianu a fost mai mult cu el (Goga-l taxase de „om de casă") şi cu ai lui decât cu depărtatul fiu. Apare şi fiul lui Al. Constantinescu, care trimete besele în batjocură „duciştilor" şi revelează, pentru a arăta sentimentele lui I. Brătianu pentru fiul său, scrisori private, fotografii. Majoritatea rămâne de un calm perfect în faţa enormului scandal de peste o oară.

*

Trec apoi la Mironescu, unde, cu Sadoveanu, ne ocupăm de dania pe care nepotul după fiul Ioan al lui M. Kogălniceanu o face din moştenirea marelui bunic.

*

De acolo la Facultatea de Medicină, unde, într'o înălţătoare atmosferă, fiul mieu Ştefan îşi ia doctoratul. Recunoaşterea din partea profesorilor, Rainer, Obreja, Marinescu, Popescu mă înduioşează adânc.

1-iu Iulie.

Discuţie la Mesagiu în Cameră. Seara, Petrovici, cu câteva accente poetice, fără multă energie.

2 Iulie.

După raportorul Ottulescu, cuvântarea mea la Adresă. E ascultată în liniște.

3 Iulie.

La Văleni și Sinaia cu d. și d-na Santos Bastos. Șoferul îmi spune cu ce perfectă ordine administrația germană întrebuința pentru producția agricolă orice forță pregătită, răsplătind și pedepsind cu o precisie absolută.

*

Seara, Consiliu de miniștri. Multă nervositate. Lui Vâlcovici, care presintă proiectul legii drumurilor, i se atacă principiul centralisării. Dacă se iea și aceasta prefectului, spune Argetoianu, ce-i mai rămâne? Se amintesc marii prefecți de odinioară, cari rivalisau între ei. E vorba și de orariu.

Ghica aduce chestia convenției cu Grecii, pe care Radian, într'o conversație cu Collas, pare a o fi răspins. Grecii vreau despăgubiri pentru proprietățile lor din Basarabia. dar și restituiri de păduri, bălți și conace în Vechiul Regat (e vorba, mai ales, de fostul ministru grec Arghiropulos și de un Manos). Șișești, ca și Radian, arată pericolul de a crea un precedent și imposibilitatea, în unele casuri, a restituirii. Se obiectează, de Ghica și Manoilescu, că prin convenție ni vindem lemnul, într'o țară care ea însăși nu ni vinde nouă aproape nimic. Resumând, arăt că și eu socot că mai mare e câștigul nostru decât riscul. Afară de represintanții Ministeriului de Agricultură, toți sânt de aceiași părere. Protocolul secret va fi redactat cu cea mai mare prudență de avocații de la Externe.

4 Iulie.

Delegaţiile Camerei şi Senatului la Rege. Pare influenţat. Dacă el vorbeşte de datină, îndeamnă pe toţi responsabilii la unire şi arată Statul ca „unitar".

*

La Cluj, adunare a sanhedrinului ardelean. Vaida atacă pe Rege. Maniu e rugat să revie. El va refusa.

5 Iulie.

Visita lui Szembek. Îmi vorbeşte de intrigile agitatorului Szimonowicz, de dorinţa sa ca la o organisare a represintaţiei minorităţilor pe lângă Ministeriu să se facă loc şi unui Polon.

Îl interesează direcţia politică pe care am dat-o. I se pare că e mult mai bună starea ţării.

*

Cu un discurs al lui Petrovici, — după lungile reserve ale lui Oteteleşianu,—trec la Camera autonomia universitară.

6 Iulie.

La Cameră, discuţia budgetului rectificat. Declaraţie a lui Jozsika. Apoi Trancu-Iaşi, aşa ca totdeauna: face praf pe Argetoianu şi pe raportor, Corteanu. Urmează foarte călduroasa apărare, de M. Popovici, a concepţiilor lui budgetare şi a împrumutului. Un tânăr liberal, Negură, îmi cere să cruţ pe contribuabili, dar să nu suprim nici-o şcoală.

*

Argetoianu-mi spune că Regele e foarte mulţămit. Acţiunea lui Maniu, care vrea să-i dea o lecţie, nu-l sperie.

7 Iulie.

Legea învățământului secundar la Senat. Duel între Sándor, care, ca de obiceiu, strecoară atacuri în lectura lui monotonă (vorbește de „praful și cenușa" în care s'au prefăcut școlile lor) și dr. Angelescu. Cuvântarea acestuia e foarte bine informată și deosebit de caldă. Urmează raportorul, Dănăilă, și eu. Numai un vot contra: al lui Sándor. La discuție s'a amestecat, vorbind de prigoanele ungurești de pe vremuri, și Patriarhul.

După amiazi, la comisia Senatului legea pentru organisarea Ministeriului de Instrucție.

La Cameră a vorbit, dimineața, trei ceasuri, la budget, un tânăr Ghelmegeanu, de la Severin. După amiazi, împăciuitor, prevestind serii de deficite, Victor Antonescu. Urmează, prăpăstios, Ioanițescu. Discursul lui Cuza e perfect ca gândire, spirit și violciune: vorbește contra capitalurilor străine. Îi dau noua ediție din Eminescu, lucrată la noi, ca „prietenului lui Eminescu și prietenului mieu". E foarte mișcat. Îmi cere date. Spune cât a bucurat pe d-na Cuza împăcarea noastră. Răducanu recunoaște păcatele fiscale ale trecutului și cere ușurarea contribuabililor și prin înlăturări de funcționari.

Argetoianu spune că, împlinindu-se contractul cu expertul contabil frances Poisson, care primia 300.000 lei pe lună, Auboin a protestat, spunând că menținerea lui e în condițiile împrumutului. La care Argetoianu a răspuns: „Am fost supt Turci, am suferit ocupația germană; acuma sântem supuși bancherilor apuseni: o primim, dar cu cât ne-ați cumpărat ?".

8 Iulie.

Se votează legea lui Argetoianu.

Mihalache presintă un proiect de lege pentru verificarea averii funcționarilor și apărarea onoarei.

Trec legea organisării Ministeriului de Instrucție la Senat. Șt. C. Ioan îmi prepară trei bile negre.

Conservatorii sânt încântați de discursul mieu. Se gândesc la Nicolae Filipescu.

*

La amiazi, la Regele. Îi vorbesc de pasagiile din discursurile sale în care se laudă Ardealul și se afirmă caracterul unitar al Statului. Recunoaște că a vrut să înlăture unele critice. Părerile mele despre „nații" și „naționalități" exprimate la Berna nu se potrivesc cu înțelegerea Românilor de azi. Pe Averescu, care anunță venirea sa la Guvern pe 6 August, când va reveni din străinătate, l-a chemat pentru o lămurire, și l-a împăcat total. Ar dori să fie cruțați național-țărăniștii, cari se plâng că sânt cei mai atacați. Laudă pe Potârcă. Goga, decorat cu cordonul „Ferdinand", i-a spus în audiență că *în domeniul legilor pentru instrucție* sânt și eu de folos. Spunând de Fortunescu că-i displace, și eu adăugând că e „un visător", Regele spune că „nu trebuie să fie la Ministeriu doi visători, el și eu"...

E contra cererii luteranilor unguri (de fapt Șvabi maghiarisați, cari au fost ieri la mine). Ajunge Teutsch. Are știri rele despre sănătatea acestuia.

Mă întreabă dacă-mi place programul pentru nunta princesei. Nu vede de ce nu s'ar arăta că trece la catolicism.

*

După amiazi, Argetoianu-mi spune, la Cameră, că Regele e mulțămit și vorbește de o acțiune mai depărtată a noastră.

*

La Paris, Românul arestat pentru furt de acte de la Externe, L., ar fi dat Legației noastre recolta lui. Între

altele un raport al ambasadorului engles la Paris, din care se vede că, pentru Titulescu, Regele face greşeli, dar totul va fi gata în doi ani. Regele ar fi pentru înlăturarea lui Titulescu sau măcar mutarea lui.

9 Iulie.

Visite: a lui Kiriţescu, care pleacă de la Ministeriu fiindcă Ghiţescu i-a luat învăţământul normal, a episcopului catolic de Ora'ea, Fiedler, care vrea readucerea *sine strepitu* (la Senat mă interpelase Şt. Tătărăscu) a Şvabilor maghiarisaţi la germanism.

*

La 11, Consiliu presidat de Rege, pentru apărarea naţională (Amza, Rudeanu, Samsonovici, Argetoianu, eu). Se cer sume enorme pentru oaste; e necesar să dăm două miliarde pe an pentru angajamentele luate. Dar Tesaurul e secat. (Argetoianu dă vina pe scăderea preţurilor la grâne.) Şi, la Geneva, până în Septembre trebuie să declarăm ce păstrăm ca forţă armată. Se observă că toţi ceilalţi vor camufla. „Deci ar fi să declarăm una, făcând alta". Ca izvor, Amza propune o taxă pe vinul debitat. Argetoianu ar primi. Un timbru pe sentinţe nu place Regelui (eu l-am fost propus). E vorba de împrumut. Declar Regelui că, la începerea negocierilor, mă duc la mine acasă: „Am câteva reserve, dar pentru acelea sânt inexorabil". Argetoianu spune că eu sânt „contra" din principiu, el numai fiindcă nu se poate acum. Va face ce va putea, fără a se angaja. Crede că totul se va decide, într'un viitor război, prin avioane şi gaze, care ne-ar face a capitula. Generalii opun că numai *ocupaţia* decide.

Vorbim, Argetoianu şi cu mine, cu Regele în chestia

lui Burillianu, restabilit de Justiție, cu amendă mare pentru Stat. Argetoianu nu-l vrea: e încântat de cum l-a ajutat în criză C. Anghelescu. Mă ofer a vorbi lui Burillianu.

Nu-l aflu acasă. Vine el la 2. Nu-și aduce aminte că a promis retragerea dacă ar câștiga. Îi arăt că am putea să nu continuăm acțiunea, pe care el ar putea-o pierde. Dar aceasta ar fi o scădere de prestigiu. Și pentru noi dacă pierdem. Ar vrea el o schimbare de regim, pe care i-o presint amănunțit? Dacă nu, să meargă la Rege și să-i presinte demisia pentru un cas de conflict cu Argetoianu. Fiind gentleman, nu e nevoie în scris.

*

La Cameră, interpelarea metodicului, recelui Mareș și a lui Costin Sturza, contra lui Madgearu pentru comanda a 100 de locomotive. Sânt silit a interveni une ori. Se amestecă, la urmă, și Răducanu. Vâlcovici, în răspuns, împăciuitor, e extrem de fin. La urmă Mihalache strigă că nevinovăția amicului său s'a vădit.

Trec în comisie legea Ministeriului mieu.

Seara, legile d-rului Cantacuzino.

*

Ghica, plecând azi, îmi spune că Italienii, la înoirea tratatului, nu mai vreau clausa militară, oferind neutralitate reciprocă. Ne opunem, și ni se admit câteva luni de provisorat. Ghica nu știe ce e tratatul secret cu Iugoslavia. Samsonovici oferă a-mi vorbi de aceasta. În Albania ar fi temere de o invasie italiană după moartea regelui, greu bolnav; deci războiu cu Iugoslavii și conflagrație generală.

La Cameră, Argetoianu, nervos, se plânge că o anume interpelare ar strica relațiile cu național-țărăniștii, cari se poartă bine cu noi (!). Ar trebui să apăr pe Madgearu. Mi se pare curios și îngrijorător.

10 Iunie.

Radian îmi spune ce s'ar fi petrecut la audiența lui Averescu, care ar fi plecat foarte nemulțămit. A atacat pe Argetoianu. Ar fi acesta „un om ușuratec, care are nevoie de frâu". El, Averescu, putea să-l înfrâneze. Eu, nu.

*

La Cameră trec legile învățământului secundar și organisației Ministeriului de Instrucție. La cea d'întâiu, Cuza vorbește foarte înțelept și adesea duios, amintind studiile, de la Dresda, în momentul când se întorceau învingătorii războiului franco-german și afirmând că niciodată n'a uitat colaborația noastră. La a doua, un discurs sonor al lui Țoni.

Urmează, cam forfecate, legile d-rului Cantacuzino, priveghiate de secretarul lui, dr. Banu, tot așa de suspect ca figură ca și ca reputație. Ele se discută până târziu.

Fac inspecții la comisiile de bacalaureat. Aceleași fețe muncite, iar, ca forță sufletească, acelaș vid. E o durere să asiste cineva la aceste zbuciumări ale unor inteligențe pe care nimeni nu le-a deschis.

Și la Educația Națională, instalată într'un palat, cu 800.000 de lei chirie.

*

Seara, Argetoianu-mi spune că Burillianu a fost la Regele, pe care l-a indispus adânc prin dârzenia sa. Declară că n'are motiv de a demisiona.

În discuția ulterioară cu Argetoianu. Regele, care nu vrea pe Burillianu, caută mijloace de a-l înlătura. Se pronunță numele lui Goga, și se aruncă, de Argetoianu, ipotesa unei satisfacții a ambiției acestui de la sine decretat „stâlp al Coroanei". Regele nu l-ar vrea în Ministeriu,

pentru că „şi-ar face îndată organisaţii pentru dânsul". Punându-se în vedere posibilităţile de a înlocui momentan pe Anghelescu, care, socotindu-se jignit, nu vrea să revie, Argetoianu propune pe Chiriacescu. Regele obiectează că e liberal. I se răspunde că adesiunea lui la liberali nu e fanatică. Argetoianu e hotărît să nu lucreze cu Burillianu. Deocamdată recursul care s'ar face nu poate fi judecat decât prin Decembre, iar de acolo înainte, dacă şi Casaţia ar urma exemplul Curţii de apel, care e liberală, i-ar face miseriile necesare pentru a-l sili să plece de la sine.

11 Iulie.

Legile lui Cantacuzino la Cameră. Una din ale mele pentru budget e „amânată" de comisia profesorilor, atinşi în interesele lor. Li impun o revenire.

*

Burillianu la mine. Explică părăsirea promisiunii prin aceia că Argetoianu i-a vorbit lui Goga de restituirea lui Anghelescu. Îi arată că o conversaţie privată, raportată de un interesat, nu poate fi un argument. Îi atrag atenţia asupra situaţiei fără autoritate în care s'ar găsi Banca Naţională supt un vice-guvernator provisoriu. Declar însă că nu insist. El promite să se gândească şi să revie. Propunerea mea era să adreseze Regelui o scrisoare, făcându-l arbitru într'un eventual conflict cu ministrul de Finanţe: la rigoare ar putea-o şi publica.

Argetoianu mi-a spus că, la plecarea sa de lângă Averescu, Burillianu, care-şi rădea public de general, l-a felicitat că „a părăsit pe proşti". Câteva zile mai târziu, cel care felicita era lângă Averescu.

*

Argetoianu e contra proiectului de homestead (Goiceanu, lupist, propune cinci hectare; majoritarii unul singur; Hamangiu a pregătit un proiect studiat). Spune că s'ar omorâ băncile populare.

12 Iulie.

La Văleni şi apoi la Sinaia.

Oposiţia (Iacobescu, Trancu) protestă contra legii mele de suprimare a gradaţiilor şi sporurilor, din motive budgetare. Face un enorm scandal: să vin să li-o explic! Legea se amână. Brătescu şi Argetoianu spun... că nu mai era necesară, Argetoianu adăugind că se credea cum că *eu* o doresc.

La legea Camerelor Agricole, Şişeşti a avut un foarte mare succes de oratorie onestă.

13 Iulie.

Ieau cuvântul cu privire la proiectul atacat: las hotărârea lui Brătescu, care consimte să-l amâne pe la toamnă.

Votul legilor urmează. Contra legii spirtului se desemnează o puternică oposiţie, şi la majoritate, mai ales la Basarabeni.

•

Presint Regelui Mesagiul de închidere. Îl primeşte bucuros, dar, la urmă, unde ziceam, „dreptului Mieu", preferă forma, pe care eu o ştersesem, „Mie".

•

Mi s'a ridicat acusaţia că n'am raporturi cu Ardealul. Într'o formă acră o face Valer Moldoveanu, pe care-l credeam naţional-ţărănist. Goga-l reclamă pentru el şi adaugă un discurs perfid. Urmează urletele lui Şt. C. Pop.

14 Iulie.

Ultima zi la Cameră. După frumosul discurs al lui Manoilescu ieri, explicații competente ale lui Șișești la legea lui.

Se încearcă și ziua asalturi ale opoziției, lipsită de unitate chiar în fiecare partid deosebit.

Seara, pentru legea „Paridului", pe care el o pretinde adusă fără cetirea Mesagiului, Mihalache și ai lui provoacă un imens scandal.

Un altul fusese înscenat, la ședința de după-amiază, de Șt. C. Pop, venit anume, cu toate vechile resurse de teatru plângătoare și urlătoare, pentru a salva pe Aurel Dobrescu, a cărui ridicare de imunitate se cere. Acesta-și povestește, la urmă, toate păcatele și miseriile. Camera votează totuși contra lui.

La Senat, preotul Man trezește pe episcopii uniți contra curbei clerului. Trebuie să intervin cu toată puterea pentru a întrerupe un discurs al episcopului Hossu, care isprăvește prin a recunoaște că o face pentru opinia preoților săi.

*

Manoilescu a primit locul de guvernator al Băncii Naționale, de și Burillianu nu vrea să demisioneze. Regele a acceptat ca ministru pe Vasilescu-Karpen. Hațieganu, bolnav de edemuri și ajuns la conștiința că nu poate lucra, a promis o demisie amabilă. Întrebat asupra succesorului, nu vrea pe Sextil Pușcariu, care n'ar avea prieteni, și cere un Ministeriu plin, ci pe Valer Pop. Și Regele-l vrea pe acesta. Pe Ardeleni i-am fost înștiințat, — și pe Valer Pop, — că nu mă supun la agitațiile de clici.

Regele e indignat de faptul că Ionaș Grădișteanu i-a refusat o decorație. A primit chiar acum pe Vaida, și l-a decorat cu „Mihai Viteazul". Îl rog, recunoscându-i dreptul de a păstra bune relații cu toate partidele, să arăte public încrederea în guvern. Promite s'o facă.

*

Închiderea Camerelor.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor. Puțini din vechii prieteni. Vin arhiereii Leu și Simedrea. Duios vorbește de influența mea asupra generației sale preotul profesor Nic. Popescu.

Seara, la banchetul lui Argetoianu. El răspunde la cuvintele mele spunând că-l „umilește" dovada de prietenie, — revin noaptea de la Văleni, unde am sosit la trei de noapte —, a prietenului și șefului său, „de care nu se va despărți nici până la moarte".

*

Puaux mi-a făcut ieri o lecție de recunoștință financiară față de Franța.

16 Iulie.

De la Regele acest răspuns la telegrama de salutare din partea cursiștilor: „Din tot sufletul vă mulțămesc pentru frumoasele gânduri ce mi le adresați cu prilejul deschiderii cursurilor de vară de la Văleni, operă atât de frumoasă, de adâncă însemnătate națională și patriotică, ce ați întreprins acum aproape douăzeci de ani. Astăzi aveți prilejul s'o desăvârșiți împreună cu întreg Guvernul, spre mai marele bine al patriei și spre complecta mea mulțămire".

18 Iulie.

Parastasul regelui Ferdinand. Asistă și prințul de Hohenzollern (soția lui, fiica regelui Saxoniei, e vioaie și doritoare de a afla), prințul de Leiningen, care ține pe o fată a Marelui Duce Chiril, fratele acesteia și Francisc-Iosif de Habsburg. Serviciul e impresionant. La plecare, Regele îmi vorbește de telegrama sa, accentuând că a vorbit și despre Guvern.

23 Iulie.

La Sinaia, pentru presintarea scrisorilor de acreditare ale noului ministru spaniol. Pomeneşte şi de legăturile de rasă. Răspunsul Regelui e măsurat şi scurt. În conversaţie ministrul vorbeşte de „Alteţa Sa Regală Infantul". Eu, care, de pe urma unei informaţii greşite, am venit în jachetă, îi spun că, dacă aş fi avut o decoraţie, aş fi venit cu a lui Alfons al XIII-lea, fiindcă sânt „regalist spaniol".

24 Iulie.

Presintarea felicitărilor. Regina Maria e foarte slabă.

25 Iulie.

Presintarea la Pelişor a darului miniştrilor. Spun princesei: „De la o ţară săracă, atât; de la Dumnezeu mai mult". Ea vorbeşte de „cât de bună i-a fost ţara". — „Dumnezeu", adaug, „e şi mai bun".

Arhiducele-socru, Leopold Salvator, e complect surd şi trebuie să i se vorbească tare în aparatul care-l ajută. Mă întreabă dacă sânt din Sinaia şi apoi ce fac la Bucureşti... Soţia lui, Blanca de Bourbon, are încă ochi foarte vioi şi gropiţe în obraz. Căinează pe soţul care nu poate participa la conversaţie.

Seara, prânz de gală. A sosit şi al doilea Hohenzollern, care a luptat pe „Emden" şi a scris o cunoscută carte despre campaniile lui, şi regina Serbiei, slăbită la faţă şi mult obosită. Vorbesc cu doamna Mavrodi, pe care Regele a decorat-o acum, despre regina Maria, care se plânge că se desparte de fiică, pe care regretă că n'am ajuns eu a o cunoaşte în de ajuns.

Regelui i-am cerut, la presintarea darului, să nu fie prea îmbielşugat în amabilităţi faţă de Maniu şi de ai lui. Nu pentru mine, care sînt în „serviciu comandat" şi gata oricând să plec, ci „ca să nu se creadă că Regele a capitulat înaintea celui mai îndrăzneţ". Regele-mi răspunde că va păstra măsura; el ţine numai ca partidele, trimese la refacere, să nu rămâie în rele raporturi cu Coroana, care va trebui cândva să aibă din nou nevoie de serviciile lor. I-am spus că schimbări de Guvern la trei luni ar face ţara ridiculă.

Pe când mesenii stau în culoar, Regele vorbeşte cu Maniu, — „douăzeci de minute", se grăbeşte a-mi spune cineva de la Curte, — apoi cu Duca, cu Vaida, cu Goga, scurt, şi cu Gh. Brătianu, căruia mai târziu, din causa atitudinii infame a ziarului lui, îi dau mâna numai, fără să adaug un cuvânt. Maniu, care a declarat că şi-a pus colanul Ordinului Ferdinand de silă, se primblă prin culoare cu doamna Suţu. Pe o canapea, Vaida îşi comunică, după obiceiu, impresiile. Goga e indignat de atenţia dată lui Maniu. Ardelenii, spune el, trebuie stăpâniţi cu forţa. Cu acestălalt sistem, unde ajungem? Dacă Regele ţine samă numai de aceia de ale căror sentimente nu e sigur, ce să facă el? Să-şi arunce în suflet îndoiala şi să renunţe la falsele speranţe? Fiica mea Magdalina vorbeşte cu Maniu: „Cred că rancunele d-tale politice nu trec şi asupra noastră". Maniu se face a compătimi greutatea sarcinii mele. — „După situaţia pe care a găsit-o..." Nevasta mea i-a amintit lui Goga că a cochetat cu Maniu. „L-am găsit în tren şi, cum se îndeasă el, am vorbit."

Regele-mi spune că Maniu s'a explicat. Doreşte să fie primit în audienţă pentru a da mai întinse lămuriri; de aceia va mai rămânea la Sinaia câteva zile după nuntă. —Va începe, zic eu, de la primele principii. Regele: — E

unul care începe şi mai de departe, A. Face întâiu expunerea istorică a subiectului, scoate hârtii din toate buzunarele, şi de la regele Carol I-iu, şi apoi dă sfaturile.

Am văzut pe ministrul de la Pesta, Grigorcea. Şi el e de părere că întrebarea de la Belgrad, cu privire la restaurarea Habsburgilor, era o cursă întinsă de la Praga. Bine am făcut arătând-o. În acest moment Ungurii nu se mai gândesc la lovitură. Ea ar stârni opoziţia tuturor Calvinilor. Horthy i-a spus că restabilirea lui Otto ar însemna ca, de a doua zi, „Zitta" să iasă pe stradă cu lumânarea procesiunii.

Văd pe Puaux, care mi-a scris din nou pentru furnitura telefoanelor. Amza i-a răspuns printr'un memoriu destul de amănunţit. Îi pun în vedere avantagiile guvernării noastre: linişte, încredere, autoritate. Tace. E absolut contra intervenţiei în Ungaria.

Ciolac Antici mă întreabă în ce priveşte atitudinea noastră în casul restaurării ungureşti. Îi spun că angajamentele de anul trecut nu se mai potrivesc cu actualele condiţii. Nu putem, când toată lumea umblă după pace, să apărem ca pricinuitorii unui războiu ale cărui margeni nu se pot prevedea. Războiul ar cere bani, şi de unde? Cine ni i-ar da? În provinciile odinioară ungureşti, Coroana Sf. Ştefan nu mai influenţează atâta. Sânt legături de interese, e şi o pregătire şcolară: la Sighet, minoritarii unguri, cărora li se propunea să dea explicaţii în limba lor, au refusat, ne mai având terminii ştiinţifici. — Dar să-i împiedecăm printr'o atitudine? — Eşti sigur că s'ar speria? Şi, dacă nu, rămânem ridiculi. Dar, dacă vrea ceva, să aştepte pe Ghica, mai în curent cu intenţiile francese, şi apoi să dea un comunicat şi în această privinţă, dar numai cu multă prudenţă.

Însărcinatul de afaceri unguresc mă caută. Vrea să-mi explice adresa lui către şcolile ungureşti de la noi, cărora li-a trimes şi un formular în limba maghiară. Îi spun că ştiu tot (nu cunoşteam nota Filality, de care vorbesc ziarele). N'avea dreptul să se adreseze altui cuiva decât ministrului de Externe. — M'am adresat. — Cui ? Lui Ghica ? Mie ? — Nu, lui Vasiliu, lui Filality. — Lui Filality ?— Nu... Dar Legaţia are şi atribuţii consulare, şi era grabă. — Nu cunosc Legaţii cu atribuţii consulare, dar, în materie de drepturi ale Consulatelor, nu pot admite ca ele să corespundă direct cu autorităţile noastre. Am mai intervenit într'un cas analog. Şi, apoi, d-ta ştii că există o fatalitate istorică, pe care eu n'o discut şi că ea a creat o stare de spirit, care se oglindeşte în ziare pe care nu eu le voiu opri de a o manifesta. Iar, cât despre punctul lui de vedere, îl cunosc, dar nu pot să-l şi aprob. Îl părăsesc : el pare mirat.

Şi lui Goga i se pare extraordinară procedarea agentului ungar.

Îi spun Regelui că Seipel a intervenit pentru un anume Hruschka, osândit pentru spionagiu. Regele crede că nu poate fi vorba de o graţiere.

26 Iulie.

La 10, căsătoria civilă a princesei. La 11, cea religioasă — în marele hall, descoperit pentru ocasie, al Palatului Peleş, înaintea copiei Madonei lui Holbein.

Arhiducele pare absent ; arhiducesa poartă o biată pălărie veche şi o mantelă de aceiaşi dată peste o rochie modernă. Foarte bună înfăţişare a Regelui, cu copilul, în noua uniformă, lângă dânsul.

O impresionantă „messe basse" în presenţa lui Cisar

(care şi-a ras barba), a lui Vladimir Ghica, figură de prelat din secolul al XVIII-lea, care s'ar sforţa, din consideraţii mistice, să nu râdă în acel moment, şi a unui prelat bucovinean. Ghica ţine un lung discurs frances, cu interpretări nobile bisericeşti şi amintiri istorice, din care nu lipseşte propriul său neam, legat de Austrieci în secolul al XVII-lea.

Binecuvântarea e dată în latineşte şi franţuzeşte (cu un foarte bun accent) de Cisar. Discursul, în româneşte, al arhiepiscopului e adânc mişcător.

Pe când noua păreche merge la monumentele celor căzuţi şi se întoarce cu un sărăcăcios alaiu de nuntă, complect nereuşit, discuţii, cu doamnele de onoare, asupra fantomelor Peleşului şi a zilei de „4 Ianuar".

Dejun, cu puţini invitaţi. Sânt lângă Leiningen, care se mărturiseşte Loren, cu adevăratul nume: de Linanges.

El spune că arhiducele-socru stătea în Spania până le revoluţie, în Barcelona. — Şi de acum? — A, de acum...

Despărţirea. Princesa de Hohenzollern căreia i-am dăruit cărţi despre România, pe care arăta doritoare s'o vadă, se scusă: o soră o aşteaptă la Pesta şi cele două gemene ale ei trebuie să aibă confirmarea. În schimb, sora mirelui, arhiducesa Margareta, care e şi o pictoreasă distinsă, ar vrea să vadă ţara, din care nu cunoaşte nimic şi în care trebuie să rămâie câteva săptămâni.

•

Argetoianu, care-mi vorbeşte de mai multe afaceri în curs (şi de cererea Casei Volpi de a i se păstra contractul pentru electricitate şi energie în Ardeal, fie şi cu caiet de sarcini schimbat; Argetoianu ar trimete-o în Basarabia, pentru a interesa Italia acolo), îmi anunţă că bolşevicii încep a-şi realisa intenţiile, anunţate până la ziua de asalt de la 1-iu August, printr'un atentat asupra trenurilor la Buda: s'a stricat linia la trecerea unui tren de marfă,

fără pagube aproape, pe când era vizat acceleratul de Braşov, cu invitaţii pentru nuntă.

*

Puaux mi-a vorbit şi de o ofertă Nobel: ar fi de primit pentru că supt ea se ascund capitaluri francese.

27 Iulie.

La Văleni, din pădurea vecină se bombardează, noaptea, de trei săptămâni, un întreg cartier. Spun să aducă soldaţi, şi cu o mitralieră.

*

Valjean la mine. Îl întreb în ce chip a ajuns lângă Gh. Brătianu. Îmi povesteşte cum, la venirea Regelui, a găsit pe Vintilă Brătianu, la ceasul patru de dimineaţă, complect căzut în fotoliu. Întrebat ce vede, a răspuns: „Republica". Atunci, ca „şef al capitalei", a chemat pe ai săi şi s'a declarat pentru Regele. Chemat la Palat, şi fiind vorba de şef, Regele i-a spus: „Şeful este Gh. Brătianu". Cum Valjean observa că n'are calităţile trebuitoare, Regele, hotărît, a insistat: „Gh. Brătianu e pregătit".

De atunci a fost o continuă zbuciumare. „Şeful" a fost condus de familia mai de aproape, de generalul Văitoianu şi de... C. C. Giurescu. Ei au determinat atitudinea de azi a acestui timid convins că are un mare drept părintesc şi o mare misiune naţională.

28 Iulie.

Alte două atentate asupra căii ferate: la Ciurea şi în Basarabia.

*

29 Iulie.

Munteanu-Râmnic vine de la Argetoianu. Regele i-a spus că acest Guvern şi acest Parlament îşi vor face opera, potrivit şi cu intenţiile lui însuşi, ale Regelui, timp de patru ani. Maniu n'a făcut decât să se plângă că are împotrivă-i dubla opoziţie a ţărăniştilor şi chemăriştilor, cari se pretind sprijiniţi de Rege.

30 Iulie.

Vísita unui tânăr istoric american, care se ocupă de Sud-Estul Europei, şi apoi a trei delegaţi ai Fundaţiei Carnegie: Wanlass, Miller şi încă unul.

*

Munteanu-Râmnic mă întreabă din partea lui Argetoianu dacă e casul ca guvernul să dea un comunicat în „chestia Titulescu". Răspund că guvernul nu e responsabil pentru ce se scrie într'un ziar care nu e oficiosul său.

*

„Mişcarea" urlă contra „interwiewului" mieu din „Manchester Guardian".

31 Iulie.

Mareşalul Palatului mă întreabă dacă Regele mi-a vorbit de regimentul pe care vrea să-l deie prinţului de Hohenzollern. În situaţia de azi cu Franţa, atâta ni-ar lipsi...

2 August.

Excursie la Ogretin, Star-Chiojd, Cal ini, cu atât de frumoasa biserică, apoi la Nifon, unde ultimii călugări au fost izgoniţi pentru a face loc unui sanatoriu de tuberculoşi

(din cari scapă doar 20 $_0$/$_0$; medicii nu rămân). Apoi la mănăstirea Ciolanu şi la biserica din Izvoranu, unde, în locul mormântului lui Luca Mitropolitul, e al unui căpitan brâncovenesc. Ţăranii, la cari de la Carol I-iu n'a mai călcat nimeni, sânt înduioşător de ospitalieri : mi se dau pere văratece, şi omul, care nu primeşte bani, sare prin păduri ca să ni iasă înainte.

*

Taşcă-mi spune că dr. Creangă, pretinzând că are autorisaţie de la „cel mai chemat", a cerut Nemţilor să ajute Banca Generală de la Diskonto. Taşcă-şi închipuie că e vorba de a muta Diskonto la Bucureşti şi observă că, în situaţia actuală, ar fi greu pentru finanţa germană. Îi telegrafiez că zisul Creangă n'are niciun rost să se amestece în astfel de lucruri.

4 August.

Iacovachi, care ţine locul lui Filality, îmi aduce hârtii de resolvat grabnic. Ungurii cer, exhibând aprobări analoage de la Beneş şi Marincovici, consulate la Bucureşti, Cluj şi Timişoara, îngăduire de vânzare, timp de zece ani, pentru moşiile pe care ai lor le-ar moşteni în România şi o altă amânare. Mi se presintă şi discuţiile cu Polonii pentru graniţa la Ceremuş şi cele cu Grecii pentru sensul dat, la despăgubiri supuşilor greci, cuvântului „loc".

Le amân pentru Consiliul de Miniştri.

*

Se publică încă un comunicat al Presidenţiei, de care n'am nicio ştiinţă. Spun lui Iacovachi să comunice ziarelor că „poate fi de la Presidenţie, dar nu e al Presidenţiei". Se pare că e o arogare de drepturi a lui Pangal.

*

Ziarele au aceiaşi atitudine furioasă contra noastră şi anunţă apropiata cădere a Ministeriului.

Ele spun că Regele va deschide Congresul Internațional Studențesc la Sinaia. Telefonez adiutantului, arătând că acest congres nu presintă nicio garanție, că președintele român, Popescu-Botoșani, e un om neserios și că deschiderea de Suveran ar fi o „scădere a demnității regale". Mi se spune că nu se știe nimic la Curte. Cer voie să desmințesc spusele ziarelor. Mi se arată să n'o fac și că „mi se trimete un curier cu răspunsul".

•

Un articol, „Un ermit", în care era vorba de Maniu, a „dispărut" la „Neamul Românesc", care apare azi fără articolul prim al mieu.

*

Școlile suprimate sânt un pretext de agitație. E o nevroză în aier. Fără niciun motiv serios, Andrieșescu de la Museu demisionează telegrafic și „irevocabil".

5 August.

Consiliu de Miniștri la Văleni.

Argetoianu a văzut pe Regele, care, mulțămit de noi, a căutat să-i arăte cu de-amănuntul ce a fost audiența lui Maniu, pe care acesta o ceruse prin Vaida.

Maniu a expus îndelung, — o oară și jumătate, și servirea ceaiului n'a tăiat firul nesfârșitei expuneri —, că în lumea întreagă curentele de stânga întrec pe cele de dreapta. El, Maniu, de și din temperament om de dreapta, trebuie totuși să meargă și el spre stânga.

S'ar ține la dispoziția Regelui, dacă n'ar fi împiedecat de trei factori, și, în propriul său partid. Și anume : întâiu camarila (Cesianu care, după Argetoianu, e pentru o alternare la guvern între Duca și Maniu), „trădătorii Ar-

dealului", cari sânt Tilea, cei doi Haţieganu şi chiar Voicu Niţescu, şi „Satana", care e Iunian.

Regele i-a spus limpede, de două ori, că, dacă partidele îl interesează, nu-l interesează şi aceia cari ajung a le conduce.

Iunian, aflând de audienţă, a relevat cât de nătâng e omul care, putând provoca pentru el manifestaţii în Ardeal şi a se presinta Regelui în numele lui, e adus acum să se presinte Ardealului în numele Regelui, din a cărui causă zicea că se retrăsese.

În chestia comunicatelor neştiute de mine, Argetoianu îmi arată că, pentru primul, scris de dânsul, m'a căutat de trei ori la telefon fără a mă putea găsi; al doilea e un simplu articol din „Neamul Românesc" (despre care aflu pe urmă că a trecut, din greşeală, şi în „Monitor"). În locul desminţirii pe care o cerusem prin Iacovachi de la Externe, se va rectifica de ziarele înseşi, dar de acum înainte Pangal va şti că nu poate fi trimes niciun comunicat pe care eu să nu-l fi cunoscut şi aprobat.

*

Foarte bună conferinţă a lui Argetoianu despre budget.

*

La Consiliu (lipsesc Ghica, Amza şi Brătescu, plecat în Basarabia; este şi Meteş) se resolvă chestiile privitoare la convenţia cu Grecia, la graniţa bucovineană, la consulatele ungureşti, la terminul de vânzare al bunurilor ungureşti, care se reduce la şase ani.

Rămâne ca delegaţia economică, creată printr'un jurnal al Ministeriului precedent, să-mi presinte totdeauna programul discuţiilor şi să dea pe urmă, nu o decisie, ci numai o propunere către Consiliul întreg.

*

Adiutantul regal Stoicescu-mi scrie că nu se poate desminţi ştirea că Regele patronează Congresul internaţional

studenţesc, dar Suveranul nu va fi present la deschiderea lui.

Consimţise fiindcă stăruinţile veniau de la cineva care-mi este aproape.

*

Şişeşti spune că fără legea lui scăderea preţului grânelor ar fi catastrofală. Karpen mă linişteşte în ce priveşte urmările legii asupra petrolului a lui Manoilescu.

*

După Argetoianu, Regina ar fi greu bolnavă, cu tot tratamentul unui medic tânăr, Aronovici. Argetoianu a recomandat o cercetare în Apus, de un mare specialist. Regina e foarte afectată, şi plânge toată ziua. A evitat, la căsătoria fiicei sale, guvernul, pe care „nu-l cunoaşte", fiindcă nu i s'a presintat.

*

Argetoianu crede că ar fi bine să caut a vedea pe Rege. Voiu cere o audienţă Sâmbătă.

*

Explosii în vagoanele străine care trec prin Serbia. Guvernul sârbesc declară că le va înlocui la graniţă cu vagoane sârbeşti.

*

Regele doreşte manevre. Argetoianu le-a disuadat. Cele de anul trecut au costat 400 de milioane.

Vorbim de Titulescu. Argetoianu e de părere să nu întrebuinţăm greşelile lui pentru a-l scoate. Acasă, ar fi mai plictisitor decât unde este.

D-ra Văcărescu l-ar ajuta în opera lui de denigrare.

6 August.

La Verbila şi Urlaţi, cu Şişeşti.

*

Seara, fetele de la Misionare represintă cu foarte mult talent piesa mea „Fiul cel pierdut".

7 August.

Un ziarist de la o foaie din Viena. Îi spun neted că teoria pierde Apusul, incapacitatea de a vedea, de a hotărî răpede. Mica Înţelegere e „jandarmul de la graniţă". Minorităţilor li recunoaştem toate drepturile. E de faţă şi Rösler.

*

Comnen, care merge pentru vacanţe în Bretania, la Hennessy, presintă situaţia Germaniei ca fără remedii. I s'a spus că e mai rău decât în 1923. Abia de mai au reserve până în iarnă. Apoi catastrofă şi comunism. Directorul Băncii Angliei ar fi pentru revisuirea hotarelor ceia ce ar permite activitatea economică normală.

8 August.

Somaţii din Ardeal, de a numi revisori şi Consilii.

La Sinaia, văd pe Argetoianu. Şi el primeşte asemenea misive-ordine de a trimete milionul în cutare localitate unde a fost grindină sau revărsare de ape.

*

Văd pe Regele, şi vorbim de somaţiile din Ardeal, de un interview al lui Duca, de regimentul ce s'ar da prinţului de Hohenzolern, care a avut în Războiu o atitudine în sensul nostru. Manevrele ar dori să le facă, dar recunoaşte că nu sânt bani: va hotărî Consiliul de miniştri. Nu stau mai mult, ca să nu se zică şi despre mine, ca despre Maniu, că am avut o audienţă de patru ceasuri. Oricum, faţă de anumite curente ardelene, o reservă e recomandabilă. Regele vorbeşte de loaialitatea lui Vaida.

Societatea de detectivi americani „Vigilent" semnalează un complot ce s'ar pregăti, şi cere 10.000 de dolari pentru a da informaţii.

Arăt că pentru sănătatea Reginei nu trebuie să se facă aceiaşi greşeală ca, odinioară, cu a regelui Ferdinand, când am atras, fără folos, atenţia Guvernului de atunci. Primesc ştiri liniştitoare. Sânt fenomene reumatice: Regina iea masa cu fiul ei; numai azi, din causa vremii, n'a ieşit.

Regele, cum mă asigură şi Argetoianu, are cele mai bune sentimente faţă de Guvern. Mi-a vorbit însă ceva de şcolile desfiinţate, şi i-am dat explicări.

Cu privire la visita lui Venizelos, el e de părere să păstrăm o oarecare măsură (la masă, îmi spunea Argetoianu, nu şefii de partide, cari ar putea să refuse; doar trei miniştri: eu, Argetoianu, Ghica). E un om de merite (Argetoianu zicea înainte: „aproape un şef de Stat"), dar nu e chiar unul aşa de mare acela de a fi creat o Republică. Nu-l influenţează pe Rege presenţa Suveranilor detronaţi ai Greciei: regele Gheorghe nici nu este în ţară.

*

Seara, Pangal îmi spune că însărcinatul de Afaceri al Franciei s'a adresat primului ministru pentru că un funcţionar de la Direcţia Presei, Miciora, care de altfel desminte, a fi spus unui gazetar socialist belgian, în trecere, că Franţa iubeşte mai mult pe Cehoslovaci şi Iugoslavi şi că ne serveşte mai mult Italia. Răspund că, fără a aproba pe funcţionar, nu cred că răspunderea vorbelor lui, într'o conversaţie particulară, se suie până la mine.

Aceasta arată încă odată sentimentele Legaţiei faţă de noi.

9 August.

La Pelişor, pentru a lua în excursie, cu fata mea Magdalina, pe arhiducesa Margareta,

Arhiducesa e simplă, inteligentă (vorbeşte şi italieneşte, spanioleşte şi stă într'un sătuc spaniol lângă Santander,

unde face pictură şi speră să se poată întoarce şi acum) şi bună. Pretudindeni pe linia de sate către Târgovişte admiră casele şi oamenii, cari-i fac daruri de covoare şi-i aduc flori. Vedem împreună atât de frumoasa biserică veche de la Pietroşiţa, apoi pe cele din oraş (Domneasca, Mitropolia, unde vandalismul lui Leconte du Noüy o umple de indignare, Stelea, Sf. Constantin, unde i se dă o cărămidă pe care un logofăt din secolul al XVII-lea a schiţat un plan de biserică). Apoi pe la Moreni, cu sonda aprinsă, a cării aruncare în aier se pregăteşte, pe la Filipeştii-de-pădure, cu splendidele picturi, mai ales grupul, plin de mişcare, al ctitorilor, spre Văleni, unde primirea e stricată de o nouă întrerupere a luminii electrice. La şapte seara, întoarcere la Sinaia.

Arhiducesa vorbeşte cu emoţie de visitele la Viena, unde lumea, care-i recunoaşte, e bună. Franţa de azi nu-i place, în ciuda sângelui Sf. Ludovic pe care, prin Maria de Burgundia şi prin Bourbonii spanioli, îl are. Nici de marea ei descendenţă nu-i prea pasă. Culege pretutindeni ce e frumos şi bun şi se păstrează, în mijlocul nenorocirilor, voioasă şi plină de viaţă. Are înfăţişarea Mariei-Luisa. La plecare, punem la cale o excursie la Argeş, după visita lui Venizelos.

*

Aflu în ziare demisia din „Asociaţie" a lui Ţoni, în termini de acusare pentru ministrul care a legiferat pentru învăţământul primar fără a-l întreba şi i-a impus controlori din cel secundar. Cere apoi plata lefilor întârziate ale corpului pe care-l represintă.

Cer lămuriri la administraţiile financiare, iar lui Ţoni îi pretind să arăte dacă petiţia, pe care a tipărit-o înainte de a mi-o trimete, e autentică; în acest cas, voiu anula delegarea sa de Costăchescu la „Asociaţie" şi voiu pronunţa

avertismentul pentru tonul jignitor pe care şi-a permis a-l întrebuinţa.

11 August.

Seara resumez, cu Collas, asistat de secretarul de Legaţie Arghiropulo, convenţia de comerţ cu Grecia.

13 August.

Popovici-Taşcă vine din Bucovina. Crede că ar ajunge un chibrit ca să aprindă satele. Cheltuielile de judecată, salariile avocaţilor dublează suma procesului. E absolută necesitate să se ia măsuri, ca acela de zăbovire a execuţiilor (cea mai mare parte din datorii sânt la cămătari). Şi legea „homesteadului" (măcar pentru casă şi un hectar) e necesară. Taxa pentru „zootehnie" e o mare povară pentru vânzătorii de animale. Un strigăt general contra Camerelor de agricultură, chiar aşa modificate, cum sânt prin ultima lege. A aflat concurs fidel la Robu, care i-a întrebat pe ţărani dacă vre-odată li-a promis uitarea datoriilor. Nu la deputatul Cârlan, care s'a ţinut de-o parte. Popovici-Taşcă a avut grijă, înainte de a visita judeţele, să stea de vorbă cu băncile. E necesar să se puie prefecţi de ispravă.

*

Şi Sădoveanu, cu două din fetele lui. Îmi vorbeşte de cartea de cetire pregătită şi de Primăria din Iaşi, pentru care avea o listă opusă aceleia a lui Ifrim. Îmi arată că francmasonii lui, în oposiţie cu ai Marelui-Orient evreiesc, sânt pentru societatea burghesă şi naţională de azi, fiind aleşi dintre oameni absolut oneşti şi cari se susţin prin ei înşii. Lista i-ar primi-o Argetoianu.

*

Dimineaţa, Zamfir Brătescu încasările sânt mai proaste ca anul trecut. Lunile „bune" n'au dat niciun spor. În Sudul Basarabiei recolta e rea.

Îi dau mai multe sfaturi de bun simţ cu privire la plata corpului didactic şi a preoţilor. Îmi arată că a luat, discret, măsuri pentru aceasta. E vorba a se da perceptorilor sarcina administratorului financiar.

Am rugat pe Popovici-Taşcă să-i ceară lui Brătescu a nu-şi pune candidatura, anunţată de ziare, la Neamţ. Am lupta cu liberalii, cu amicii ţepişti şi am risca, prefectul Isăcescu fiind foarte slab, să nu ieşim. Cer lui Munteanu-Râmnic să oprească neapărat propaganda lui Corneliu Codreanu, care ar avea şanse mari. Mai bine să se sprijine candidatul lui Cuza.

*

Banca Berkowitz a închis ghişeele. Argetoianu ar fi creat un sindicat al marilor bănci, lucrând cu un depozit la Banca Naţională.

De la Ploeşti ni se cere ajutor pentru una din băncile principale, care a putut plăti 40 de milioane, dar e deschisă cu încă o dată pe atâta.

*

C. R. Motru tipăreşte în „Adevărul" injurii la adresa mea.

*

Se vorbeşte de casele pe care mi le-am făcut de când sânt ministru (!), la Sinaia şi la Mangalia (aceasta, de două milioane...).

14 August.

Ca totdeauna, mişcătoare despărţire de elevele mele de la Vălenii-de-Munte ; data aceasta, şi cuvinte frumoase ale oaspeţilor italieni.

*

Rog să fiu dispensat de a întovărăși pe Rege la Constanța. Se face din aceasta o neînțelegere între mine și Suveran, în potopul de calomnii și injurii care-mi plouă zilnic.

15 August.

Spre Sinaia.

16 August.

Cu arhiducesa Margareta la Brașov (frumos serviciu la Greci, înălțător la Sași, cu predica și binecuvântarea din amvon; biserica e arhiplină; muzeul săsesc s'a întregit cu picturi și din secolul al XV-lea), la Rucăr, unde ne primește călduros toată populația, la Câmpulung și la Argeș. Întoarcere prin Târgoviște. Ajungem la 1 de noapte.

17 August.

Lungi oare de lucru pentru Instrucție. La insultele presei se adaugă ale corespondenței particulare.

18 August.

Kunzl Jezersky, ministrul cehoslovac, intervine pentru Slovacii de la Nădlac; episcopul de Arad pentru încă o școală fără folos.

19 August.

Argetoianu mă roagă să nu cred pe cei din jurul mieu, cari ar face intrigi. Îi spune că încă nu mă cunoaște în de ajuns ca să-și dea sama cât de puțin sânt supus suggestiilor.

N. Miclescu mă întreabă ce atitudine avem, la Neamț, față de candidatul țepiștilor, care, o recunoaște, n'are nicio șansă. Amândoi îi spunem că n'avem nimic contra lui. Argetoianu totuși, foarte *bourru* (ca și față de un trimes de la Cetatea-Albă, care cerea ajutor pentru foametea de acolo), adaugă: „neutralitate binevoitoare".

La oarele 3, Consiliul de miniștri, chemat pentru a asculta expunerea, foarte clară și frumoasă, a lui Argetoianu. Arată cum s'a creat fondul de resistență pentru băncile care obțin 25 de miliarde de economii. Statul aduce o garanție, pe care crede să n'o piardă. Și, dacă ar fi așa, am ieși ușor cu pierderea de un miliard.

Patru bănci participă la crearea fondului. Banca Românească nu era atinsă întru nimic de criză, dar a fost gata să ajute. Și Regele a intervenit pentru ca Ștefănescu să se puie la dispoziția Guvernului.

Expunerea se ascultă cu atenție, cu „admirație", spune cu dreptate dr. Cantacuzino.

Apoi e vorba de procesul pe care ni-l face Stewart. Superarbitrul va fi numit, după convenție, de ministrul Elveției la București. Pentru arbitrul nostru se vorbește de Rosenthal, de Istrate Micescu. Argetoianu presintă pe socrul său, Boambă.

Colegii îl primesc. Se aduce înainte o cerere de despăgubiri, și în Ardeal, în Bucovina, unde până acuma n'a fost niciun precedent. Ar putea fi periculos. Radian aduce, metodic și lung, tot felul de precisiuni. Se decide a se trata lucrul amical, la Externe. Vâlcovici vorbește despre casul Vogtberg, despre propuneri cu privire la petrol, etc. Aduc înainte cererea ministrului cehoslovac de a se admite învățători slovaci la cei 5.000 de Slovaci de la Nădlac, lângă Arad, și de a-i lega de episcopia germană.

Presei refus să-i comunic orice, amintindu-i ce servicii i-am adus pentru ca, azi, să presinte guvernul țării ca o colecție de hoți de cai. Unul îmi spune că nu sânt vinovați: scriu cum li se cere. Răspund: „Un om de onoare nu atacă onoarea nimănui de hatârul măgarilor cari-l plătesc".

În adevăr, în zilele din urmă mai ales, atitudinea ziarelor, intrigantă și injurioasă, e, în adevăr, intolerabilă. Mă întrebau ziarele dacă presa „mă supără"; „nu, mă desgustă".

20 August.

La Brașov pentru a primi pe Venizelos. Un public de toate națiile e în stradă, curios, fără respect.

La 2, apare președintele, vesel, vioiu, roz ca un copil, după cura în străinătate. Mergem la biserica grecească, întovărășiți de „junii" călări. Primire de toată comunitatea, extraordinar de entusiastă; mulți Români; și femeile din Șchei, în costumul lor atât de discret și de elegant. Slujba o face arhimandritul și cei doi preoți. E exemplară, ca și cântările corului. Se spun „mulți ani" lui Venizelos și mie. Aclamările reîncep, de o căldură comunicativă, cum nu mi s'a mai întâmplat să întâmpin. Grămezi de flori, petale care ning de la ferești.

Trecem la biserica Sașilor, unde sânt expuse toate covoarele.

Masă la Cercul Militar. În cursul ei, Venizelos samănă amintiri și judecăți. E acum în fasa absolutului realism. Ce nu se poate, nu încearcă. O recomandă și altora, crezând că a întreține ilusii e un lucru rău și periculos. Îi pare bine că laud opera adăpostirii refugiaților. La readucerea lor în Asia Mică nu se gândește: un lucru de trecut. A spus-o și refugiaților alegători, îndemnându-i

că, dacă gândesc altfel, mai bine ar face să nu-l voteze pe dânsul. — Dar dacă regimul lui Chemal n'ar dura? — Nici atunci nu m'aș amesteca. În călătoria făcută pe acolo, m'am plecat înaintea evidenței. — Dar dacă moare Chemal?, întreabă Ghica. Vor veni Rușii, bolșevicii. Și admiteți? — Poate fi neplăcut, dar dacă nu se poate altfel... Și apoi mai sânt Italienii.

Se vorbește și de planul Hoover, de Bulgarii cari nu vor să plătească; deci nu vor plăti nici Grecii. Ghica-și aduce aminte de trăsături de caracter bulgărești. Cutare rănit îngrijit de el și trimes la spitalul apropiat, cu o sumă de pomană, spune că nu merge, dacă nu i se dă dublul. Cutare țăran împușca liniștit cânele lui care-i ieșise bucuros înainte. Venizelos se ține foarte închis.

Îi vorbesc de proiectul lui Papanastasiu. El crede că acesta prea se grăbește și crede. Generația viitoare va face mai bine. Trebuie însă pregătită pentru aceasta. Deocamdată recunoaște și el că e foarte greu.

Îi arăt că e necesar să se facă traduceri reciproce din literaturile greacă și românească. Îi suggerez ideia ca un Andreades să scrie istoria adevărată, populară, a nației grecești, fără posele romantice de la 1821, fără gloria bizantină, pe care el o recunoaște romană, „Imperiu", — dar cu capitole despre Companii și colonii, până la Philadelphia. Și el găsește ideia bună.

Îi vorbesc și de serviciile aduse Cretei și apoi Greciei propriu-zise, de italianul Giuseppe Gerola, care ar merita decorat și legat de Academia elenică.

Se aduce numărul din „Kronstädter Zeitung" cu articolul „Der grosse Kreter". Venizelos cetește și nemțește.

Creta a văzut-o acum doi ani. Musulmanii, de și Greci de rasă, au trebuit să plece. Tot așa Românii de pe Vardar: se judeca după religie (e gata să dea dreptu[l

de publicitate la două din şcoliile noastre macedonene). Dar pe Caramanlâi i-a luat în Grecia, aşezându-i în Vestul macedonean. Acolo însă se află între cei 100.000 de Slavi, cărora li se zice: Bulgari. Au ajuns de învaţă mai uşor dialectul slav. — Dar vor deveni Slavi, spun eu, şi e rău. El dă din umeri: — Dacă nu se poate altfel.

În toate el e pentru satisfacerea dorinţilor minorităţilor. E aşa de bine şi costă aşa de puţin...

Se interesează de populaţia străină din Braşov şi întreabă care e proporţia Ungurilor faţă de Saşi.

La urmă, sânt silit a rosti cuvântul de bună venire. Caut a-i da o întorsătură prietenească, mai intimă. Apăs asupra rolului jucat la Braşov de Compania grecească de odinioară.

El aminteşte cele trei drumuri ale lui în ţară şi doreşte să se strângă relaţiile economice şi culturale.

La gară îndată.

Argetoianu îmi spune că doi Macedoneni au fost arestaţi când puneau mâna în buzunar pentru a trage contra lui Venizelos.

Un comisar grec se aşează în trăsură cu noi. Venizelos aminteşte gloanţele care au fost trase asupra sa la Paris, pe vremea tratatului de la Sèvres. L-au atins două, unul la umăr, altul în coastă. Şi era păzit de vre-o treizeci de agenţi...

Are doi fii. Unul a intrat de curând în politică, dar mai mult ca să-şi ajute tatăl. Celalt, ofiţer, a demisionat de curând.

Îi arăt care e situaţia noastră de guvern, atât de deosebită de a lui. El o recunoaşte pe aceasta că e tare: dar şi el socoate că meseria de guvern e una „de câne". Pe dânsul îl sprijină milionul său de refugiaţi.

I-am vorbit de convenţia de curând încheiată. Mi-am

dat sama de ansamblu, care ni era economiceşte favorabilă, am trecut mai uşor asupra detaliilor. Venizelos surâde. I s'a spus, de un om de Stat frances, că prima calitate a guvernelor care vreau să guverneze e „incompetenţa".

Cu privire la condiţiile create de convenţie, — negociată „între Fanarioţi", numai Collas fiind „un plebeu din Pelopones", — îi arăt dorinţa să se facă oarecare avantagii lemnului nostru faţă de acela al Sovietelor, care a fost cumpărat în mare c ntitate la refacerea Corintului. El răspunde că, din nenorocire, are o convenţie de comerţ şi cu Sovietele.

A fost vorba şi de condiţiile noastre economice, pe care i le explică Argetoianu. Îi arăt că, înainte, ţăranul vindea, dar n'avea ce să mănânce. Acuma, avem un ţăran mai gras cu un budget slab; înainte era budgetul gras cu ţăranul slab. E mai bine aşa.

Pe tot parcursul, lumea aclamă pe Venizelos, care, la fereastă, mulţămeşte cu mâna, surâzând. La întrarea în gara din Sinaia, decorată şi cu steaguri greceşti, multe, o domnişoară Drakulis, din colonia grecească de la Brăila, îi presintă un buchet cu colorile naţiei sale. De pretutindeni au alergat Grecii. Un deputat din Grecia a venit chiar astăzi cu aeroplanul din Salonic.

Ce frumos sentiment naţional!

La Braşov Venizelos era rău impresionat de casele în stil românesc, care strică arhaicul caracter al ansamblului.

Seara, masă dată de Argetoianu la Palace-Hotel. Vorbesc îndelung cu Venizelos, mai ales despre politica lui Ion Brătianu în timpul războiului.

Venizelos spune că nu e sigur că va guverna până la termin. Alegerile-i pot reserva surprise. Are şi oposiţie. Regaliştii, cu Tsaldaris şi Metaxa. Arăt impresia mea că ei,

foarte onorabili pentru sentimentele lor, nu represintă o putere. Venizelos o explică prin lipsa de temperament a fostului Rege. Mai e un partid, popular. Venizelos ar fi însă desperat dacă ar şti că e osândit s'o ducă până la capăt.

Iar vorbeşte de Take Ionescu. Pomenindu-i eu de frica acestuia, el observă că în chestia Banatului a fost la Paris de o mare energie, refusând să represinte România la tratative, dacă i se impune o altă politică.

Ating iarăşi proiectul lui Papanastasiu. Venizelos crede că nu face rău pregătind lucruri de viitor. E un om cu aceleaşi idei ca şi dânsul, dar mai departe spre stânga.

Venizelos e de părere că la 1916 nu trebuia să intrăm în Ardeal, ci să distrugem armata bulgară. — Da, însă ar fi intrat la noi Austro-Ungurii. — I-aţi fi scos afară pe urmă.

E evident că n'a venit cu intenţii precise, ci numai urmând invitaţiei făcute de Langa-Răşcanu.

21 August.

Venizelos la mine. Vorbim de presă. A lor era mai bună. Acum s'a stricat: oameni politici sânt acusaţi că fură. Şi lui i s'a spus în Cameră, pentru a se scusa apoi că era numai pentru colaboratorii lui. El e pentru libertatea presei şi pentru regalitate. Dar a făcut să se voteze o lege a presei, care osebeşte calomnia de atacul politic, — însă cu unele reserve —, şi introduce o procedură răpede. Şi lui i se pare că e o mare primejdie presa destrăbălată.

Încolo povestim despre tot felul de lucruri.

•

De la mine merge să vadă pe văduva lui Take Ionescu.

*

Arhiducesa Margareta îmi spune că ar fi posibil să plece la Viena, unde tatăl său e bolnav greu.

•

Venizelos, vorbind de regele Constantin, spune că era un „om de partid" şi „adversarul" său. Nici el nu crede că influenţa reginei Sofia ar fi fost prea mare.

•

Dejun la Palat. Regele se informează la mine despre scopul visitei. Îi spun că nu e niciunul, ci numai invitaţia lui Langa-Răşcanu.

Regele reţine mai mult timp pe oaspetele său. Nu-i dă colanul, ci numai un portret. Venizelos admiră pânzele lui Greco. Regele discută manevrele cu Argetoianu şi generalul Samsonovici.

•

Venizelos crede că niciodată ţarismul nu va mai putea să revie în Rusia.

•

Seara, banchetul oferit de presidenţie. Discursul lui Venizelos insistă asupra aceloraşi principii directive: a uitat de duşmăniile de odinioară: se recunoaşte învins, va executa tratatele. Îmi urează aceleaşi succese la guvern ca şi în opera de istoric.

Până târziu; petrecere. Brandsch a danţat cu fetiţele şi s'a certat cu Radian.

•

Duca se scusă pentru nu ştiu ce articol din „Viitorul", pe care declar că nici nu l-am cetit. Revine cu insistenţă. Caută conversaţie cu Argetoianu.

22 August.

Plecare la Bucureşti, cu Venizelos, Argetoianu, Ghica. Venizelos se plânge că în „Dimineaţa" i-au falsificat „stupid"

unele declarații. Niciodată n'a spus că o Putere mare i-a oferit o alianță și că el a refusat-o. Afirmă și oral că el n'a fost pentru republică: era absent.

La București primirea Grecilor e așa de fanatic entusiastă, încât poliția nu poate ține ordinea. Cu greu poți să străbați mulțimea. Schimb comisarul gării.

La 1, masă la Collas. După aceia, nesfârșit șir de audiențe grecești.

Spun lui Venizelos că, de vreme ce a declarat politic că înțelegerea din 1920 e „anacronică" în unele puncte, e necesar de a o face „cronică". Va vorbi întâiu cu Ghica la Geneva.

La 4 Venizelos visitează Muzeul bisericesc, admirabil aranjat de Virgil Drăghiceanu.

*

Am văzut și lucrările de la Cameră: o invasie de lumină în vechiul mucegaiu al trecutului. Voiu muta „Cultul Eroilor" și voiu pune în loc Muzeul Parlamentului. Statuia lui Barbu Catargiu va fi adusă cu onoruri în piață. Orașul întreg, — și în fața Palatului, — e în prefacere Dar colțurile de murdărie și negligență au rămas. Sântem supt acest raport cei din urmă față de marile Capitale balcanice!

*

Spre Constanța, Venizelos se odihnește. La Constanța, aceiași îmbulzire a elementului grecesc, care ni dă un nou exemplu de solidaritate națională. Masă oferită de comunitatea grecească. Președintele, negustorul Papazoglu, vorbește întâiu grecește pentru Venizelos, apoi călduros românește, pentru mine. Atunci pornesc marile aplause. Răspunsul lui Venizelos, care e foarte amabil pentru mine, e spus încet, cu un mic zimbet; accentul cretan

miră şi deconcertează puţin. La urmă toţi se aruncă să-i sărute mâna.

În drumul spre vaporul „Carol I-iu", Venizelos îmi repetă că o înţelegere cu liberalii, pe basa programului mieu, pentru a avea o majoritate mai sigură, ar fi foarte recomandabilă. Adaugă „amical" recomandaţia să nu fac concesii: mai bine căderea decât concesii de program. Când îi spun că am găsit trei miliarde de lefi neplătite şi un gol de zece altele, rămâne uimit. Când adaug că aşa au guvernat partidele, el, care vorbise de imposibilitatea unei asemenea situaţii într'o ţară aşa de bogată, — afirmase, dimineaţa, că el n'a rostit presei cuvântul de „mică"—, observă că nu îndrăznia să o spuie.

Îl duc până în vapor. Mă invită din nou la Atena. Când plec, mă conduce până la scară.

23 August.

La Mangalia. Splendidă zi de soare pe Marea albastră. Delegaţie de Turci, cari se plâng că de la Culte, fără ştirea mea, li s'ar fi impus literele latine, ceia ce jigneşte sentimentele lor religioase. Li dau voie să întrebuinţeze, orice alfabet.

Delegaţie de agricultori. Se plâng de legea lui Şişeşti; vreau prima pe hectar. Cer ajutor ca să nu fie impliniţi pentru datorii, ori să se stabilească un minimum de valoare a averii urmărite. Li răspund că, pentru datorii, se vor înoi ordinele de păsuire, aprobate şi de Argetoianu. Pentru legea lui Şişeşti, să mai continue experienţa. Îi îndemn să se constituie în sindicat.—Avem unul! — Dar, cu alte scopuri. Şi, din partea noastră, am sili băncile, ajutate de Stat, să stea de vorbă cu dânşii. Dar îi întreb de ce, atunci când se prăda ţara, n'au zis nimic. — Fiindcă am fost buni şi proşti. Au lacrimile în ochi.

26 April.

Se inscenează o intrigă cu declarațiile mele, care apar în „Dobrogea Nouă", fiind reproduse imediat de presa de seară de la București, cu obișnuita dușmănie și rea credință. Prefectul de Constanța vine să-mi arăte indignarea lui; are un răspuns, ca unul care a fost present.

În același timp Țoni stăruie, calificând măsura mea împotriva lui de „nedreaptă și ilegală", să permit Congresul învățătorilor. Îi anunț darea în judecată, și nu admit congrese politice. Voiu cerceta și basele și gestiunea „asociației" lui. Bine înțeles, foile au publicat telegrama lui Țoni înainte de de a o fi primit eu.

27 August.

Pangal îmi comunică o declarație, redactată de Argetoianu, prin care se afirmă unitatea noastră de vederi în chestia ajutării instituțiilor bancare. Primesc cu plăcere să se dea în numele întregului Consiliu de miniștri.

„Lupta" își bate joc de răbdarea cu care primesc încălcările, pretinse, ale lui Argetoianu. Intriga idioată continuă.

*

Sosirea vaselor escadrei noastre.

28 August.

Ignobila campanie personală prin ziare continuă. De două zile participă și „Epoca", atacându-mă pentru laudele făcute lui Madgearu și pentru articolul meu despre libertatea satului. D. Theodorescu mă apără în „Cuvântul", cu o glumă care mă jignește.

29 August.

Văd pe Manoilescu. Îmi suggerează şi el care e originea, nu gazetărească şi nu de oposiţie, a campaniei, menită să mă desguste. Pentru casul retragerii mele, ar fi o înţelegere între Duca şi Argetoianu: primul n'ar intra în cabinetul celui de-al doilea, dar l-ar sprijini.

Întrebat de ce a părăsit Ministeriul, arată că pentru a nu ni fi o piedecă, de oare ce e ţinta de atac a foştilor săi prieteni, şi pentru a nu încurca pe Rege, ca „om al lui". Locul nou e sigur. Procesul nu se poate judeca până în Februar, când expiră mandatul lui Burillianu, care e dispus a ceda pentru compensaţii materiale şi numirea la vre-o bancă importantă.

Îi spun cât am regretat plecarea lui. Neexperient în chestiile economice, eram bucuros că aud două păreri. El se plânge că nu i s'au dat Finanţele, cum era vorba, că n'a putut reuni pentru acţiune comună pe Şişeşti şi Vâlcovici, întorşi contra lui de Argetoianu.

Aprobă măsurile luate de acesta, dar nu pe toate: preluarea acţiunilor „Stelei". Alte „preluări" sânt îngăduite, Împrumutul a pus la dispoziţia „Băncii Naţionale" patru miliarde pentru a o despovăra de împrumuturile oneroase, datorite mai mult liberalilor. Blank însă nu trebuia susţinut atâta; Berkowitz va fi lăsat să cadă, de şi Duca face imposibilul pentru a-l salva. Leul e, în orice cas, bine asigurat.

In Iunie s'au tras încă patru miliarde de bilete, dar, restrângându-se creditul, alte bilete revin.

Îi arăt ce m'a împiedecat întru îndeplinirea misiunii mele. Întâiu şovăiri de sus în ce priveşte manifestarea politicii noua; şi el crede că, măcar un an, vechile partide nu trebuiau încurajate. Apoi luarea de Argetoianu

a Internelor, şi peste perioada alegerilor: Manoilescu apasă că acolo se puteau face marile realisări imediate. În sfârşit, reservarea Ardealului pentru oamenii aleşi de Suveran.

În ce priveşte creditul lui la Rege, Manoilescu crede că în adevăr se lucrează contra lui şi vorbeşte de secretarul regal Dumitrescu.

I se mai cer milioane peste cele patruzeci pentru şcoala din Roma. Îi cer să fie zgârcit cu cei pretenţioşi şi risipitori.

30 August.

Excursie la Istria. Bună primire prin sate. Aflu, seara, că la Neamţ a reuşit, cu vreo unsprezece mii de voturi, Codreanu. Studenţii ambelor grupări antisemite şi-au dat mâna. N'au lucrat prin intruniri, ci în parte, cu fiecare ţăran, cosind şi cântând cu dânşii. Liberalii lui Duca întrec pe ţărănişti şi aceştia pe ai lui Gh. Brătianu. Abia câteva voturi pentru ţăranul dâmboviţean pus de Filipescu.

Îmi iese dreptatea. Prefectul e leneş, incapabil şi impopular. Învinşii nu se vor putea presinta Regelui pentru a cere puterea.

31 August.

La Adam-Clisi şi prin Silistra la Bucureşti. Caldă primire la Silistra. Şi Macedoneni călări pe frumoşi cai.

1-iu Septembre.

Dau explicaţie directorilor de şcoli bucureştene asupra adevăratului sens al schimbărilor ce am introdus în învăţământ. Primire bună.

Consiliul de Miniştri la $3^1/_2$. Excelentă expunere a lui Răşcanu, frumoasă şi ca limbă. A văzut ţara, a constatat mândria, dar şi omenia ţăranului răzeş, spiritul rău al unor elemente de la oraşe, influenţa misticismului bolşevic asupra străinilor, mai ales Evreilor. A început, în ciuda pedanteriei ingınerilor, şosele cu soldaţi, înaintea cărora lumea îşi face cruce. Semnalează funcţionari cari nici acum nu ştiu românește, şi pe cari-i va înlocui. Îl îndemnăm să întrebuinţeze şi prestigiul uniformei.

Se discută chestia fostului prim-ministru ungar Huszár şi a unui Bangha, cari vin la un Congres catolic în Secuime, cu prilejul căruia s'au pregătit şi festivităţi populare. Ca şi Meteş, arhiepiscopul Cisar, neînştiinţat, nepoftit, face reserve. Argetoianu le răspinge : sânt, i-a spus Gyarfás, oameni siguri, şi Huszár a fost rugat numai să nu atace prea mult pe bolşevici, acum când Franţa negociază şi în numele nostru cu dânşii.

Argetoianu pare nemulţămit.

Plecare la Văleni.

3 Septembre.

Regele Alexandru al Serbiei îşi schimbă Ministeriul şi dă o Constituţie, restabilind parlamentarismul.

*

Un Macedonean din poliţie ucide în Dobrogea Nouă pe şeful bulgar Stefanov. Aceasta în momentul când, la Liga Naţiunilor, Bulgarii prepară un atac.

*

Foile din Sărindar, care mă acopăr de injurii, dau un interview al lui Argetoianu, cu un frumos portret.

4 Septembre.

Spre Sinaia.

5 Septembre.

La Sinaia. Nu văd pe Argetoianu. Regele mă primeşte la 3, cu prilejul examenului prinţului Mihai, care, întrerupt şi adesea terorisat de perceptorul său Saxu, figură de vechiu sub-ofiţer reangajat, răspunde foarte precis şi clar, cu o bună ţinută. În comisiune şi institutorul Ionescu, primar al Sinaii, şi colonelul Grigorescu. Regele se amestecă des, puind întrebări care une ori sânt prea grele pentru copii. Făcând distincţia între „ungher“ şi „colţ“, arată o fină cunoştinţă a nuanţelor limbii româneşti. La urmă, sărută de două ori cu efusiune pe fiul său.

În audienţă, după iscălirea decretelor, mai mult pentru decoraţii, care se discută îndelung, unele răspingându-se, sânt întrebat despre aşa-zisele declaraţii de la Mangalia. Arăt că în cea mai mare parte au fost inventate sau falsificate. Şi alţi miniştri au făcut declaraţii cu caracter personal: Karpen, Argetoianu însuşi. Eu sânt ministrul care n'am dat interviewuri, afară de două pentru străinătate, fără legătură cu situaţia din ţară. Regele crede că ar trebui să fiu mai precaut, ca să evit asemenea interpretări. Cum îmi aminteşte distincţia ce am făcut între „miniştrii Regelui“ şi „miniştrii miei“, observ că, de fapt, mi s'a presintat o listă, pe care fără discuţie am primit-o, afară de doi pe cari i-am adaus. — Şi pe cari şi eu i-am primit. Îmi spune că nu acceptă reforma codurilor, pe care, în Consiliul ce a presidat, a interzis-o. Recunosc că aşa este, şi voiu vorbi foarte serios lui Hamangiu. Îmi pomeneşte de idei ale lui Argetoianu cu privire la funcţionarea Consiliului de miniştri şi la altele. Întreb dacă trebuie deschise Camerele la 15 Octombre sau la 15 Novembre. — Vom vedea pe urmă, în ajun. Arăt că, trebuind să merg la Paris pentru doctoratul

mieu de onoare, ar trebui să știu exact. — 1-iu Novembre poate, pentrucă Argetoianu are nevoie de Camere pentru budget. Nu capăt data de 5 măcar, decât ca probabilă.

La ieșire aflu pe Manoilescu, venit și el pentru o audiență, înainte de a pleca pe trei săptămâni în străinătate. Îi spun sincer „că-mi simt puterea de lucru zdrobită"; se lucrează contra mea, cum mi-o spune, de altfel, toată lumea. Dacă mi s'ar vorbi limpede, aș trage consecințile fără supărare. „Venit aici ca prim-ministru, sânt gata să plec ca profesorul Iorga. Și nu mă voiu simți scăzut cu nimic".

După o jumătate de ceas, Manoilescu mă caută acasă, trimes de Rege, care n'a înțeles a mă jigni. „Pe cine ar putea pune în loc?" Și secretarul regal vine cu aceiași misiune. Spun că, față de atmosfera ce mi se creiază, e necesar, pentru însuși prestigiul Guvernului, ca Regele să arăte că o desaprobă. Astfel, în legătură cu examenul prințului, Regele ar putea să-mi adreseze o scrisoare în care, pe lângă bucuria de părinte pentru bunul resultat al examenului, să se arăte prețuire pentru o operă de reforme școlare care cu atâta rea credință e criticată. Am vorbit și Regelui de această campanie, arătând că e plătită, și nu numai cu banii opoziției, ci și... — Cu bani din străinătate? — Nu, ci cu bani din cercurile guvernamentale.

Sânt invitat, la telefon, a doua zi, la dejun la Palat, cu soția mea, care primește Ordinul cultural, pentru tot ajutorul ei în opera mea de cultură.

*

Munteanu-Râmnic îmi spune că Șoneriu plătește campania cu bani de la Interne. Meteș, zilnic terfelit, se îngloadă în datorii ca să capete dovada scrisă. El, Munteanu-Râmnic, îmi spune că, odată dobândită, ar trebui s'o tipărească. Li-o interzic formal.

El însă va cere lui Argetoianu să dea explicații. Întâiu prin N. Georgescu, care va vorbi telefonic cu Argetoianu, care e la Breasta. Ziariști așteptau bucuroși „catastrofa". Li-am opus în treacăt că degeaba s'au adunat în fața casei mele: n'am nimic să le declar.

6 Septembre.

Văd pe Hamangiu dimineața. El ar dori să-și treacă legile. Îi opun o hotărâre formală, la care nu mă pot opune. Iea cunoștință de dânsa, cu părere de rău. Întrebându-l ce ar face în casul unei rupturi cu Argetoianu, el declară că mă va urma.

La Foișor, unde duc o monedă veche, bulgaro-bizantină, prințului Mihai, foarte vioiu și vesel, în tovărășia amicilor lui.

Dejunul se petrece fără ca Regele să deschidă o conversație. Subiectele le caut eu, și une ori mă simt jenat.

După dejun, vorbesc deschis. N'am putut face ce doriam, cum a arătat-o și Manoilescu, după suggestiile mele de la Mangalia, pentru că n'a mai fost vorba, ca la sfârșitul lui April, de lupta contra politicii trecutului. Regele socoate, în ce privește sancțiunile, că s'a început rău cu Crișan, om de treabă, pe care l-a și primit în audiență. Recunoaște că *eu* l-am scăpat. Și cu ce motivare, măgulitoare pentru dânsul! Dar, din acel moment, al părăsirii primei base, nu m'am mai amestecat în activitatea colegilor miei. O voiu face de acum, dar și Regele să mă ajute!

Ar trebui ca Regele să-i vorbească lui Argetoianu, care, în intrigile care se țese acum, avea un cuvânt de spus, și nu l-a spus. — Voiu vorbi. — Și în chestia băncilor era bine să fiu înștiințat. — Era o chestie grab-

nică. Îi arăt că am cele mai bune sentimente pentru Argetoianu, pentru că-l înțeleg: Față de mine, Moldoveanul așezat, el e boierul oltean din secolul al XV-lea, gata să taie cu sabia în cele patru colțuri ale lumii.

E vorba apoi de secretariatul de la Instrucție, unde eu aș fi tot „visătorul".

*

La Bran. Splendidă orânduire a castelului cu lucruri foarte rare, puțin amestecate. Și câteva icoane de-ale noastre, vechi și bune, lângă lucruri săsești, germane, tirolese, hohenzollerniane. Într'un turn, odăița princesei Ileana, cu patul așa de scurt, încât s'ar părea că o parte din trup trebuie să întreacă fereastra. Extrem de modeste cele două chiliuțe ale princesei Elena.

După îndelungata cercetare a încăperilor, supt conducerea lui Zwiedineck, întâlnim în odaia de ceaiu, jos, pe Regina, cu prințul de Hohenlohe, o domnă de onoare germană a mamei ei și d-na Simona Lahovary, în atitudine de observație. Nimic din ce așteptam. Regina e refăcută, bine la față; umblă cu pază, și pentru primblările în grădină se suie în automobil. Are în ochi o îngrijorare. Conversația, în mai mulți, Regina adresându-se mai mult soției mele, n'are interes: despre examenul prințului, etc. Lucruri care nu se reține.

Plouă rece, cu vânt, și noaptea se lasă. Prințul, venit pentru afaceri de bănci, la care e interesat, îmi amintește de visita la mine, cu regele Ferdinand; aceasta e țara care-l rechiamă mai mult: spune chiar cuvântul de „dor".

7 Septembre.

Prin județul Dâmbovița la Cremenarii din Argeș.

La Pietroșița îmi iese înainte școlile. Învățătorii sânt foarte mulțămiți și ascultători. Fotografiem la biserica atât de interesantă.

La Târgoviște visitez săpăturile de la Palatul Domnesc și plănuiesc o stradă în fața lui și a bisericii. Vorbesc de opera de creațiune îndrăzneață a Moldovenilor, și până la Cuza cel de acum, care merge drept după ideile lui, în față cu tradițiile de dibaciu oportunism ale Muntenilor. „Cât despre provincia care strică, nu e nevoie s'o numesc."

Prefectul Ciornei îmi spune că la Sericeni a fost o adevărată răscoală. După izgonirea cu pietre, furci și topoare de acești săteni pădurari, învrâstați cu Țigani, a prefectului, au fost atacați patruzeci de jandarmi, cari, ca să nu fie siliți a trage, au plecat. Acuma, arată a se căi, denunțând pe instigatori. Spineanu, pe care justiția, părtenitoare, l-a liberat de două ori (Regele-l cunoștea favorabil ca profesor la Dealu), e în adevăr vinovat.

Tocmai în fundul splendidei văi pustii a Topologului, Cremenarii, cu interesanta biserică. Sătenii se declară mulțămiți. Nu-i mai trage în toate părțile politica. Păcat că nu-i cercetează, de la alegeri, deputații lor! — Nu sânt nici așa de buni, cum se cred dînșii, dar nici așa de răi, cum îi credeți voi. Oamenii se plâng de proiectul de lege al alcoolului; nu vreau tovărășii, cooperative. — Știi d-ta cum e Românul în de-al de astea.... Li promit să intervin. — Asta e hrana noastră.

Întors acasă la 1, pe o altă cale, tot așa de frumoasă.

9 Septembre.

La București, pentru visitarea de Regele a expoziției de Radio.

În gara Cotroceni, Argetoianu. Nu vine către mine. Continuă conversația cu Ottescu. Îmi aflu și eu altă conversație alături.

Când la stânga mea se face tăcere, îi vorbesc. I-am iscălit comenzi de tipar pentru câte un milion la Făgețel

și la „Triumph" (Șelcaru). Îmi spune că Făgețel se încurcă în noi datorii și că i-a pus un comisar al Guvernului, de la Tătărăscu, rivalul. În ce privește proiectul alcoolului, e numai un ante-proiect, modificabil. Cum am iscălit alte 900 de milioane de „preluat" pentru Blank, el îmi spune că și acestea cad în fondul reservat de la Banca Națională. — A mai rămas ceva? — Da.

Îl iau cu mine în trăsură la Expoziție. Ziariștii se așteptau să vie numai unul din doi. Văzându-ne, au „constatat" că nu vorbim (de față cu Regele...).

Munteanu-Râmnic mi-a arătat fotografia biletului, din cabinetul ministrului de Interne, în care „S." cere lui Popescu de la „Ordinea" să atace pe Meteș în legătură cu mine și să vie pe din dos la plata ce se va face de „B." „Adevărul" de azi, în primul articol, tratează de ridiculă „harababura" mea de la Instrucție și dă, cu portret pe pagina a 4-a, proiectele financiare ale lui Argetoianu.

Cercetarea Expoziției ține peste trei ceasuri, Regele interesându-se și explicând lui Mihai toate mașinile. Mă întreabă dacă „am zburat". — „Sânt unii cari ar vrea să zbor, dar mă găsesc bine unde sânt".

Argetoianu, care a mai atacat cândva pe Rege, publică un articol contra „celorlalți" „factori", cari ne mențin.

Acasă aflu o scrisoare amicală de la Rădulescu-Motru, care îmi batjocorise în „Adevărul" legile școlare...

Scrisoare de la Tibal, care îmi spune că față de Guvernul mieu păstrează „expectativa", dar ni dă dreptul de a fi numai Români. El a fost acusat, ca profesor de nemțește, de germanofilie.

*

Titulescu a fost reales președinte la Liga Națiunilor, contra lui Appony (douăzeci și șapte și douăzeci și unul

de voturi). Îmi transmite discursurile şi comentariile presei parisiene, care loveşte din nou în Guvern.

10 Septembre.

Visita arhiepiscopului armenesc pentru a mulţămi şi a cere să se restituie comunităţii „ograda" din Chişinău.

*

Frumos discurs a lui Ghica la Geneva.

12 Septembre.

Consiliu de Miniştri la Sinaia, în atmosfera de intrigă care se desface şi se reface necontenit. Iarăşi gazetari, politiciani cari aşteaptă lovitura, conflictul, demisia, „demiterea" mea din Ministeriul Argetoianu.

Consiliul se desfăşură liniştit şi amical, de şi Argetoianu şi amicii săi par jenaţi. Foarte bine, îndelung, vorbeşte Valer Pop. Arată că popularitatea Regelui e intactă în Ardeal, ceia ce dă o basă neclintită situaţiei. La ţară, sătenii doresc doară, nu o iertare, ci o amânare a datoriilor. În Maramureş s'ar dori plata datoriilor de porumb în natură, ca în Basarabia; el crede că s'ar putea întrebuinţa şomerii pentru linii de legătură, care ni trebuie şi supt raportul strategic. Şişeşti arăta că metoda lui n'a dat greş. Iugoslavia, care a introdus monopolul de Stat cu preţ fix, stă cu grânele care nu se pot vinde. În Bulgaria nu se primesc de ţărani bonurile agricole. Diagrama noastră arată o subită mare ridicare a preţurilor, apoi, în legătură cu situaţia mondială, o scădere, dar nu fără noi ridicări modeste, dintre care una e în curs. Peste 20.000 de vagoane de grâu ni s'au cumpărat, şi din Norvegia, din Ungaria chiar. Urmează chestii mărunte. Lui Pop i se dă sarcina de a supraveghia ziarele ungureşti, extra-

ordinar de obraznice, pentru care i se repartisează un număr de funcţionari de la presidenţie.

La sfârşit, chem pe Şişeşti de o parte. Îi explic că niciodată n'am declarat că sistemul lui a dat greş. Îl întreb dacă, în casul unei scisiuni, ar urma direcţia mea.

Îmi răspunde că neapărat o va face.

*

Audienţa mea la Regele trebuie să fie la oarele trei. Cer să înainteze. Dar la dânsul e arhiducele Anton şi soţia sa. Se strămută la 1 şi, după noi străduinţi ale mele, la 12 şi jumătate.

Înainte de audienţă, Radian vine la mine, într'o chestie „gravă" şi „urgentă": îmi vorbeşte de scrisori ale lui Şoneriu. Cum ce mi s'a dat nu e iscălit, îl asigur că n'am scrisori ale lui Şoneriu. Dar, natural, am căpătat un mic dosar, în care mi se arată originile campaniei furioase care se duce contra mea. Dar nu e vorba, în asemenea „chitanţe" de „gazetarii imprudenţi", de „persoane din Cabinet". Îi mulţămesc pentru visită.

La Regele. Îi spun că a venit numai „vechiul prieten". Îi aduc cărţi pentru El şi pentru copil şi fotografii de la exposiţie. Expun ce s'a vorbit în Consiliu. Mă întreabă cum stau cu Argetoianu.—Foarte bine. El i-a vorbit, dar şi în jurul meu sânt persoane care aţiţă. Munteanu-Râmnic, spune Argetoianu, lucrează contra instrucţiilor pe care i le dă ministrul. Nu s'ar putea trece la Instrucţie? Spun, clar, că nu. Arăt însuşirile de muncă şi moralitate, pe care le cunoaşte şi Regele, ale lui Munteanu-Râmnic. Mă întreabă de ce am deschis şcolile la 1-iu Septembre. — Nu de frica învăţătorilor, ci pentru a le închide pe căldur le de la 1-iu Iunie.

Trecem la atitudinea lui Titulescu. Regele l-ar voi numai apărătorul permanent, în străinătate, al proceselor României. În loc, la Londra am pune pe Tilea. — E aşa de

tânăr. — Să vie la rând şi tinerii! Îi arăt dorinţa lui Gr. Filipescu de a avea Geneva şi Berna. Nu pare să-i placă. — Măcar Berna... — Dar Boerescu? — I s'ar găsi alt loc.

Îi vorbesc de excursia la Cremenari, de locul frumos ce ar fi pentru un castel de vânătoare. Se interesează.

Îmi urează călătorie bună pe drumul lung, pentru congresul Ligii Culturale, la Focşani prin Secuime.

La ieşire, Hohenlohe cu fetiţele de la Palat.

*

Drum greu prin Secuime. De la defilare maşina hârşcâie pe piatra desgolită. Ajung la Focşani pe la 9.

Frumoasă împodobire a oraşului. Soseşte trenul de seară, plin de lume.

13 Septembre.

Foarte frumoasă întâmpinare la gară, cu călăreţi vrânceni. Imens public. Bună slujbă la biserică (cu episcopii Lucian şi Gherasim). Sfinţirea monumentului de pe vechiul hotar. Cuvântări hrănite şi calde: a primarului şi a profesorului Rădulescu-Râmnic.

Li răspund.

Deschiderea congresului. Cuvintele profesorului Arbore sânt de o rară frumuseţă. Lungulescu, de la „Universul", se vădeşte un puternic orator. Presidează episcopul Lucian.

Şi şedinţa de după amiază e de o perfectă disciplină.

Munteanu-Râmnic are o întâlnire cu amicii noştri politici. Nu era locul şi momentul.

Masa la dr. Macridescu, extraordinar de lucid la optzeci de ani. Festival al corului local şi cea mai bună producţie a Săliştenilor.

Regele-mi răspunde foarte călduros la telegrama de omagiu, vorbind de munca pe care avem a o depune pentru ţară.

14 Septembre.

Inaugurarea şcolii de fete. Mişcătoare cuvântarea directoarei, Varvara Miciora. Apoi a „leagănului", fundaţie a drului Câmpeanu. De aici la exposiţia Camerei Agricole. Se recunoaşte că ţăranii nu pun în agricultură capital, că timpul lor n'are valoare aiurea şi că ei „nu pot pierde".

*

Spre Bucureşti, cu automobilul. La Râmnicul-Sărat aflu cearta pentru pământ dintre două sate. Cei izgoniţi prin hotărârea justiţiei sânt pregătiţi de împotrivire.

Vreme grozavă.

*

La Bucureşti aflu că Forţu, Nisipeanu, V. V. Haneş au făcut o coaliţie ţărănisto-liberală contra administraţiei mele şcolare, aruncându-mi înjurii: „I-am minţit", etc.

Voiu fi silit a pedepsi.

*

La şase, întâia conferinţă la Radio despre reforma şcolară. Aflu pe Glixelli de la Wilno. Vorbeşte perfect româneşte. Polonii din Bucovina mi se plâng contra şcolilor întemeiate de Szymonowicz. Arăt că nu pot interveni.

15 Septembre.

Se iscodeşte că Ministeriul se remaniază: Munteanu-Râmnic la Instrucţie, Topa la Sănătate, eu... la Interne.

Desmint şi înştiinţez şi pe Argetoianu. Desminte şi Munteanu-Râmnic. Totuşi banda va continua.

17 Septembre.

După atacurile comuniste din Filipopol (două mii de demonstranţi), marinarii flotei englese, cărora li s'au îngustat salariile, refusă să ridice ancora. Aceasta după vagoanele aruncate în prăpastie lângă Budapesta.

*

O a treia telegramă-mi cere, — „fordern“ —, să dau drumul imediat „luptătorului dobrogean“ Dimitrie Doncev. Iscălesc pentru „Balcanul liber“, din Berlin, Karin Michhelis şi Albert Einstein însuşi. Se vorbeşte de „chinuirea“ lui Doncev.

Ieau informaţii. Cădere-mi spune că e acelaşi cu Dimitrie Dascalov, „cel mai periculos comunist“, care, „predat jandarmilor“, a fost împuşcat, când „voia să fugă“.

*

La Sinaia, pentru dejunul delegaţiei albanese.

18 Septembre.

Dejun la Palat pentru Albanesi. Şeful delegaţiei, Lubochovo, crescut la Bruxelles, în şcoala militară, păstrează atitudinea ofiţerului; tovarăşul său, Martin, care vorbeşte bine româneşte, are faţa întunecată şi părul creţ al unui mulatru. Amândoi, foarte amabili. Colanul e dat Regelui cu o scurtă cuvântare, la care se răspunde cu amintirea asilului dat de România tuturor naţiunilor care îşi căutau libertatea. La masă, Regele e foarte prietenos cu Argetoianu, către care se îndreaptă. Din partea mea, îi arăt acestuia cele mai bune sentimente. La plecare, îl asigur că nu m'am gândit să amestec „ignoranţa“ mea în judecata programului lui financiar. Cum el îmi arată că ar fi dorit să nu fiu cu neîncredere faţă de dânsul, îi dau cuvenita asigurare.

Colonelului Condeescu, cu care Regele discuta valoarea romanului, de curând ieşit, al lui Eugen Goga, îi spun că sânt trei feluri de oameni: aceia pe care n'ai nevoie să-i descoperi, aceia pe cari-i descoperi odată pentru totdeauna şi aceia, ca mine, cari se cer descoperiţi la fiecare ocasie.

•

Seara, cu trenul spre Grozăveşti-Oituz.

19 Septembre.

În gară, revăd pe prefectul de Bacău, Jurgea-Negrileşti. Face o bună impresie. Îşi conduce judeţul cu energie şi tact.

La coborâre, observ că s'a adus un vagon pentru Averescu. Asupra ofiţerilor, Amza, Olteanu, etc., el păstrează încă o misterioasă putere de stăpânire. Firește, după tot ce a scris contra mea, nu-i pot vorbi cel d'întâiu.

Regele pare foarte bine dispus. Regina Maria, de şi îmbrăcată în vechiul ei palton de o înfăţişare urâtă, arată cu totul întremată : sare de pe treptele vagonului. Cată a părea foarte veselă, de şi, la început, a rămas la o parte. La ieşire, Regele se dă cu un pas în urmă.

Străbatem Oneştii, împodobiţi cu steaguri. Nu se văd mai de loc Evreii săraci. Aspect mulţămitor.

La Grozeşti. Monumentul e lipsit de distincţie : un cap de cal botos, un soldat în obişnuita atitudine a asaltului la baionetă.

Vorbeşte întâiu generalul Scărişoreanu, — o dare de samă a construirii monumentului—, apoi generalul Schina, în civil, simpatică figură de militar demn şi sigur, cu larga frunte supt părul alb dat spre spate. Lung, nesfârşit de lung, cu toate gesturile de nerăbdare ale tuturora, discursul, o expunere militară tehnică, al generalului Bălăcescu. Se amestecă şi un învăţător ligist, cu versurile lui. Regele improvisează răspunsul. Averescu stă trei ceasuri neclintit. Arată a fi într'o excelentă stare de sănătate. E întors abia de la Kissingen.

La dejun, Regina opreşte, un şfert de ceas, la o parte, pe Averescu, foarte încântat. La masă stau cu văduva generalului Grigorescu şi cu ofiţeri. Averescu, care glumise

arătând cum, bombardat în tren noaptea, era să rămâie „mutilat de războiu în cămaşa de noapte", ridică un toast, căruia Regele îi răspunde cu putere. La o măsuţă deosebită, în dreapta, Gh. Brătianu, cu fiul lui Al. Constantinescu, care a defilat, înaintea „arcaşilor" bucovineni ai lui Robu, în grupul de ofiţeri de reservă. Regele, foarte amical cu mine, i-a spus numai, către plecare, câteva cuvinte.

Pe prinţul Mihai l-a trimes la Borzeştii lui Ştefan-cel-Mare.

*

Plec, pe la Trotuş, cu ciudata bisericuţă, „ruralisată", dar păstrând frescele din secolul al XVII-lea şi o piatră de mormânt de la 1682. A fost aici Al. Lăpedatu, care a stat, mi se spune, o săptămână la schitul Măgura, şi, mai înainte, Balş.

*

Drum bunişor pe la Ghimeş. Răpede schimbare a caselor, a portului, a rasei de la un versant la altul al Carpaţilor. Portul nostru a rămas doar la ciobani şi la femei.

După miezul nopţii trebuie să ne oprim la Gheorgheni.

20 Septembre.

A doua zi ni se arată şcoala primară de Stat, cu frumoase straturi de flori; învăţători din Moldova-de-Sus şi din Tecuciu. Laboratoriu cu animale împăiate de copii. Biserica românească nu e terminată: stă supt un acoperiş provisoriu de carton gudronat, şi e atât de necesar să ne afirmăm aici...

Pe la Topliţa spre Reghin. Larg bielşug al recoltei. Marile sate secuieşti sânt pline de extraordinara recoltă. Biserica Patriarhului e o contrafacere de bizantinism cu cupole joase. În toată Secuimea bisericile nouă sânt confuse în stilul lor şi fără nicio legătură cu trecutul. Una e cu cerdăcel ţărănesc, dar cu un turn formidabil.

La Reghin ne opreşte avocatul Nicoară, care a ridicat un spital de trei milioane. Un moment plăcut între ai lui. Apoi la satele româneşti frumoase: Hodac şi Ibăneşti.

Primire călduroasă a ţăranilor, curat Români, cu călăreţi şi discursuri de preoţi la uşa celor două biserici înoite. Tot vechiul Ardeal s'a păstrat în aceste colţuri ferite. Şi tineretul pare neinfectat de curentele actuale.

Cu o mare întârziere, la Târgul Murăşului. În sala Palatului Cultural, prefectul Răileanu a strâns pe primari: puţini preoţi au venit să asiste la cinstirea părintelui Câmpeanu. Mulţi minoritari; cunosc pe scriitoarea secuiancă Maria Berde, care, cu o figură brună ca la ale noastre, vorbeşte perfect limba noastră; ca ministru, îi satisfac toate cererile. Arată să fie emoţionată.

Vorbesc, înfăţişând viaţa celui decorat cu Ordinul „Ferdinand". Sala, aproape rece, fără unitate şi fără suflet comun. Am oprit alte cuvântări, dar primarul trebuie să vorbească: scurt şi slab. Apoi Valer Pop, în cuvinte precise: desfăcându-se cu simţ de răspundere, arată că generaţia lui nu va îngădui atitudini de un separatism interesat şi idiot.

Când s'a făcut fotografia cu magnesiul, a fost un moment de panică la ţărani, la femei; abia-i pot reţinea.

Prin Sighişoara, unde e prefect simpaticul Dan Hiotu, spre Braşov.

O pană ne reţine până după douăsprezece în pădure înainte de Buşteni. Apoi, cu Topa, Lungulescu şi Romul Dianu, în casa mea de la Sinaia.

21 Septembre.

Spre Bucureşti. În drum, aflu moartea lui Pangrati: bietul orb a căzut peste ascensor şi de acolo jos, rupându-şi şira spinării. Moartea i-a fost instantanee.

Mi se cer de familie şi Universitate „funerarii naţionale". Refus: le-ar putea avea dar Prezan şi Averescu... Dar sânt silit a promite bani, de şi familia e bogată.

22 Septembre.

Înmormântarea lui Pangrati. Duios P. Antonescu. Em. Antonescu povestesc scene baroce, impie.

Consiliu de miniştri la cinci. Argetoianu vorbeşte despre catastrofa valutei engleze. Ea a atins esenţial Grecia; pe noi numai întru cât o parte din suma de asigurare a leului e în livre englese. S'au luat măsuri pentru cotarea, după o ştire oficială din Anglia, a livrei la noi. Păstrăm aşezarea noastră financiară, prin care vom izbuti.

Aduc înainte şi chestia datoriilor agricole, despre care vorbise Regele, arătând că i-a spus lui Argetoianu cum că ţine la această problemă până la a o face o „chestie de încredere". Argetoianu are, ca prim act, acea cercetare de la cas la cas a datoriilor, fără care, — o afirm, — o măsură generală ar fi şi tulburătoare şi nedreaptă.

Argetoianu cere a se suspenda, în puterea legii alarmismului, „Lupta", arestând şi pe redactori. După explicaţiile lui Hamangiu, se renunţă numai la arestarea imediată. Acusat amical că nu e destul de energic, el arată că l-am oprit de a închide pe Bocu, pe Boilă, care l-a insultat prin scrisoare directă, şi pe alţii.

Un ziar unguresc, *Bukaresti Lapok*, presintă „anecdote" desonorante pentru mine. Abia la venirea mea la putere nevasta mea ar fi văzut o rochie cu care să poată ieşi în lume. Casul mieu trece, firește, neasămănat mai uşor. Este şi o infectă revistă, scoasă de doi Evrei, „Încotro".

Noaptea, la Văleni, după a doua conferinţă la radio, despre reforma şcolară.

22 Septembre.

Panica pentru valorile englese continuă. „Lupta“ nu pare a fi fost suprimată.

Argetoianu mi-a spus că lui Titulescu nu i-a trimes un emisar politic; totuşi la telefon cel de-al doilea s'a înfăţişat ca ajutător în cele economice al celui d'întâiu.

*

Ieri a fost la mine, după dorinţa sa, Madgearu.

A fost la Paris şi a vorbit cu Loucheur. Campania contra Guvernului nu o duce Titulescu, ci Quai d'Orsay, şi anume din causa simpatiilor lui Argetoianu pentru Germania. Finanţele marilor State au legături secrete: se ştiu legăturile lui Argetoianu cu Gutmann. În atitudinea Regelui nu e încredere. Franţa nu va admite un guvern Argetoianu: el va proceda făţiş contra ei. În zădar cheltuieşte Pangal pentru a face visita şefului său acceptabilă. Îi ating ce ar fi fost dacă, în loc să lucreze cu Maniu, ar fi făcut-o cu mine. El trece răpede: „Ardelenii...“. Îi rectific părerile cu privire la venirea mea la putere. Izbutesc a-l face să recunoască lipsa de loaialitate a lui Maniu, în ciuda onorabilităţii lui politice. La Paris se aştepta Titulescu, şi totul de la Titulescu. Nereuşita a impresionat rău. Cei de acolo nu-şi dau sama ca Ministeriul Naţional, cum îl au Englesii, cum se crede că-l vor avea, în câteva luni, Francesii, nu se poate aici. Îi arăt ce uşor lucrau ei cu Regenţa: acuma sfatul Regelui primează. Madgearu o recunoaşte, dar putea lucra cu Regele, care nu odată, după explicaţiile pe care el i le-a presintat, a amânat hotărârea, pentru a spune apoi că s'a convins, Madgearu-mi spune că-şi face, de mult, note zilnice, dar nu se gândeşte să le publice. Şi el crede că primejdia pentru noi e de la liberali, ale căror două grupări vor isprăvi confundându-se.

•

Profesorul Andrieşescu îmi aduce un plan cuminte cu privire la reorganisarea Museelor. Îi cer un proiect de lege în acest sens.

*

Ziarele continuă cu zilnica inventare a unei acusaţii contra mea: acuma creez un Ministeriu al Bucovinei şi împiedec cântarea Imnului Regal în Ardeal!

25 Septembre.

La Bucureşti, pentru comunicaţia la Academie, despre sătenii din Cremenari.

27 Septembre.

Regele vine pentru serbarea de la regimentul de gardă. Mi se plânge că din nou Hamangiu vorbeşte de proiectul de unificare legislativă şi că „Neamul Românesc" se ocupă de această chestie.

Îi anunţ că Fortunescu trece ca inspector al bibliotecilor, archivelor şi museelor.

Serbarea e splendidă. Exerciţiile gimnastice alternează cu pregătirile de războiu. Asistă şi prinţul Nicolae şi prinţii de Hohenzollern, ca în totdeauna foarte prietenoşi. A plouat cu măzăriche din nori de o înfăţişare neobişnuită, şi vremea e rece ca iarna. Un public enorm asistă, foarte interesat.

*

Aseară, am primit nota lui Pomenov, ministrul Bulgariei, care, amestecând o falsă politeţă cu o neîngăduită intrusiune în rosturile noastre, ni arată părerea de rău a Guvernului său că o bandă de „Cuţovlahi" persecută populaţia bulgărească din Dobrogea.

I-o arăt şi lui Argetoianu, care e şi el indignat. Îmi

observă ca tratatul minorităţilor prevede anumite intervenţii, dar obiectez că ele nu se pot produce decât pe terenul bisericesc şi şcolar şi nici într'un cas într'o asemenea formă.

Răspunsul mieu precisează că n'am căutat să evit o întâlnire cu Pomenov, cum pretindea acesta, că faţă de cetăţenii bulgari din România vom avea atitudinea cuvenită faţă de aceia cari se ţin, naţional, „de un Stat amic, cu care dorim să întreţinem cele mai bune relaţii", că pentru administraţia noastră răspundem „înaintea Parlamentului, a opiniei publice şi a solidarităţii morale a naţiunilor civilisate", că „rixele sângeroase" nu au fost „nici provocate, nici aprobate" de noi, cari nu căutăm a fixà pe adevăraţii provocatori, că n'avem alt rol decât acela de a recomanda buna înţelegere între „fiii aceleiaş patrii, oricare li-ar fi rasa", iar, în ce priveşte pe „Cuţovlahi", „n'avem niciunul în România şi această denominaţie mi-e total necunoscută".

Regele aprobă tonul acestui răspuns.

28 Septembre.

Merg, cu Argetoianu, să întâmpinăm pe Regina Maria, care însă a apucat a se cobori. Ne scusăm pentru greşeala datorită unei rele informaţii oficiale.

*

Argetoianu-mi spune ce reduceri intenţionează la Instrucţie. O parte din budgetul şcolilor primare să treacă la prefecturi, care au fonduri, şi la comune ; s'ar suprima plata învăţătorilor directori de bănci ; se va face unificarea salariilor de la o categorie la alta.

*

Visita ministrului Belgiei pentru a-mi presinta un nou secretar.

29 Septembre.

Ziarele mă atacă pentru că noile decoraţii sunt create de Regele fără o măsură legală prealabilă şi chiar pentru că, prin întemeiarea de biblioteci, musee şi archive, cresc cheltuielile Statului. „Dreptatea" mă face şi fraudator, împreună cu Ghiţescu, al unui fond secret de la Ministeriul de Instrucţie. Un oarecare Stoian mă presintă în „Le Marseillais" ca un fel de „Priam" foarte vetust, în faţa căruia se ridică spiritul de realităţi a lui Argetoianu. „New-York Times" e informat că măsurile mele contra fardului, etc., compromit ţara.

Lupu, care a cercetat pe Averescu, semnalează „catastrofa" spre care duc ţara. Madgearu mă presintă ca şeful unei combinaţii „abracadabrante", iar Mihalache vorbeşte de „baraca" noastră, pe care o tolerează doar el, care, dintr'o lovitură de picior, ar putea-o da jos. Averescu a asigurat că la Grozeşti mi-a refusat mâna şi, când am vrut, la masă, să ciocnesc cu dânsul, „a pus păharul jos".

Dulce unanimitate a „salvatorilor"..., şi încă n'au venit toţi din odihnă, indigenă sau străină...

„Curentul" îşi râde de visita la Berlin a miniştrilor francesi.

30 Septembre.

La Bertea, unde aflu o interesantă bisericuţă de lemn.

Spre Bucureşti trec pe la Buda, pentru a vedea, în mijlocul codrilor, mormântul Doamnei Neaga şi ale rudelor ei.

1-iu Octombre.

Deschiderea Congresului Interparlamentar. Vorbeşte bătrânul preşedinte belgian La Fontaine, foarte variat şi cu

multă eleganță. Scurt discurs corect al lui Pompei. Apoi mi se da mie cuvântul. Lange, Norvegian, stabilit în Elveția, cetește raportul. Ședința se ridică.

•

Văd pe M. Popovici. Când mă întâmpină, întreb cum conciliază bunele sentimente față de mine și insultele foii partidului său. Cineva-mi spune ca pentru „Patria" am ajuns „un prost". — Cine te face pe d-ta prost, e prost el însuși. Dar adauge: „Și, cum Maniu a fost făcut, de un ziar al Guvernului, brigand, acela e brigand el însuși.— Da, răspund eu, dar cine-l face pe Maniu inteligent, nu e inteligent.

La amiazi, mă cercetează la Presidență parlamentarii francesi, între cari Merlin și Renaudet, plus vice-președintele Senatului, care a presidat alegerea presidențială a lui Doumer. Foarte plăcută întâlnire.

2 Octombre.

Dau „Universului", care ridică din nou acusația că în cercurile guvernamentale ar fi o pornire contra Franciei, o scrisoare prin care arăt adevăratele noastre sentimente. Se comunică la Paris. „Le Temps" o va reproduce.

•

Comunicație la Academie despre mormintele și rămășițele de la Buda.

3 Octombre.

Dintre Italieni, vin să mă vadă la amiazi contele de Sanmartino-Valperga și alți câțiva. Conversația atinge subiectele cele mai deosebite. E vorba și de obiceiuri populare siciliene, asemenea cu ale noastre.

•

Seara, recepție la Externe, deosebit de vioaie și veselă.

4 Octombre.

Cu aviatorii italieni, cari au făcut raidul Roma-Bucureşti, la Sinaia.

Regele primeşte la oarele patru. E în uniforma veche a artileriei, care nu-l prinde aşa de bine. Vorbeşte cu Francesii, cu Valperga, cu Berzeviczy, care a avut prudenţa să publice o scrisoare favorabilă îmbunătăţirii raporturilor româno-ungare, dar cu oarecare reserve în ce priveşte preţul prieteniei oferite, cu alt membru al delegaţiei ungare, Grätz, preşedinte al noii Camere de Comerţ ungaro-române.

Cu mine şi cu Argetoianu, Regel vorbeşte şi de demisiile din armată ale generalilor cari se cred nedreptăţiţi: Dragu şi Panaitescu. Pe lângă Condeescu a intervenit ca să rămâie. Regele mustră pe Ciuceanu, pentru că, în „Informatorul Oficial", s'au strecurat ştiri false, ca aceia a întoarcerii lui la Bucureşti şi a numirii prinţului Nicolae ca şef al „regimentului de gardă".

Italienii n'au putut fi primiţi, pentru că se duseseră la Braşov. Dar vor avea audienţă odată cu ministrul Balbo, care stă să sosească pentru întâlnirea, pusă la cale de Bibescu, cu miniştrii aviaţiei din Franţa, Anglia şi Germania.

În vagonul mieu poftesc pe Valperga şi pe soţia lui, o Francesă, odată vestită ca frumuseţă.

5 Octombre.

Dejun oferit de Francesi lui Pompei, lui Mitilineu, d-nei Cantacuzino şi mie.

Discurs înflorit, plin de recunoaşteri, al lui Merlin. Răspunde, mai închegat ca de obiceiu, d-na Cantacuzino. Apoi, Pompei, care atunci şi-a redactat cuvântarea.

După Mitilineu, vorbesc eu, arătând că sentimentele mele vechi, ca scriitor, profesor şi academician, faţă de Franţa sânt aceleaşi pe care azi le are preşedintele Consiliului şi că doresc numai ca sentimentele în totalitatea lor să ajungă a fi sigurul mijloc pentru ca asemenea relaţii seculare, întărite prin lupte şi suferinţi, să fie în adevăr solide şi fecunde.

Apoi, luând la o parte pe Puaux, mişcat, îi dau explicaţiile ce urmează:

„Aţi văzut că lucrurile s'au lămurit şi s'a tăiat încă odată firul unor anumite intrigi.

„D-ta ştii în ce împrejurări s'a format acest Guvern. Nu contra lui Titulescu, ci în momentul când Titulescu a declarat că nu primeşte situaţia şi înţelege a o lăsa aceluia care, prin voinţa Regelui, era vice-preşedintele Guvernului viitor.

„Am primit, după ce s'a văzut imposibilitatea Guvernul de coaliţie cu şefii, sau a Guvernului de coaliţie fără şefi. E un Ministeriu de specialişti, în care n'am dreptul să mă amestec decât doar cu acea discreţie moldovenească prin care astfel de intervenţii se scusează, ferindu-mă însă de a insista.

„De sigur, am astfel o acţiune asupra politicii noastre. Respectând în interior ordinea burghesă, în politica externă mă ţin de alianţele pe care nu numai că le-am moştenit, dar am contribuit să le fixez.

„Întâlneşti astăzi prieteni ai Franciei la orice colţ de stradă între oamenii cari cred că la Paris se fac guvernele României.

„Dar, pe vremea când a intra în Casa Franciei de la Iaşi era a-şi compromite cineva tot viitorul politic, nu erau mulţi cari să-şi dispute plăcerea de a fi acolo de

dimineaţă până seara. Întreabă numai pe d. de Saint-Aulaire!

„Nu voiu zice că e uşor a guverna astăzi, cu colegi specialişti şi cu un Rege care vrea, firește, să guverneze şi el însuşi.

Atacat de toate partidele, vezi că sânt tot în picioare, şi voiu rămânea, nu pentru că Guvernul meu e bun, dar pentru că nu se poate face altul.

„Cui vrei să dea Regele Guvernul? Liberalilor, de cari pare încă a se teme? Tânărului Brătianu? Mareşalului? Celor de ieri, cari vor să creeze şapte Românii locale? Nu e om care să ceară mai puţin decât mine să rămâie şi care, prin forţa împrejurărilor, să fie, azi, mai indispensabil.

„I-am spus-o şi Regelui cândva: am venit ca preşedinte de Consiliu, sânt gata să plec ca profesorul Iorga, fără să mă cred scăzut, pentru aceasta, cu o palmă.

„Vă plângeţi de convenţia cu Germania? Cine a presintat-o? Eu? Sau eu sânt acela care am mers, cu Dimitrie Ghica, până la grosolănie faţă de nenorocitul ministru al Germaniei, care trebuie să aibă o epidermă specială ca să rămâie aici?

„Cine a împiedecat iscălirea convenţiei cu Germania la Berlin? Cine a trimes convenţia în judecata Societăţii Naţiunilor, unde, vei recunoaşte şi d-ta, învingătorii sânt cei dominanţi, hrănind pe alţii cu acadele spre a-i face să creadă că este altfel?

„Şi, dacă nu v'am spus lucrurile astea până acum, este, — şi d-ta mă cunoşti foarte bine—, din acel sentiment de discreţie care mă împiedecă totdeauna de la propria apărare.

„Ai avea şi d-ta acest sentiment dacă te-ar învinui cineva că ai furat cartea pe care nu ai văzut-o niciodată".

*

Dimineaţa, judecătorul de instrucţie Horia Bogdan îmi aduce la cunoştinţă că trei brute de la „comitetul anti-iudeo-masonic" au pândit pe domnul şi doamna La Fontaine, când mergeau la restaurant aseară, — înainte de aceasta se trimeseseră scrisori de ameninţare „masonilor" pacifişti —, şi au scuipat pe haina venerabilei doamne.

Merg la Argetoianu ca să-l invit să mă întovărăşească la Otel Boulevard pentru a presinta scuse. Trebuie să dau vina pe nişte bolşevici basarabeni, ruşi..., o întreagă fabulă menită a salva obrazul ţării.

Bunul La Fontaine o acceptă.

Se arestează cinci de la „Buletinul anti-iudeo-masonic" şi se iau mari măsuri de pază la Cameră. Totuşi scrisorile descreieraţilor se vor repeta.

6 Octombre.

Prânz la ministrul Belgiei. Portretul străbunului Grădişteanu, foarte frumos, e pus la un loc de evidenţă.

Sânt invitaţi Puaux, Mitilineu şi o domnişoară Catargiu, fiică a lui Henry Catargiu, fost ministru la Bruxelles, pe lângă d. şi d-na La Fontaine.

Până la miezul nopţii urmează conversaţiile. Ziua, d-na Sabina Cantacuzino, care m'a mai văzut pentru subvenţionarea Universităţii Populare, revine ca să-mi ceară să dau, într'o serie „despre portrete", o conferinţă în care să presinte pe acela de la noi în secolul al XVIII-lea.

Se anunţă fostul Mitropolit Primat Atanasie. Conversaţia frumosului bătrân, alb ca zăpada, — nu l-am văzut de treizeci de ani! —, dar mândru şi blând tot odată, foarte violu în mişcări, atinge toate domeniile Bisericii. Între-

bându-l de ce n'a luat administrația mănăstirii unde se poate face mult bine, — și el îmi laudă școala de călugări de acolo, — îmi răspunde cu un ușor zimbet: „n'aș putea fi intendentul părintelui Patriarh". E contra intervențiilor episcopului Puiu și a recentei lui circulări către credincioșii altor eparhii decât a sa. E pentru vechii preoți bisericoși. Crede, ca și mine, că Patriarhia nu poate cohabita cu Camera; arăt ce s'ar fi putut face la Sf. Spiridon-Nou sau la Radu-Vodă. Vorbim de vechea lui călătorie la Athos, și-și aduce aminte că am criticat-o. Nu-i e urât unde trăiește de atâta timp: sânt cărți.— Și țințari.— E leac și pentru dânșii. Mă felicită în picioare pentru numirea mea. Neavând „Revista Istorică", ofer a-l face întovărășit până la Institutul mieu ca s'o iea. Întrebat dacă vrea să vadă și pe d-na Cantacuzino, spune bucuros că da.

Observasem că i se strâmbase, la un moment, gura. Acuma, corpul se lasă. D-nei Cantacuzino, care-i amintește de surgunul ei la Cernica, îi răspunde cu sunete neînțelese. În antret târăște greu piciorul, apoi înaintează desordonat. Crezând că a mai fost o crisă, mă fac a nu observa. Când mântuim conversația cu d-na Cantacuzino, îl aflu pe mânile celor cari, ridicându-l de pe scară, l-au suit în automobil. Nu mai are conștiință.

În automobil, viind, el a spus șoferului: — Ce e viața omului! Cazi, și, apoi, nu mai e nimic [1]....

7 Octombre.

Iscălesc convenția de comerț cu Suedia.

---

[1] A murit la Sanatoriu, fără a-și fi recăpătat conștiința, peste câteva zile.

La amiazi, ministrul Germaniei, von der Schulenburg, condus de Kirchholtes, la Președenție. Sexagenar roșu și gras. Vine din Persia. Mărturisește aplecări către arheologie și istorie. Cunoaște cărțile lui Gobineau.

Îi arăt cum relațiile, bune, pot deveni foarte strânse, de și avem alianțele și legăturile noastre de rasă aiurea. Sânt în România vre-o 400.000 de Germani, — și-i enorm. Ei sânt perfect organisați. Episcopul luteran din Ardeal e un prinț. 30% din intelectuali au învățat în Germania. Dar Legația trebuie să aibă porțile deschise pentru toate categoriile. Altfel... — E fără folos. — De sigur. Și trebuie evitată legătura cu foaia germană din București, care a făcut imposibilă rămânerea lui Mutius, pe care, și pe soția lui, îl stimam foarte mult.

Seara, marele banchet oferit de mine interparlamentarilor la Cercul Militar. Cinci sute de tacâmuri. — Cu asta, spune Argetoianu lui Vâlcovici, îți făceai șosea dublă până la Chitila.

După discursul meu, Löbe, președintele Reichstagului, care-mi ceruse să i-l traduc, vorbește puternic, cu mulțămiri României și afirmarea necesității democrației. Ea are o criză, dar unde nu e? Dictatura însăși a suferit-o. Apoi, foarte lung, un Frances, o doamnă bulgară pentru „femeile care și-au întovărășit bărbații", o Polonă și, tot așa de pe larg, Valperga. Mă ridic: atunci începe Papanastasiu un discurs, care durează un șfert de ceas, despre Confederația balcanică, ori „cum i s'ar mai zice".

8 Octombre.

La Buzău, în așteptarea Regelui, care vine să inaugureze biserica eroilor.

Văd casa lui Marghiloman, ocupată de un băcan, creditor cu peste un milion. Masca de mort, actul de căsătorie şi de divorţ cu prima soţie, condoleanţele de moarte, hârtii de Stat, o corespondenţă copilărească de familie sânt răspândite cu o absolută lipsă de pietate. Doamna a fugit înaintea creditorilor. Totul se va vinde.

La Buzău, ceremonia se desfăşoară impresionant. Se vorbeşte convenabil. Foarte energic, în sinceritatea lui, generalul Olteanu. Biserica are o interesantă catapeteasmă, făcută de o doamnă.

Dejunul cu Regele. Atmosferă de veselie. O splendidă zi cu soare. Şi Regele e pentru cumpărarea de Stat a casei şi parcului Marghiloman.

La Brăila, acelaşi entusiasm, pentru Rege, dar şi pentru Guvern. Se desveleşte un monument al celor căzuţi (de Dimitriu-Bârlad), Nici aici Regele nu vorbeşte. Frumoase exerciţii gimnastice ale trupei.

Întoarcere, cu generalul Amza, la Bucureşti.

9 Octombre.

La Văleni.

Horia Bogdan îmi spune că arestaţii, studenţii, sânt foarte dârji. Nu se lasă „ofensaţi". Au conştiinţa că ei apără naţia. În corespondenţă, scrisori ale lui Corneliu Codreanu, că nu trebuie pace, ci războiu... Studenţii cer, ameninţători, liberarea colegilor reţinuţi ilegal.

De aceia, fiindcă e ilegală menţinerea, dau ordin să li dea drumul, cum însuşi La Fontaine părea s'o ceară, declarând în „Universul" că nu atribuie importanţă incidentului. Dar nu ca o supunere la somaţie.

Azi Mitropolitul Atanasie a trecut la cele veşnice.

Un Austriac aşezat la noi revine din Viena. Încercarea fascistă a perit înaintea primilor jandarmi. Miseria intelectualilor e grozavă: cerşesc pe străzi. „Până în primăvară, Austria se duce! „La noi — e Raiul!".

*

Moartea Matildei Poni.

10 Octombre.

La Bucureşti, pentru audienţe, la Ministrul de Instrucţie; cea mai mare parte vin pentru numiri şi transferări, care privesc birourile.

Mi se presintă cererea formală, aproape imperativă, a lui Argetoianu de a suprima clase puţin frecventate, şcoli de comerţ de la sate şi de a lăsa în sama comunelor jumătate din budgetul şcolilor primare, restul având a fi vărsat de Stat tot comunelor.

*

Întoarcere la Văleni.

11 Octombre.

Măsura privitoare la şcolile primare n'o pot primi.

Trimet Regelui, prin Puiu Dumitrescu, un memoriu decisiv, în cuprinsul care urmează la vale:

„Maiestate,

„Ministeriul Maiestăţii Voastre e preocupat să găsească mijloacele trebuincioase pentru a acomoda sarcinile Statului cu ceia ce-i poate pune la dispoziţie o societate greu lovită economic prin crisa mondială şi de mult incapabilă de a susţinea în adevăr din sărăcia ei o clădire politică aîât de grea.

„Pentru aceasta colegul meu ministrul de Finanţe ni-a presintat un program de reduceri care ar trebui adus la îndeplinire imediat.

„Cred că el resultă din consfătuirile sale cu Maiestatea Voastră şi de aceia îmi permit a expune şi Maiestăţii Voastre punctul mieu de vedere, verificat asupra realităţilor înseşi ale ţării,

„Suprimarea pentru a treia oară a unor şcoli socotite superflue va fi o grea lovitură atâtor familii pe care măsura le-ar arunca în miserie şi desperare, nerămânându-li alta decât perspectiva sinuciderii sau a morţii de foame. Cu inima împovărată, şi la această extremă măsură încă aş consimţi, îngăduindu-mi-se anume menajamente.

„Dar este una care, aşa cum mi se presintă, e impracticabilă şi a cării răspundere n'aş putea-o lua.

„Colegul mieu îmi vorbise de trecerea unei părţi din budgetul învăţământului primar la comune şi la judeţe. Am întrebat dacă acestea, mai ales comunele, pot suporta această sarcină, şi am fost asigurat că judeţele o pot. Acuma însă mi se cere ca jumătate din budgetul acestor şcoli să treacă la comune singure, partea Statului trebuind să fie vărsată tot lor.

„Dar cele mai multe comune rurale au budgete ridicul de mici, şi plata e la dispoziţia primarului inculţ şi aservit politicei.

„În loc de aceasta s'ar putea ca anumite venituri ale comunelor şi judeţelor să treacă la Stat pentru ca acesta să-şi poată plăti învăţătorii.

„Altfel ar fi să se distrugă învăţământul de basă, pe care Maiestatea Voastră a declarat că-l socoate principalul, şi nu eu aş fi ministrul care să presidez la această operă de distrugere.

„Dar orice sacrificiu de şcoli trebuie acceptat numai când celelalte Ministere ar face reduceri corespunzătoare.

„Legaţiile împovărate cu funcţionari inutili, birourile cu superfluităţi birocratice, creaţiunile făcute cu atâta îmbielşugare la Ministeriul Muncii supt regimul trecut, subsecretariatele inutile trebuie să sufere ceia ce se cere departamentului meu.

„O discuţie în adevăr folositoare nu se poate face decât într'un Consiliu de miniştri presidat de Maiestatea Voastră, care şi-a arătat la orice prilej dorinţa ca, faţă de un Ministeriu care n'a fost impus de luptele de partid, să aibă cuvântul hotărâtor.

Îmi permit deci a solicita de la Maiestatea Voastră presidarea unui Consiliu de miniştri în cea mai mare grabă, dacă se poate chiar Marţi, pentru ca decisiunile luate să-mi arăte dacă mai pot purta cu conştiinţa liniştită sarcina cu care Maiestatea Voastră a binevoit a mă onora, iar eu am primit-o, la anii mei destul de înaintaţi, ca un sacrificiu greu, pe care-l datoresc Majestăţii Voastre personal, pentru care am avut, în zile rele şi în zile bune, atâta iubire, şi Ţării, faţă de care ca şi faţă de Maiestatea Voastră răspund.

Al Maiestăţii Voastre prea-supus şi plecat servitor,
Ministrul Instrucţiei şi Cultelor,
preşedinte al Consiliului,
Vălenii-de-Munte, 11 Octombre 1931.

•

„Dimineaţa" anunţă un Ministeriu de concentrare înainte de 10 Novembre, nu cu Titulescu, dar şi cu Argetoianu. Nu mai poate continua această nesiguranţă.

13 Octombre.

Dejunul dat Mareşalului Pilsudski, sosit ieri, de Regele. Regele află câteva cuvinte de bună salutare. Mareşalul,

nepregătit, se mulţămeşte cu două afirmări de mulţămire. E mai gras, mai voinic, mai mulţămit. Se aşează pe scaun după dejun înainte de a fi luat loc Regele.

*

Întoarcere la Bucureşti pentru masa dată miniştrilor Aierului de generalul Amza, la Cercul Militar. Presidează prinţul Nicolae. Acesta îşi arată teama de tulburări bolşevice, care vor trebui reprimate. Spiritul ţăranului s'a schimbat: e îndărătnic şi gata de harţă.

Apoi la Clubul aeronautic, unde se decorează parașutista Smaranda Brăescu, fetiţă fără aparenţă, cu ochi mari speriaţi într'o faţă fără frumuseţă. Dumesnil îi sărută mâna. Foarte frumos discurs al acestuia, răspunzând lui Bibescu.

Dumesnil m'a cercetat. I-am dat aceleaşi explicaţii ca lui Puaux. Pare convins. Urmează Balbo, care-mi aduce cărţile sale. Vorbeşte de studiile sale, de cele două lauree pe care le are. Spune că Italia nu vrea decât desarmarea, dar păstrează ce-i trebuie ca să se apere. Să înceapă Franţa! Nu crede în posibilitatea unui război, dar bănuieşte pe Iugoslavi, cari ar plăti atentatele din Slovenia. Crede că Serbia va rămânea desfăcută de celelalte regiuni. Recunoaşte că Ungaria nu poate ataca şi că de nicăiri n'ar fi ajutată ofensiva ei.

Ambilor li-am dat costume româneşti pentru familia lor femenină.

14 Octombre.

Dejunul la Presidenţie pentru Pilsudski. Răspunde, jenat, câteva cuvinte la discursul meu.

După masă îmi spune amintiri din Franţa, chestii de decoraţii, glume de miniştri francesi. Îl întreb de situaţia

de la ei: au redus o treime din budget şi vor mai tăia. Amintesc vechea mea întâlnire cu Rataj, Thugut, Korfanty. La toţi el răspunde: „nu mai există". Vrea să discute, pentru siguranţa sa, personal cu organele de la noi.

Presa a fost foarte rece pentru dânsul.

*

Seara, profesorul La Pradelle, care-mi aduce de la Sylvain Lévy, acuma preşedinte al Alianţei Israelite Universale, o intervenţie în procesul unui oarecare Liebermann. El mulţămeşte pentru atitudinea de nepărtenire pe care o observ faţă de ai săi.

*

De fapt, Seton Watson, un amic, în revista lui Tibal, alt amic, „*l'Esprit international*", criticând aspru şi pe I. Brătianu, Averescu şi Goga, califică alegerile noastre de „prostituţie a metodelor electorale" şi vede România „în puterea unei coterii cinice şi iresponsabile". Cum şi în Iugoslavia e aşa, Apusul are dreptul de a se întoarce către Ungaria....

Scriu amândurora, arătând din cine se compune „coteria". Şi, întrebând pe Seton Watson cine l-a informat asupra „prostituţiei", adaug, în scrisoarea către acesta, că eram obişnuit, la cugetarea engleză, cu altă seriositate a informaţiei şi cu o formă care, şi în criticile cele mai severe, ştie să evite injuriile, care nu ating decât pe cine le merită. Cer să fiu şters din Comitetul de patronagiu pentru „Slavonic Review".

*

Taşcă, venit din Berlin, spune că acolo moneda ar putea să cadă în două săptămâni.

15 Octombre.

Masa la Sinaia a miniştrilor Aierului. După masă, Regele se consacră exclusiv lui Argetoianu şi se plânge doar

mie că Hamangiu vrea să aresteze pe Crişan. Rog pe Puiu Dumitrescu să spuie că un preşedinte de Consiliu trece în atenţiile Suveranului înaintea oricărui din colaboratorii săi. Vorbind cu Regele, el mă reasigură.

Generalul Amza promite sprijinul lor, al tuturora.

Asistă la dejun şi Regina Maria, foarte bine dispusă. Vorbim de articolul ei despre Enescu.

16 Octombre.

Ziua Regelui: treizeci şi opt de ani.

Serviciu la mănăstirea din Sinaia; foarte dulce glasul arhiereului, şi perfectă ţinută, de modă veche. Asistă prinţul Nicolae şi verii de Hohenzollern, unul purtând uniforma românească de colonel, proprietar al unui regiment.

Felicit pe Regele în numele Guvernului. Cuvântarea lui cea adevărată e prinsă de colonelul Stoicescu. Îmi e arătată de Şoneriu, care trebuie s'o deie, în casa lui Argetoianu, ziarelor şi are acest cuprins:

„Domnule Preşedinte, am fost foarte viu şi adânc mişcat de cuvintele calde, rostite din tot sufletul şi cu toată convingerea. Pentru Mine, e o mare mângâiere, în aceste zile de grea cumpănă pentru întreaga omenire, ca şi pentru ţara noastră, de a vă fi găsit pe d-voastră, cari aţi priceput că a guverna nu înseamnă a vă face reclamă.

„Ar trebui să fie şi ţara fericită de a fi găsit astfel de oameni, cari înţeleg sacrificiul ce au de făcut în împrejurări atât de grele.

„Încrederea pusă în voi, unii n'o pot pricepe: istoria nepărtenitoare însă o va judeca, şi sânt fericit că în fruntea Guvernului stă istoricul erudit, care a scris istoria lumii, acela menit să scrie o pagină de scăpare a acestei ţări".

Se va telefona apoi oprirea publicării pentru a se trimete aceastălaltă formă, inferioară primei:

„Am fost adânc mișcat de cuvintele calde, rostite din tot sufletul Domniei Voastre și din toată convingerea d-voastră. Pentru mine este o mare mângâiere, în aceste zile de grea cumpănă pentru întreaga omenire și deci și pentru țara noastră, de a vă fi găsit pe Domniile Voastre, cari ați priceput așa de bine că a guverna nu înseamnă a se lăuda, ci că este operă de sacrificiu pe care noi toți o am întreprins pentru binele țării.

„Încrederea ce am pus-o în voi nu este împărtășită de toți, dar puteți avea mângâierea că, dacă astăzi unii nu pricep munca ce o depune Guvernul, stați în fața istoriei, care va ști să judece eforturile și faptele Domniilor Voastre.

„Dumneata care ești capul acestui Guvern ești unul al cărui menire a fost [1] și este de a scrie și tălmăci istoria; astăzi aveți cinstea de a fi unul dintre acei cari făuriți istoria în zile deosebit de grele".

Regele-mi dă medalia de douăzeci și cinci de ani de serviciu și primul exemplar sosit din Meritul Cultural. E de cea mai mare amabilitate cu mine, înainte și după masă. Îmi vorbește iarăși de invitarea ce va face lui Goga de a intra în Ministeriu, dar desfăcându-se de Averescu. Motivarea e aceiași: a mai avea un orator pe banca ministerială.

Nu obiectez nimic contra unei falsificări, a cării origine e evidentă.

Regina-mi amintește cum contrafăceam pe d. Sturdza și adaugă că, la sfârșit, și regele Carol avea peste cap de temperamentul primului său sfetnic; în Memoriile ei a ajuns la caracterisarea acestuia. Lui Hamangiu, așezat

[1] Adaus de mine.

la stânga mea, îi spune că la căsătoria princesei Ileana a avut mână bună.

Regelui i-am spus că, dacă n'aş fi silit să merg la Paris, pe foarte puţin timp, aş dori cuvântul lui că nimic nu s'ar schimba în lipsa mea. El mă asigură că, orice schimbare s'ar face, ea nu poate fi decât cu voia mea. Îi spun că nu pun la îndoială cuvântul lui Argetoianu, dar temperamentul lui trece şi peste cuvânt.

*

Seara, la Bucureşti.

17 Octombre.

Audienţă la Ministeriu. Descopăr o încercare de fraudă a lui Culea, căruia-i retrag delegaţia de consilier.

*

Visita lui Comnen. Îmi vorbeşte de averea din Cluj a unui Ordin catolic, pentru care, cu Ghibu, a tratat la Roma, ca să împiedece un nou proces al optanţilor ieşit din vre-o măsură violentă şi pripită a noastră. Crede că neapărat ar trebui să plec la Paris (deseară pleacă Duca spre... noul Stambul).

Pella mă întreabă: am declarat eu că, dacă Bulgarii vin cu plângeri la Conferinţa interbalcanică din Constantinopol, ai noştri au instrucţii de a pleca? Îi spun că totul e o încercare de caracter privat, în care n'am să mă amestec. În fruntea delegaţiei e Cicio Pop.

*

Lupu a fost la Sofia, a declarat că regele Boris e un mare om şi a fost serbătorit, în mijlocul crisei bulgăreşti, cu un banchet oficial. Face politică ţărănistă europeană. Anunţă că merge şi la Belgrad, la Praga şi la Varşovia...

20 Octombre.

Argetoianu mă anunţă că, pentru budget, Regele a fixat un Consiliu de miniştri pe Sâmbătă.

*

La Bertea, pentru cercetarea bisericii.

21 Octombre.

Grigore Manoilescu vine pentru a-mi spune, în numele fratelui său, că Banca Blank cade. Argetoianu a vrut s'o salveze, făcând din ea a doua Bancă de Stat; a stăruit „cu desperare". Ideia ar fi fost părăsită. Acuma, caută alte mijloace. Dar Banca Naţională nu poate să ajute. Manoilescu demisionează chiar astăzi. Argetoianu, văzând aceasta, a declarat că nu consimte să se spuie că „banca Blank a fost părtenită de dânsul".

Manoilescu e de părere că nu se mai pot face sacrificii pentru Blank. Îmi trimite socoteala miliardelor (două) angajate până acum. Banca Naţională n'ar putea să deie decât trate. Bani în această cantitate nu se pot găsi nicăiri.

Îl întreb pe Grigore Manoilescu cine are capitaluri la „Blank". Îmi răspunde că întreprinderile bancherului n'au de luat de la dânsul, ci ele sânt datoare. Rămân unii deponenţi. — Trăiesc din aceasta? — În cea mai mare parte, nu.

Opinia publică e contra lui Blank. Crede că pentru a-l susţinea pe dânsul nu s'a putut crea Banca Agricolă. Şi pentru toţi ar fi bine ca prin căderea lui Blank să dispară o legătură care e criticată.

De fapt trata fără acoperire a lui Blank către Londra, de care mi s'a vorbit ca de un cap principal de acusare contra guvernatorului, care ar fi trebuit de aceia să

demisioneze pentru a fi înlocuit cu Angelescu, a existat şi pe urmă Blank a trimes alte asemenea trate.

În planul lui Argetoianu era ca Banca sprijinită de Stat să nu mai fie condusă de trinitatea Blank-Tabacovici-Szöpkes.

„Golurile" sînt însă aşa de mari, încât nimic nu poate împiedeca prăbuşirea. O rea conducere, tantieme prea mari au contribuit la acest resultat. Ieri, pentru a susţinea pe Blank, de la Banca Naţională s'au mai sacrificat 100 de milioane. Garanţiile sînt pierdute.

Îi spun să anunţe fratelui său că „nu bag în foc ţara pentru a salva pe Blank". Având să aleg între deponenţi şi funcţionari, aleg pe aceşti din urmă.

Vine apoi profesorul Vulpe. Panica n'a fost prea mare. Căderea se aştepta; micii deponenţi şi-au retras pe încetul capitalurile.

— Banca Românească va veni pe urmă. — De aceia a plecat Duca în Apus? — Da, şi s'a văzut mai ales când a luat cu sine pe şefii finanţei liberale.

Ce drepte erau prevederile mele din vară, pentru care presa, asociata băncilor, a montat o odioasă campanie...

Grigore Manoilescu pretinde că ar fi vorba de un decret-lege care ar face din Argetoianu un dictator financiar în toată forma.

22 Octombre.

Nesiguranţa continuă. Corteanu, în „Argus", arată că nu se poate merge mai departe cu sacrificarea budgetului pentru „asanarea" băncilor.

Cei trei conducători de la Blank au demisionat. Se caută cine i-ar putea înlocui.

Manoilescu doreşte să ştie cum l-aş putea vedea mâni.

*

Ieri, Hasan-beiu, președintele Conferinței interbalcanice, mi-a telegrafiat alegerea mea ca președinte de onoare.

*

Kovács, unul din ziariștii străini din București, a trimes la *New-York Times* un articol despre „extravaganțele" mele. Îndată un American, trimțându-mi „clippingul", își arată dorința de a mă cunoaște.

O foaie evreiască din America, întrebuințând o glumă a mea, mă acusă că umblu să creștinez pe Evreii din România...

23 Octombre.

La București.

Mă caută Manoilescu. Nu se va merge până la măsurile de care mă temeam. Manoilescu a mers la Regele și a vorbit cu hotărire asupra pericolului legăturii prea strânse cu Blank. Banca a împărțit bani la toată lumea politică, nereclamându-i. Sânt milioane cheltuite pentru acțiuni politice. Se va merge la concordat.

Regele ar fi spus lui Argetoianu că-l dorește oricând ca ministru de Finanțe, dar ca președinte de Consiliu. nu.

*

După amiazi, comunicația la Academie despre moșnenii de pe Vărbilău și de pe valea Buzăului. „Dreptatea" mă ține de rău că-mi pierd vremea cu asemenea preocupații, când „țara arde".

*

La amiazi am văzut la președinție pe delegații Sfântului Sinod. Se declară mulțămiți cu propunerea ministrului de Finanțe de a li da o parte din dreptul lor în rentă de Stat.

*

Grigore Filipescu îmi vorbește de dorința sa de a avea Legația de la Berna.

*

Davilla, întors prin Elveția, unde a văzut pe Titulescu plin de sentimente pentru mine, vorbește de înfăptuirile din America. Împotriva lui Borah, Hoover ar pregăti pentru ceva mai târziu măsuri îndrăznețe, care ar merge și până la iertarea datoriilor. I se pare că avem atmosferă bună în Statele Unite. El și-a dat de mult demisia, nefiind socotit de Regele ca prietenul de odinioară dar numai în Februar se va stabili în țară.

*

Încă de dimineață am văzut pe Ghica. El a fost la Regele.

Relațiile cu Titulescu nu se poate împiedeca să le aibă. E gata să lase locul său lui Mitilineu, bine primit în Franța, care i-a dat cordonul „Legiunii".

Îi spun că eu nu pot primi, orice ar fi fost după aceia, pe fostul ministru al lui Marghiloman.

*

Karpen vrea să trimeată la Paris, pentru negocierea convenției de comerț, pe Antipa, în calitate de președinte al delegației, de prim delegat. Îi spun că abia dacă-l accept ca simplu delegat.

În zădar stăruie Karpen.

•

Seara, preotul Man pentru o numire de director. Ar voi să se introducă în plata salariilor preoțimii congrua.

24 Octombre.

Azi de dimineață, Mitropolitul Bălan vrea ca învățământul teologic să treacă la episcopi. Îi zugrăvesc pe

cei din Vechiul Regat. Cere să fie puşi la administrarea veniturilor, pe care aş prefera să le dau global diecezelor, supt garanţia Sinodului şi cu participarea unei comisiuni de preoţi.

El protestă că arhiereii ardeleni numiţi în Vechiul Regat n'au fost recomandaţi de Ardeal.

Ar vrea ca profesorii Seminariilor să nu fie numiţi de ministru. Eu îi oferiam ca episcopii să aibă un drept de veto, pentru motive religioase sau de moralitate.

Spune frumos că „s'a dat tot Bisericii". Îl asigur că păstrez atitudinea din 1909, când m'am opus la legea sinodală a lui Haret. „E o Biblie pentru mine acest discurs", spune Mitropolitul.

•

Argetoianu vine cu cele mai amicale dispoziţii, dar nu pentru Manoilescu.

S'a ajuns la o soluţie care nu angajează de loc Statul. S'a văzut că Blank nu *poate* fi salvat. Regretă că băncile nu s'au putut solidarisa, cum voise el.

Vorbeşte de audienţa lui Goga. Îl acceptă. Acesta pare dispus a primi. — Dar fără portofoliu! — De sigur.

Averescu a fost la Rege. Regele l-a găsit calm şi respectuos. Îşi va da demisia la congresul de mâne. Vrea să rămâie singur, dar va continuà să facă politică, rămânând senator pentru a combate Guvernul când va face rău, şi, când va face bine, a-l şi lăuda. Vrea să rămâie la dispoziţia Regelui, când va avea nevoie de dânsul ca om. „A devenit personalitate", spune Argetoianu. — „Dar", spunea Regele, „dacă nu i se primeşte demisia?" „În acest cas, ar cere să fie recunoscut ca un şef despotic, făcând totul după capul său".

Regele a fost foarte afectat de atitudinea unor ziare. A cerut lui Argetoianu să revenim la mâna tare. Să

suspendăm... S'a inceput cu „Ordinea". Azi e rândul „Luptei". Şi dacă „Universul" protestă? — Şi „Universul". — Şi „Viitorul"? — Şi „Viitorul".

El mă întreabă dacă n'ar fi bine ca nota despre confiscare, pregătită ca în numele ministrului de Interne, să fie a Guvernului. Îi spun că e bine să consultăm şi pe ceilalţi miniştri, Luni.

*

Ghica mă anunţă, confidenţial că Antipa are sarcina de a semna, cu Cesianu, convenţia, şi că i s'au atribuit cheltuieli mai mari decât ale celorlalţi. Spun lui Karpen la telefon că n'o admit, ci mai bine demisionez. Am aflat că Francesii pe dânsul singur nu vor să-l decoreze. Karpen cedează: va face cum zic eu.

*

Audienţă la Ministeriu, cu primirea profesorilor cari vor să întemeieze un Institut pentru studiul dreptului românesc, pe care îl cred mai potrivit afară de Universitate. Discuţii asupra budgetului Ministeriului.

După amiazi, Nae Ionescu. Crede situaţia grea. Din parte-mi, îi spun că, vechiu „cârpaciu", urmăresc evenimentele şi caut să dreg ce se poate.

Şi acuma, Nae Ionescu, înştiinţat mai de mult că Anglia va devalorisa, crede că se va ajunge acolo încet să nu plătim cuponul.

Regele ni-a recomandat să nu serbătorim ziua de naştere — ci cea de nume — a lui Mihai şi să mergem la Balcic pentru a felicita pe Regină.

*

„Universul", „Mişcarea" şi „Viitorul" protestă contra împiedicării celor două ziare condamnate.

Kovács nu poate fi expulsat: e cetăţean român. A fost

prins cu o telegramă care mă califica de antisemit. Telegrama a fost oprită. Kovács va fi probabil arestat pentru „alarmism“ consecvent.

*

Davilla îi vorbise lui Ochs de la *New-York Times* despre telegramele corespondentului. Ochs răspunde că ministrul unei ţări poate să acopere ceva ; corespondentul n'are niciun interes.

*

Fundaţia Carnegie mi-a explicat, în locul lui Tibal, scos din causă, că nu s'au putut împiedeca acolo critici ale lui Seton-Watson, acesta având ca principiu absoluta libertate de judecată, observată şi când i-am dat eu un articol, dar că „Seton-Watson n'a înţeles să pună în causă înalta dv. personalitate, căreia nimeni în Franţa, nici aiurea, nu-i poate suspecta perfecta sinceritate, indiscutabila onorabilitate şi înalta valoare morală“ ; ca „mare istoric“, îi pot înţelege „necesitatea“.

*

Seara, masă la Athénée Palace, dată de ministrul Elveţiei, de Salis, lui Piccard. Ieau parte profesori ai Facultăţii de ştinţi şi ai Politechnicei.

Piccard, mai înalt decât mine, blond, miop, cu o frunte înaltă de-asupra unor ochi când naivi, când înţepăcioşi, vorbeşte greu, cu timiditate.

Râdem de grăbile arheologilor şi preistoricilor. E ginerele lui Ernest Denis ; cunoaşte puţin pe soţii Pittard. A cetit un roman al d-nei Pittard şi-i admiră şi el extraordinara imaginaţie. Lucrează la o metodă radiografică pentru verificarea bronzului preistoric.

25 Octombre.

„Universul“ publică un furios articol al lui C. Bacalbaşa despre „aventura“ din April, care cuprinde, în chestia

„batistelor patriotice“ şi a generalilor demisionaţi, atacuri contra Regelui.

Chem la telefon pe Argetoianu. Îl întreb ce face. Ar fi natural să confisce. El s'ar mulţămi deocamdată cu un avertisment.

Chem pe Zaharoff, înlocuitorul lui Stelian Popescu. Îi pun în vedere, că, dacă miniştrii sânt atacabili cum e creşterea fiecăruia dintre adversarii lor, Coroana nu poate fi lovită.

Oricum să fie, noi sântem hotărâţi să mergem fără şovăire, pe linia noastră. „Tot o să mor la Văcăreşti.“ Vom confisca, şi eventual vom suspenda.

Zaharoff, care stăruie a-mi da explicaţii, observă că s'a încercat a-l aduce la ce a refusat, — dar nu insistă, — şi, ca răsbunare, i-au răvăşit ieri, cu pierderi mari, expediţia ziarului în Gara de Nord. Arăt că probabil se bănuia de poliţişti că vrea să treacă în pachete „Ordinea“, confiscată. Zaharoff arată că ţine gardă în tipografie ca să nu lucreze acel ziar, cu care el însă are un contract.

Totuşi ajungem a ne învoi, ca să nu vie avertismentul. Zaharoff promite că Bacalbaşa va fi oprit să mai atace Coroana.

Întreabă până când va fi oprită „Ordinea“. — Probabil pentru totdeauna.

Comunic lui Argetoianu să nu mai trimeată avertismentul. El se felicită că „începe a se simţi mâna“.

*

La Universitate, pentru Piccard. După câteva cuvinte ale mele, el schiţează, cam lung, teorii de fisică. Apoi învăţatul belgian se întinde asupra razelor astrale, care nu pot veni decât de la „un astru măcar de patru ori mai mare decât Neptun“ ; urmând cu cela ce numeşte „Romanul ştiinţei“, el pune în perspectivă înlocuirea cărbunelui şi petrolului prin energia formidabilă produsă de disocierea atomilor. Laudă mărinimia regelui Belgiei,

care a creat fondul pentru cercetările ştiinţifice. Încheie recomandând tinerilor cercetarea sigură, dar prudentă, şi unirea teoriei cu practica, ambele inseparabile. Se coboară strigând: „Vive la Théorie!".

*

La Parcul Carol pentru serbarea acordării de cupe de către horticultorii olandesi şcolilor noastre şi Primăriei din Bucureşti.

Faraudot vorbeşte, apoi represintantul Primăriei şi agronomul Grinţescu. După mine, ministrul, care arată cele mai bune sentimente faţă de ţară şi, foarte mişcat, găseşte cuvinte deosebit de amabile. Arătasem cum grădinarul bizantin, venind în Olanda prin Spania, la noi prin Turcia, îşi recapătă unitatea prin întâlnirea la noi, în acest moment, a celor două curente.

*

La Regina Elisabeta. Îmi cere să întemeiez o şcoală de Meserii-atelier care să se susţie prin ea însuşi. O întreb dacă nu-i e urit.

Vorbeşte de cărţi, de lucrări de artă.

*

La învăţători, dimineaţa, în discursul lui Ţoni au fost note revoluţionare. Pare că prin sală s'a strigat contra gazetei mele.

Păr. N. Popescu s'a mulţămit să spună că voiu veni după-amiază, să dau explicaţii.

Într'o scrisoare li-am spus că nu pot veni până nu-şi termină întâiu discuţiile.

Sânt primit cu lungi aplause. Ţoni ceteşte câteva cuvinte de laudă pentru mine, terminând cu asigurarea că învăţătorimea îşi va apăra „cu orice jertfă dreptul". Cuvântarea mea e întreruptă de două ori cu murmure, când vorbesc de câştigul pe alături, care s'ar putea

procura învățătorilor: pământ, vânzarea articolelor de monopol. La urmă, revin aplausele.

La Casa Școlilor, Alexianu îmi spune că el a înțeles așa: că Statul da numai o subvenție prefecților, cari el plătesc pe învățători. Așa însă *nu merge!*

*

Averescu și-a ținut congresul. A rostit sau cetit o lungă declarație, în care se presintă ca mânat în politică, întâiu la Târgul-Frumos, în timpul războiului, contra lui Brătianu, apoi încă odată, la 1920, de regele Ferdinand, care l-ar fi înșelat apoi. Vorbește de Caligula. Nu-și pune candidatura la președinția partidului său. Dar, când îl roagă Trancu, Anibal Teodorescu și Oteteleșeanu, nu însă și Goga, care e absent, revine, presintând un deplorabil program de lucruri naive și imposibile.

*

A fost și un congres al funcționarilor, cercetat de 1.500 de oameni. Președintele, Stancu Brădișteanu, îl strecoară răpede, cu încredere în Argetoianu.

*

Seara, ministrul Poloniei. Pilsudzki, care nu e tuberculos, dar sufere de gât la schimbarea de climă, a avut o gripă *serioasă*: câteva zile, peste 39 de grade, și acum peste 37, el, care are o temperatură joasă. Va pleca înapoi, dar incognito. L-aș putea vedea la gară, care ar fi Mogoșoaia. E vorba, nu de Miercuri, când voiu fi iar aici, ci de Sâmbătă poate.

*

Apoi Șișești și Karpen. Vorbim de necesitatea de a cruța pe învățători. Ei mă asigură de tot concursul față de Argetoianu și chiar față de orice împrejurări. Karpen

se plânge că Argetoianu l-a împiedecat de a aduce scăderea prețului zahărului, de la care fabricanții câștigă sute de milioane. Aceasta după ce el negociase cu dânșii.

*

La învățători după-amiazi s'a urmat întâiu cu o atmosferă rea. Țoni declară că ei nu sânt mulțămiți.

26 Octombre.

Urmează congresul învățătorilor. Atmosferă mai potolită. Dar aparițiia lui Mihalache provoacă huiduieli. Și el trimete o scrisoare în care declară că n'a venit să-i influențeze, dar li promite, ca „fost învățător", toate cele bune. Țoni vorbește, la sfârșit, absolut revoluționar: Se va cutremura țara. Nu-i pasă nici de Jilava, etc.

*

La Sinaia, Consiliu de miniștri presidat de Rege. Argetoianu-și expune budgetul, în care se ține de cuvânt cu privire la învățători. Dorește a nu se uita restul neplătit funcționarilor.

Nu admite ce propun eu, ca într'o familie să fie o singură leafă. Vrea statut deosebit pentru militari și magistrați, cari nu pot să aibă alt câștig. Reservă unele obiecții ale ministrului Armatei, care a consimțit la amputări de 50%. Arată perfect informat.

El a început spuind că presintă, cu durere, un budget de „paralisie generală". S'a încasat un miliard și ceva la începutul anului, două și ceva pe urmă; trebuiau peste trei. Avem un deficit de șase miliarde, care se va putea reduce la trei. Arată ce e budgetul extraordinar pentru rămășițe și cheltuieli neprevăzute. Se va lua 12%, în afară de câștigul de la „armonisarea" lefilor,

se va adăugi ca impozit „curba“ funcţionarilor particulari, etc.

E mulţămit cu situaţia generală. Vom suferi puţin din catastrofele concordatului. Moneda e garantată cu mult peste ce prevede convenţia. Lui Blank i se va acorda, crede, concordat ; va plăti sută în sută. Alte bănci se ţin.

...La întors, şoferul, agentul îmi spun că bucuros dau tot ce trebuie pentru ţară.

27 Octombre.

Munteanu-Râmnic îmi arată că o delegaţie de învăţători vrea să vie la mine. Îi spun hotărît că tot ce aveam de spus, li-am spus.

28 Octombre.

Prin Bărăgan şi Piua Petrei la Mangalia.

Prefectul de Ialomiţa mă asigură că sătenii sânt mulţămiţi. Au bielşug din toate.

Din sate pleacă însă prea mulţi la oraşe pentru studii care nu li asigură hrana, aşa că unii cad sarcină părinţilor, formând în mediul pe care l-au părăsit câtva timp un element de netrebnicie şi pretenţie. Dar câte unii primesc situaţii mai modeste : dintre licenţiaţi s'a făcut un excelent notar.

29 Octombre.

Pe „drumuri negre“ abia umezite de ploale, la Balcic pentru aniversara Reginei Maria.

Serviciu de idolatrie în biserica de formă şi împodobire bulgărească : portretul Reginei între lumânări ; doi preoţi îngenunche pentru rugăciune, şi credincioşii, între cari o şcoală, tot aşa.

În frumoasele grădini un public de copii şi câtă lume vine pentru felicitări. Le presint în numele Guvernului pe ale mele. Regina se arată interesată de micul dar, o cutiuţă de argint cu chipuri de sfinţi şi o cruciliţă în mijloc, pe care i le ofer. Îmi arată ceva din colecţiile destul de rare. Vom vedea pe urmă căsuţa şi capela, zugrăvite cu mult simţ de pictorul Demian.

Masa se iea împreună, Regele, ocupat mai mult cu Argetoianu, ca şi înainte şi ca şi pe urmă, ridică păharul pentru mama Sa.

Sosește prinţul Nicolae, care a aterisat la câţiva chilometri cu aeroplanul. E şi regina Elisabeta. „Voevodul" îmi cere să-i explic ce înseamnă cuvântul „lingăi", de care m'am servit. „Aşteaptă câţiva ani şi-i va vedea destul şi Măria Ta."

I-am spus lui Argetoianu, la început, pe terasă că „eu cu dânsul şi el cu mine, biruim". El obiectează că nu i-am acordat toată încrederea. Va veni Duminecă să-mi vorbească unele lucruri.

I-am presintat Regelui decretul pentru concediul mieu de la 2 la 13 Novembre. L-am rugat să nu spuie că am de gând să plec, ca să nu se ţese intrigi; să se întârzie şi publicarea în „Monitor"; bine înţeles, în lipsa mea nicio schimbare.

Argetoianu asigură că neliniştea în jurul băncilor a încetat cu totul.

Revin prin Silistra şi Călăraşi. Liceul de băieţi din această din urmă localitate, unde sânt învitat stăruitor, face cea mai bună impresie.

30 Octombre.

„Universul", în care C. Bacalbaşa îşi publică şi mai departe articolele, mă presintă ca înşelătorul la plată al barcagiului care m'a trecut la Silistra.

Toată presa de opoziţie reproduce ticăloşia. „Lupta", „Ordinea" au reapărut, cu condiţii de care imediat îşi bat joc.

*

Campania lui Ţoni continuă. Argetoianu îmi spune că li-a spus neted delegaţilor învăţătorimii că altfel de cum s'a hotărît nu se poate şi că el va opri, dacă mai cer, congresul lor.

Un proiect de circulară către ţară, pe care i-o propusesem, nu apare.

*

Ziua o petrec la Văleni.

*

Seara, Taşcă îmi aduce Marele Cordon al Ordinului „Vitaud" din Lituania. Vorbim de posibilitatea de a face, cu ajutorul unor case germane, calea ferată Carmen-Sylva-Mangalia.

31 Octombre.

Prelaţii uniţi la mine pentru nevoile Bisericii lor. Li recomand să aibă, Luni, o întâlnire cu colegii lor de celelalte confesiuni şi, unde nu se vor înţelege, să accepte arbitragiul meu, care e al istoricului ambelor Biserici. Aş avea să dau subvenţiile episcopilor, pe cari i-ar ajuta adunările eparhiale, cu dreptul de a se conduce singur.

*

După amiazi, Camera. În chestia „status"ului catolic, arhiepiscopul Cisar a fost contra „citadelei maghiare". A declarat-o şi la Externe, unde l-a condus Comnen. Episcopii uniţi independenţi îi cer să se informeze întâiu. Comnen crede că se poate ajunge la un resultat cu

Sfântul Scaun, fără a se deschide o nouă chestie a optanţilor.

La Paris a oprit în „Le Quotidien", o întreagă companie contra guvernului, menită a intimida pe Regele. A explicat adevărata stare a lucrurilor. — „Deci e aşa? Dar ce puteam face, dacă ai d-voastră au fost nişte porci?!"

Comnen a văzut pe Duca înainte de plecarea acestuia în străinătate: a auzit din gura lui că guvernul trebuie să rămâie. Ziarele arată ca Duca, dus de Cesianu, visitează oameni politici francesi şi ziarişti influenţi.

1-iu Novembre.

Argetoianu vine să-mi spuie din nou că, având încredere în el, putem ieşi din greutăţi. Îl asigur că această încredere o are. Altfel nu i-aş fi vorbit în acest sens la Balcic.

El găseşte situaţia, nu periculoasă, dar tulbure. Se fac agitaţii de desperaţi şi în armată. Generalii Dragu şi Panaitescu lucrează pentru aceasta. Auzindu-i cum vorbesc de republică, Averescu a spus: „Eu plec, să nu mă molipsesc".

El, Duca, Maniu, care a pus chestia între el şi Rege, pe care speră a-l face să plece, orice ar fi după aceasta, urmăresc pe linii deosebite acelaşi scop contra actualei ordinii de lucruri.

Stelian Popescu, care declară în „Universul" că vrea să elibereze pe Regele de răii lui sfetnici, face parte din aceiaşi tabără.

*

După-amiază, Preziosi, cu doi deputaţi italieni şi ministrul de Stat Rossoni, fost şi la Geneva. Acesta spune că

în nicio țară nu s'a găsit, prin limbă și prin obiceiuri, mai acasă decât aici. A recunoscut îndată că în România e o restabilire de autoritate. Îi pare rău că trebuie să plece chiar mâne la Budapesta. În București vorbește numai Italienilor.

Mă invită la inaugurarea localului Școlii din Roma. O găsesc prea luxoasă. „Mai bine lucruri mari în casă mică." Fixăm 20 Decembre.

2 Novembre.

La Școala de Agricultură, unde se inaugurează noul cămin al studenților. Bune discursuri ale rectorului Busuioceanu și ministrului Șișești. Cuvântarea Regelui, improvisată, e plină de măsură și de o excelentă formă, cu îngrijire cântărită. Niciodată n'a vorbit așa de bine. A insistat asupra necesității ca absolvenții să nu facă numai teorie, de și e atât de necesară, căci studiile aduc adevăruri nouă, ci și practică, așa încât să iasă agricultori, nu agronomi. A menționat experiența sa de agricultor, care nu se lasă desgustat de greutăți. A promis o resolvare a datoriilor agricole, dar a arătat nevoia grupării, reușită pe moșia lui, a beneficiarilor țărani ai exproprierii. Tinerii aplaudă la menționarea ca agricultor a prințului Nicolae, și, de două ori, când sânt pomenit eu.

Urmează profesorul Musceleanu, cu o lecție despre materie. Prințul Nicolae spune: „Credeam că e o Academie de Agricultură, dar e o Facultate de fisică".

*

Apoi la Expoziția de horticultură.

Conduc pe Focillon și pe Geneviève Charlety, fiica rectorului din Paris la Museul de artă bisericească.

*

La 5, Regele şi Prinţul visitează Salonul Oficial. O parte e cuminte; alături obişnuita nebunie. În acest gen expune şi fostul membru al Şcolii noastre, Băjenaru. Mă jur că nu voiu mai primi decât pe cei cari vor jura că nu înebunesc timp de zece ani. Steriade aprobă genul.

*

Seara, în tren spre Paris, pe neştiute.

3 Novembre.

În tren, şi Comnen.

Spune lucruri interesante. A fost însărcinat de Regele cu o misiune la Budapesta, în vremea ocupaţiei, pe alături de representantul oficial, Diamandi. Şefii conservatori ai Ungurilor, Andrássy şi ceilanţi, doriau o înţelegere cu noi. Cereau să negocieze cu Maniu. Acesta s'a sustras. Comnen ajunsese, la Berlin, să silească, împreună cu Stresemann şi Schubert, restituirea obiectelor de la Moscova. I se promisese intervenţia. De la Bucureşti s'a răspuns că nu e momentul.

5 Novembre.

La Paris, primire oficială.

Dejun la Cesianu, cu personalul Legaţiei. Duca, Dinu Brătianu, dr. Angelescu sânt aici. Angelescu ar fi declarat că nu tot ce se face în partid îi place, dar trebuie să păstreze solidaritatea. Duca e condus pretutindeni de Cesianu, cum i s'a dat ordinul. Duca s'a supus. Lozinca este că ei evită tot ce ar putea face să slăbească încrederea în ţară şi chiar în guvernul ei.

*

După-amiază, la 5, la Briand. Frumos birou, cu tapițerii după Rubens. Ministrul frances are o gârbovire de încordare spre atac, o plecare a capului ca pentru pândă. Ochiul drept, lărgit, rotund, observă.

Urmele vrâstei nu se simt prea mult, cu toate că el se apropie de șaptezeci de ani.

Vorbim de multe, care cad în conversație. Când se atinge producția la concurență a Canadei, — eu i-am povestit despre anul extraordinar pentru recoltă —, el observă că se cultivă acolo și terenurile cele mai puțin roditoare. — „Isterie economică", spun eu, care arăt cum am fost martor al unei prosperități care trebuia să se mântuie răpede cu o catastrofă. El e gata a da României tot ajutorul pentru convenția comercială, la a cării discutare, adaug eu, făcând alusie la casul Antipa, trimetem oameni cari au fost ireproșabili în conduita față de Franța... Explic în ce condiții am negociat, fără a fi luat noi inițiativa, cu Germania. Convenția nu și-a produs însă roadele, și din causa opositiei Cehoslovaciei, opositie care va dispărea, constatându-se că alt orz vindem noi și alt orz ei; cu acest prilej fac lauda admirabilei organisații diplomatice și economice a acestei țări.

Cu privire la învățământ, el îmi spune că în Franța școala primară o plătește Statul, dar comuna dă înlesniri, iar învățătorilor, o grădiniță. Ieau de aici o suggestie. Și la ei, ce rămâne la Prefectură merge, în ultimul moment, la cheltuieli zădarnice.

Îi amintesc că Ungurii au hotărît să nu plătească datoriile. Pentru noi va fi mai ușor, mai greu pentru creditorii cei mari.

Și aceasta pentru armată și propagandă, în vederea învierii Statului milenar. Dar evul mediu odată mort nu poate fi readus în epoca modernă. Organismele, odată

liberate, lucrează pe căile lor. — Da, spune el, e viața care izbucnește.

Îmi amintește că și el e doctor de la Oxford, pe care îl preferă Cambridgelui: — Sântem colegi. — Sânt în bună companie. — Și eu din partea mea. Și lui, un prieten i-a oferit o copie a rochiei roșii de doctor.

6 Novembre.

Dimineața, la președintele Consiliului, Laval. Față mică, rotundă, brună, cu mustăți tinerești; aspectul unui om ca de la noi. Glas încet, cu mlădieri dulci. Ochii negrii, vii, cercetează.

E vorba de călătoria lui în America, de întâlnirea cu Borah, căruia i-a spus limpede că n'a venit pentru discuții asupra hotarelor. Secretarul, om cu influență, foarte bun vorbitor, nu e încă bătrân. Laval a ieșit mulțămit după întrevedere.

Îi spun că pentru un om politic american exhibiția din timp în timp e necesară, oricare ar fi. Altfel lumea l-ar crede mort. De sigur că nu știa unde sânt hotarele de care vorbia. Doar de l-ar importa în Europa, ca să le vadă!

Laval pare a crede în valoarea partidelor politice acolo, în America. Îi spun că au un rost numai la alegeri. La înmormântarea lui Taft, totuși un fost președinte, un „chief justice", un om popular, „partidul" era represintat prin câțiva oameni de fiecare Stat.

Ne invită la masă Duminecă.

*

După-amiazi la Președintele Republicei. Foarte distinsă figură de nobil bătrân, cu totul alb. Vorbește plin de vervă despre subiectele cele mai deosebite, și-i place

a vorbi. Despre timpul când presida Senatul, așa de util Republicii, prin reînoirea pe încetul în timp de cinci ani, printr'un oarecare „guvernamentalism" al lui. Apoi despre învățământ. Poate pentru fete cel sprijinit pe greceşte şi latineşte nu e cel mai bun, dar ele, care au totuşi altă misiune, sânt gata să concureze cu băieții. Așa e şi cu nepoatele lui de fiu. E vorba şi de circulație; Parisul vine după New-York, pe acelaşi linie cu Londra. Şi aici arăt recolta noastră, restrângerile noastre budgetare. La urmă, ieşind, îl asigur că România are aceiaşi politică față de Franța, că o asigură unul din acei care au lucrat la întemeiarea ei şi că se va face doar cu mai multă căldură.

Aflu că Duca a făcut declarații „ca Român", răspingând calomniile care privesc politica României. Dar aflu şi aceia că alții, nesupraveghiați, lucrează altfel.

*

Prima lecție despre Veneția (sec. XI): foarte multă lume.

*

Seara la Nogent, în familia lui Hubert Pernot.

7 Novembre.

Telegrafiez d-nei Heisenberg, văduva bizantinologului, că achisiționăm biblioteca soțului ei.

*

Ceremonia doctoratelor de onoare la Universitate. Imens public. Întâiu economistul Ancioux din Bruxelles, apoi Americanii Cannon, biologist, şi, după directorul Muzeului din New-York, Osborn (absent), eu. Discursul, foarte aplaudat al decanului Delacroix, e într'o notă justă. Se

cântă bucăţi româneşti, armonisate de Stan Golestan, care plac foarte mult.

Preşedintele Republicei a ţinut să fie de faţă.

8 Novembre.

Visita Exposiţiei Coloniale.

Dejun la Laval, cu Lyautey, foarte bătrân şi auzind greu, cu deputatul raportor la budget, cu ministrul Instrucţiei, cu prefectul Seinei.

După masă expun lui Laval felul cum s'a format Ministeriul mieu. El îl găseşte firesc, luându-mi une ori vorba din gură. A văzut odată pe Titulescu: i s'a părut un om care nu vrea riscul; înţelege că acei cari au muncit şi au suferit nu-l puteau accepta. Nu crede în putinţa Ministeriului de şefi ai partidelor.

Deputatul întreabă care este raportul lui Duca faţă de guvern. Îi explic că ai lui l-au ales cu firma Uniunii naţionale, că au cunoscut programul de care astfel s'au legat. Acum? *Il est en train de glisser.*

Laval întrebase de Maniu, pe care l-a văzut odată. Îi spun că e „idolul Ardealului", dar că sânt termini pe care el, Laval, şi eu îi înţelegem tot aşa, dar Maniu înţelege altceva: ce e în vechiul drept unguresc şi în Verbőczy.

Îi explic că, în ce priveşte raporturile cu Franţa, eu, istoricul cu amintiri, eu, cel presupus romantic şi sentimental, nu puteam să le schimb. Şi apoi unde e idiotul care să se lege de cei cari atacă hotarele, întorcându-se contra celor cari, — ca dânsul, şi o recunoaşte apăsat, — apără pe ale noastre ca şi pe ale lor?

Îl poftesc să vie când vom fi ambii liberi, — el se declară obosit de zece luni de guvern, iar, cu ale lui Tardieu, de doi ani —, la Casa noastră din Veneţia, unde îi voiu fi un bun ghid.

*

Apoi la Brunot, Collinet, Hauser.

*

Seara, invitat la Comédie Française. Stupidă comedie *(Le maître de son coeur)* cu exhibiție de frase, costume și gesturi. Nicio psihologie, nicio mișcare, niciun bun simț. Casa lui Molière...

9 Novembre.

Dimineața, la Tardieu. Figură de profesor, față largă, palidă, și ochelari cari ascund ochi strălucitori.

Vorbim mai mult de agricultură, unde, ca ministru, ar fi dat tratelor agricultorilor dreptul la schimb. Arată cu ce greutăți se luptă și în Franța un Ministeriu. Întreabă de unde vine că sovieticii nu mai exportă grâu, ci cumpără. Poate pentru un războiu? Îi spune de ce n'aș crede în posibilitatea lui. El asigură că vrea să cumpere ceva din producția noastră.

*

După-amiazi, a doua lecție la Sorbona. Același public peste măsură de numeros. „Ajutorul Roșu", represintat prin câțiva băieți, aruncă „tracturi" în care „Yorga" e presintat, ca în articolul de ieri din „L'Humanité", ca ucigașul Bulgarului Doncev și al multor mii de țărani, ale căror case le-am ars. Se cere libertatea Basarabiei. Între asistență e o oarecare emoție. Poliția, care nu are dreptul de a intra la Sorbona, intervine. Aud bătaia. Geamuri se sparg. Cei bătuți vreau să năvălească prin biroul de la spate, unde se pornește altă luptă. Am continuat lecția ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat.

*

Masă la Legație, cu Charles Diehl, Carcopino, Lot, cu St.-Aulaire, cu ministrul Flandin și d-na, cu al Polo-

niei, Chiapowski, tot cu d-na, cu Paul, Valéry, Berthelot. Acesta, mic, brun, foarte brăzdat, cu înfățișarea unui Meridional de la noi, amestecat cu Grec, discută cu Lot, ironic și tăios, asupra opiniilor sale recente, citate de Charléty la Sorbona, despre inutilitatea „historismului".

*

Ziaristul Buré îmi spusese că ar trebui să cerem mai mult Franciei. O conferință a Aliaților la Paris ar fi necesară.

10 Novembre.

Întâlniri cu ziariștii, dimineață și după amiazi. Li dau o declarație scrisă, care se publică imediat de *Débats, Temps* și *Liberté*, une ori cu cuvinte foarte amabile.

*

Lecția a treia, supraveghiată de agenții Sorbonei, nu e turburată, de și s'au încercat șoapte și încăierări la ușă. Lângă mine au luat loc decanul și Baldensperger.

*

Seara, plecare. Consulul Dreyfus îmi spune că nu s'ar fi plătit prima la grâu pentru vre-o 50 milioane de franci și că el a împiedecat o campanie în presa franceză; grâul vândut e plin de impurități. Ar fi bine să-stea un inspector integru la îmbarcare.

*

Argetoianu m'a felicitat în numele colaboratorilor de acasă. Titulescu a telegrafiat și el; îi mulțămesc pentru... „sentimentele statornice".

Duca a lăsat o carte de visită; nu l-am putut vedea.

11 Novembre.

Drum prin Italia. „Ziua armistițiului" aduce multe flori pe morminte, dar puține steaguri la case.

13 Novembre.

La București. În cale aflu că Regele e greu bolnav de amigdalită.

Și alte greutăți, în ce privește căsătoria prințului Nicolae, care, privindu-se ca simplu „colateral", fără funcțiuni oficiale, are dreptul de a face ce vrea. Nu văd, cu toată misiunea ce mi se încredințează, după a lui Argetoianu, ce aș avea să-i spun. Totuși va trebui să primesc.

*

După-amiazi, la Sinaia. Regele a fost rău bolnav. Horcăie noaptea.

Îl găsesc în pat, sus, în odăița plină de icoane. A avut dimineața 37,2; acuma are de sigur mai mult. N'a putut dormi decât scurt, cu intermitențe, timp de trei nopți. A răcit însă de mult; ieșind în tunică la serbarea cavalerilor lui „Mihai Viteazul" s'a îmbolnăvit. Argetoianu spune că are și un punct de congestie la plămân, fără s'o știe. Nu va deschide, deci, Camerele, de și se crede capabil de a se ridica peste câteva zile.

Vorbesc despre călătoria mea în Franța. Regele cunoaște perfect pe oameni: Doumer, Laval, etc. Se bucură că amicul său Cesianu e bine primit pretutindeni.

Râde de grosolăniile din „Ordinea" ale bietului M. Dragomirescu, care nu miră și nu indignează pe nimeni.

*

De la Bruxelles senatorul Delacroix își arată bucuria că a asistat la un concert dirijat de Georgescu.

14 Novembre.

Curs la Universitate. Studenții, neinștiințați, au venit în număr foarte mic.

*

Seara, Ghibu, cu păr. Popescu și Crăciunescu și cu consilierul de drept de la Instrucție, în chestia „status"-ului catolic. Ghibu crede că se poate proceda la hotărîrile definitive. Îi arăt că nu e așa, orice i-ar fi zis Titulescu, Ghica etc., pe cari îi invoacă. Nu ni trebuie un conflict cu Sf. Scaun, un nou proces al „optanților". Pot opri congresul „status"-ului pe basa unui statut pe care nu l-am aprobat, declarând lui Majláth, lui singur, că hotărîrile vor fi considerate ca nule și neavenite, și lăsându-i toată răspunderea. Ghibu se oferă a se întoarce la Roma, dacă-i înoiesc plenipotența. Bucuros, dar să aducă în scris nerecunoașterea „status"-ului de către Papa, despre care nerecunoaștere mă asigură cu insistență, arătând că și Budapesta e de aceiași părere. Vorbindu-mi de resistența Curții de Casație a noastră, spun că ea n'are valoare în raporturi internaționale și orice atinge catolicismul e chiar, prin aceasta chiar, internațional.

15 Novembre.

Deschiderea Parlamentului.

Serviciu puțin cercetat la Mitropolie. Oficiază episcopul Iustinian. Zgomot în fund.

Regele îmi trimete, pentru a se ceti la sfârșit, o scrisoare în care regretă că n'a putut rosti singur mesagiul, cu atât mai mult, cu cât el anunță ușurarea dărilor agricole.

O cetesc la început. Se aplaudă pasagiul cu țăranii. În lungul Mesagiu, unde eu am începutul și sfârșitul, pe lângă câteva rânduri despre școli, se aplaudă ce privește pe aceiași țărani, armata, măsurile în ce privește zahărul, unele promisiuni economice și firește politica externă, în care se afirmă statornicia prieteniilor noastre pe basa celor dobândite.

Liberalii nu aplaudă. Şefii ţărăniştilor lipsesc, ca şi Lupu, Gh. Brătianu şi ai lui Averescu.

*

Sânt înştiinţat telegrafic că Roma mi-a acordat doctoratul de onoare.

După-amiază, adunarea majorităţilor. Miclescu schiţează o opoziţie la proiectul, călduros primit, al convertirii datoriilor agrare.

16 Novembre.

Se aleg birourile Camerilor. Nu se manifestă la Senat opoziţie contra lui Sadoveanu. Duca, pe care îl întâlnesc, păstrează atitudinea unui deţinător de importante secrete. Miclescu e reales vice-preşedinte, de şi cu mai puţine voturi.

Fiul meu Mircea, controlor sever al Adunării, rămâne în balotaj, şi nu în prima linie.

La Senat, Traian Alexandrescu se plânge că a fost înlocuit fără a i se fi spus.

17 Novembre.

Acasă, scrisoarea lui Ghica prin care îmi cere să revin asupra adunării „status"-ului catolic. Merg la Externe şi-i explic că ar fi o scădere de prestigiu. Adunarea nu va fi oprită; numai hotărârile ei n'au valoare.

El se împacă, atunci, cu ideia.

*

Visita prelaţilor catolici pentru chestia de subsidii şi împosite. Cisar presintă o adresă, care încheie cu asigurări de patriotism. Promit o cercetare atentă, dar îi arăt starea finanţelor. Lui Balász, care represintă pe Majláth, îi spun că am aflat găzduirea acestuia la *Collegium*

germanico-hungaricum din Roma. Deci, în loc de a sta la Legaţia noastră pe lângă Vatican, legături cu un Stat care urmăreşte o politică duşmană nouă. Mi se obiectează că acest Colegiu e pur şcolar. Dar cu subvenţia Statului ungar. Tăcere.

Ieri, Cisar mi-a adus răspunsul la o adresă a mea, cerând îngăduirea adunării şi făcând toate reservele de principiu. În schimb, printr'o scrisoare călduroasă, Patriarhul aprobă măsurile mele.

*

La Cameră se revine asupra votului privind pe fiul mieu. Se votează în linişte.

Gh. Brătianu cultivă pe Mihalache, şi dr. Lupu perorează între ziarişti pe culuar.

În chestia „status"-ului Ghibu îşi urmează stăruinţile nedibace din culuare. El mersese până a presinta pe Ghica drept duşmanul lui, pentru care ar influenţa şi asupra represintanţilor României la Roma.

*

Seara, Grigore Filipescu, căruia Miclescu i-a arătat că doresc să-l văd. Foarte mişcat, explică interesele acţiunii sale contra proiectului datoriilor, căruia i se opune altul, cuminte, al lui Otulescu. N'a pornit de la dreapta, ca şi mine, ca să ajungă la aceia ce, după „Adevărul", e mai departe decât stânga însăşi. Se atinge creditul ţării: Francesii au declarat-o; Argetoianu a trebuit să desmintă partea din expunerea sa de Duminecă, în care se vorbia de „principii abstracte" care se pot călca.

La început n'a fost vorba de aşa ceva. Filipescu disuadase, mai de mult, pe Rege şi apoi veniseră şi stăruinţele lui Rist. Acuma şi Regele încearcă o refacere de popularitate prin această măsură. Băncile vor cădea, şi în-

crederea în România va dispărea. Cu darul unui miliard, odată pentru totdeauna, pentru a sprijini acțiuni rurale, ar fi fost altceva.

El crede că, în Ianuar, după budget, vom avea o puternică opoziție a tuturor partidelor și n'am putea resista. Nu e de părere că s'ar putea disolva Camerele, dar aș putea reface Cabinetul cu alte elemente. Nici lui întoarcerea regimului vechilor partide nu-i surâde.

E nemulțămit și pentru că, la plecarea lui Manoilescu, s'a preferat Karpen lui Miclescu și Perieteanu, cari fuseseră propuși. Laudă calitățile celui din urmă, care se îndoise, un moment, de onestitatea personală a lui Argetoianu, recunoscând apoi, sincer, că s'a înșelat. Și că i s'a refusat locul din Geneva, l-a jignit: Titulescu ar fi „înghițit-o". Așa, Lupu va cere suprimarea acestui post.

Îi recomand să caute a vedea din nou pe Rege. I-ar putea atrage atenția asupra „norocului" de a mă fi găsit, la o astfel de strâmtoare, pe mine.

*

Apoi Gusti-mi arată sforțările care se fac la Universitate pentru a scăpa de apucăturile unui M. Dragomirescu. La Facultate, a încercat să înlăture politicianismul georgist.

18 Novembre.

Deschiderea anului la Academia de Comerț. Asistă rectorul Răducanu. Președintele studenților mă primește cu bune cuvinte.

•

Ghibu insultă pe Ghica, presintându-i ca sabotând planurile lui patriotice cu privire la „status"-ul" catolic și declară că, știindu-i „manoperele", se va plânge cui de drept. Arăt lui Ghica intenția mea de a retrage delegația lui Ghibu.

19 Novembre.

La Văleni cu Genevieva Charléty, venită pentru studii de artă populară.

*

Franța a oferit să ni cumpere ceva grâu și mult porumb. Șișești pleacă la Paris pentru aceasta.

*

La Cameră s'au presintat budgetul și proiectele financiare. Xeni, Trancu-Iași, Oteteleșanu hărțuiesc pe Argetoianu, care li răspunde scurt și tăios.

Argetoianu se arată cu totul liniștit asupra situației. Mâne, merge la Sinaia.

20 Novembre.

S'a publicat apelul meu către țară.

*

Ministrul Italiei îmi aduce vestea alegerii ca doctor de onoare la Roma. Fixăm pe ziua de 20 Ianuar visita mea acolo.

*

La Cameră, Țoni interpelează pentru lefile neplătite ale învățătorilor, un preot ardelean din majoritate pentru curba aplicată tagmei lui, Florea cu privire la situația profesorilor. Apoi Xeni aduce înainte apelul, ca dovadă, întărit și cu pasagii din „Figaro", că prin oprirea întrunirilor și suprimarea ziarelor instaurăm dictatura. Banca liberalilor e plină și figurile au o înfățișare de ură. Apoi incongruențele lui Trancu-Iași.

*

O deputație de profesori ai Universității din Iași pentru salarii întârziate. Între ei și Gh. Brătianu, imposant și

sumbru. Nu-mi dă voie să spun că... eu voiu râde cel din urmă.

Ifrim a rostit răspunsul la Mesagiu.

*

Manifestaţie zgomotoasă, cu geamuri de automobil sparte, a funcţionarilor comerciali, contra noului impozit.

Un grup de vre-o sută venise şi la mine, fără a fi primiţi.

Brătescu, chemat, îmi spune că lefile se plătesc greu pentru că înlocuitorii francesi ai lui Auboin opresc, pentru sumele cheltuite în Ianuar-Mart, două miliarde. Ar fi necesară degajarea lor, ca şi a sumelor pentru Căile Ferate, care zac poprite, fără dobândă. Propun o adunare săptămânală a secretarilor de Ministeriu. Vorbim şi de alte mijloace pentru a ajuta clasa funcţionarilor.

*

Am anulat delegaţia lui Ghibu.

21 Novembre.

Discuţie la Sinaia în jurul căsătoriei Prinţului. Asistă şi Presan. Adiutantul Prinţului, colonelul Manolescu, informează. Chemarea şi a lui Presan, fără a fi fost eu întrebat, m'a făcut să aduc o demisie, pe care Regele a răspins-o.

22 Novembre.

O deschidere de şcoală primară pe Calea Rahovei. Multă bunătate şi dorinţă de a ajuta.

Apoi inaugurarea bogatului Muzeu Comunal. Vorbesc foarte bine D. Dobrescu şi d. Severeanu.

23 Novembre.

Sosirea Regelui. Argetoianu e într'o lungă conversaţie particulară cu Prezan. Îi spun: „Faci bine că pregăteşti pe Prezan pentru presidenţia Consiliului". Nu-i bine să vie nepreparat... El se supără: „Abuzezi de prietenia mea. Mă doare."

Regele e foarte bine, şi bine dispus.

*

Înainte de aceasta la Sf. Sinod, unde sânt foarte bine primit şi unde presint concepţia mea despre raporturile Statului cu Biserica şi situaţia ei în România unită. Atmosferă cuviincioasă, şi care ar părea frăţească.

*

Mi se anunţă că episcopul de Huşi, Antonovici, fiind lovit de apoplexie, rudele au spart uşile şi casa de fier, au luat bani şi documente depuse de ţărani. Telegrafiez poliţaiului şi cer şi intervenţia Sinodului.

*

La Cameră, Tătărăscu se aruncă într'o violentă şarjă retorică împotriva mea. Guvern incapabil, producător de anarhie, autor de legi fără rost; eu însumi sânt vinovat. Se declară pentru conversiune, anunţată de Duca, şi, înainte, de Simionescu-Bârlad, încă din 1930. Mă presintă ca „descoperitor al Coroanei".

Îi răspund arătând cum am ajuns la guvern, cum liberalii m'au aprobat două luni. „Am făcut alegerile cu voi, n'aţi zis nimic în toată vacanţa şi acum descoperiţi păcatele mele". Schiţez raporturile mele cu Coroana.

Xeni îmi aruncă expresia: „sângele va stropi pietrele Palatului", cuvinte ce le-aş fi rostit la 1920 într'o adunare la „Dacia". Arăt care e realitatea. Cum vorbesc de for-

marea, împreună cu mine, a Ministeriului lui Take Ionescu, mă desminte, în ce priveşte designarea lui de către mine, şi mă face să rectific că numai pe el nu l-am recomandat eu. Pare foarte satisfăcut. Apoi după ce, în pausă, recunoaşte ce parte mare am avut în sprijinirea acelui trecător Ministeriu, reia cuvântul pentru a-mi servi, după „Monitoriul" din 1923, comunicat lui de Victor Iamandi; că am calificat disolvarea de atunci ca o „crimă politică". Arăt că era vorba de miniştri, nu de Rege. Cum el trata pe Lupu, care adusese chestia atunci, de „un deputat", îşi atrage, el şi liberalii, fulgerele acestuia.

24 Novembre.

Valer Pop îmi spune că anume cercuri vorbesc despre o... paralisie a Regelui, pe care noi am fi ascuns-o.

Se plânge de situaţia clerului unit. Îmi arată leafa Mitropolitului inferioară aceleia a şefilor Bisericilor minoritare. Orânduiesc să se îndrepte această greşală.

Episcopul Majláth se anunţă. Reţin pe Pop pentru audienţa lui.

Îi spun lui Majláth că a stat în Roma, nu la Legaţia noastră pe lângă Vatican, ci la Colegiul germanico-ungar. Se apără jenat şi slab: era un vechiu obiceiu la dânsul...

Urmează chestia „status"-ului catolic, pentru care a venit, aducându-mi o carte ungurească şi o broşură a lui Bitay, pe care, funcţionar nechemat de mine, refus a-l primi. Îi arăt lui Majláth că nu pot discuta cu dânsul, şi din multe motive. Unul şi decisiv: că m'am adresat Romei. *Roma loquatur!* Apoi pentru că nu recunoaştem ceia ce el însuşi numeşte: o simplă „toleranţă", o „moştenire" a lui. În sfârşit, pentru că nu putem admite ca o insti-

tuţie catolică să aibă datini luterane, primind pe laici la conducerea ei. În sfârşit, pentru că, de şi el declară că e numai catolic şi primeşte „ce a hotărît Dumnezeu", aceasta nu-mi oferă garanţie. Majláth resistă până la sfârşit, cu lacrămi în glas şi cu lungi priviri de implorare.

*

La Cameră, discurs moderat al lui Otetelişanu, care caută a evidenţia opera făcută de partidul său şi a dovedi că nu numărul, ci valoarea impune la guvern. Altfel, firește, opera noastră e un monument de incapacitate, în mijloc brutalităţi, neexplicabile, ale lui Trancu-Iaşi.

Urmează „ţepistul" Spulber, foarte pretenţios, teoretic pentru „partidul conservator" şi casant. E întrerupt des. Deocamdată, până la votarea legii conversiunii, votează cu noi. Perieţeanu, ieşind, îl desaprobă faţă de mine.

*

Seara, Regele îmi trimete 700.000 de lei pentru cumpărarea Bibliotecii Heisenberg în locul celor oferiţi de Banca Naţională.

*

Seara, Regele la Ateneu, unde dă cordonul „Coroanei" lui Enescu.

25 Novembre.

Jurământul, la 12 şi jumătate, al episcopului armean.

*

La Cameră atacurile lui Victor Iamandi.

26 Novembre.

Seara, văd pe Argetoianu, care e uşor răcit. Îi spun la ce capăt am ajuns cu Manoilescu. Argetoianu vrea

revocarea, dar nu găseşte motivul. Îi observ că demisia lui Angelescu, pentru „lipsă de autoritate", era în legătură cu o sentinţă judiciară, iar acum e altceva. Argetoianu vrea să se spuie totuşi, la motivare, că nu poate lucra cu Manoilescu. Îi arăt părerea mea de rău că ei nu pot lucra împreună.

De la sine, el adaugă că n'a „invitat" pe Lupu să colaboreze, că a aruncat numai o vorbă în treacăt. Îi răspund că n'am nimic contra acestei colaborări, dar ce Ministeriu să i se dea şi unde să i se plaseze partisanii? Argetoianu tace. În ce priveşte pe Valjan şi Micescu, îi spun că zvonul nu-mi poate părea întemeiat.

Puiu Dumitrescu îmi arată că, plecând de la mine, Manoilescu i-a spus lui Duca despre intenţiile mele de „a distruge băncile liberale". Îi arăt, şi după note luate în odaia de alături, ce s'a spus în adevăr.

Manoilescu vine. Întreb ce s'a hotărît în ce priveşte audienţa la Regele. Îi ascund refusul.

El îmi declară că nu demisionează, ci aşteaptă revocarea. Va lupta pe tema legăturilor pe care adversarii săi le au cu Blank, pe care voiesc să-l salveze. Cu liberalii n'are relaţii. N'a fost în conflict cu ministeriul de Finanţe. Ţara va fi făcută arbitră.

Îi observ că la plecarea din Ministeriu nu mi-a cerut părerea, nici nu mi-a anunţat-o chiar, şi deci era de părere că eu presidez numai de formă Ministeriul. Nu m'a întrebat dacă să primească la Bancă. I-aş fi spus că situaţia nu e sigură şi că poate interveni o schimbare de atitudine a justiţiei, care anulează de fapt demisia lui Angelescu. — Dar asta nu ţine în picioare. — Nu numai că ţine în picioare, dar şi umblă...

Vine Brătescu, căruia, ca și lui Argetoianu, i-am scris în chestia pensionarilor și profesorilor, cari încep a deveni agresivi, ca unii cari mor de foame.

Argetoianu a ajuns a fi de părere că e mai bine a se da aconturi la toți. Brătescu lucrează cu comisia pe care a format-o și-mi promite a întrebuința de acum înainte „mandate mici".

27 Novembre.

Lungi insistențe ale lui Valer Pop pentru a se acorda o situație bănească mai bună clerului unit și în genere preoțimii ardelene, care, cu parohii mici, e mai rău plătită decât cea din Regat, pe basa numărului credincioșilor. Îi arăt că am făcut o excepție pentru episcopii uniți, ca să-și poată ține rangul. El vrea însă ca, și față de clerul minoritar, ai noștri să „nu fie în minoritate".

Sânt silit a-i spune că, neavând alt principiu decât al numărului credincioșilor, nu pot face nimic: mai bine demisionez, trimețând pe toată lumea acasă. El vrea statistica averilor și apoi o „congruă". Dar cât timp ar lua? — Până atunci status quo.

Și Vâlcovici, care e de față, e de părere că așa ceva nu se poate. Pop insistă însă. Îi promit un Consiliu de miniștri mâne seară.

*

Comunicare la Academie despre noile lucrări străine cu privire la Unirea Principatelor. Bianu găsește câteva cuvinte foarte amabile la început. Întâlnesc pe Goga, care se face a nu fi dus niciodată o luptă contra mea.

*

La Cameră vorbesc Trancu-Iași și Grigorovici. I se face zgomot lui Amza pentru că a spus că aprovisionarea armatei la Cooperative e mai oneroasă.

La Senat, foarte bune discursurile de ingineri ale lui Barbacioru și Mircea Iorga.

*

Revocarea, pe motivele mele, a lui Manoilescu, care începe lupta.

28 Novembre.

La Cameră primele interpelări in chestia Manoilescu: Cuza, Otetelișanu.

*

In Comisia de Instrucție și Culte, lungă luptă pentru budgete. Demagogie unită și învățătorească (Țoni, Iacobescu).

29 Novembre.

A nins toată noaptea și va ninge ziua intreagă. Întreg orașul e inveșmântat in alb.

La amiază inaugurarea noului Cămin constanțean. Frumos discurs cuminte al preotului septuagenar. Fotograful, care ne comandă nemțește, extraordinar de obraznic, e un tânăr Evreu din Budapesta. Nu e exclus să se ocupe și cu spionajul.

*

Argetoianu vine să mă intrebe dacă să se mute discuția la Mesagiu, în cas când nu se poate scurta seara, pentru ca ziua să fie legile lui. De sigur! Adaugă că deputatul Stănoiu s'a presintat la el ca să-l asigure, și în numele celorlalți amici ai lui Manoilescu, că, după înseși indicațiile acestuia, vor vota cu guvernul.

Argetoianu i-a trimes lui Manoilescu sfatul să facă așa ca să poată reveni la suprafață. El explică graba înlăturării lui Manoilescu prin aceia că acesta pregătia o lovitură: refusul la propunerile aduse de Auboin, care vorbia de mijloace pentru ca Banca Națională să poată emite hârtie pentru mai mult de un miliard, cu anga-

jamente de plată în doi ani, pe lângă punerea la dispoziție a 200 de milioane de la Monopoluri și vinderea redevențelor de la petrol. Consilierii se împotriviau; când li s'a cerut s'o pulie în scris, au părăsit resistența.

*

Mannheimer, marele financiar, venit de curând, a spus că România formează, cu Franța, Olanda și Elveția, „cele patru oaze de siguranță financiară". Dacă ne ținem până în Maiu, ni oferă un împrumut cu 5 %. Alergase îndată după sosire la Argetoianu, care l-a primit spuindu-i să nu vorbească de ajutor, fiindcă n'avem nevoie.

Lui Duca, ieșit „umil" de la Rege, i s'ar fi spus de la început că se menține guvernul. Duca va vorbi la Mesagiu.

Întrebării lui Cuza i se va răspunde Joi. Se conexează cu interpelarea lui Oteteleșanu.

*

Filipescu îmi cere anume *demisii* pentru un sector municipial bucureștean. Apoi îmi povestește o audiență la Regele. S'a vorbit despre conversiune: proiectul a fost cerut de Rege, care a mai revenit.

Filipescu, care e pentru un apel la partide, și ele-l așteaptă cu nerăbdare, vrea locul de la Berna, chiar dacă pentru Ghica, preocupat de casta diplomatică, Boerescu ar trebui păstrat pentru motive personale. El, Filipescu, cunoaște țara și oamenii. Vorbise cu Lupu, ca să ceară în comisia budgetară suprimarea locului de la Geneva al lui Antoniade, despre care și Titulescu ar fi spus că e „o desilusie". Acum i se spune că Regele ține la Antoniade. Vrea răspuns. Dacă Ghica se opune și mai departe, el va porni o campanie pe tema păstrării vacanței de la Roma. Regele, de la sine, i-a spus că a găsit o modalitate.

*

Topa cedează locul său la Primărie și consimte să rămâie Socec, la care Filipescu se gândește pentru Pri-

măria de sector, dacă generalul Lupescu nu se poate menţinea.

*

D-na Marta Bibescu îmi trimete admirabila carte a fostului consilier de Legaţie italian Lequio, care iscăleşte F. Gerenzani, *Paesaggi rumeni*. Doreşte să intervin contra calomniei ei în „Ordinea".

*

Hamangiu mă întreabă dacă admit ca Academia Română să mă propuie pentru premiul Nobel. Adresa lui e deosebit de frumoasă.

30 Novembre.

Discursurile la Mesagiu ale d-rului Irimescu şi lui Ispir.

1 Decembre.

Comemorare, şi cu un lung discurs al lui Ciclo Pop, a unirii Ardealului. După obişnuitele atacuri perfide ale lui Xeni, foarte bun şi cumpănit discurs al lui Traian D. Şoimu. Am prilejul să amintesc puţinilor liberali de faţă momente jenante din trecut.

*

Averescu m'a interpelat la Senat. Se aştepta ca după anunţarea prin ziare a interpelării să alerg acolo. Am amânat răspunsul pe cele trei zile reglementare.

2 Decembre.

Arhiepiscopul armean vine să-mi mulţămească pentru întemeiarea organisaţiei sale religioase.

*

La Regele. Imi vorbeşte de Memoriile mele. Corectează că el n'a voit niciodată un Guvern de generali, ci numai întrebuinţarea câte unui general unde trebuie.

Imi vorbeşte de plângerea episcopilor uniţi. Poate li s'ar putea face ceva. — Doar o sumă globală din budgetul extraordinar.

*

La Sinod, pentru închiderea sesiunii. Patriarhul îmi mulţămeşte pentru rânduiala lefilor după numărul sufletelor şi-mi denunţă casul de la Sărăsău, unde, pentru a da loc învăţătoarei, — o fostă misionară! —, care cerea patru odăi, s'au aruncat, de prefectul Jurca, unit, originar chiar din acea comună, toate ale capelei ortodoxe, până şi împărtăşania.

*

La Senat, discurs al d-rului Angelescu, care atacă luarea la comune şi judeţe a unei părţi din plata învăţătorilor şi suprimarea de şcoli. Mă sileşte să-i spun şi lucruri neplăcute.

La Cameră, după lungă expunere tehnică a lui Buşilă, vorbeşte, cu perfidii, Ţoni, apoi Gh. Bogdan-Duică, îndemnând pe învăţători şi profesori să mă ajute şi condamnând pe un Forţu. Apoi dibacea polemică a lui Toma contra „duciştilor"; în a doua parte ceteşte o lungă expunere filosofică, economică, vădit alcătuită de Gh. Brătianu, care e de faţă: termină arătându-ne impopulari în ţară, compromiţători în străinătate. Sânt silit a-i răspinge „injuria". La ieşire, omul mă salută surâzând. Am avut prilejul să luminez multe puncte şi să apăs asupra caracterului permanent anti-liberal al politicii mele. Majoritatea, foarte vioaie. Întreruperile lui Gh. Brătianu pretenţioase şi goale.

Amicii lui Manoilescu s'au constituit, fără a rupe cu majoritatea, în grup autonom în jurul „îndrumătorului". Cu ei şi Al. Marcu, ca văr al lui Manoilescu.

3 Decembre.

La Cameră, tânărul profesor ardelean Țeposu aduce un omagiu Vechiului Regat și înfruntă fără cruțare regionalismul. După dânsul, discurs înflăcărat al d-rului Lupu: nu se vede limpede încotro vâslește. Cuza e plin de violciune când lovește în liberali; partea cealaltă e mai obosită. Argetoianu, grăbit cu budgetele lui, caută a-mi fi desagreabil, în forma cea mai dură. Declară că în optsprezece zile de discuții inutile la Mesagiu s'au pierdut optsprezece milioane.

Cu solemnitate, după o discretă rătăcire prin culoare, timp de două ceasuri lungi, apare Duca, pentru declarația de război pe care o cunosc d'inainte. Slăbit, foarte înălbit, cu părul sur dat dârz la spate, cu obișnuitele mișcări și gesturi, obișnuita sforțare magnifică a glasului. Modă veche. Dovedește că n'are nimic cu noi și se scutură de orice răspundere pentru dovezile noastre de incapacitate.

S'a adunat tot ce posedă în Senat și pe alăturea marele partid; doamnele lor sânt în tribune. Opoziția îl ascultă fără un murmur; și ai lui Gh. Brătianu. Dintre cuziști, dr. Trifu riscă întreruperea: „șobolanii". Duca schițează un mare gest de revoltă. E ofensat — *el!* — și nu poate vorbi. Merge la locul lui. Intervenții ca să fericească națiia, reluând cuvântul. Sfătuit, Trifu declară „cu părere de rău" că n'a crezut în calitatea ofensatoare a unui cuvânt rostit mai mult decât odată. Duca, în sfârșit, consimte.

Se așteaptă răspunsul mieu. Refus „rolul ce mi se reservă într'o piesă care nu-mi place". Voiu răspunde tuturora la sfârșit. Surprindere la *manageri*. Camera se ușurează de năvala curioșilor și interesaților.

Urmează deci alții: declarații, ca a meseriașului Marinescu, încercări de elocvență, ca a unui tânăr avocat evreu, care-mi aduce înainte că n'am îndeplinit promisiuni pe care nu le-am dat, invocațiile profetice ale lui Zelea fiul, la al cărui discurs găsesc mijlocul de a nu asista, grăbit debut, comprimat de timp, al lui Bosnief, patetică apărare a Răspunsului de Ifrim, care-și are și momente frumoase, impresionante.

Vorbesc la zece trecute, cu scurte explicații și cu același refus de a intra în tragedia liberală.

Mesagiul se votează cu cinci voturi contra. Cea mai mare parte din opoziție plecase. Alții n'au votat. Cele cinci trebuie să fie ale „georgiștilor".

4 Decembre.

Șișești întors din Paris. Ni se va cumpăra grâu și porumb în limitele convenției pe care o negociem.

*

Aflu de „portofolii" acceptate: al lui Maltezianu, de 200 de milioane, etc. Cere și colegul Basilescu.

*

La Cameră explicații, cerute de unul din amicii lui Gh. Brătianu, cu privire la visita lui Inculeț, apoi calmă expunere obiectivă, la budget, a lui Slăvescu. Plec înainte de începerea lungului discurs vulgar, ca de obiceiu, al lui Trancu.

*

La Academie, ședință regală pentru serbătorirea nonagenarilor Iacob Negruzzi și M. Suțu. Vorbește cu multă măsură, în liniștite frase clare, Lăpedatu, despre acesta din urmă; cu frasă largă și cuvinte căutate, urmărind

expresia nouă şi comparaţia inedită, Goga. Cuvântarea Regelui e plină de tact şi de o frumoasă formă.

*

La Senat, Averescu s'a formalisat că n'am primit să discut cu dânsul trecutul lui Argetoianu ca ministru de Finanţe supt... Averescu însuşi. Dă explicaţii constituţionale şi reglementare. Răspunsul, incisiv, sobru, al lui Vâlcovici, care relevează ascuţişul personal al interpelării, îl supără şi mai mult. Modificând puţin forma, mă interpelează din nou.

*

Seara, a suta representaţie a „Nopţii Furtunoase", în presenţa Regelui.

*

Ziarele ridică în naltul cerului marele discurs al lui Duca.

5 Decembre:

La Liceul Sf. Sava, pentru serbarea patronului. Bună primire de profesori. Cercetăm atelierele, unde se lucrează obiecte de toată frumuseţa. Copiii îmi oferă câteva probe.

*

La Cameră, Lupu se plânge că a fost jignit de inginerul Gâlcă în afacerea înlăturării comandorului Ionescu Johnson. Îl asigur că funcţionarul va fi pedepsit şi arăt preţuire pentru comandorul destituit.

După calma expunere a liberalului Slăvescu, urmează Trancu, care se leagă de „cele treizeci de uniforme noi" şi insinuiază că ministrul de Războiu s'a înaintat şi decorat pe sine pentru merite închipuite. Fac ca Amza să se explice. Liberalii ne aplaudă la povestirea realelor probe de vitejie, şi o semnalez: generalii aceştia ni-au dat putinţa de a fi aici! Victor Antonescu caută s'o

explice colegilor săi. Îl aplaudă întâiu, apoi se prind şi alţii; nu Dinu Brătianu, care rămâne gânditor până la sfârşit.

Aceiaşi cuvântare aduce în discuţie budgetul de 55 de milioane al lui Pangal şi, cum vorbesc de Direcţia Presei, cu parasiţii ei, M. Popovici intervine deosebit de arogant. Revin asupra nulităţii acestui serviciu şi promit lipsa şi a celor înlăturaţi şi a celor cari au rămas, „coconiţe şi băeţaşi".

*

La 7, plecare a Regelui la vânătoare, cu Poklewski, însărcinatul de afaceri suedes, Buzdugan fiul şi doi ofiţeri

*

Aflu acasă o felicitare a Regelui şi una a prinţului Nicolae.

*

La Berlin, Babinger a vorbit despre mine la radio. La Turin sunt ales corespondent al Societăţii de studii istorice.

*

Ieşind de la Cameră, unde au vorbit Gh. Cuza şi Corteanu, i-am spus lui Mirto că liberalii lui Duca nu pot succeda şi nici copilăria lui Gh. Brătianu, că Averescu e imposibil. De ce nu se împacă ei, ţărăniştii, cu un stagiu de doi ani în opoziţie, ca să revie apoi pentru patru? Ideia şefiei lui Titulescu e imposibilă. — De aceia am trimes acolo pe cine am trimes (Lugoşianu). Se arată doritor a mai vorbi. Intervenţia lui Popovici o desaprobă. De aceia nu s'au amestecat ai lui.

6 Decembre.

„Universul" tipăreşte un articol al lui C. Bacalbaşa *„Elevul" Iorga.* Şi „Dreptatea" mă acopere de injurii.

*

La Universitate C. Marinescu îmi dă un volum de omagiu. Vorbesc Bianu, Ortiz, foarte fin şi foarte cald, Nicorescu de la Iaşi, C. Marinescu. Ofer cupa Americanilor elevului mieu Al. Elian. Gusti încheie prin foarte frumoase cuvinte. Promit a da, afară de două milioane pentru eventualul mieu succesor, fondul secret al Presidenţiei instituţiilor de cultură: patru milioane Universităţii din Bucureşti.

La Academia de Comerţ, Sf. Sinod îmi dă o icoană a Sf. Nicolae, un pergament omagial, frumos miniaturat de pictorul Bunescu, şi un volum bibliografic redactat de Barbu Teodorescu. Urmează mai multe cuvântări. Foarte elegantă a lui Ralli şi, foarte simţită, a d-nei Sadoveanu. Eu îndemn contra defaitismului, care ni paralisează toate puterile.

7 Decembre.

Camera discută legile lui Argetoianu. Bun discurs, plin de idei, al lui Costin Sturza.

*

Se aduce din Timişoara ştirea că fostul ministru preşedinte al Ungariei, Bethlen, a fost acolo şi că Mocioni l-a dus la Regele.

8 Decembre.

Ziarele vorbesc şi mai departe de visita lui Bethlen, pe care o interpretează în deosebite feluri.

*

La 10,30 Regele soseşte de la vânătoare. Îi spun că a vânat şi vânaturi despre care noi nu ştim nimic şi ar trebui să ştim. Îmi spune că-mi va vorbi la Palat, fără zăbavă.

Acolo îmi arată că de fapt a văzut pe Bethlen. Şi doria să-l cunoască. E unul din puţinii oameni de Stat pe cari, astăzi, îi mai are lumea. A fost de o perfectă ţinută. I-a vorbit de nevoia unor raporturi mai bune, şi Regele i-a răspuns că şi el o doreşte. Ţările agricole, spunea Bethlen, trebuie să lupte alături pentru tarife preferenţiale. E apoi şi nevoia de a se apăra, Români şi Unguri, contra slavismului înconjurător. Recunoaşte că politica noastră faţă de minorităţi a fost bună, afară de câteva certuri. Cum Regele îi spune că ar trebui că unii şefi ai Maghiarilor din România „să-şi păzească gura", Bethlen promite a se informa şi a interveni cu câtă autoritate poate să aibă. De la început a fixat că relaţiile dintre popoare atârnă de momentele istorice, că ele au adus conflictul, dar că, la ocuparea Budapestei, să fi fost un adevărat şef politic al Ungariei şi să nu fi luat trupele noastre tot ce au luat, s'ar fi putut sta de vorbă, mergându-se până la uniunea personală.

Bethlen şi-a arătat dorinţa de a vorbi cu cineva, „un om de Stat care să nu fie diplomat". I-am spus Regelui că nu ştiu dacă sânt „om de Stat", dar sânt gata de o întâlnire. Regele n'a răspuns.

*

La Cameră, legile lui Argetoianu, cu lungi discursuri ca al lui Ioaniţescu, care-mi spune, puţin cuviincios, că stau supt superioritatea lui Argetoianu. Subliniez caracterul de „periferie" al unui astfel de atac. Apoi vorbesc: Schina, Mardaloescu, Evreul Fischer. Pentru partidul lui Brătianu s'a cetit o declaraţie, care se termină cu promisiunea de a vota budgetul, de vreme ce altul nu se poate. Evreii votează contra.

9 Decembre.

Primirea la Rege a adresei Camerei. Răspunsul regal cuprinde două părți importante: aceia în care se cere a lucra pentru binele țării, peste certurile de persoane sau de partide, și aceia în care se arată necesitatea conversiunii.

*

La Cameră, Ţoni s'a răpezit la proiectul salarisării corpului didactic.

*

După-amiazi înlătur calomniile „Ordinii" contra mea și a familiei mele. Urmează discursul lui Cuza, care cere să nu plătim cuponul, fiind datorit finanței evreiești, și să împrumutăm, prin inflație, de la Banca Națională ce trebuie ca să satisfacem integral pe funcționari și pensionari. Apoi o chestie personală cu Schina. La urmă, după o intervenție a preotului Man, un atac *à fond de train* contra Bisericii unite. Sânt și lucruri adevărate, dar nu era locul și momentul să se spuie.

Pe urmă, până târziu, divagațiile învățătorului Spânișteanu, acum averescan, care se luptă cu „tehnicienii".

*

Am fost la Mitropolitul Vasile Suciu. L-au adus la București într'o stare foarte rea. În Iunie, infirmul prelat a avut la Sângiordz și un atac de paralisie. Acuma a redeprins a scrie. Contra bolii de zahăr îl susține numai insulina.

Stăruințile lui tind să nu se presinte nicăiri clerul lui ca inferior celui ortodox. De aceia n'ar accepta un fond cultural, de recunoștință, ci numai sporul de leafă în budget. Îi arăt că nu e cu putință, dar că am consimți și la schimbarea titlului cu care s'ar da suma complementară.

Şi el e de părere, ca şi Spânişteanu, că impositele nu se vor putea plăti.

10 Decembre.

Jurământul recruţilor bacalaureaţi şi al elevilor şcolilor militare în Dealul Spirei, cu asistenţa Regelui. Lung discurs naiv al episcopului militar Stroe, câteva cuvinte ale ministrului Armatei. Cuvântarea Regelui, foarte bine rostită, e scurtă şi impresionată.

De aici la Cameră, unde, pentru proiectul de lege al plăţii învăţătorilor, e emoţie. Argetoianu a pus chestia de încredere. Lupu a vorbit împăciuitor; şi Mihalache ar fi pus chestia numai pe laturea tehnică. Agitaţia lui Ţoni pare a fi prins.

La sosirea mea aflu o destindere. Argetoianu a promis că în orice cas lefile se vor plăti, indicând şi fondul. Dar la amendamente se aruncă, şi pentru puţin sabotagiu, unii după alţii. Nu se poate isprăvi până la douăsprezece şi jumătate, când Regele primeşte delegaţia Senatului. Saşii nu înţeleg a da de la comunele lor şi şcolilor Statului. Argetoianu li primeşte amendamentul; Românii din majoritate se opun.

•

Discursul Regelui apasă asupra aceloraşi două puncte ca şi acel de ieri, şi e tot aşa de clar şi de bine redactat. Făcând cerc, se opreşte mult la Săveanu şi dr. Angelescu.

•

După-amiazi, Lupu întreabă asupra unui plan de cumpărare de vase prin redevenţa de petrol; Argetoianu răspunde că n'a fost vorba de aşa ceva.

Apoi discurs emfatic, dar amabil, al lui Goga, care caută, şi el, a învedera ideia de partid. În numele

național-țărăniștilor vorbește I. Răducanu, cu considerații de profesor, și liberalul cu multă stăpânire de sine și eleganță, Oromolu. Argetoianu cere închiderea discuției.

*

Seara, la Wilson, ministrul Americei. La masă miniștrii Belgiei, Elveției și Cehoslovaciei, Hautecloque, însărcinatul de afaceri al Franciei, Henri Catargi, cu doamnele. Se doresc lămuriri asupra visitei lui Bethlen. Ministrul Americei îmi cere, „mai mult profesorului decât ministrului", câteva rânduri despre Washington, al cărui dublu centenariu de naștere se serbează în 1932.

Catargi îmi spune că Regele a cerut celor doi liberali să-i ajute Guvernul în opere de reforme, mai ales în ce privește conversiunea. Săveanu a spus că partidul lui își va da „asentimentul"... — Nu asentimentul, ci concursul real și activ.

11 Decembre.

Brandsch îmi arată că Duminecă se strânge un congres al Maghiarilor cari sânt împotriva partidului maghiar. El îmi vorbește de sensul cuvântului „Sas", care, prin absurd, s'ar putea aplica oricărui Ardelean de drept săsesc și de acela al cuvântului „Secuiu", pentru care ar trebui cercetări istorice și antropologice. Atinge și chestia „status"-ului: Majláth a fost la dânsul.

*

N. Dumitrescu, de la „Tinerimea Română", îmi vorbește de greutățile societății, împovărată de dobânzi. Propune o vânzare oficială de cărți postale cu chipul și iscălitura Regelui. Mă gândesc la un monopol al cărților postale ilustrate.

*

Ghica-mi scrie că, dacă i se taie Legația de la Geneva, el pleacă din guvern.

*

La Senat, vorbește Averescu, atacând violent pe Argetoianu pentru bonurile de tesaur ale Băncii Generale și pentru discursul lui din acest an la Craiova. Am arătat că nu pot fi de față, fiind reținut la Cameră. Ottescu răspunzându-i, Averescu declară că un sub-secretar de Stat nu poate s'o facă decât, cu voia ministrului său, în locul acestuia.

*

La Cameră, Dinu Brătianu arată că partidul său admite conversiunea.

Se trece apoi la legea salarisării corpului didactic primar. Se reiau vechile argumente. Opoziția, chemată anume pentru lovitura contra guvernului, e de față aproape întreagă. Pe când vorbia Toma de la Iași, ca să spuie că și ai lui votează contra, intervin, arătând care e fondul acestei acțiuni zgomotoase și violente: răsturnarea Ministeriului. Cred ei că-l pot înlocui? Majorității îi spun, punând în perspectivă retragerea noastră, tot ce am făcut ca să ajut, în această privință, pe învățători. Se produce mișcare în sală. Pe rând, cu dr. Lupu în frunte, mi se spune că intenția n'a fost aceasta. Și Mihalache, foarte cuviincios, mi-o arată.

Cum părăsesc un moment Adunarea, aflu că Argetoianu a admis ca o comisiune a tuturor partidelor să caute de unde s'ar putea găsi suma care să servească a plăti miliardele netrecute în budgetul lefilor. Se iau și 500.000.000 de la d-rul Cantacuzino, care se trec la budgetul extraordinar. Revenind, cum mi se cere, cu stăruință, de toți, arăt ce folos are pentru țară această unanimitate a tuturor grupărilor politice. Toate partidele se întorc în același sens.

Se votează apoi budgetul Internelor şi al Instrucţiei şi Cultelor. La aceasta se presintă unităţilor (Suciu a mers, aşa bolnav şi zdrobit, la Regele) o sumă de 30 de milioane şi ortodocşilor. Li se pun în vedere, de mine, anume înlesniri, cât şi cum ne ajută vremea.

În ciuda câtorva ciocniri între vorbitori mai mărunţi, ziua se mântuie în aceiaşi bună atitudine de concordie.

12 Decembre.

Cum era de aşteptat, ziarele de partid vorbesc de înfrângerea guvernului, de miniştri cari „tremurau"...

Rog pe Tr. D. Şoimu să releveze de la tribuna Camerei această dovadă de absolută nelealitate. Dr. Lupu se plânge că s'a trecut peste rolul său.

Serbătorire a lui Goga la Cameră. Discursul tânărului Ţeposu e plin de emoţie ardelenească. Adaug cuvinte de precisare. Ceilalţi n'au nota justă. Goga pare jenat. Lupu, coborându-se de la tribună, l-a sărutat.

La Senat, răspund lui Averescu în câteva frase de politicoasă răspingere. El reia cuvântul ca să se plângă de intervenţia lui Otescu şi să apese din nou asupra vechii greşeli financiare a lui Argetoianu, care declară că el a iscălit numai ce i-a cerut altul. E obosti şi urmăreşte greu gândul de tardivă răsbunare. Luând din nou cuvântul, apăs asupra neeleganţei gestului.

La Cameră dr. Demetrescu Brăila ne atacă pentru că nu întreţinem o propagandă contra revisuirii tratatelor. E acru faţă de Italia. Răspund arătând că, pe lângă sentimentele, firesti, faţă de Franţa, nu putem privi Italia, pentru anume declaraţii de oportunism, ca o duşmană. Duca ia cuvântul: în cea mai mare parte e de acord cu mine, mai ales dacă sânt sigur că, la nevoie, Italia va fi cu noi.

13 Decembre.

La Văleni.

Seara, la Asilul Elena Doamna, unde se serbătoreşte foasta, directoare, d-na Proca. D-na Perticari vorbeşte cu mult talent, şi foarte mişcător, de marile începuturi ale splendidei Fundaţii.

14 Decembre.

La Cameră, budgete. La Presidenţie, Şerdici, ales ca georgist în Ardeal, – tânăr simpatic şi inteligent –, cere suprimarea sub-secretariatului minorităţilor, citând păreri ca a lui Mello Franco, care le presintă ca menite să fie absorbite de majoritate şi deci trebuind tratate individual, şi nu ca grup. Răspund, apărând pe Brandsch, care a fost atacat personal pentru pretinsele lui declaraţii de la Aradul Nou şi arătând că n'am avut şi n'avem intenţia de a distruge elementele naţionale pe care soarta le-a adus supt noi. Se discută apoi budgetul Sănătăţii, atacat de socialişti, primit cu observaţii de dr. Irimescu.

Argetoianu-mi spune că, Regele consimţind, proiectul conversiunii va veni după serbători, ţiindu-se samă de toate observaţiile; până atunci se vor zăbovi cu două luni execuţiile.

*

Un grup de agricultori, delegaţi ai Congresului de ieri, cer să se ajute în aceiaşi măsură cu ţăranii reprezintanţii unei proprietăţi mai întinse, ajunsă aşa de rău tocmai pentru că a cultivat grâul şi a recurs la mijloace moderne.

Apoi o delegaţie a „blocului maghiar economic". Vorbitorul se declară contra partidului maghiar şi pentru

înţelegerea cu Românii; Secuimea ar fi cu ei. Li răspund că, fără a nega interese politice şi naţionale, şi eu cred că grijile economice trebuie să aibă astăzi primul loc; între Maghiari şi noi era până acum poarta de fier a politicei naţionale. Îmi pare bine că ei practică o deschizătură într'însa. Pentru moment trebuie să ne gândim, în aceiaşi ţară, mai ales la aceasta: pâne la gură şi ban în pungă. Arată oameni de ispravă. Vorbesc de „democraţie"; unul poartă înalte cizme româneşti. Mi l-a adus Brandsch, care îmi vorbise şi de folosul unor legături, plătite cu concesii şcolare, cu grupul rutean Zaloziecki.

*

La urmă, delegaţie a funcţionarilor comerciali, condusă de un frate al generalului Balif. Li arăt ce păcat comit în demonstraţii ca aceia de ieri la Ploeşti, unde au vorbit de vărsări de sânge, au purtat pe străzi placarde contra fiscului şi au speriat la Prefectură pe bunul general Tăutu. Li pun în vedere că totuşi de undeva trebuie să iasă banii. Ei cer retragerea proiectului de impozit, şi mă asigură că nu vor plăti. Li spun că, atunci, va trebui să ţinem doar, cu un împrumut extern, armata şi poliţia, denegând orice serviciu de Stat cui nu vrea să plătească. Iar pentru tulburătorii ordinii politice vom scoate trupa.

Afară, în culoar, Argetoianu strigă la un grup de Evrei veniţi cu aceleaşi pretenţii.

*

La Sibiiu studenţii, bine primiţi de lumea oficială, găzduiţi pe la şcoli şi presidaţi de Mitropolitul Bălan, au făcut de ale lor. Au adus pe un delegat al lui Hitler, Lotz, care a vorbit de apropiata venire la putere a şe-

fului său şi a... lui Cuza. Un magistrat a fost pălmuit pentru că nu li-a cumpărat foaia antisemită, s'a încercat întrarea cu sila la cinematografe, un furt de licheruri, etc.

*

Fiica mea Magdalina îmi scrie de la Paris că, într'o adunare, la Trocadéro, a pacifiştilor, înaintea invitaţilor străini, partisanii „forţei" au atacat, s'au dat lupte sângeroase, s'au fluturat batiste însângerate şi s'a forţat tribuna organisatorilor

*

„Lupta" scoate un număr comemorativ la care colaborează o sumă de lume, de la Duca la... Funk-Brentano şi la Beneş.

15 Decembre.

Ministrul de Agricultură al Poloniei, adus de Szembek, vine de la Sofia. Arăt puţina mea încredere în resultatele înţelegerii de acolo. El crede în folosul grupării Statelor agricole, chiar dacă avantagiile s'ar vedea mai târziu. Îi răspund că, în momentul vânzării, fiecare Stat agricol va căuta să întreacă pe celalt.

*

După amiazi, la Cameră, în lipsa mea, care visitez frumoasele ateliere de la „Şincai", lungă discuţie asupra suprimării Legaţiei de la Geneva. Cuza, atacând Liga Naţiunilor, intră în violent conflict cu Lupu. O scenă ca din vechiul Parlament. Argetoianu-mi spune că, dacă votul e contra păstrării Legaţiei, s'a învoit cu Ghica a da fondurile din altă parte. Ghica mi-a scris, şi i-a pus şi lui, că demisionează dacă se votează suprimarea.

*

Argetoianu îmi mai anunţă că, în înţelegere şi cu Regele, ar vrea să amâne pentru Februar votarea legii conversiunii, amendată după propunerile ce i s'au făcut din diferite părţi. Până atunci un proiect din iniţiativă parlamentară va suspenda până la 15 Februar execuţiile.

Dau asentimentul mieu.

*

Consiliu de miniştri la oara 7 pentru chestia zahărului. Argetoianu doreşte ca hotărîrea, pentru a nu-l angaja, să fie luată în Consiliu. Personal, nu e liber faţă de opinia publică, de oare ce a făcut parte, până la întrarea în Ministeriu, din Consiliul fabricei de la Ghidigeni. Crede însă că fabricanţii, cari, în mijlocul crisei generale, şi-au tot scăzut ofertele de a contribui la budget, n'ar putea resista, dacă li se cere mai mult. Karpen obiectează că preţul cerut de el poate acoperi cheltuielile de fabricare, dar amortisarea revine în măsură ce sânt noi cumpărători ai fabricilor. Cere să fie autorisat a se folosi de dumpingul zahărului în anumite ţări, cum e Cehoslovacia, importând un număr de vagoane pentru scăderea preţului. E sigur că ameninţarea cu închiderea fabricilor nu se va preface în realitate. Primul care acceptă, „fiindcă aşa vrea Consiliul", e Argetoianu.

*

Seara, prânz la legaţia Olandei, cu Preziosi, Guillaume, Al. Duiliu Zamfirescu, Vasiliu de la Externe şi doamnele.

Preziosi e impresionat de interpretarea pe care o dă un ziar că eu aş fi lăsat să se înţeleagă duplicitatea politicei italiene. Îi arăt că astfel de interpretări vin numai din spirit de opoziţie. Îi pare ciudată şi declaraţia lui Duca: pare că ar fi nevoie de garanţii pe care le-aş fi primit eu din cercurile oficiale italiene.

16 Decembre.

Galavresi de la Milano mă cercetează: a intrat în Consiliul de Administraţie al Băncii italo-române.

*

Vine şi noul Mitropolit al Australiei, Timotei, care a fost aproape douăzeci de ani paroh al Bisericii greceşti din Bucureşti. Colonia lui n'are mai mult de 3.000 de suflete. În loc vine arhimandritul de la Sidney.

*

La Regele. Pare obosit şi cam trist; îl întreb de două ori în această privinţă, şi se apără. N'are zimbetul obişnuit. Caută a scurta audienţa. Ceva pare a-l nelinişti.

Îi presint mesagii de iscălit; cere puţine lămuriri.

Chestia prinţului Nicolae s'a pus din nou.

*

La Cameră, după cererea lui Ghica, se păstrează Legaţia de la Geneva.

*

Gr. Filipescu vine la mine, indignat că a fost înşelat de Ghica prin propunerea unei formule de care apoi nu s'a ţinut. Îmi povesteşte conversaţia sa cu prinţul Nicolae, pe care l-a găsit inteligent, loial şi onest. Dintre cei trei factori la cari se gândeşte: Regele, Ţara şi el însuşi, de Ţară-i pasă, de ţara în care s'a născut şi pe care o iubeşte mai mult decât atâţia din aceia cari au într'însa mai multe generaţii. Filipescu l-a vorbit cruţător, fără a-l jigni sentimentele.

17 Decembre.

Se discută la Cameră legea pentru impunerea funcţionarilor particulari. Dinu Brătianu e contra. Argetoianu

crede că nu va fi şi un resultat la vot. Ei au înţelegerile lor. După-amiazi Lupu constată fraude la vot; Trancu-laşi răstoarnă urna...

•

Visită la Şcoala Centrală de fete cu un duios „Moş-Ajun".

*

Solomon Reinach intervine ca să mărturisesc că acu-saţiile de pactare cu Germanii a doamnei Marta Bibescu sânt neîntemeiate.

18 Decembre.

Visita lui Lukas, ministrul Austriei, care cere să nu meargă la masa falimentului cu sumele depuse de Legaţie şi de Statul austriac la Blank.

*

Nunţiul îmi comunică bunele cuvinte pe care le-a avut Papa faţă de opera mea de istoric.

*

La Cameră, lungă discuţie a legii suprimării unor şcoli. Intervenţii de caracter local. Bland, intervine şi Şt. C. Pop, care-mi procură ocasia de a-i presinta injuriile presei lor cu „dracu' ştie unde s'a născut d. Iorga".

La legea cărţilor postale ilustrate, Corteanu se supără n comisie, bate cu pumnul în masă şi pleacă. În plen trebuie să subliniez puţinul temeiu al unei opoziţii de regulament. Minoritatea îmi recunoaşte dreptatea şi mă ajută la votarea legii.

•

La miezul nopţii Regele pleacă la vânătoare la Şe-garcea. Mă pofteşte în vagonul său. Îi arăt ce se petrece la Cameră. Lui Armand Călinescu i-am spus că-i do-

resc pe ai lui ca succesori, dar trebuie să aibă atitudinea cuvenită. S'ar putea evita chiar o crisă de succesiune, naţional-ţerăniştii fiind strecuraţi în Ministeriu pe rând, pentru ca, la urmă, să rămâie în guvern de partid. Regelui pare că-i surâde ideia. În orice cas, spune el, Parlamentul trebuie păstrat.

19 Decembre.

Trec la Senat cele două legi ale mele. Dr. Angelescu mi-a cerut să declar că şcolile suprimate vor putea să funcţioneze cu ajutorul localnicilor, ceia ce şi fac cu plăcere. După dânsele se votează cu aplause călduroase legea care suprimă pensia Patriarhului şi micşorează pe aceia a fostului regent Sărăţeanu. Argetoianu ar fi făgăduit s'o împiedece. S'a votat însă pensia unei doamne care stă la Paris cu copiii...

La Cameră, Trancu zvârle în faţa lui Vâlcovici proiectele de legi şi le primeşte în cap de la un deputat.

După-amiazi, interpelarea lui Florin Zaharia despre căderea băncii Blank.

21 Decembre.

După-amiazi relevez afirmaţia lui Florin Zaharia că aş fi spus la 21 unui „intim" al lui M. Manoilescu că acesta nu trebuie să semneze convenţia pentru Blank. Zaharia-mi ceteşte notele lor despre întrevedere, şi se constată quasi-identitatea lor. Da, am spus că prefer revoluţia deponenţilor lui Blank revoluţiei învăţătorilor. El pretinde că, la 23, am spus lui M. Manoilescu să lupte el contra lui Argetoianu cu Consiliul Băncii, cum lupt eu cu Consiliul de miniştri.

Urmează legile lui Argetoianu. A patentelor trezește lungi discuții, la care iea parte cu dibăcie și pricepere Dinu Brătianu. Urmează o a doua asupra modificării legii petrolului, atacată ca una care nu are decât un scop fiscal. Nouă intervenție a lui Dinu Brătianu. Brătescu apără un articol atacat vehement de opoziție în numele intereselor agriculturii. Argetoianu, după ce a apărat la Senat legea funcționarilor particulari, care era în primejdie revine și cade la învoială.

23 Decembre.

Sosirea Regelui de la Timișoara.

Dimineața, visita frumosului bazar de la școala „Carmen Sylva" a obiectelor lucrate de școlile secundare și profesionale. Într'o singură zi s'au vândut de vre-o 30.000 de lei.

Apoi la Cameră. Legea care modifică organisarea Ministeriului e așteptată cu un apetit feroce de Țoni și de alte elemente de agitație. Cedez intervenirilor, venite și de la liberali, cari cer să se modifice unele articole și să fie cruțat Ghițescu, așa cum mă rugase Duca, dar mențin că nu poate fi cineva consilier în mai multe feluri și anunț că Ghițescu va fi dat în judecată pentru că a lucrat în Cameră contra legii ministrului său. Cu tot discursul violent al lui Gh. Bogdan-Duică și pretențioasa declarație a liberalilor lui Gh. Brătianu, legea trece cu un singur vot contra.

După-amiazi legea trece și prin Senat.

La Cameră, Argetoianu răspunde lui Florin Zaharia, presintând pe Manoilescu ca propunător, și în scris, ai soluțiilor favorabile și lui Blank, pe care le-a aprobat el. Liberalii lui Duca se țin foarte reservați. Răspunde Florin

Zaharia, foarte îndrăzneţ, repetând că toate silinţile s'au cheltuit numai ca să fie scăpat Blank cel cu banca „putredă". Liberalii vechi râd, şi, la întrebarea lui Argetoianu, foarte plictisit, ce sens are această manifestaţie, Duca se ridică dârz, cu ambele mâni în buzunar, ca să spuie că Dinu Brătianu va interpela, şi cu o perfectă cunoştinţă de causă. Aceasta nu-l va împiedeca să vie, la urmă, surâzând la Argetoianu. Peste un moment ambii sânt foarte amicali în culoar.

Deputatul Ghiaţă pretinde, vorbind cu fiul meu Mircea, că a auzit, dar nu astăzi, pe Argetoianu spuind lui Duca intenţia de a se despărţi de mine la 15 Februar sau, cel mult, la 15 Mart, pentru a guverna apoi singur şi a ceda, la toamnă, puterea liberalilor. E o intrigă, o prostie sau un plan absolut nebun?

El, Argetoianu, pleacă Joi la Neapole. De acolo va merge la Roma şi la Paris, unde are „mult de lucru cu bancherii", aşa că nu se va întoarce până la 25 Ianuar. Deci vacanţa se iea până la 1-iu Februar.

24 Decembre.

Argetoianu vine desdedimineaţă la mine. Îi vorbesc de planurile pe care, în acelaşi timp, i le atribuie ziarele: Ministeriu cu Titulescu („Epoca"), Ministeriu cu Duca (reproduc spusele lui Ghiaţă, fără a-l numi), Ministeriu cu Goga, Petrovici şi Lupu. El surâde.

Îmi arată pe larg rostul călătoriei în Apus. Are în vedere o asigurare financiară, de pe urma căreia drumul să se deschidă liber înainte. Un ajutor dat de Banca Franciei Băncii Naţionale, o liberare a Casei Monopolurilor pentru o jumătate de miliard, un depozit de aur la ei pentru anume eventualităţi, poate, — la capăt —,

cum Francesii au îngrămădit atâta aur, servirea de Banca Franciei a cuponului în schimbul unei rate anuale. Aceasta ar libera două miliarde pe an.

*

Regina cu fiicele ei pleacă după amiazi la Poeni. E complect refăcută şi veselă.

*

Un nepotrivit interview al prinţului Nicolae într'un ziar engles.

*

Argetoianu-mi spune că liberalii susţin ca şi înainte „Ordinea". După ce asiguraseră pe Rege că n'are nimic cu „Ordinea", Duca iscălia alături de Tancred Constantinescu cecul pentru acest pamflet.

*

Mavrodi-mi spune că Stelian Popescu e furios că el, „consilierul" lui Carol I-iu şi Ferdinand I-iu, „nu e măcar primit de Carol al II-lea". E în prada unei ambiţii extraordinare.

25 Decembre.

Plecare la Sinaia.

29 Decembre.

Vâlcovici la mine. Şi el doreşte menţinerea Ministeriului, aşa cum este, şi o participare mai activă a fiecăruia la Consiliile de miniştri, prea mult lăsate în uitare.

30 Decembre.

Scrisoare de la Albert Thomas. Îmi trimete o lucrare, bătută la maşină, a lui Delaisi, lucrând din îndemnul şi

supt ocrotirea sa, în care se indică şi capitalului şi şomerilor Vestului european marele vacuum al bandei estice, de la Helsingfors la capul Matapan. Îmi cere părerea, întrebându-mă dacă vin la conferinţa desarmării şi recomandând o întâlnire pentru a examina asemenea planuri. Îi arăt greutăţile ce vin din fronturile menţinute îndărătnic, din spiritul de ură al timpului; ţăranul estic pe care îl vede Delaisi nu există în realitate, al nostru fiind mult mai mult client industrial de cum cere autorul.

31 Decembre.

Spre Bucureşti.

Aflu de moartea episcopului, de Huşi, Iacov Antonovici. De mult era trăsnit de apoplexie.

1932.

1-iu Ianuar.

Regele vine la 10. Interesantă parada trăsurii à la Daumont ca pe vremurile lui Carol I-iu. Patriarhul, căruia i s'a retras pensia de Cameră, e foarte slăbit. La slujbă iea parte, cetind bine Evanghelia, preotul grec de la București, ajuns acum Mitropolit în Australia.

Cuvântarea Patriarhului e palidă, obosită. „Post și rugăciuni." Eu afirm situația noastră de servitori ai Coroanei fără interes și fără pretenții, cari înțelegem a colabora, dar nu ne impunem ca o „povară politică"; neg starea de ruină a țării de care vorbesc ziarele, și critic inconștiența în lux a claselor de sus.

Regele arată încredere în puterile poporului său: dacă nu putem schimba cele din afară, pe cele d'înăuntru sântem stăpâni. Are și siguranță și stăpânire și avânt. Produce un mare efect.

Pe când el primește pe miniștrii străini, conduși de nunțiu, cărora li vorbește de pace, nunțiul mă felicită în numele aceluiași corp.

Regele pleacă la Sinaia, la unu' și jumătate. Întrebat asupra munițiilor pentru Turcia, — adecă Sovietele —, primite la port, din îngăduința Direcției Vămilor, el e de părere că, dacă s'a ajuns aici, pentru acest cas pot să treacă. N'ar vrea să supere Sovietele când, la Ankara, am pregătit o întrevedere cu ai lor, la Riga sau aiurea.

Regele-şi arată antipatia contra oricărui monopol (îi vorbisem de al icoanelor).

*

Dr. Cantacuzino, venit cu ceilalţi colegi ca să mă felicite, cere insistent un Consiliu de miniştri, ca să ştie fiecare unde sântem. Se fixează pe ziua de 5, la oarele 5.

Noaptea, în căderea de zăpadă deasă, înapoi la Sinaia.

2 Ianuar.

Patriarhul trimete o scrisoare, prin care, spuind că n'a primit regenţa pentru avantagii materiale, renunţă la pensia sa.

O înaintez Regelui.

3 Ianuar.

Regele-mi retrimete scrisoarea prin Puiu Dumitrescu. El readuce şi scrisoarea lui Gr. Filipescu, prin care acesta îşi arată tristeţa pentru felul cum a fost tratat în chestia Legaţiei, rugîndu-mă să fac „indiscreţia" de a comunica Suveranului, ca să ştie ce se petrece în sufletul lui.

Spun lui Puiu Dumitrescu că nu mă tem nici de Parlament, nici de Argetoianu, dacă ar fi să aibă o atitudine ca aceia pe care continuă să i-o atribuie ziarele, ci numai de o hotărâre tinerească, prea grăbită, de aiurea. Suveranul ar avea să întărească eventual prestigiul Guvernului. Dacă eu, care n'am niciun interes să rămân, aş fi silit să plec, situaţia mea ar fi a unui „dat afară", care nu mai pot fi aşa de util în viitor. Dacă Guvernul ţine patru ani, singur aş face loc unui Guvern de alegeri, compus din magistraţi. Atunci partidele,— el întreabă: „mai ţin până atunci?", — ar fi în aşa stare, încât s'ar

impune regrupări, asupra cărora Regele ar avea o mare influență și deci nu i s'ar putea impune Guvernul de partid.

4 Ianuar.

Dejun la Regele, cu soția mea. E uimitor ce știe și ce spune cu o siguranță perfectă, în cea mai bună limbă românească. Informația lui literară și chiar istorică e puțin obișnuită. Colonelul Condeescu arată și el lecturi foarte întinse și o mare ușurință de a povesti.

Nu se atinge niciun subiect politic, dar conversația e așa de interesantă, încât ține o oară după masă.

Plec la București în mijlocul unui viscol care va înceta la ieșirea din munți.

5 Ianuar.

Visită de plecare a prințului Nicolae.

*

La 3, audiență la Regele, împreună cu Ghica, pentru negocierile cu Sovietele, despre care i-am spus lui Ghica, în treacăt, că-mi sânt indiferente: Franța vrea, pentru motive care o privesc; îi facem plăcerea, de și știm că pentru Soviet: orice angajament cu un Stat burghes n'are mai multă valoare decât ale oamenilor de la 1793 față de Statele monarhice.

Regele manifestă aprehensiuni. De ce am face plăcere cui e gata a părăsi pe Poloni în chestia culoarului, ba ar vinde și muniții Germanilor, la o întâmplare? Ghica dă lectură celor șapte puncte de instrucții către Ioan Sturdza, din Riga, însărcinat cu negociațiile, după ce Sovietele, care voiau Moscova, care s'ar putea numai

în viitor, au refusat Varşovia. Cum nu e posibil a se atinge chestia Basarabiei, se defineşte teritoriul ca „porţiunea de teren care se află supt suveranitatea unui Stat". „A doua tranşee" ar retrage această „definiţie de Larousse", evitând un fond care ar duce la o ruptură. Sovietele refusă presintarea, pur şi simplu, a formei polone şi cer una pentru fiecare Stat.

Lungă conversaţie, cam obositoare pentru mine, în care iarăşi Regele arată o largă informaţie şi o mare pătrundere. Ghica spune, în cursul ei, că, odată, ambasadorul Germaniei ar fi aruncat la Paris formula alianţei militare. — Sensul? — Lupta contra Sovietelor. Concursul dat de o armată celeilalte.

*

La 5, Consiliu de miniştri. Expunere clară a lui Ghica. A cetit şi lungile instrucţii către Sturdza, care a manifestat cândva stimă pentru opera de creaţie a Sovietelor. I se presintă negocierile ca nedorite de noi, şi i se impun toate reservele.

Hamangiu anunţă un proiect cu privire la Consiliul legislativ, care şi-a arogat drepturi de examen constituţional: acestea ar trece la o nouă secţie a Casaţiei.

Amza crede că Ruşii întind o mână ipocrită pentru a avea posibilitatea unei acţiuni în Asia.

E vorba şi de obrăznicia crescândă a ziarelor. S'a pus în vedere celor de la „Brassoi Lapok" să se stâmpere. Se va face o intervenţie şi la „Naşa Rieci".

6 Ianuar.

Ceremonia Bobotezei e splendidă. Regele în cea mai bună dispoziţie. Trupele se presintă admirabil. Publicul, disciplinat, salută respectuos pe Suveran.

Plecare la Sinaia. Regele a rămas. Merge la vânătoare. Nu se ştie când va pleca.

7 Ianuar.

Sânt trezit la 7 de vestea că Hamangiu a murit: un atac de inimă pe un fond de vechiu diabet.

Vlahide-mi spune că ministrul de Justiţie a lucrat seara la refacerea testamentului lui. Moartea pare curioasă. Ar fi fost foarte impresionat de atacurile pe care i le aducea presa, mai ales „Viitorul".

Vâlcovici ia interimatul. Fac un memoriu către Regele, arătând că, dintre acei cari ar putea să aibă locul, Valjean şi Micescu vin prea de curând dintr'un partid şi numirea lor ar trezi în partide nemulţămiri; apoi avocaţilor, — pomenesc şi numele lui Taşcă, — li-aş prefera magistraţii. Andrei Rădulescu are toate însuşirile, şi-l recomand pe dânsul. Şi Gusti, ca sociolog, ar putea fi avut în vedere. Dar pentru prestigiul Ministeriului nu trebuie zăbovit.

*

Şi Iacob Negruzzi s'a stâns zilele acestea.

*

Regele vine noaptea la 11. Îi dau memoriul. Şi el crede că nu trebuie zăbovit. Vorbim şi de vacanţa episcopală. El ar fi pentru Tit Simedrea. Preotul Bobulescu îi pare Regelui nepotrivit, ca infirm. Se va mai gândi. Patriarhul i-a vorbit de Simedrea şi s'a rugat ca la alegerile Marelui Consiliu bisericesc să nu se facă aşa cum au făcut liberalii, alegând în mare majoritate oameni de partid.

*

Regele a trimis lui Bianu cordonul „Coroanei".

8 Ianuar.

Discuția pentru numirea noului ministru. Cutare ziar spune că-mi va fi imposibil să fac o numire până la întoarcerea lui Argetoianu.

Rog pe Vâlcovici să întrebe pe Regele asupra cării persoane s'a oprit. Se întoarce arătând din partea Suveranului că ar vrea „să se întărească Ministeriul". Eu apăr bine banca ministerială, dar dac'ar mai fi unul... Parcă s'ar dori unul dintre cei doi georgiști trecuți la noi. Nu se oprește asupra lui Tașcă sau Gusti. Ar fi bine să se treacă la Justiție Valeriu Pop.

Declar că și mie ideia-mi pare potrivită. Am însă o îndatorire de conștiință în ce privește pe Andrei Rădulescu. Îndată Topa mă chiamă la telefon pentru a-mi spune că acesta nu primește. Peste vre-o două oare îmi va explica motivul: nu poate părăsi Curtea de Casație.

Rog pe Puiu Dumitrescu să vie. E necesar să se facă numirea îndată. Dacă vine decretul până seară, el să fie semnat azi. Dacă nu, eu plec la București, dar, îndată ce va fi posibil, să mi se trimeată prin agent. O ușoară suggestie pentru Petrovici o înlătur: ca și pentru cei doi georgiști, nu putem nemulțămi grupele de căpetenie ale majorității. Vâlcovici îmi propunea și pe Otulescu de la țepiști: cum aș putea să-l ieau, când gruparea lui duce războiu cu Argetoianu? Pentru Ardeal, recomand eu pe Țeposu.

Regele cere termen de gândire.

9 Ianuar.

La București. Aflu telegramele prin care Diehl, Glotz și Millet îmi anunță alegerea mea ca membru asociat al Academiei de Inscripții.

Caut pe d-na Hamangiu. Soţul ei, care-şi pregătise de mai multe zile un nou testament, a murit de o embolie.

Înmormântarea oficială. La Doamna Balaşa slujba e făcută total fără simţire de arhiereul Ciosu. Vorbesc eu, apoi un magistrat de la Casaţie, Pherekyde, foarte bine, primarul Bârladului, Ţiţeica, din partea Academiei, preşedintele Asociaţiei avocaţilor, decanul lor, I. Th. Florescu. Ca de obiceiu, trist spectacol de vanitate umană.

Regele a iscălit. Anunţ lui Pop cu acest adaus: „Aşa urăsc eu Ardealul“!

Seara, la Văleni.

11 Ianuar.

Soseşte Valeriu Pop. Vorbim despre Ministeriul Ardealului. Il rog pe dânsul să decidă. Poate să-l păstreze, instalând o cancelarie la Cluj, il poate da lui Ţeposu. Din discuţie iese că mai potrivit ar fi un subsecretariat de Stat. El propune pe primarul din Cluj, Tătaru, sau pe Moroianu. Declar că n'am nimic contra lui Tătaru, dar va fi greu de găsit înlocuitorul ca primar. Să meargă el la Regele, unde mă anunţasem eu, şi să-i presinte cele două propuneri.

După-amiazi Pop se întoarce. Regele vrea ca ambii subsecretari ardeleni actuali să plece. El îi arată că nu se poate în ce priveşte mai ales pe Stanciu. Pentru amândoi ar fi o jignire a Ardealului scoaterea lor. Eu îi spun lui Pop că, dacă e vorba măcar de Meteş, asupra căruia se oprise Regele, aş merge până la demisie. Regele obiecta că Argetoianu nu vrea să lucreze cu Meteş.

Ajung la ideia de a lua pe Meteş la mine, pentru Arhive, Biblioteci şi Musee, cu acelaşi titlu.

Regele iea pe Tătaru, pe care-l cunoaşte. Ţeposu are

legături cu Sextil Puşcariu. La Cluj să fie primar general Pop.

Întreb la telefon, prin colonelul Condeescu, dacă Regele primeşte soluţia pentru Meteş. Răspunsul, fără zăbavă, e: da. Se pot face formele.

Afară se adună zăpezi mari.

11 Ianuar.

La Văleni şi la Bucureşti.

Gr. Filipescu, pentru a-mi arăta situaţia sa. Revine asupra intrigilor făcute pentru ca, la succesiunea lui I. Brătianu, să vie Maniu şi nu eu. Regele Ferdinand era asigurat că Argetoianu mă va face să renunţ. Neizbutind şi el, a declarat că aceia ce se face contra mea e o „porcărie". Filipescu-mi spune că a văzut scrisoarea prin care Argetoianu scria colonelului Pleniceanu, cumnatul lui Titulescu, aşa: „je crois que Titulescu n'a pas dit son dernier mot". El, Filipescu, e şi mai departe contra conversiunii. Agricultorii înşii îşi vor vedea greşeala când, la prima cerere de împrumut, vor găsi uşile închise. El, Filipescu, e indignat că Ghica nu s'a ţinut de cuvântul ca, la o întrebare în Cameră, să declare că după negociaţiile de la Lausanne va suprima locul de la Geneva. În particular a spus-o totuşi. — „Deci", adaug eu, „chestia e numai amânată."

El vrea să ţie în Ardeal o conferinţă despre conversiune. Cum manifestările politice fără caracter de partid sânt oprite, a întrebat pe Ottescu. Acesta i-a spus că o astfel de manifestare „l-ar plictisi". Mă întreabă ce cred eu. Răspund că opreliştile nu pot privi pe un om de importanţa şi de situaţia lui. Repetă întrebarea dacă nu mă jenează. „De loc."

12 Ianuar.

Visita unei Engleze, rudă a lui Lloyd George, care a scris o carte despre România și-mi aduce un volum, ale cărui scene se petrec la noi. Dorește a călători prin țară.

Apoi deputatul turc Rușdi. Om tânăr, inteligent, foarte informat în toate, fost profesor de literatură turcă la liceul din Galata-Sarai. Îi arăt ce credeam în 1912 despre posibilitatea unei Turcii naționale, anatolice: o adevărată prefață. Îi arăt ce poate avea țara lui de la Ruși cari în politica lor externă continuă vechiul regim, dar cari, din fericire, nu mai au pentru fluiditatea slavă armura baltică a țarismului, sau de la Bulgarii de un enorm, criminal egoism. El răspunde că ai lui vor pacea cu toți, și atât. Crede în succesul conferințiilor balcanice, și e bucuros că admit ca pentru 1932 adunarea să aibă loc la București. E măcar prilejul de a se cunoaște. Îi vorbesc de bisericile din Asia Mică, mai ales de cele din Capadocia; ei au făcut din ele școli și cășărmi. — Dar credincioșii musulmani ce zic? — Sântem poporul cel mai tolerant. Au admis mosaicele de la Cahrie. Vorbim de Sfânta Sofia. — Să libereze mosaicele! S'ar putea face un Museu ori s'ar acoperi pereții liberați cu pânze pentru serviciu. El obiectează că în cupola liberă nu sânt decât serafimii, că pe pereți e doar marmură Totuși e o „chestie delicată". „De ce? Din motivul că se teme o explosie de fanatism? Ori că Grecii se pot trezi la speranțe?" „Nu, dar e o chestie delicată." „Dacă o faceți, aș propune la Sofia ca noul congres de bizantinologie, fixat la Veneția, să se ție, ca datorie de recunoștință la Constantinopol. El îmi spune că la Sf. Irina e tot Museu de arme; nu sânt picturi. Întrebat de ce

nu se sapă pentru mormintele Împăraţilor bizantini, răspunde că „deocamdată se gândesc la lucrurile lor". Se fac explorații în Asia Centrală, se caută în Hitiţi caracterul de strămoşi, s'a creat o societate de istorie, şi promite că se vor publica şi lucrări în limbi străine; îi arăt nevoia de a tipări vechile traduceri ale cronicarilor şi de a adăugi altele noi. Naţionalismul lui liniştit e plin de hotărîre. Cunoaşte opera lui Babinger şi a avut legături personale cu Pittard şi soţia lui. Îi arăt cartea lui Şucri-Paşa despre Istoria Imperiului Otoman, în care a întrebuinţat şi pe a mea. Şucri, spune el, era un om cult şi bun; l-a ucis fiul, într'un acces de nebunie.

Visitatorul e foarte simpatic şi vorbeşte o excelentă franceză. Prietenia noastră l-a bucurat foarte mult.

*

Apoi alte visite, multe, în legătură cu nevoi locale şi politice.

*

Agenţia „Sud-Est" publică în ziarele francese o declaraţie „autorisată" „din cercuri iniţiate", în care se spune că Titulescu nu va căuta pe Argetoianu, care-l „va putea găsi" la Londra, dacă el, Titulescu, nu va fi dus la Lausanne, unde-l chiamă declaraţiile lui Brüning. Nu e dispus să-şi „acorde" presidenţia unui Ministeriu de concentrare, „sprijinit" de Argetoianu. Nu e gata a reduce nimic din „condiţiile" puse în April 1931.

„Universul" reproduce telegrama.

Dau un comunicat în care arăt că „ministrul la Londra" n'a putut da această declaraţie. Nimeni nu i-a putut face oferta, Guvernul bucurându-se de încrederea Regelui şi de sprijinul tuturor acelora din Parlament cari-şi dau sama de situaţie. Iar eu, ca fost vice-preşedinte al Guvernului Titulescu, pot spune că n'am cu-

noscut „condițiile" Regelui, având să i se presinte numai „opinii și dorinți".

Cu aceasta, pentru *toți*, chestia e pusă. Aștept răspunsul.

*

Mi se presintă noul sub-secretar de Stat Tătaru. Face ofertă de devotament.

Patriarhul voià să împiedece numirea unui unit. Cerea să vie la mine. Mă arătasem gata să merg eu la dânsul. Îmi scrie în acest sens. Aflând că s'a făcut numirea, o regretă: trebuia un ortodox. La Maniu erau numai uniți. Așa, tot „obraznicul a mâncat praznicul".

*

Generalul Rășcanu-mi vorbește de „Blocul basarabean". „Șefii basarabeni", împinși de Inculeț, cer situații de unde să poată câștiga. N'au valori. Ar fi fost numai Gore... Totuși stăruie să se numească un sub-secretar de Stat de-al lor. Ciobanu e la georgiști și apoi e tulburat de o veșnică invidie. Ar propune pe Cristi, care e mediocru și apoi a fost ales vice-președinte la Senat. Preferă pe Pântea, cu toate scăderile lui. E om ager și șiret.

Îi arăt greutatea budgetară. Rășcanu s'ar mulțămi cu pensia lui militară. Îi propun să ni-o declare în scris și apoi să ceară Regelui pe sub-secretar. Ne învoim așa.

13 Ianuar.

Noul sub-secretar de Stat Tătaru prestează jurământul

*

Visita noului ministru bulgar. Om încă tânăr, foarte distins, cu o înfățișare blândă.

Îi vorbesc limpede. Arăt greșelile de atitudine ale pre-

decesorului, pe care ministrul îl recunoaşte ca nervos în ultimul timp. Între noi ne-am putea înţelege. Avem atâtea elemente comune în trecut... Ne despart doar fatalităţi istorice. Dobrogea veche n'am luat-o de la ei. Cea nouă s'a adaus în momentul când fiecare lua în Balcani ce putea. Şi apoi aici a fost totdeauna *altceva*: ţara lui Dobrotici, când adevăratul Stat bulgăresc era la Târnovo şi Vidin. De fapt şi unii şi alţii am luat de la Turci. Vede el un Guvern românesc care ar putea propune Parlamentului retrocedarea? Să ne batem? Să zicem că ei ar birui. Am rămânea ambii la pământ Rusia sovietică urmează, prin apăsarea firească a greutăţii aceleiaşi mase, spre Constantinopol; Italia a luat în Balcani locul Austriei. Eu o iubesc, dar înainte de toate autonomia ţării mele.

Avem malul Mării Negre. Îl tratăm şi noi şi ei ca nişte barbari. Nici pescuit de mal, nici creaţii orăşeneşti, nici navigaţie pe coastă. Înţeleşi, am face minuni.

Noi căutăm să îi fim plăcuţi. Doar nu ordon eu din Bucureşti omorurile din Cadrilater. Fie şi ai mei, dacă fac un omor, merg şi ei la temniţă. Încolo, Bulgarii pot face ce vor. Varna e plină de Români vara. În Giurgiul bombardat de ei îi primim ca nişte buni vecini. În Şcoala noastră de medicină studenţii lor sânt trataţi ca şi ai noştri. Într'un an de zile marea presă de la noi n'are un cuvânt contra Bulgariei. Preţuiesc progresele lor uimitoare în economie politică, literatură, ştiinţă, artă. Am ales membru corespondent al Academiei pe Protici. De ce o ură stearpă? *Eu* am stăruit să se admită pentru Congresul de bizantinologie viitor Sofia.

El răspunde. Personal a fost primit admirabil când a venit, pentru câteva luni, de la Atena. Nicăiri Bulgarii nu sânt mai bine trataţi. Au biserici, şcoli, ziare. Casuri

răzleţe de lupte cu Macedonenii sânt exagerate. Doreşte a lucra pentru restabilirea vechilor relaţii.

Eu îi amintesc că am reluat bune raporturi cu toţi vechii duşmani: Turcii, Germanii, Austriecii, Ungurii. De ce nu şi cu dânşii?

Să facă traduceri în româneşte din literatura lor, să organiseze o Expoziţie de artă în Bucureşti. Nu numai că aş asista, dar aş deschide-o. Protici, Filov pot veni aici pentru conferinţe.

*

La Ghica, revenit puţin bolnav din Polonia. Asupra negociaţiilor cu Sovietele are atât: că trimesul lor a debutat, întrebându-ne de ce ocupăm Basarabia. I. Sturdza mi-a telegrafiat că va face tot posibilul şi imposibilul ca să se ajungă la ceva.

Noi nu ţinem peste măsură la aceasta.

*

La Preziosi, căruia îi spun convenţia cu ministrul Bulgariei. Se apără de intenţii imperialiste ale Italiei în Balcani. — Dar sânt naturale: în situaţia lor, şi eu aş face aşa. Vorbeşte cu bucurie de declaraţia prin presă a Italiei că aprobă decisia Germaniei de a nu plăti reparaţiile.

Mă întreabă când vin la Roma. Îi spun că pe la 19 Mart, şi arăt motivele. Îmi cere ca italiana să fie pusă alături de germana în şcoliile noastre, şi nu în rând cu stenografia.

*

Pertinax, cu informaţii de la Români, atacă violent pe Argetoianu. Iar Averescu mă întreabă cu ce preţ am cumpărat „terenul şi casa" de la Sinaia, de la Mangalia şi cu cât plătesc „personalul" mieu care şi-a cumpărat teren în această ultimă localitate. Arăt care e adevărul şi anunţ un proces.

*

Consiliu de miniştri la 5. Strada e plină de pensionari. Li declar că nu primesc delegaţia lor dacă rămân acolo.

Consiliul se ocupă de chestiuni mai mici. Karpen cere ca legile să fie aduse înaintea Consiliului. Cantacuzino o cere mai ales pentru cea administrativă.

*

Cetesc scrisoarea lui Răşcanu, care cere *două* subsecretariate basarabene. Se acordă unul. Toţi sânt pentru Pântea. Buzdugan intră în cutare comisie financiară.

*

Cu pensionarii ne înţelegem. Îşi dau samă că trebuie să se aştepte venirea lui Argetoianu. Până atunci li se dă ce a hotărît jurnalul Consiliului ca un acont. Pentru rest se va vedea. Dar să nu iea prea răpede pe Argetoianu. O comisie a lor va ajuta la redactarea noii legi a pensiilor, care trebuie votată în Februar. Se va renunţa la unele formalităţi. Adaug cuvinte amabile. Pleacă mulţămiţi. Ai lor sânt încă pe trotoar.

*

Salomon Reinach, Pottier adaugă felicitările lor pentru alegerea mea la Paris. În Decembre a fost paritate cu Menendez y Pidal. În Ianuar am ieşit cu o mare majoritate la primul scrutin.

*

În faţa golului lăsat de moartea lui Maginot şi a slăbirii fisice a lui Briand, Laval presintă demisia Ministeriului pentru a încerca unul de concentrare.

14 Ianuar.

Răşcanu şi Pop la mine. Am vorbit şi cu Buzdugan, care-mi arată că Pântea a fost contra întrării trupelor

noastre la Chişinău, că a fost închis trei zile, că Broşteanu era să-l împuşte, că a fost salvat ca fost membru al Sfatului, că a fost atacat pentru malversaţii la Primărie şi că e liberal. Ne învoim pentru Buzdugan. Regele s'a exprimat bine despre el faţă cu Răşcanu; vrea subsecretariatul.

15 Ianuar.

La Ministeriul de Război pentru a face să se atribuie lui Han monumentul infanteriei. Li spun că, dacă se opresc asupra altor proiecte, nu li pot da o piaţă.

*

Mitropolitul Pimen, în numele Comitetului Permanent al Sinodului. Mă întreabă cine va alege în locul lui Iacov de Huşi: vechiul Consiliu ori cel ce se va forma acum. Îi răspund că, dacă în trei luni de la moartea lui Iacov nu se formează noul Consiliu, va trebui să ieau hotărîri Recomand Mitropolitului să spuie candidaţilor că ţin ca viaţa lor să nu fie măcar bănuită: altfel ar trebui să înştiinţez fără cruţare pe alegători. El mă asigură că în două luni noul corp electoral va fi format. Propune pe Simedrea. Vorbeşte de posibilitatea alegerii unui laic: sânt cu totul contra.

*

Roth, pentru biserica săsească din Mediaş, acum asigurată prin decret regal. Ar vrea să fie episcop militar. Mă întreabă dacă aş consimţi să fiu ales de Academia din München: de ce nu?

*

Landau, deputat evreu pentru casul din Soroca. Acusă formal, de crimă sadică, pe căpitanul Gaja, un locotenent cu nume nemţesc şi pe grăniceri. Rog pe Amza

să facă ancheta fără cruțare. Landau, căruia-i acord și suspendarea acusaților, îmi spune că era sigur că voiu proceda așa. Nici el nu se gândește a face din aceasta o afacere politică. Și generalul Marcovici, venit în anchetă, a recunoscut vinovățiile. El bănuiește o intrigă contra Guvernului.

*

Amza-mi arată că, la Bazargic, șomerii cu cocardă roșă au atacat Primăria: a fost o luptă cu poliția. Ar vrea starea de asediu după închiderea Camerei.

*

Aseară Popovici-Tașcă îmi spunea că, în Bucovina, de unde se întoarce, dacă Robu se poartă bine, colegul lui, Cârlan, agită satele pe tema conversiunii.

Și Bănuț, prefectul de Someș, spune că se fac agitații acolo.

*

Se începe o campanie contra Guvernului pe tema Statutului Universităților. Dr. Angelescu ar fi desaprobat-o.

Mi se anunță și din partea liberalilor și din partea țărăniștilor, — Maniu a fost pe aici, și „Patria" acopere de despreț pe Pop, pe care naționalii îl felicitaseră la început, — o înviersunată campanie parlamentară.

La telefon, un ziarist, de la „Curentul" amenință, dacă numim pe Buzdugan, cu o campanie „în chestia Usinei de la Bălți".

*

La Academie presint o comunicație despre Galați. La urmă Lăpedatu-mi spune că se vorbește de un Ministeriu având de pivot pe Argetoianu și în care ar intra Goga, Lupu, Iunian, Tilea, „chemăriști" și partisani de-ai lui Hațieganu.

*

Amza-mi spune că s'a oferit „Ordinea" Ministeriului de Războiu: altfel, cum Zaharov nu mai vrea să plătească, ziarul va dispărea în două săptămâni.

*

Seara, Cristi la mine. Nu cere nimic. Ar primi locul la Riga. Pare că l-ar dori şi soţia lui, o contesă Solohub. Îi vorbesc de necesitatea unui aşezământ cultural basarabean, înzestrat de Stat cu cesiuni de avere sau arendări, care ar însemna o permanenţă. Ar fi condus de arhiepiscop, de comandantul militar, de cel mai înalt magistrat, de trei delegaţi numiţi de Liga Culturală, cu care, în forme autonome, ar fi legat aşezământul, şi trei aleşi de secţiile care ar fi dovedit activitate timp de doi ani.

Mă gândesc a-l propune ca ministru residând în Bucureşti şi-l invit să mă întovărăşească la Sinaia.

Regele nu mă poate primi Duminecă. Îmi propune Sâmbătă sau Luni. Primesc întâia dată.

*

Amza mi-a vorbit de un caz de încercare a se prinde şi ucide un Armean la Constanţa de către Sovietici. În legătură cu acesta, expulsat din Bulgaria, e şi o afacere de avere a unei femei din străinătate. Îi spun să expulseze pe acest om suspect.

*

Landau dă un fel de comunicat ziarelor şi mă sileşte a răspunde că nu l-am autorisat a da nimic publicităţii.

*

Generalul Averescu ameninţă cu o revoluţie prin care poporul „ar reintra violent în drepturile sale". Ce influenţă are asupra tuturora ispita puterii!

16 Ianuar.

La Ministeriu, iar insistenţele lui Ghibu în chestia „status"ului. Sânt silit a fi brusc pentru a le întrerupe.

*

La Sinaia cu Cristi. În drum întâlnesc pe Buzdugan.

La Palat, rog pe colonelul Condeescu să pregătească pe Rege pentru numirea lui Cristi ca ministru şi a lui Buzdugan ca secretar general. Regele-mi spune că doreşte a fi convins în ce priveşte a doua numire. Îi expun situaţia. El consimte, cu condiţia ca ea să fie făcută la Industrie.

Se prestează, cu oarecare stângăcie din partea tuturora, jurământul.

*

E după mine Ghica, gata de plecare. Apoi Tilea. Acesta găseşte că disolvarea „Parlamentului Restaurării" a fost dură.

*

I-am spus Regelui ce listă de miniştri umblă. N'a obiectat nimic.

*

În „Curentul" Buzdugan e presintat ca având un amestec în acea afacere a Usinei din Băiţi. El îmi spune că a dat în judecată alte două ziare pentru această calomnie şi adauge şi pe acesta.

*

Aflu acasă felicitări pentru alegerea de la Paris din partea lui Mario Roustan, ministrul Instrucţiei Publice, şi a lui Grégoire.

*

Ministeriul frances s'a reconstituit fără Briand.

17 Ianuar.

Excursie la Tinosu, Şirna, Varniţa, Cocorăşti, Măneşti, până la Băltiţa.

18 Ianuar.

Consiliu de miniştri.

Se aduce, de Amza şi Valer Pop, raportul de la Soroca. E defavorabil împuşcaţilor, toţi comunişti, despre cari se credea că duc în Rusia documente. Erau aşteptaţi la trecere. Gloanţele s'au tras pe întunerec după somaţii. Unul din răniţi a recunoscut-o.

Apoi discuţie între Amza şi Karpen în ce priveşte usinele care ar fi să treacă la Ministeriul de Război, proiectul fiind şi pregătit. Karpen crede că trebuie păstrat la Iniedoara caracterul comercial. Şi Brătescu dă lămuriri. Chestia se amână.

Arăt că, după ştiri de la Riga, Sovietele nu primesc formula noastră. Zaleski declară că Polonia nu va iscăli fără noi. La urmă se va face un nou efort, şi Ruşii, crede el, vor ceda. Filality-mi cere o decisie. O resum aşa. Iniţiativa viitoarei propuneri nu poate veni decât de la Soviete. Noi menţinem punctul nostru de vedere în chestia teritorială. Dacă nu se poate ajunge la nimic, să declarăm că ne ţinem la pactul din 1929.

Ghica adăusese că Regele continuă a fi îngrijat de aceste negociaţii.

O comunic Consiliului, care n'are nimic de obiectat.

Vâlcovici ar dori să lămurim mai bine opinia publică. Propune întruniri. Li arăt inanitatea.

*

La Timişoara, în colegiul Consiliilor comunale a ieşit candidatul liberal, Nestor. Şvabii n'au vrut să voteze pe

un Sas. Prefectul Tărlungeanu, ginerele lui Petala, ar fi ajutat pe liberali.

19 Ianuar.

Ziarele de insulte merg până acolo, încât presintă numirea lui Buzdugan ca făcută, pentru că el... consimte să ia pe una din fetele mele!

*

Buzdugan îmi spunea, că, atunci când deputaţia basarabeană a venit la Iaşi să ofere unirea, el a trecut pe la mănăstirea Suruceni, unde era stareţ episcopul Dionisie. Acesta a îngenunchiat şi s'a rugat pentru neamul său. Apoi li-a dat, până la Cahul, trăsura mănăstirii, cu poruncă să nu se spuie la nimeni de unde pleacă şi unde merge.

*

Cal de bătaie e acum pentru ziarele opoziţiei cu orice preţ nemulţămirea lui Argetoianu pentru numirile făcute fără ştirea lui. Ca şi cum n'aş avea dreptul să propun Regelui numiri, pe care Regele singur le poate primi sau refusa!

Într'un articolaş care precede interviewul lui Argetoianu pentru „L'Europe Nouvelle" sânt presintat ca un animator nepolitic, un orator parlamentar şi un om prins în multe părţi, pe când Argetoianu e „elementul politic" care face legături între tehnicieni.

*

Filality a fost la mine cu corespondenţa diplomatică. Şi Laval crede că orice angajament al Sovietelor e fără valoare. Pilsudzki e furios contra lor. La Riga negociaţia „lâncezeşte".

*

Din Roma mi se cere punctul de vedere precis în chestia „status"ului. Răspund că noi voim administrația fondului de Biserica însăși, fără mireni, pentru ambele rituri și supt supravegherea Statului român.

*

America refusă propunerile lui Laval, care a făcut un nou Ministeriu, în chestia reparațiilor.

*

Ziarele evreiești continuă campania în chestia Soroca. Ea răsună „de la Soroca la San-Francisco". Landau a cerut audiență la Regele.

20 Ianuar.

Violent articol al lui Șeicaru contra bietului Buzdugan.

*

„Dimineața" mă presintă ca furios contra generalului Rășcanu pentru că mi-a refusat starea de asediu.

*

Național-țărăniștii se declară satisfăcuți cu adunarea comitetului lor, în care, pe când „4.000" de țărani ai lui Ioanițescu defilau pe stradă, Ilfovul a fost „dat" lui Madgearu, și Aurel Dobrescu a apucat de piept pe acesta. A urmat telegrama către Maniu cel așteptat și focul bengal al unui discurs al lui Mihalache, neacceptat ca șef de Ardeleni, cari au strălucit prin absență.

... Și acești oameni cer puterea!

Bună primire a lui Argetoianu la Londra și a lui Ghica la Praga. Pentru ei, presa care mă insultă zilnic, furios și murdar, are numai cuvinte bune.

*

Fac toate lecţiile într'o detestabilă stare de sănătate.

*

La Londra, Titulescu s'ar fi simţit rău la masa aranjată pentru Argetoianu şi „va sta în pat două zile".

21 Ianuar.

Se desminte ştirea indispoziţiei lui Titulescu. El a făcut o mare primire lui Argetoianu.

*

Amza la mine. El crede că aş putea lăsa, mai ales după Mart, Instrucţia lui Pompei sau Dănăilă, ca să ieau Internele. Argetoianu nu le-ar ţinea decât până la trecerea unor legi.

*

Ministrul Germaniei, pentru a ne invita la serbările Goethe de la Weimar. Deleg pe Bratu de la Iaşi. Arăt ministrului dorinţa de a relua bunele legături, întrerupte de o stare de spirit care a causat războiul, de unde a ieşit multă suferinţă şi un drept naţional care nu putea fi valorificat altfel (el aprobă): e de sperat că o astfel de catastrofă nu se va repeta. Îi arăt că pentru o Şcoală română am cumpăra o căsuţă, ca pentru trei studenţi, la Weimar; ar trebui să fie cam din vremea lui Goethe, ca un omagiu către acesta. El crede că s'ar putea căpăta ieftin.

*

Episcopul Majláth vrea să mă vadă. Răspund că sânt bolnav. El spune nevestei mele că s'a înţeles cu Valeriu Pop, că la Pesta nu se duce cu scopuri politice, etc. Evident vine ca să scotocească. Aflu pe urmă de la Pop că i-a dat pur şi simplu un memoriu.

*

La Ministeriul de Instrucție, Consiliul foștilor miniștri. Dr. Angelescu iea drept al mieu proiectul de Seminariu al Mitropolitului Bălan, pe care-l află „monstruos" prin ignorarea Statului plătitor. E de față și Lăpedatu. Consilierul pentru Universități, Kiriţescu, participă încurajat de prezența fostului șef, căruia se pare că i-a denunțat proiectul. Li spun neted că am înțeles piesa.

Din discuție (e și Borcea) iese nevoia de a înlocui hibridele Academii teologice din Ardeal cu o Facultate ortodoxă alipită Universității din Cluj și alta unită la Blaj (unii o vor la București, Blajul nefiind încăpător).

22 Ianuar.

Recepția celor decorați cu „Ordinul Ferdinand", la 24, e de sigur un prilej ca Regele să întâlnească pe Ardeleni, aproape singurii cari au decorația. Ziarele și vorbesc de un nou „îndemn de unire", de un nou „Ministeriu național". Mă voiu găsi în acea seară atât de isolat între dușmanii miei...

Se pare că Tilea a aranjat recepția. Topa îmi spune că acesta e măcar odată pe săptămână la Palat, că e mereu, și foarte prieten, cu Pangal. A surprins o conversație la telefon, în care primul mulțămia celui de-al doilea pentru informații și-i anunța că merge la Bădăcin.

*

Venizelos îmi mulțămește pentru cartea despre Grecia.

23 Ianuar.

Tot în casă, bolnav.

24 Ianuar.

Cuvântare la radio pentru Unire.

*

La Palat, adunarea Ordinului Ferdinand. Covârşitoare majoritate ardeleană. Câţiva Basarabeni. Foarte puţini din Vechiul Regat.

Vorbesc cu episcopii despre „status". Oanea anunţă o interpelare.—Să facem ca Ungurii! — Dar Carol al II-lea nu e Francisc-Iosif, rege apostolic, şi pe atunci nu era nicio instanţă arbitrală intereuropeană...

Regele împarte decoraţii. Între cei ce se presintă... Sever Bocu şi Zaharia Boilă, care face gesturi de maimuţoiu zădărît, de câte ori trec pe lângă el.

Rămân cu aceşti noi membri ai Ordinului în Bibliotecă. În odaia vecină Regele vorbeşte cu şefii oposiţiei. Un moment apare dincoace Maniu, ca să-şi apere de influenţa mea clienţii.

Aceştia sânt destul de amabili cu mine. Li spun numai că şi scrisul ar trebui să li se potrivească, aşa cum fac eu cu scrisul mieu. Al lor mă atinge numai ca om, care sufere de nerecunoştinţă. Cine mă va băga în pământ va avea mustrări. Mulţămesc lui Agârbiceanu pentru atitudinea faţă de mine.

Vorbesc lui Pelivan de nevoia de a se face comisia culturală permanentă în Basarabia. El vorbeşte de secţia „Astrei"! — Nu a ei, nu a „Ligei", ci special basarabeană. El crede că Statul n'ar mai avea ce venituri să deie.

Îi arăt lui Mironescu greşeala de la fusiune. Altfel aş sta la Guvern, cu ei, unsprezece ani, şi ce s'ar mai alege din liberali! Au preferat pe Maniu, om fără sentimente, de o inteligenţă mărginită, iar, ca voinţă, nehotărît când trebuie decisiune şi, când nu trebuie, îndărătnic până la absurd. El spune că aleg şi ei ce pot... E convins că nu li-ar reuşi, în alegeri.

Duca-mi iese înainte şi provoacă o conversaţie familiară. Când Nistor îmi cere a păstra pe vechii deputaţi

bisericești pentru a nu consacra resultatul demagogiei lui Robu, observ lui Duca numai atât: că antisemiții îmi dau un sprijin, pe care la el nu-l am. — Cum? — Îl am, dar cu termin, ceilalți însă până la sfârșit.

Regele, foarte amabil, care mă chiamă de jos pentru a ciocni primul păharul de șampanie, condamnă lipsa semnalată de mine, a lui Averescu. E dintre oamenii cari-și fac rău singuri: ce nu i-a dat! Se râde de peregrinagiile pariziene ale lui Gh. Brătianu, care, nevrând să se lase întrecut de Duca, se face ridicul.

Discursul Regelui, care amintește condițiile creării Ordinului și îndeamnă toate „fracțiunile politice" să se strângă în jurul Tronului, e ascultat cu un sentiment de desilusie de oposanți. Pe când Regele mă asigură că „nu e nimic politic" în această adunare, Goga, care a refusat să se fotografieze cu ceilalți Ardeleni, prea mulți față de Regățeni, ma întreabă ce sens are această întâlnire, cuvântarea regală fiind numai frase de ocasie. — Nu acela al schimbării de regim.

Regelui i-am spus că nu înțeleg această lume care nu-și dă sama că a fi în opositie nu e o rușine și că, și în acea situație, se poate influența, cum am făcut-o și eu atâta vreme, asupra politicei țării. Și Regele spune că între oameni și partide, oricare ar fi situația lor momentană, este, și trebuie să fie, o continuă colaborare.

•

Am chemat pe Ottescu, ca să-i semnalez zvonul în presă că amicii lui Argetoianu colportează o nemulțămire a lui față de numirile făcute. El o neagă, dar spune „sincer" că ar fi fost bine să nu se facă și un ministru al Basarabiei pe lângă primul. Îi spun că Rășcanu însuși mi-a cerut doi ajutători și că sânt numai „miniștri de Stat", sau sub-miniștri.

•

Amza-mi spune că la sfârşitul unei adunări a „georgiştilor" poliţia a provocat un conflict. Sânt răniţi şi un dispărut.

*

Îmi vin din Grecia aprecierile poeţilor Paraschos şi Skipis asupra cărticelei mele.

*

Ştiri oficiale din Praga presintă primirea lui Ghica acolo ca extraordinară.

25 Ianuar.

După „Dimineaţa", Regele abia mi-ar fi vorbit şi eu aş fi spus că Suveranul, voindu-mi moartea, îmi cere fotografia...

Rectific şi, cum colonelul Condeescu vine la mine într'o afacere particulară, îl întreb dacă mareşalatul n'ar trebui să desmintă darea de samă, în care Regele e pus să spuie lui Man: „introduc puţin creştinism în această babilonie".

26 Ianuar.

Chemale îmi aduce vestea că umblă o listă a unui Ministeriu cu Duca preşedinte fără portofoliu, Argetoianu la Externe, Tătărăscu undeva şi Moruzi la Războiu.

Obosit, şi de boală, mă hotărăsc a cere Regelui să-mi reînoiască încrederea sau să-mi primească demisia. Rog pe Puiu Dumitrescu să treacă pe la mine pentru a primi o scrisoare, care e, de fapt, pentru Regele, o explicaţie a cererii mele.

26 Ianuar 1932.

Scumpe domnule Dumitrescu,

În legăturile cu d-ta am putut aprecia, pe lângă nesfârşitul devotament faţă de Suveran, o pătrundere a împrejurărilor şi, faţă de mine, o tânără prietenie, care mă îndeamnă să întovărăşesc scrisoarea mea către Maiestatea Sa cu aceste rânduri.

Când Maiestatea Sa se pregătia de Domnie, a întâmpinat din partea tuturor politicianilor o atitudine care a dus în chip firesc la actul din 4 Ianuar, pe care toţi fără de mine l-au aprobat.

Mai târziu orice pas făcut faţă de Principele exilat a avut numai scopuri personale şi de partid.

Iar „restaurarea" a fost încercarea unei părţi din naţional-ţărănişti de a se instăpâni pe ţară cu ajutorul unui Suveran pe care credeau că-l pot domina.

Întors, restabilit, Maiestatea Sa a vrut un guvern de coaliţie care i-a fost refusat. Silit a primi un guvern fără onestitate şi autoritate, a voit să rupă cu o tradiţie care a dus România la ruină. A crezut a doua oară că unirea cluburilor se poate face şi a recurs la un om care şi-a creat cu dibăcie o mare faimă în străinătate. D. Titulescu, cu negocierile sale de zece zile, compromisese însăşi coroana, faţă de care a avut apoi cea mai nepotrivită atitudine, eu fiind martur. Atunci mi s'a oferit o conducere pe care am primit-o numai crezând că e *totala r pere de trecut* şi *sfârşitul hegemoniei cluburilor*.

Am aflat pe urmă că nu acesta era scopul guvernării mele, că nu era vorba de *o nouă Românie*, ci de un intermezzo care să permită partidelor a se reface. Puţin după aceia am crezut că văd chiar dorinţa ca această perioadă de transiţie să fie ea însăşi amestecată cu un politicianism pe care conştiinţa mea l-a condamnat patruzeci de ani.

Am răbdat din iubire faţă de Rege şi din milă faţă de Ţară. Încetul pe încetul am văzut politicianismul ridicând din nou capul. El anunţă astăzi public restaurarea lui cu voia Maiestăţii Sale.

Așa fiind, eu nu mai pot. Dar, cu o prevedere de istoric și de bătrân încercat, trebuie să înștiințez pe Carol al II-lea, Regele mieu, că e pe cale de a se constitui prisonier al celor mai răi dușmani ai săi.

Primește, te rog, salutările mele. N. Iorga.

*

Vin Amza, Vâlcovici, Karpen, Cristi, Munteanu-Râmnic. Toți mă asigură că Regele are cele mai bune sentimente. Lui Moruzi i s'a refusat pentru moment o decorație. S'a discutat asupra viitoarelor proiecte de legi. Se recunoaște că Argetoianu are une ori atitudini care ni fac rău (și lui însuși), dar nu e un *periculum in mora*.

Rămâne ca hotărârea mea să nu aibă urmare azi.

Munteanu-mi spune că a auzit de la institutorul Ionescu, preceptorul Voevodului, această părere a Regelui: „cu Iorga am numai de câștigat, cu Argetoianu e risc; el nu mi-a comunicat totdeauna adevărul".

27 Ianuar.

La Regele.

Vorbim de neajunsurile Capitalei. El regretă că Brătianu n'a mutat-o la Făgăraș, rămâind la București tot, afară de Curte și Ministere. — Ca la Haga, față de Amsterdam. — Și Rotterdam. Amintesc de articolul în care Averescu face pe Regele Nabuchodonosor și-i anunță pe „Mane, Techel, Phares" și de visita zgomotoasă a lui Gh. Brătianu în Occident. — Doi au arătat că sânt așa cum i-am zugrăvit Maiestății Voastre din lunga mea experiență; ceilalți vor veni și ei la rând. Adaug poftele liberalilor: Ei vor să se înstăpânească pe Coroană; național-țărăniștii pot fi întrebuințați, la ceasul lor, fără un astfel de pericol. Regele o recunoaște.

A primit pe Maniu, care i-a vorbit de legăturile cu regii Carol I-iu și Ferdinand și a terminat spunând ca e gata a servi pe Rege. I s'a răspuns că ar putea-o face revenind la șefia partidului. Arăt Regelui ce i-am spus lui Mironescu: Maniu, când vorbește de trecut, poate fi interesant; îndată ce e vorba de interesul lui, înșeală.

Maniu, spune Regele, a declarat că, dacă Argetoianu aduce ceva bun, se bucură și el.

Vorbesc de interviewul lui Argetoianu din „Liberté". N'a făcut bine, vorbind cu privire la Regele, de „tinerețe lui Frederic al II-lea".

28 Ianuar.

„Universul" pune în sama lui Cristi un ordin ridicul de primire către Pântea. Cristi aduce scrisoarea lui Pântea, care... nici nu era la Chișinău

*

Ministrul Poloniei îmi dă din nou asigurarea că nu se va semna pactul cu Sovietele, pe care-l crede totuși un pas înainte și util, mai ales pentru opinia publică din Occident, în chestiunile economice și financiare. Ar vrea un răspuns. Foile anexate (lipsesc) arată ce i-am comunicat ca opinie privată.

Comunic prin Puiu Dumitrescu aceste declarații eventuale. Regele cere răgaz de douăzeci și patru de ore.

*

Și după-amiază revine ministrul Poloniei, vorbindu-mi în același sens.

*

La 4,40 întoarcerea lui Argetoianu, complect refăcut fisic și în cea mai bună dispoziție.

29 Ianuar.

De dimineață, Argetoianu la mine. Credea că a reușit în cele trei proiecte: convenții între Banca Franciei și a României, înțelegerea cu Casa Monopolurilor, redevențele de petrol. Se așteaptă semnarea. Se vor avea aproape două miliarde pentru plata restanțelor de la lefuri și pensii.

În Apus totul e de pe o zi pe alta. La Paris se întreabă lumea dacă nu va fi războiu. Chamberlain a spus la Londra că „el știe de Sâmbătă ce va fi Duminecă, poate Luni", și atât.

El, foarte bine primit de toți, a spus lui Tardieu, care l-a impresionat, că e nevoie de un pact multilateral, stabilit într'o adunare la Paris, a specialiștilor din guverne. Tardieu a adaus că și el se gândește la așa ceva.

Îi expun situația, și el pare a nu primi cu multă simpatie noile numiri din Basarabia, dar recunoaște că nu se putea altele. Ar vrea să deie un alt rost și lui Stanciu.

În formula cu Sovietele n'ar voi partea a doua. Îl rog să capete decisiunea Regelui.

30 Ianuar.

La Fundația Ferdinand. Arăt abusul care se face cu tipărirea colecției Veress. Văd angajamentul, pregătit de Bianu, care e monstruos. Sântem tratați cu o obrăznicie și o lăcomie fără exemplu. Se vor căuta posibilitățile de anulare a contractului [1]

La Consiliul Legislativ, instalat în casa, plină cu nimicuri în stilul secolului al XVIII-lea, a lui Take Ionescu.

[1] Nu s'a făcut nimic.

Vorbeşte îndelung Gane, foarte sigur de operă îndeplinită şi cu un puternic şi cald accent de autonomie. Răspunde foarte limpede, cu un adevărat avânt oratoric şi cu mult tact, Valeriu Pop. E o revelaţie.

*

La Ministeriu vin dr. Bălăcescu şi preotul Popescu pentru a-mi cere să retrag lui Basilescu situaţia de prorector, pentru că prelungirea după şaptezeci de ani nu e în lege, care opreşte şi alegerea de trei ori ca decan. Propun să se întrebe Colegiul universitar, ca să am o bază pentru a sfărâma un decret regal. Intervine Cocu-lescu, vociferând. Îl rog să nu fie nervos şi, cum continuă, îi arăt că sânt silit a mă retrage în cabinetul mieu. Apoi, cum nimic nu-l poate opri, cer funcţionarilor să-l poftească afară. Înainte de a-i intenta proces de ultragiu, mă hotărăsc a întreba Senatul.

*

Consiliu de miniştri. Timp de mai bine de o oară Argetoianu face expunerea sa. Repetă că Mussolini nu ştie ce să facă măcar a doua zi, că tot Apusul e în debandadă, „că Tardieu a sărit în sus, bătând din palme", când el a propus un „pact Kellogh economic", că a găsit ecoul cuvintelor sale în cercurile francese. Adaugă că ministrul Argentiniei a primit de la el suggestia unui trust al porumbului şi că imediat a şi plecat la Buenos-Aires pentru acesta...

Se mai fixează ordinea presintării proiectelor de legi şi se discută chestii mărunte. Argetoianu nu pare dispus a ceda pensionarilor. Se plânge că Amza şi Căile Ferate fac comenzi de materiale în străinătate.

Despre Titulescu, Argetoianu spune că are în Anglia o situaţie „enormă", incomparabilă cu a oricărui altuia,

dar noi sântem complect necunoscuți acolo. Anglia ar fi decis ca, timp de un an, să nu mai intervie în afaceri continentale,

*

În drum, studenții și „patrioții" lui Marin Ștefănescu fac o manifestație la „Universul", oprind circulația. În cale ar fi cerut „Guvernul A. C. Cuza". Ei scot un ziar, „Păreri", în care cer masacrarea Evreilor și acusă pe Argetoianu că se primblă pe socoteala miseriei naționale.

Reîncepe vechea turbăciune?

*

La Teatrul Național, repetiția „Ultimei raze".

1 Februar.

Deschidere a Camerelor. La Camera Deputaților, Oteteleșanu se plânge violent că s'a prelungit vacanța și denunță, ca un vajnic tribun, „dictatura". Se pomenește Hamangiu. Lecca mă întreabă care e sensul parafării de Polonia a pactului cu Sovietele. Îl liniștesc, arătând după știri de astă dimineață atitudinea Franciei și Poloniei. Multe întrebări cu privire la pensionari. Răspund cu lui Călinescu, care m'a pus în causă, apoi Argetoianu, care arată că nu se încasează decât foarte puțin la contribuțiile indirecte. Mie îmi spune că va discuta chestia cu delegația de la Casa Pensiilor.

Regele mi-a comunicat Sâmbătă, prin Puiu Dumitrescu, că preferă să se continue negociațiile cu Sovietele la Geneva, între Ghica și Litvinov. Adaug că se poate lua ca basă propunerea făcută de mine personal prin Szembeck. Încă odată arăt lui Dumitrescu sentimentele adevărate ale liberalilor, în casa cărora se vorbește de

detronare. Lui Mirto i-am arătat pe ce cale de înțelegere cu noi, asigurându-ni majoritatea față de liberali, ai lor încetul pe încetul ar putea ajunge la putere. Dumitrescu crede că aș putea lucra și cu liberalii, introducându-i unul câte unul în Ministeriu.

*

Seara, caldă primire a piesei mele. Admirabil joc al lui Manolescu.

*

Gusti mă asigură că Senatul universitar îmi va da satisfacție și că el lucrează la dânsa.

2 Februar.

Ciprian îmi trimete albe flori de liliac pentru plăcerea ce i-a făcut-o piesa.

*

La Cameră, socialistul Mirescu ridică afacerea de la Soroca. Atacă pe grăniceri ca grup. Puternice protestări ale majorității, care amintește pe grănicerii căzuți. Intervine și generalul Cantacuzino, cald și mișcător. Mirescu se înverșunează, și ședința trebuie ridicată. Mult mai cu tact vorbește deputatul evreu Landau. De la țărăniști, Ghelmegeanu cere dosare pentru a se informa; mai târziu, sfătuit, va interveni pentru a scoate din causă armata ca atare. După cuvintele mele de împăciuire, Ottescu se aruncă într'o elocventă șarjă, declarând chestia închisă,— și „azi". Ghelmegeanu relevează o contrazicere cu mine și atinge dualitatea atitudinii Guvernului.

Apoi legea drumurilor a lui Vâlcovici, atacată cu o știință de vechiu prefect de georgistul Ghițescu, de la Suceava.

*

Seara, aflu că Senatul îmi cere să-mi arăt regrete pentru atitudinea față de Coculescu, care, înlăturând pe Basilescu, s'a proclamat pro-rector. Gusti... a propus formula. Ce oameni de treabă cu toții! M'am gîndit la demisia din rectorat, la alte soluții. Vreau să usez însă intriga prin răbdare.

Ieri, în comisia de la Senat pentru legea Universităților, n'au venit liberalii. Ei au de gând să iea atitudine pentru Universitatea „ofensată".

3 Februar.

La Cameră discuție asupra prețului zahărului. Karpen are dificultăți de exprimare care-i creiază o rea situație în țară.

4 Februar.

Leancă, al lui Stere, încearcă a aduce la Cameră „asasinatul" „copiilor" de la Soroca, datorit „scoaterii din lege" a Basarabiei. Tumultul, care se putea aștepta, se produce. Nu se va lua notă la stenografi de ce spune, dar „Dimineața" va publica, firește, întreaga interpelare.

*

Vorbindu-se la legea chiriilor, D. R. Ioanițescu ne acusă, ca de obicelu, că sântem un Guvern de proveniență inferioară. Îi răspund că nu primesc învinuirea. Mihalache răsare pentru a evidenția, crede el, cum s'au făcut alegerile. Îi arăt că le-a făcut funcționărimea țării, cum este, și starea ei morală, cum este.

La legea lui, Valeriu Pop ține un foarte bun discurs, primit călduros. Votarea se face printr'o înțelegere unanimă.

Liberalii de stânga, — Negură, contra căruia e, în particular, Manolescu-Strunga, — ar vrea ca putința de a sfărâma la 23 Aprilie contractele să se aplice și terenurilor arendate. Li arăt că, păstrând principiul imprevisiunii, odată fixat, nu putem proceda la altă măsură decât la formele cuvenite, întrebând și pe ministrul respectiv. E curios că ni se cere o soluționare pripită de aceia chiar cari ne acusă necontenit că venim cu proiecte de lege nestudiate.

*

Regina a fost aseară la piesa mea. Foarte slăbită, cu un aier absent. Nu găsește cuvintele la sfârșit: „e bine presintată".

Asistă și Sadoveanu, care, de două ori, e mișcat până la lacrimi. Și el spune că lumea nu mai înțelege ca odinioară.

*

„Conflictul" cu profesorii universitari continuă.

Senatul, fără iscălitură de pro-rector sau president, îmi trimete, la Ministeriu, o adresă, care, începând cu asigurarea că n'au voit să mă supere, termină cu invitația să li dau satisfacție pentru că am jignit pe „delegații" lor.

Li răspund printr'o scrisoare privată, arătând că păstrez colegilor sentimentele dovedite prin patru ani de muncă la Universitate și prin serviciile pe care am avut prilejul să le aduc fiecăruia dintre dânșii. Delegații cari s'au presintat, numai doi, din șapte decani, au fost primiți cât se poate de bine, cum, de altfel, sânt prevenitor și amabil până și față de ultimul dintre petiționari. Nu văd cum aș fi putut proceda mai amabil. Cum ei vorbesc, cu emfasă, de „demnitatea Senatului autonom" pe care au a o păstra, opun demnitatea situației mele de ministru

de Instrucţie şi preşedinte al Consiliului, pe care, în cabinetul mieu, şi eu trebuie s'o păzesc. În sfârşit, sânt gata a li spune şi oficial aceleaşi lucruri dacă-mi scriu oficial, adecă supt iscălitura cui are dreptul a mă înlocui în situaţia al cării titlu l-am păstrat, crezând că e o onoare pentru Universitate să-l leg de acela al celui mai înalt funcţionar al ţării.

Gusti a încercat explicaţii particulare. Mă face să ştiu că, dacă-l îndemn, candidează pentru rectorat. D-rii Bălăcescu şi Gheorghiu şi-au şi anunţat candidaturi.

Ziarele anunţă, — ce discreţie!, — că Senatul nu e mulţămit nici aşa. Mi s'a obiectat că Basilescu, care, ca liberal, s'a dat la fund, nu poate fi demis decât de la Drept. Şi sânt asigurat că Facultatea se grupează în jurul lui.

Dr. Angelescu conduce acţiunea, refusând şi participarea la discuţia din comisiunea Senatului cu privire la statutul universitar.

5 Februar.

Alaltăieri la audienţă Regele m'a întrebat cum îmi explic trecerea lui Carol I-iu de la antipatia faţă de I. C. Brătianu la marea încredere într'însul. — Sfaturi din Germania, poate. — Nu, pentru că de acolo i s'a recomandat contrariul.

Îi arăt cum în 1888, când cu demonstraţiile de la Iaşi contra Regelui, acesta a plecat trist, încunjurat numai de droaia de derbedei puşi de Poliţie să strige „ura".

*

La Cameră azi, „ţepiştii" încep a marcà atitudini de opoziţie. Un domn Hagi Moscu mă întreabă cum de am ales colaboratori ca Basarabenii şi mă ameninţă cu revelaţii

sprijinite pe fotografii. Tot așa dr. Cazacu. Florin Zaharia vrea să știe cum a încheiat Argetoianu „împrumutul" la Paris, cu „garanția a două bănci din țară".

Apoi dr. Trifu citește lunga-i expunere despre francmasonerie, cu biografia, nu fără haz, a lui Pangal. Ottescu a cercat să reducă întinderea interpelării și a isprăvit cetind statutele publice ale fracmasonilor și presintând lista celor cari, onorând țara, au făcut parte dintr'insa... Mulți din majoritate au o atitudine prudent reservată.

6 Februar.

Conferința mea la „Academia Dramatică", despre sensul teatrului.

*

La Cameră, Argetoianu-mi vorbește, cu un aier îngrijorat, de presă. Îl întreb dacă vrea confiscări, o lege grabnică... El se oprește la piedeca din Constituție. Apoi ajunge a precisa. E vorba de raporturile noastre. Mă întreabă dacă am ceva contra lui. — Absolut nimic. Doar am fost doi ani împreună.

El nu pare a fi bucuros de amintire. Ar dori să zic ceva, cândva, într'o anume formă. — De ce nu? (Face parte, cred, din măsurile de precauție privitoare la conversiune.)

*

Apoi, discurs al lui Costinescu, familiar și plăcut, la legea drumurilor. Se învederează greșeala amiezitei: imensă risipă de bani.

Oteteleșanu aduce înainte o fraudă la Războiu. Asigur că ministrul, plecat la Brașov, va răspunde Luni.

7 Februar.

La dejun la Regina Maria, cu regina Elisabeta, Künzl-Jezersky şi doamna. Convorbiri fără însemnătate, străine de politică.

*

Spre seară, la Văleni.

8 Februar.

Întoarcerea, pe un ger cumplit, a Regelui de la Braşov, unde i s'a dat cetăţuia.

Argetoianu se plânge de intrigile contra lui, făcute de liberali. Se apără că nu-i sânt „amici": i-a întrebuinţat numai. Auboin laudă conversiunea; ei răspândesc zvonuri ca stampilarea hârtiilor sau devalorisarea rentelor. El n'a fost pentru Angelescu la Banca Naţională. I-a fost impus prin luptă.

Întrebări la Cameră (amestecul episcopului de Argeş în alegerile eparhiale, etc.). Amza discută o comandă cu Oteteleşanu. Ghelmegeanu vorbeşte la legea drumurilor. Explic motivele pentru care presint un proiect de lege pentru a avea la Văleni casa Mârzea, unde vreau să aşez Şcoala de zugravi[1]: din toate partidele îmi vin manifestaţii de simpatie.

*

Argetoianu pare a se lupta *de fapt* cu liberalii.

9 Februar.

Se discută la Cameră orariul şcolar. Toţi sânt de părere că e bine să fie împărţit în două.

---

[1] Neînţelegătorii au dărâmat frumoasa veche zidire....

Xeni a protestat contra aducerii proiectului conversiunii într'o formă pe care n'a cunoscut-o Consiliul, Legislativ. Îi răspunde Radian, apoi, cu bruscheța lui obișnuită, Argetoianu.

Desprețul lui pentru Cameră se oglindește în acest sfat dat lui Karpen: să nu răspundă prea des, „ca să nu-i învețe cu năravʺ. Mai aflu lucruri care mă înștiințează: n'a dat voie să vie la mine lui Brătescu, care va fi silit a mă cerceta seara și a spus fratelui mieu că nu eu l-am adus pe dânsul, ci el pe mine, eu fiind acela cu care poate lucra.

Am în această privință o conversație cu Amza și Munteanu-Râmnic. E vorba și de interimatul de la Interne. Amza spune că generalului Dimitrescu Regele i-a spus că ține prea mult la mine ca să-mi arăte el când ar fi să se facă o schimbare de Guvern.

10 Februar.

În legătură cu audiențele pentru conversiune ziarele aruncă iar formula Guvernului nou, contra căruia fulminează, agitând ideia unirii între partide, „Patriaʺ.

*

La Regele, care a primit ieri pe Duca. Aprobă punctul mieu de vedere în ce privește „statusʺ-ul catolic. E contra unei „spoliațiiʺ. Cum conversiunea stă să vie la Cameră, îl întreb care e punctul său de vedere. Nu știe ce schimbări s'au adus în ultimul moment. Dar conversiunea trebuie să se facă: va fi cel mai important act al Ministeriului. Admite partea sa la inițiativă și la stabilirea formei.

Îl întreb ce ar fi dacă proiectul ar cădea. Ministrul de Finanțe rămâne? — Atârnă de condițiile căderii. — Dar dacă și președintele Consiliului ar fi susținut-o? — Tot așa. Dar orice Guvern ar fi, trebuie votată conversiunea

Îi vorbesc de zvonurile de criză. — Eu înțeleg a lucra și cu opoziția. Dar după fiecare audiență umblă astfel de zvonuri. Mi se răspunde că nu poate fi vorba de nimic pentru azi. Dar viitorul nu atârnă nici măcar de Suveran, ci de împrejurări. Poate să se despartă de oameni cari-i plac și să primească pe alții, pentru cari n'ar avea nicio simpatie. Dar ce continuă să dorească, e un Ministeriu de coaliție.

— Cu cine? (Tăcere.) Cu Presan? A dovedit că nu vrea. Cu Titulescu? E o genială secătură. A ofensat și Coroana. Cu mine? Domnii aceia nu mă vor. Unde s'ar putea găsi altul? — Pentru moment n'am pe nimeni în vedere.

Îi amintesc în ce condiții am luat Guvernul. Fără bucurie, pentru a-i face un serviciu. — Da, și îți mulțămesc. — Dar nici vrâsta, nici rostul meu, nici nevoia de a mă mai avea cu prestigiu pentru alte împrejurări — Regele recunoaște că se poate — nu-mi permit a fi „înlăturat". Din timp trebuie să mi se dea indicații pentru ca eu însumi, cum se cuvine, să mă retrag. (O promite, dar nu e pentru acum.)

Îl întreb dacă, odată conversiunea votată, „Maurul are să plece". — Nu. Dar legea administrativă nu trebuie să provoace nemulțămiri. Ar fi mai potrivită pentru Ministeriul de concentrare.

„E crezul meu, d-le profesor", spune Regele zimbind — Eu nu cred posibilă realisarea lui. După noi nu pot veni liberalii, cu un șef fără caracter, ci numai naționalțărăniștii.

Îl rog că, dacă Argetoianu vrea să-i sprijin conversiunea — și, orice aș crede, sânt gata a o face cu toată loialitatea, — să mi-o spuie, să mi-o ceară.

*

Ministrul Poloniei îmi cere să se discute în Consiliul de miniştri chestia Polonilor expropriaţi.

*

I-am oferit Regelui să cedez locul lui Argetoianu, ceia ce, pentru conversiune, i-ar putea da un mai mare prestigiu. A refusat.

Lăuda pe Comnen. I s'ar cuveni restabilirea la Berlin, unde Taşcă e ca neexistent.

*

La Cameră, Răducanu aduce zvonul că s'a oprit de Cehoslovaci importul porumbului nostru; dr. Lupu, abia întors, vrea să întrebuinţăm represalii. Cel d'întâiu ne acusă că n'avem o politică a comerţului, Dimitriu (de la Târgovişte) că răspândim ştiri alarmante asupra finanţelor noastre.

11 Februar.

„Curentul" aduce o dare de samă despre audienţa mea la Regele, în care sânt chiar terminii întrebuinţaţi de Suveran şi este şi răspunsul mieu, în esenţă.

În acelaşi timp, se anunţă cu surle visita la Bucureşti a lui Titulescu.

Mi se pare că păharul răbdărilor mele s'a umplut şi trimet prin Puiu Dumitrescu un neted act de demisie.

Îl comunic lui Amza şi Vâlcovici, cari încearcă să mă facă a reveni. Sânt silit să-i refus.

Vâlcovici aduce pe Argetoianu, căruia-i arăt nemulţămirile mele, mai vechi şi mai noi. El pare mişcat, cu ochii în lacrimi. Mă roagă stăruitor, de mai multe ori, să amân până la audienţa lui de mâne. Nu pot să i-o acord. I-am vorbit şi de lipsa de direcţie unică de la

Interne, unde e liber a alege pe cine vrea. Şi el e atins de caracterul audienţelor la Regele şi ar vrea ca Suveranul să ni dea un semn de încredere.

Concediez şi personalul oficial de la mine.

Puiu Dumitrescu îmi readuce însă demisia. Propun ca Regele să facă o declaraţie oficială.

Dumitrescu revine. Regele nu crede că e bine a se vorbi de demisie. Aşa s'a întâmplat cu Mironescu şi n'a ieşit bine: ne-ar scădea. Propun alte norme, ca „pretinse consultări în vederea unei crise ministeriale" ori „nevoia de a avea, în momentul când se presintă proiectul conversiunii, întreaga autoritate necesară pentru o măsură de această întindere". El crede că e mai bine să aştept declaraţiile pe care deseară, la inaugurarea studiului de radio, le va face Regele. Admit aceasta.

*

La Cameră cetesc declaraţia lui Künzl-Jezersky că nu e vorba de oprirea porumbului nostru. Se votează, după discuţii în care se încearcă a se merge cu conversiunea şi mai departe la oraşe, după o intervenţie pentru Creditul Rural, după ciocniri între liberali şi ţărănişti, legea prelungirii moratorului până la 15 Mart. Defilează la tribună cei din comisia conversiunii, acusaţi de „Universul" că se gândesc la interesele lor. Se cere ca parlamentarii şi miniştrii să nu beneficieze de lege.

Foarte bună interpelare, scânteietoare de spirit şi de o vervă tinerească, a lui Cuza în chestia zahărului.

*

Seara, la radio. Regele e foarte amabil. După bunele discursuri ale lui Gusti şi Vâlcovici, el, vorbind de valoarea culturii româneşti, amestecă pe sfetnicii pe cari i-a chemat şi pomeneşte cu laude numele meu. Aceasta ca o asigurare şi satisfacţie.

Puaux îmi anunţă venirea în Maiu, pentru o conferinţă la Gusti, a economistului frances Siegfried, care e cumnatul lui.

*

Ghica telegrafiază că Polonia lasă să cadă negocierile cu bolşevicii. A fost numai un joc faţă de Berlin.

Gh. Brătianu a cerut în Cameră să i se presinte actele pentru o interpelare.

*

Regele mi-a spus prin Puiu Dumitrescu că Titulescu n'a fost chemat, ci a cerut *el* o audienţă.

12 Februar.

Comunicaţie la Academie despre familia lui Petru Şchiopul. Mehedinţi se luptă violent cu Bianu pentru noua ortografie (cu *î* în loc de *â*). Arăt că, odată creată o tradiţie, nu trebuie părăsită.

La Cameră cineva are lipsa de gust de a presinta laudele Regelui pentru mine. Oameni ca Trancu izbucnesc în întreruperi grosolane. Se cere să nu fie notate. Preotul Man intervine şi, cum o glumă a mea îi aminteşte stăruinţile pentru restituirea unei biserici unite, urlă imprecaţiile sale de fanatic.

La Senat bună interpelare în chestia „status"-ului, de Oanea. Răspuns potolit al lui Gyarfas. Arăt punctul nostru de vedere, cu întrebarea Sf. Scaun.

*

„Lupta" arată că adiutantul regal Stoicescu întovărăşeşte de la Geneva pe Titulescu. De fapt, el e acolo.

13 Februar.

La Cameră pasionate discuţii între preoţii ardeleni ai celor două rituri.

*

Averescu (supt iscălitura ***) publică un articol cu subînțelesuri cu privire la căderea lui Cuza (eu sânt... Kogălniceanu). Țepistul Ottulescu îl semnalează, și, acum Oteteleșanu, Trancu urlă, îl cetește. Spun limpede că părerea mea este că „se suggerează răsturnarea Suveranului"; voiu întreba și pe colegii miei dacă trebuie să răspundem cu despreț sau să începem o acțiune judecătorească. Apoi Fluieraș deschide chestia șomerilor, cari ar fi 300.000... Vâlcovici promite ca, împreună cu dr. Cantacuzino și cu interpelatorul, să caute soluții; eu dau 500.000 de lei de la Președenție. Cu Landau, la care se adauge Lupu, se redeschide chestia de la Soroca.

*

Titulescu a venit, fără a cere voie altuia decât Regelui. La gară Argetoianu era numai miere. „Nația" striga afară: „Trăiască Titulescu".

*

Azi dimineață, Filipescu-mi spune că s'a anunțat lui N. Miclescu cum că se gătește o nouă „bombă", care ar fi impositul pe avere. Auboin îl crede imposibil. Argetoianu i-ar fi spus acestuia că ia președenția. Filipescu mă înștiințează ca să pot lua măsuri. Îi spun că voiu cere înainte de închiderea Camerelor vot de încredere nominală. Îi cer secretul. El spune că ai lui vor vota pentru.

14 Februar.

La Văleni.

*

După-amiazi ministrul Poloniei. Îmi aduce o telegramă a lui Beck, mâna dreaptă a lui Pilsudzki, prin care ne invită a încheia cu Sovietele, căci altfel Estonia încheie, Letonia, grăbită de influența rusească, rupe „frontul". Îmi cere răspuns. — Voiu întreba pe Regele.

*

Titulescu la mine. E foarte nemulţămit în ce priveşte politica externă a României. N'am prevăzut pentru armament o sumă care să permită discuţia; cu Sovietele, cu care, fără Take Ionescu, s'ar fi înţeles încă din 1920, şi cărora, la Viena, li s'a dat ocasia să strice prescripţia cu privire la Basarabia, am apucat-o rău, puind noi întâiu chestia Basarabiei. Putem ajunge a fi pierduţi în opinia publică, fiind priviţi ca războinici; s'ar merge şi până la discuţia rectificării de frontiere. De altfel vorbeşte despre cele petrecute la Geneva, unde n'am luat prea în serios conferinţa. Tardieu, cu mai multe linii de luptă, a vorbit foarte bine; Brüning, cu multă ipocrisie, despre lipsa de forţă militară a Germaniei; cuminte Grandi şi, cu toate că era prima oară acolo, superb, Simon. Noi stăm cât mai rău.

Îi arăt că am lucrat „după împrejurări"; că hotărîrile le iea Regele după raportul ministrului de Externe, vechiu diplomat. Cum sânt foarte rece şi ceremonios, el, explicând de ce a venit fără a mă înştiinţa şi pretinzând că a vrut să vie şi în Iulie şi Octombre (n'am ştiut nimic; şi s'a crezut că Externele n'au sarcina de a-mi comunica rapoartele), doreşte a vorbi, nu cu şeful, ci cu Iorga. — Acela a murit de mult, şi nu va învia. — De ce? Nu pot şti de ce. — Sânt secrete de Stat? — Nu, de conştiinţă.

Apoi îi vorbesc de situaţia ţării, mai bună de cum o presintă ziarele, de greutatea de a face ceva (şi el se plânge că a fost împiedecat cinsprezece ani de la lucru). Legat, împiedecat, ţinut în necunoştinţa atâtor lucruri, e de mirare cum mai resist. În două luni el s'ar fi istovit.

La urmă îl întreb ce crede că e de făcut cu Sovietele. — Să afle cine a încurcat. — Nu vrei să mi-o spui mie? Ei bine, vom încerca noi.

*

La Legaţia Franciei pentru musicantul Ravel, — un adevărat greier bătrân. Franasovici şi Madgearu îmi spun că Argetoianu a făcut impositul pe capital — „bomba" — şi l-a supus şefilor de partid.

Trimet pe Vâlcovici la Argetoianu. Vine să-mi spuie, cu Karpen de faţă, că e vorba de o simplă obligaţie de Stat, rămâind libere casele şi terenurile supt zece hectare.

15 Februar.

Ziarele aduc detalii cu privire la planul lui Argetoianu.

Trimet să întrebe pe Puiu Dumitrescu dacă Regele-l admite. Sânt rugat a nu-l combate, de şi e numai o propunere.

*

La 3, Argetoianu-mi spune că Banca Naţională a dat ideia; obligaţiile vor putea servi după câtva timp la plata impositelor. Casele intră şi ele în „împrumutul naţional". Altfel, cădeau băncile.

*

La Consiliu aduc înainte cererea ministrului Poloniei.

Apoi Argetoianu-şi ceteşte proiectul, deplin redactat.

Îl rog la urmă, urându-i succes, să mă înştiinţeze, în asemenea casuri şi pe mine, de şi „îmi dau samă că discuţia a trecut dincolo de cadrul ministerial şi a devenit o chestie naţională". Altfel rămân ridicul, şi ridiculul se răsfrânge asupra întregului Ministeriu.

Plec la Cameră. În lipsa mea, Amza presintă observaţii. Când le face şi Karpen, Argetoianu se ridică furios, se plânge că n'a fost felicitat pentru ideia lui şi că nu e cine să-l înţeleagă. Apoi iese.

*

La Cameră iarăşi articolele lui Averescu, care, acum, supt iscălitură, compară pe Regele cu Ludovic al Bavariei... Urlete ale lui Trancu şi Oteteleşanu. Răducanu reîea atacurile contra Cehoslovaciei. E o atmosferă detestabilă. Şi Vâlcovici e atacat pentru proiectul lui.

*

Amza, căruia Argetoianu i-a spus că, pentru ideile lui Titulescu şi cererile armatei, nu-şi poate „camufla budgetul", se plânge că suma datorită armatei se ridică la 400 de milioane. Argetoianu a spus undeva că „se poate merge cu acest Ministeriu, dar scoţând pe Şişeşti, bolnav" (acuma s'a întors din concediu), „pe Karpen, bun doar la Politehnică, şi pe Pop, numit în lipsa lui, plus patru sub-secretari".

16 Februar.

La Regele. Pentru nota polonă, transmisă de Szembek, prin care ni se cere a semna cu Sovietele, căci altfel se strică „frontul" comun, Estonia dorind semnarea şi Letonia fiind silită de motive interne a se grăbi. Se invocă şi influenţa ce ar avea-o semnarea asupra stării morale a maselor sovietice.

Regele găseşte că I. Sturdza a greşit la Riga în unele amănunte de formă (suggestie a lui Titulescu). Crede că Zaleski are să decidă. Să-i vorbească Ghica. Este o învoială de front comun.

Dă dreptate lui Titulescu şi în ce priveşte situaţia noastră la desarmare. Recunoaşte că vina e a lui Argetoianu.

Sturdza-mi scrie că a intervenit pe lângă Stenimacov, delegatul sovietic, pentru lucrurile Academiei; a fost înştiinţat de acesta că s'a trimes cererea la Moscova.

Propun ca eu, ca academician, să intervin la preşedintele Academiei sovietice. Regele crede că, fiind şi preşedinte de Consiliu, n'aş putea-o face. Rămâne ca adresa să vie de la Bianu şi Ţiţeica.

Vin la situaţia politică, relativ la care Valeriu Pop, ieşind din audienţă, mi-a spus că Regele, interesându-se cine a fost la serbătorirea lui Goga din Cluj (numai doi din partidul naţional), şi-a arătat din nou dorinţa Ministeriului de concentrare.

Îi spun că am trecut peste fasa de desgust de acum câteva zile. În Ministeriul de concentrare nu cred. Oamenii nu pot lucra împreună. S'ar pierde basa de acum, pentru a nu o mai putea relua, şi s'ar ajunge la un nou eşec. Nu se pot plasa mai multe clientele; una singură, a lui Argetoianu, care a făcut, face şi va face politică, ni causează destule neplăceri, cu numiri nepotrivite de prefecţi şi risipă. „Şefii" nu sânt şefi, ci unelte ale clientelelor respective.

De liberalii ducişti nu poate fi vorba; ar veni cu cuţitul la spate. Nu se poate ţinea samă de grupări ca ale lui Lupu şi Gh. Brătianu, de care Regele se arată complect desilusionat. Nu-i pomenesc nimic de Averescu.

Întrebat dacă l-am văzut pe Titulescu, spun sincer ce a fost. N'aveam contra lui „un dinte", ci... o dantură întreagă. Pentru că n'a primit, pentru că m'a băgat într'o formaţiune în care sânt închis în carcera Ministeriului de Instrucţie, trebuind să accept acte pe care le desaprob, atunci când eram în stare, om întreg la vrâsta mea, să fac lucruri nouă, şi prin mijloace revoluţionare; pentru că a permis propaganda contra Ministeriului şi a Regelui; pentru că nu m'a informat de nimic; mai puţin pentru că nu m'a înştiinţat de venirea sa.

Arăt că Argetoianu continuă a fi brutal cu miniştrii.

Povestesc scena de ieri. Propun pe Amza la Interne. Oricum, Regele ar fi să facă o observaţie. Dar îi voiu apăra conversiunea lui Argetoianu, cu toate anexele.

Vorbesc hotărît. După multe ce am înghiţit, izbucnesc şi eu, ca acel izvor de la Izbuc care ţîşneşte numai din timp în timp şi lumea se grăbeşte a-i lua apa. Mâne voiu fi numai ministrul venit cu hârtiile la semnat.

Am cu mine în Cameră optzeci de deputaţi. Ţepiştii, antisemiţii, jumătate din Evrei, ceva din naţionalişti merg cu mine. Fără mine nu se poate lucra. De disolvare să ferească Dumnezeu Coroana! Cine ar presida „alegerile libere"? Ar ieşi numai extremişti de stânga şi de dreapta. Iar eu aş merge alături de Cuza. — Cu ce samănă el? — Oricum. Şi sacrificiul are o margene. Grămădit într'un colţ, orice vietate sare în faţă. De nouă luni sânt tratat ca un câne turbat. Şi instinctul de conservare are drepturile sale.

Guvernul de concentrare îl voiu combate din răsputeri. Am mai răsturnat guverne. Pe Averescu, care m'a izgonit în 1919, nu m'am lăsat până ce, şi cu Al Constantinescu şi cu Ştirbei, l-am pus la pământ.

Pe ţărănişti îi admit. Pot şi lucra cu ei. — Te primesc? — Afară de Maniu, Vaida, Madgearu. În Maniu să nu se puie niciun temeiu. E născut preşedinte de Republică. Nu e un conflict între un om politic şi Rege, ci între doi şefi de Stat, dintre cari unul n'a putut reuşi. E, tot, reminiscenţe revoluţionare şi idei abstracte ungureşti.

Regele recunoaşte adevărul observaţiilor mele. Pentru moment n'are ce pune în loc. Îi recomand să lase a lucra împrejurările. Cum spune că se pregăteşte pentru ce ar fi să fie atunci, observ că orice cal simte când călăreţul stă să sară pe altul şi cade în bot, cu primejdia călăreţului.

*

Primesc dureroasa scrisoare a lui Ghica, profund desgustat de apucăturile lui Titulescu, care fără voia lui, după ce-şi luase bilet pentru Londra, a sărit la Bucureşti. Cere să fie retrimes la Roma. Îi scriu că voiu face tot ce pot pentru a-l reţinea contra intrigii ce se ţese contra lui.

17 Februar.

În toată presa e o formidabilă isterie de ură.

*

După-amiazi la Cameră Argetoianu îmi spune, enervat că, faţă de atitudinea lui Titulescu, va cere lămurirea situaţiei.

Un georgist mă întreabă ce cred de impositul pe capital. Îi arăt că, odată ce mi s'a impus conversiunea, metodele se pot discuta. Aşezământul nostru fiscal e, de altfel, aşa de inferior!

*

Argetoianu a anunţat în comisiune că, dacă i se pun piedeci, va lăsa altora financiarea conversiunii.

*

Seara, mi se arată injuriile tînărului profesor C. C. Giurescu, din gruparea lui Gh. Brătianu, în „Revista Istorică Română" cu prilejul „Istoriei Românilor şi a civilisaţiei lor".

18 Februar.

Desdedimineaţă Argetoianu, care se credea răcit. A fost la Regele. I s'a spus că nu e alt Guvern la îndemână. Argetoianu a cerut atunci o întărire de încredere faţă de acţiunea din ziare. I s'a promis un Consiliu de

miniștri presidat de Rege, mâni, la 11, care va pecetlui o formulă. Totuși dispozițiile de acolo nu-i plac.

*

După amiazi, la Cameră, se pune problema zahărului. Un mare curent contra trustului reunește oameni din toate partidele. Mă mulțămesc să arăt și cealaltă latură. Las complectă libertate majorității. Proiectul e votat cu o mare majoritate.

Cuza-mi mulțămește: Lupu aruncă lozinca istorică: „Schimbarea Domnilor bucuria nebunilor". Să rămânem, atacând alte trusturi! El e gata să ajute „chirurgia", dar nu pe banca ministerială.

*

Seara, la Legația italiană, unde e și senatorul Poricelli, specialist în drumuri, căruia Argetoianu i-a dat speranțe („auto-strada", care ne-ar împovăra cu peste un miliard), care nu se pot îndeplini.

Preziosi e furios de votul de la Cameră. Nu ni se va mai da un ban. Crede că greșim neiscălind pactul cu Sovietele. Polonia va iscăli. Legăturile cu dânsa se vor slăbi.

Îi dau lămuriri. Dar voiu întreba la Geneva.

19 Februar.

Consiliu de miniștri presidat de Regele.

Vorbește întâiu Argetoianu. A vrut plata de Stat. N'a găsit bani în străinătate. A încercat cu împrumutul forțat. Toate partidele i s'au opus, afară de două mici grupuri. Renunță. Desface deci finanțarea de conversiune. Cea d'întâiu se va vota în curând. Până atunci poate capitalul străin va fi în stare să ofere un împrumut ori

preţul cerealelor va creşte (Regele crede că nu e de aşteptat). Până atunci se prelungeşte valoarea cambiilor.

Regele mă întreabă de părere. Voiu vorbi la urmă. Asigur însă că orice măsură a ministrului de Finanţe aprobată de Regele va fi sprijinită de mine, oricare mi-ar fi opiniile, cu toate mijloacele mele şi cu toată influenţa ce o am asupra unei mari părţi din membrii Parlamentului.

Şişeşti face câteva observaţii de detaliu, vorbind şi de moratoriu, pe care Argetoianu-l declară periculos, pentru că s'ar întinde de la sine asupra tuturor categoriilor.

Radian dă explicaţii tehnice.

Amza e de părere că, de la început, s'a mers prea departe. Clasa mijlocie este şi ea vrednică de interes. O spune şi ca vechiu agricultor.

Karpen observă că, neplătind Statul furnisorilor (ca fabricile de ţesut), se va ajunge la falimente şi la întinderea şomajului. El e continuu asaltat la Ministeriu.

Ieau cuvântul la urmă. Repet că voiu da concursul meu părerii ce se va adopta (Regele vorbise de divergenţe, pe care le-am tăgăduit imediat, între miniştri). Ruperea în două a legii are desavantagiul de a se slăbi autoritatea Guvernului. Cum unii colegi au vorbit de posibilitatea altui Guvern, accentuez că unui Guvern de *intermezzo* nu trebuie să i se îngăduie a pune o problemă aşa de grea, iar, dacă s'a permis, atunci să i se deschidă orizont. E însă şi un dublu avantagiu: ca şi la Iaşi în 1917, se resolvă în principiu chestiunea. Dacă s'ar fi adaus şi finanţarea, greşelile s'ar fi putut corecta după experienţă, căci nicio lege nu e eternă. Zăbava permite a se face acele cercetări care trebuiau făcute de la început, fără a se cădea în amânări ca acelea propuse de Vaida la împroprietărire, dar cu adunarea unei informaţii fără

care nu se poate face nimic serios, cum n'a ieşit serioasă nici opera de împroprietărire.

De aceia, fiindcă se pot introduce şi elemente nouă, adaug observaţii care fără aceasta n'ar avea decât o valoare personală.

Chestia a fost deschisă, supt Guvernul trecut, de Madgearu şi Manoilescu. Au recurs la ziare, ca unii cari n'aveau în vedere problema însăşi, cât succesul personal. Au presintat statistici exagerate, care nu se potriviau între ele. N'au făcut niciun pas pentru a se înţelege între sine.

În Septembre 1930, — Regele, care nu e dator a ceti ziare, şi cu atât mai puţin pe al mieu, îşi aduce aminte de o audienţă a mea, — am arătat, ca un cunoscător al ţării până în ultimul sat, unde m'au dus cercetările mele, de şi nu sânt agricultor (Ardelenii ştiu bine pe unde am răsbătut la dânşii), că nu există *un* ţăran, ci mai multe tipuri.

În Bucovina, în Moldova-de-Sus, în Maramurăşul stors, mai puţin în Nordul Basarabiei, — Argetoianu adauge, pe lângă Gorj, pomenit de mine, Doljul şi Romanaţii, — e datorie la cămătari. Ea trebuie neapărat ajutată, ca să se împiedece flămânzirea Maramureşenilor şi revolta Bucovinenilor.

Aiurea e banca falsă, a cămătarilor. Gh. Popovici, unul dintre cei mai capabili Români, recomanda tipul Raiffeisen, tot restul fiind cămătărie. Aşa au făcut Saşii (Brandsch aprobă). Nici acolo mare cruţare pentru creditor.

Apoi băncile adevărate, în legătură cu cele mari şi deci influenţând asupra creditului ţării.

Trebuie o cercetare statistică din partea unei comisiuni cu drept de arbitragiu. Se poate face şi acum, de ad-

ministraţie şi mai ales de justiţie. Avem fericirea de a cuprinde un ministru din Ardeal, cu vederi clare şi cu energie. Să înceapă a lucra. Multe creanţe vor cădea, şi finanţarea va fi uşurată.

Dar nu s'a mai vorbit de conversiune până în Octombre 1931. Spusesem la Paris că, Statul fiind stângaciu, trebuie lăsat şi organismului să-şi închidă rănile, ajutându-l, în loc de a-şi pune degetul între cele două margeni. La întors am găsit proiectul.

L-am lăsat în sama ministrului de resort şi a Comisiunii. Ministrul s'a sprijinit pe partide. Ce sânt ele? Câţiva oameni, cu alţii câţiva la îndemână, fără legături reale cu ţara, une ori populari printr'o demagogie încheiată azi, când n'au ce mai oferi. Le-a crezut sincere, pe când, de fapt, a fost un continuu amestec de intrigă şi de demagogie. Acuma îşi dă samă de nevoia, ce era, a unei acţiuni răpezi şi cu autoritate.

Retragerea unei părţi din proiect va provoca acusaţiile ziarelor. („Orice aţi face", spune Regele.) Nu-mi pasă. Delavrancea-mi recomanda, în tinereţă, să-mi fac carapace. O am azi de să poată trece un camion peste dânsa...

Aşa vorbeşte omul cel mai prost, în aceste chestiuni, din Ţara Românească, dovedind că poate fi şi el util.

Regele permite lui Argetoianu să lucreze aşa.

La plecare-i spun: E mai bine ca M. V. să fi crezut că iea un prost şi să găsească un om deştept decât să fi crezut că iea un om deştept şi să găsească un prost.

Miniştrii se despart în cei mai buni termini.

*

La Cameră se presintă, cu certuri vulgare, alegerile eparhiale, pătate de politicianism.

*

La Senat s'a adus legea zahărului. Comisiunea chiamă pe Argetoianu, care, ocupat, n'ar putea veni decât mâni (Radianu, venind de la el, mi-a spus că legea e neacceptabilă). Îl rog să vie astăzi. Senatorii s'au declarat în permanență.

Argetoianu se teme pentru devise. I-au spus și la Banca Națională. Găsesc mijlocul unui amendament de contingentare din inițiativa Consiliului de miniștri.

În discuție, Gyarfás atrage atenția asupra nevoii de a profita și noi ceva de la cei cărora li se deschid granițile. Inginerul Mircea protestă în numele industriei naționale. Liberalii declară că votează legea fără amendament. Banciu, de la Brașov, atacă fabrica din Bod. Un Bucovinean și un Bănățean se plâng contra fabricilor de zahăr. Explic rostul amendamentului. La votare, 96 pentru, 22 contra.

*

Ziarele continuă a ventila Ministeriul lui Titulescu, care ar fi să iea ființă Duminecă.

20 Februar.

Dimineața, cu Preziosi la o expoziție de pictură italiană; apoi și la Musee. Îmi vorbește din nou de capitalurile italiene din zahăr și laudă pe principalul acționar. A vorbit violent cu Lupu.

La Ministeriu mi se anunță că mareșalul Ilasievici vrea să-mi vorbească, „acasă sau la Cameră". Îl poftesc la mine, și fără zăbavă. Prevăd că va fi vorba de zahăr.

De fapt, la 3, el apare pentru a-mi spune că ar fi bună amânarea. Arăt că e imposibil. Mai bine-mi părăsesc locul. Nu pot avea două atitudini. Nu e nici în interesul Coroanei: chestiile de hrană pot distruge imediat

şi o popularitate regală. Atunci îmi spune că e şi o a doua propunere: votarea la Cameră *cu* amendamentul. Admit. Vorbeşte la telefon cu Regele, adăugind că „rog" să fiu primit. Corectez: „*sânt gata* să mă presint Suveranului".

Se adoptă votarea cu amendament.

Majorităţile primesc bine explicaţiile mele. În plen le repet când mă întreabă. Discursuri înfocate ale lui Cuza şi Lupu (acesta propune în discuţia comercială cu Grecia să dăm afară 200.000 de Greci). Injurii grosolane cetite şi repetate la tribună de Trancu-Iaşi. Observaţii maliţioase ale d-rului Costinescu şi asalt brutal al lui Răducanu. Iosika e pentru amendament, şi Lupu pare gata a-i băga degetele în ochi. Urletele une ori întrec orice cuvânt.

Gh. Brătianu începe cu aprobări ca să termine cu încă un refus.

După explicaţiile mele, care denunţ scopul *politic* al luptei care uneşte liberali şi naţional-ţărănişti, 160 pentru 44 contra. Unii liberali au votat făţiş alb la alb. Ar fi votat şi Cuza, căruia-i atrăsesem atenţia asupra consecinţilor.

Li mulţămesc la toţi, adăugind că fără acest vot am fi recurs la acte de Stat pentru ieftenirea zahărului.

21 Februar.

La Văleni şi Cocoreşti-Grînd. Seara, Amza îmi explică de ce sântem chemaţi la Palat în Consiliu presidat de Regele.

22 Februar.

Consiliul Apărării Naţionale. Se discută chestia furniturilor în ţară (40 %) şi a comenzii la Reşiţa, Cujir, etc., pentru peste un miliard, de repartisat între mai mulţi

ani. Regele laudă opera fabricantului Zamfirescu, care face avioane de şcoală şi ar putea face şi pentru războiu. Generalul Cihoski atacă pe Amza, când acesta spune că Skoda ni face socoteli de patru ori mai mari decât preţul de cost în fabrică. Argetoianu dă explicaţii financiare. Se ating şi alte chestii militare.

Argetoianu ar vrea să nu importăm zahăr. Îi spun că e o afacere de obraz; opinia publică vrea să vadă un început de înfăptuire; n'o putem minţi. Încheie spunând că importul ce s'ar face să fie puţin.

*

După-amiazi el vine la Cameră pentru a împăca lucrul.

Florin Zaharia mă întreabă ce sânt zvonurile, privitoare la situaţia externă a ţării, pe care le-a provocat venirea lui Titulescu. Îi arăt că nicio primejdie nu ameninţă România şi că mahalagismele nu se pot ţinea în sanţ. Aplaudă şi o parte din oposiţie. Arăt că am văzut pe Titulescu, cu care am vorbit ca şi înainte şi, dacă n'aş fi reţinut la Cameră, aş merge şi eu să-l petrec la gară.

Argetoianu-mi spune că a vorbit cu Regele, care e în bune dispoziţii. Titulescu m'a părut pentru glumele mele

*

Discuţia legii drumurilor e foarte pasionată. Popovici apără atitudinea sa în contractul suedes şi atacă violent pe „calomniatorul" Mareş, care e raportor. Acesta promite a-i răspunde tot aşa. După cuvântarea lui, care e silit a retracta ce a spus despre interesarea lui Lugoşianu, vorbeşte, foarte strâns, dejucând pe adversarii ţărănişti Vâlcovici. Cum, de la tribună, Mareş face pe Popovici şi Lugoşianu „profitori", Popovici îl apucă de gât, îl pălmuieşte, îl loveşte cu pumnii, pentru ca, la rândul său, să fie apucat de cap. Se cere la Comisia de judecată expulsarea lui pe o lună.

*

Seara, comemorarea lui Washington la Ateneu, Regele şi Regina Maria fiind de faţă. Discursuri al lui Oromolu, al mieu, al însărcinatului de afaceri american. Puţină lume. Soţiile diplomaţilor lipsesc. Abia câţiva din membrii Guvernului.

23 Februar.

La Cameră a doua oară rămâne nul votul pentru excluderea lui Popovici. El e absent; Mareş de faţă. Ţepiştii cetesc o declaraţie de înfierare pentru indiferenţa opoziţiei. Trece legea lui Argetoianu pentru apărarea déviselor. Cuvântarea lui Vâlcovici la legea drumurilor e des întreruptă de ţărănişti.

*

Argetoianu are legea zahărului. Promite a o presinta iscăliturii Regelui.

24 Februar.

La Regele. Mă asigură că a mulţămit pe Ghica: acesta o confirmă, dar anunţă plecarea-i la Bucureşti după întoarcerea lui Titulescu. Venind vorba de misiunea dată acestuia, spun că el e mai bucuros să apere ideile altora decât ca altul să apere ideile lui. E vorba apoi de cine să represinte Ministeriul la jubileul rabinului Niemirower... În ce priveşte legea zahărului, care e la Argetoianu, Regele mă autorisă să spun că o va promulga.

*

Beck stăruie din nou pentru iscălirea pactului (care?) cu Sovietele (au iscălit Estonia şi Letonia), atunci când Ghica arată că Zaleski, care s'a declarat odată, nu mai trebuie întrebat. La Varşovia, şi Pilsudzki i-a spus că nu

ţine. Ghica socoate că e un joc al Sovietelor, ca să poată susţinea la Geneva punctul de vedere sovietic al desarmării totale. Laval e hotărît contra pactului. Şi Berthelot şi-a schimbat atitudinea.

*

La Cameră, Oteteleşanu vrea anchetă parlamentară în chestia Popovici-Mareş (duel fără resultat; Popovici a vizat). Se alătură şi Lupu. Obiectez că Vâlcovici a promis răspunsul pe Marţi. Se votează, cu aprobarea tuturor partidelor, legea organisării tehnice a armatei.

25 Februar.

La Cameră, declaraţia liberală, cetită cu patos de Tătărăscu. Promite altă lege a conversiunii, califică Guvernul ca incapabil, dar mântuie declarând că partidul va vota proiectul. Ţepiştii, prin Spulber, se declară contra lui.

Apoi legea gradelor în învăţământul primar, combătută perfid şi ipocrit de Ţoni şi Iacobescu, cari sperau răspingerea proiectului. Frumoase cuvinte ale lui Şt. Bogdan.

*

Istrate Micescu a venit cu asigurări de prietenie: în loc de conversiune ar vrea moratoriul general.

26 Februar.

Ieau hotărârea cu privire la confirmarea ca prorector a lui Basilescu, pe care Senatul universitar l-a despoiat şi de decanat şi de catedră, interzicându-i a se şi presinta în mijlocul lui.

*

La Cameră, cu aier fioros şi străpungător, Gh. Brătianu ceteşte declaraţia „partidului liberal". Celalt partid liberal protestă zgomotos.

*

La Senat pentru a răspunde interpelării lui Marino, ginerele lui Lemaitre, asupra lipsei de credit a industriei.

*

Consiliu de miniştri pentru zahăr, bălţile de la Ismail, pădurile basarabene expropriate.

*

Dinu Brătianu e bolnav de dublă pneumonie. Suţu, lecuit de aceiaşi boală şi de o hemiplegie, asistă la şedinţa Academiei, în care se vorbeşte de alegerea d-rului Marinescu ca membru asociat al Academiei de Medicină din Paris.

27 Februar.

Visita ministrului Germaniei în chestia locomotivelor.

*

Nae Ionescu îmi spune cum s'au oferit Regelui, acum în urmă, o sumă de preşedinţi de Consiliu. Ar fi fost de tot hazul.

*

La Cameră pompoasa interpelare a lui Răducanu în ce priveşte prima de export a cerealelor. Liniştit, îi urmează Cipăianu.

*

La Senat trece legea învăţământului primar. La discuţie lipseşte dr. Angelescu. Cei doi liberali presenţi, — unul, firește, Ştefan Ioan, — votează contra.

28 Februar.

Visita poetului armean Arşag Ciobanian, venit pentru o conferinţă la Bucureşti.

*

Drum la Văleni şi la Bătrâni. Bună primire a satului. „Şi copiii de şcoală te cunosc."

*

La Universitate, Basilescu a închis cu lacătul rectoratul. Nu s'a putut vota. Vre-o treizeci de profesori s'au adunat la Facultatea de Ştiinţe.

29 Februar.

Ziarele presintă lucrurile de la Universitate ca poruncite de mine.

Basilescu renunţă la luptă. El cere, ca şi Gusti, să fac eu convocarea. Arăt că n'am dreptul. Eu nu admit să se vorbească în numele Ministeriului. Ne înţelegem să mă adresez la decani şi la profesori în parte pentru a li face cunoscut că, actul de numire a mea ca rector fiind de la 1-iu Mart, trebuie neapărat să se voteze la 2, pentru a se avea legăturile necesare cu Ministeriul.

Se declară mulţămiţi toţi cu această formă.

*

Ministrul Austriei, cu o atitudine foarte dârză, bătând cu degetul pe hârtiile ce presintă, îmi comunică protestul Guvernului său contra noilor condiţii făcute zahărului, ceia ce ar aduce, contra făgăduinţilor lui Manoilescu şi Karpen, închiderea fabricilor din Lujeni, Ripiceni şi încă una. Îl rog să comunice actele la Externe şi, cum mi

se cere un răspuns, dau numai acesta: „Voiu supune chestiunea Consiliului de miniştri". După care mă ridic şi-i întind mâna.

*

Puţin înainte, Preziosi a fost la mine. Pentru visita mea la Roma (se decide a doua Duminecă din Aprilie). Pentru un ajutor de dat lui Benedetto di Lucca (a mai fost ajutat). Propun să ni facă el, sau prin altul, còpii după rapoartele consulare din Torino. Apoi se plânge în contra zahărului. Fabricanţii italieni au sosit; aşteaptă răspuns. Îi recomand să li spuie că ar trebui să arăte bunăvoinţă faţă de populaţia săracă, scăzând măcar pentru dânsa preţul, să ajute ştiinţific cultura sfeclei, să creeze industrii anexe (ca fructe zăhărite, magiun, etc.). Dar să renunţăm la lege nu se poate: de dragul nimănui n'o să mă sinucid. Nu pot fi înşelător şi minciunos.

*

La Cameră comunic lui Argetoianu conversaţiile cu cei doi miniştri străini. Aştept pentru Consiliu hârtiile ministrului Austriei. El crede că se va ajunge la împăcarea capitalului străin

*

Vâlcovici recunoaşte că ministrul Germaniei are dreptate.

*

La adunarea directorilor de şcoli primare din Bucureşti pentru adăposturile lor de vară. Închiderea şcolilor la 1-iu Iunie şi suprimarea examenelor se aplaudă călduros.

*

Seara, de la adunarea profesorilor de la Drept, cari părăsesc pe Basilescu (Plastara, Negulescu, Em. Antonescu), vine Gh. Mironescu, care, prevăzând că voiu

„cădea" față de Gheorghiu, îmi propune să admit candidatura lui, care, pe urmă, mi-ar ceda locul. Îi răspund că nici n'am anunțat candidatura, nici n'o refus și nu pot încheia niciun fel de învoieli.

S'a vorbit de incompatibilitatea funcțiilor de ministru și de rector, de neputința mea de a apăra prin pro-rector autonomia. Ieri îmi aduceau acusații pentru că n'am demisionat, de la început (cui?) și că mi-am gătit prin noua lege o leafă mare pe cinci ani de zile...

*

Revista lui Brătianu apare, cu agresiunea lui Giurescu. Trei ziare: „Îndreptarea", „Mișcarea" și „Ordinea Nouă" anunță că-i vor reproduce articolul.

1-iu Mart.

Coculescu intervine din nou, convocând pe profesori ca pro-rector. Nu voiu putea să confirm resultatul alegerii.

Ziarele mă acopăr de injurii: *eu* aș fi „lăcătuit" Universitatea.

În același timp, revista lui Brătianu se trimete gratuit tuturora — și lui Argetoianu...

*

La Cameră, discuția legii conversiunii. Termină Șoimu. Urmează dr. Cătuneanu, antisemit, care aprobă proiectul, și apoi D. R. Ioanițescu, care, firește, rămâne în continuare.

2 Mart.

Cu Szembek la Buzău pentru a saluta pe Pilsudzki, care trece prin Constanța în Egipt (ziarele, cu „Curentul" în frunte, dau toate informațiile cu privire la călătorie, presintată totuși ca... absolut secretă).

Mareşalul soseşte, cu o întârziere de douăzeci de minute, după oarele 2. E gras, dar se plânge că după criza de gripă din România a stat mult timp în casă şi poartă încă urmele: are un ochiu puţin umflat. În Polonia, spune el, până la Wilno, a fost cald. Numai în Februar vântul de Est a adus ninsoare în Lituania. Dar nu este peste măsură de frig. Altfel, de la Liov în jos la Cernăuţi, noaptea, se notau vre-o 24 de grade supt zero.

Vorbeşte de familia lui. Fata cea mare, de paisprezece ani, e frumoasă şi înzestrată, dar înceată; cea mică, de doisprezece, e deosebit de harnică şi plină de rasă; îşi biruie toate colegele.

Vorbim mult timp despre şcoli, despre examene. Şi el a fost un şcolar leneş, învăţând numai ce-i plăcea.

Vorba vine despre limbagiul ziarelor. El nu e pentru oprirea lor, ci pentru despreţ. Descrie foarte vioiu, de şi se luptă cu limba franceză, pe cutare orator anarhist, care, lângă Hyde Park din Londra, ataca trivial pe regina Victoria, fără a-l opri policemanul; acesta a intervenit când lumea voia să-l bată. Întrebat de ce a făcut-o, răspunde aşa: „Să-l dea în judecată şi va merge la ocnă, dar un cetăţean engles nu poate fi oprit să spuie ce crede". E vorba şi de judecătorii englesi, cari, pentru o bătaie, pedepsesc pe cine a început.

I-i dor de locuri calde. Visul lui era să străbată lumea, umblând de la o primăvară la alta.

Nu ating chestii politice, ca să nu-mi vorbească de negocierile cu Sovietele, pe care le-a atins Szembe, pretinzând că mareşalul ar dori să le încheiem.

*

Aflu la Bucureşti că, supt presidenţia lui Mălăieşti (Gusti e bolnav, subit, de sciatică), s'a ales rector Gheorghiu, cu 58 de voturi, peste 30 ce are Coculescu; eu—19.

Inteligenţa şi recunoştinţa merg împreună.

*

La Cameră pun să mă interpeleze în scris asupra ignobilei campanii a ziarelor în legătură cu împrejurările de la Universitate. Deputaţii, fără deosebire, sânt mişcaţi de răspunsul meu.

3 Mart.

Între cei cari au votat cu mine au fost şapte profesori de la Teologie, Oteteleşanu, dr. Daniel, câţiva de la Drept. Mulţi, crezând că alegerea nu va fi confirmată, n'au venit. Facultatea de Litere s'a distins prin duşmănia ei.

Fac decretul pentru dr. Gheorghiu.

*

La Regele. Mă întreabă de cele de la Universitate. ei era pentru confirmarea lui Gheorghiu.

Găseşte că atitudinea ministrului Austriei e intolerabilă. Va trebui să se ceară la Viena schimbarea lui. Laudă pe Pilsudzki şi aprobă că nu i-am vorbit politică pentru a nu ajunge la chestia pactului. Semnează decorarea lui Ciobanian.

*

La Cameră, Vâlcovici se războieşte cu Mirto şi ceilalţi ţărănişti pentru contractul suedes. Mihalache intervine ca să spuie că, neaducându-se probe contra fostului Guvern, cel present e „sau neputincios sau calomniator". Îi arăt câtă logică e în cugetarea care l-a dus la această insultă.

Ştefănescu-Goiceanu vorbeşte, amintindu-şi trecutul lângă mine, la proiectul conversiunii. Argetoianu e absent.

*

Un grup de studenţi basarabeni anunţă o discuţie publică despre dreptul avortului, pe care o opresc cu poliţia.

*

La Bratislava proclamarea mea ca dr. honoris causa. Mă represintă Emandi.

4 Mart.

Jezersky la mine pentru primirea delegației cehoslovace care-mi aduce diploma. Vorbim de Pilsudzki. El își amintește de generalul Zagórsky, întemnițat și împușcat într'o tentativă de fugă. De aceia Pilsudzki se teme de atentate.

Înainte de îmbarcarea lui Pilsudzki pe „România", vasul a fost ciocnit, printr'o curioasă greșeală, de „Dacia".

*

Sever Dan la mine, pentru o afacere personală. Regretă că nu sântem împreună. Îi arăt îndelung a cui e vina, și n'o poate tăgădui. Îi învederez cât li-am fost de favorabil, primind ca ministru de Interne pe Cămărășescu. Îi presint notele mele, în care e însemnată recomandarea lor ca succesori. Sânt gata și de o colaborare, la capătul căreia i-aș lăsa apoi singuri. Îmi cere voie s'o comunice. — De ce nu?

*

Filality îmi arată un raport al lui Titulescu despre o conversație cu Zaleski. Acesta spune neted cum, într'o convorbire cu Litvinov i-a declarat că nu semnează fără noi, că vina ruperii negocierilor cu România e a lor, cari au trezit chestia Basarabiei. I se pare lui Zaleski că Rușii ar fi gata să retragă nota lor în această privință. Zaleski e convins că ei „mint". Titulescu obiectează că n'o pot spune public și că e și o chestie de opinie. El s'a plâns lui Zaleski că nu e informat de la București despre visita lui Pilsudzki, cum e informată diplomația polonă.

Se dă răspunsul intervenției austriace, indicând schimbarea lui Lukes.

*

Pangal îmi vorbește despre o Academie de presă, pe care ar fi s'o presidez eu. Cum tot umblă zvonuri despre Ministeriul Goga, a întrebat pe Regele, care i-a răspuns: *Il prend des vessies pour des lanternes.*

•

După-amiazi la Academie despre cugetătorul politic Ștefan Scarlat Dăscălescu.

Vine și Goga, care azi dimineață a publicat scrisoarea sa de plecare de lângă Averescu și a fost imediat exclus de acesta, pentru „rebeliune" E radios și se presintă ca viitorul stăpân al țării.

•

Pe drum, Al. Lapedatu vorbește despre situație. Un Ministeriu de capriciu ar fi un desastru. Nimeni nu l-ar suferi. Iar alegerile ar pune țara în primejdie.

I se pare că pentru Regele Goga era mai util lângă Averescu, pe care-l putea influența, decât singur. Va fi urmat de puțini. Iar Averescu, cu sau fără veleități republicane, va concentra toate nemulțămirile.

•

La Cameră, lung discurs la conversiune al învățătorului gorjean Isac, din opoziție, dar foarte guvernamental.

•

Când se reia legea drumurilor, Argetoianu e brusc cu Vâlcovici, căruia-i spune că legea lui nu e așteptată, cum e casul pentru conversiune, că va fi răspinsă pentru că a încolțit pe țărăniști, că, iritându-i, se primejduiește propria lui lege. Capătă ca numai aceasta să-i fie discutată până Marți, când crede că-i va fi votată conversiunea. După aceia ar fi să vie legea alcoolului.

Iau apărarea lui Vâlcovici, de a cărui onoare e legată

legea drumurilor şi care, fie şi cu primejdia unei răspingeri, după o îndelungată sabotare, trebuie să meargă înainte.

*

Declar că sânt contra recompenselor naţionale. Ieşenii aduseseră pe a familiei Caudella şi a văduvei profesorului N. Culianu.

5 Mart.

La Cameră, legea conversiunii. Lung şi meticulos discurs al lui Ottulescu, cald susţinut de „ţepişti".

*

La Senat răspund întrebării lui Bontescu, care se înviersunează, cu privire la acusaţiile de trădare aduse de Lupaş lui Vaida; cum el alătură pe acesta de Beldiman şi Stere, readuc chestia acestuia din urmă. Iulian Vrăbiescu atacă gestiunea ţărăniştilor.

6 Mart.

Cu Ciobanian la Văleni.

7 Mart.

La Senat se începe legea învăţământului universitar. Bun discurs al d-rului Angelescu, care o aprobă. Arăt printr'o întrerupere de ce: „Fiindcă nu a făcut-o Guvernul".

Profesorii se adună seara pentru a protesta contra decanului de la Medicină, Bălăcescu, care a introdus la Senat esenţiale modificări.

*

Dimineaţa, la Legaţia cehoslovacă, mi s'a înmânat diploma de la Bratislava.

Seara, masă la Legaţie, cu alte două discursuri ale delegaţilor cehoslovaci.

8 Mart.

Dejun dat de mine acestora. Presintare de musică şi de danţ populare la Asilul „Elena Doamna".

*

La Senat urmează raportul legii învăţământului universitar, din care se votează primele două articole.

*

Seara, masă oferită de parlamentari Cehoslovacilor. Ministrul vorbeşte, cu o afirmare a necesităţii „Micii Înţelegeri".

*

Dr. Cantacuzino îmi vorbeşte de legăturile lui, la „Viaţa Românească", cu Stere. Când acesta a luat atitudine pentru Centrali, i-a scris pentru a-i declara că se retrage de la conducerea revistei. A primit în schimb o scrisoare de injurii. Întâlnindu-l după câtva timp, la Bucureşti, l-a salutat, iar „Stere şi-a înfundat pălăria peste urechi". Pe urmă, când fiul lui Cantacuzino a fost greu rănit în războiu, l-a insultat pentru a jigni pe tată. E un om lipsit de creştere şi înebunit de vanitate.

*

Ghica s'a întors iară. E desgustat. Vrea să se retragă de acuma într'o lună. Titulescu urmează să-l persecute prin telegramele omului său, Evreul Mircea, care-i distrug prestigiul.

Merge la Regele. Îi cer să-mi spuie ce a vorbit acolo. Dar nu se mai revine asupra chestiei sale.

Argetoianu crede că demisia lui Ghica e inacceptabilă.

Eu l-am asigurat pe acesta din urmă că sânt dispus a face din vre-o invitaţie la plecare a lui chestie de Cabinet. El crede că însuşi Cabinetul nu are vitalitate.

*

La Cameră s'a comemorat Briand. Duca a amintit legăturile lui cu liberalii ; tânărul Brătianu i-a fost inferior. Trancu-Iaşi face un discurs ca la „Dacia" ; pentru ţărănişti, Mihalache a ţinut să presinte omagiul. Cuza are unele *pointes* contra Genevei.

*

Aseară, pentru distincţia de la Bratislava, Beneş mi-a trimes o foarte călduroasă telegramă.

*

La Căminul Prahovean, Lambrino are eleganţa de a invita pe Giurescu, după pamfletul acestuia, ca să explice studenţilor, contra mea, concepţia „obiectivă" a istoriei.

9 Mart.

La Regele. Se prelungeşte Parlamentul deocamdată până la 1-iu April.

Întreb pe Regele cu privire la articolul lui Averescu despre Bellinzona, în care afirmă că a fost chemat, că a „permis" „prinţului Carol" să se întoarcă şi că n'a avut un rol, şi nu iea deci nicio răspundere, în „restaurare".

Regele spune că informaţiile date de Averescu sânt neexacte. A mers la Bellinzona pentru că Averescu, care dorise întrevederea, nu voia să înainteze mai departe. Averescu a început o lungă poveste, la capătul căreia declara, după ce i se spusese de Prinţ că ar putea să

se întoarcă în țară, că nu se opune și că *nu va cere Guvernul ca răsplată.*

Pe Goga Prințul l-a chemat pentru că „are sensibilitate și se poate pătrunde la sufletul lui, care nu e pur raționalist".

Averescu luase toate aparențele secretului (coborârea din tren a fiecăruia pe altă parte, etc.), de și tot el făcuse lucrul cunoscut.

Prin întoarcere s'au zădărnicit proiectele făcute cu alții. Averescu recomandase debarcarea la Giurgiu și „marșul triumfal" asupra Bucureștilor. Prințul primise planul generalului Suțu de a veni prin Bucovina, cu pașaportul lui Beller. Generalul și sosise la Viena cu geamantanele, fără a găsi pe nimeni. În acest timp Prințul pleca de la țară, la ceasul cât personalul castelului mânca și, cu un pașaport de șofer, a trecut pe la Étampes la München.

Din Regență, știa prințul Nicolae; ceilalți doi, nu. Maniu, se pare, în parte. Revocase ordinul, dat supt liberali, de a opri pe Prinț la hotar.

La Paris venise în April, de și era ministru, Cihoski. Întrebat de ce acesta a ieșit din armată, Regele spune că a avut motive personale. Dar Regelui i s'a plâns că nu-l prețuiește și a avut un „acces de nervi", plângând. Îmi cere să-i spun lui Sadoveanu să-l sprijine la întrarea în Senat. Conduita lui Cihoski a fost bună în războiu; a avut o parte la Mărășești; a fost și rănit. Ca ministru, s'a purtat foarte bine. N'a făcut fișe, cum e acusat; i s'a luat, spărgând sălțarul, o însemnare personală.

Mă întreabă, râzând, cum „putem scrie istoria", când știrile sânt așa de contradictorii. — Ne ferim de amănunte. — Dar adesea într'un amănunt stă totul.

E mulțămit că am apărat pe Vaida. „Chiar dacă zeii ar avea picioare de lut, e bine să-i ținem în picioare."

10 Mart.

Discuţia la Senat a legii învăţământului superior.

•

Filipescu a venit la mine în chestia zahărului, pentru informaţii. Casa Lazare Brothers şi Rotschilzii de la Berlin se interesează. Ar fi, cu Argetoianu, discuţie în jurul preţului de 29 bani. Fabricile pretind că fără 30 trebuie să închidă.

•

Un ziarist american îmi spune că atâta intrigă e contra noastră, încât el, care a fost de patru ori la noi şi ni poartă simpatie, nu poate strecura o notiţă favorabilă nouă. I se pare şi lui că prea se scaldă fiecare om politic român în apele străinătăţii.

11 Mart.

Consiliu de miniştri. Se discută chestia zahărului, vorbindu-se de intervenţiile capitaliştilor străini (ministrul Italiei a vorbit de represalii; Argetoianu a trebuit să dea afară pe principalul acţionar italian). Se prevede o reducere nouă cu patru bani. Argetoianu e aspru cu Vâlcovici, care face calcule pentru a dovedi că socotelile lor sânt exagerate. Vâlcovici e un „calculator", el, „un om practic". Mă declar mulţămit că nu sânt nici una, nici alta.

Cu ministrul Austriei a vorbit Ghica. Data aceasta, s'a arătat mai potolit. Pare a-şi fi dat samă de greşeala ce a făcut.

Apoi chestiuni mai mărunte (legea chiriaşilor, cereri armeneşti, Leverve şi reaua stare financiară a Căilor Ferate, chiar dacă se scade tariful). Argetoianu arată să-

biciunea încasărilor fiscului; abia a putut găsi azi 200.000 de lei.

Cum Argetoianu, în chestia chiriilor, începea așa: „Să zicem că d-ta ești chiriașul meu; cum îți plătesc chiria?", eu răspund: „Dacă d-ta ești chiriașul, așa cum te știu, eu ar trebui să-ți plătesc, ca proprietar, chiria"...

Ghica vorbește de propunerea lui Tardieu pentru Uniunea dunăreană. Intervine imediat Argetoianu, pentru a spune că e ideia lui de la Paris, pe care Tardieu n'a înțeles-o...

O propunere a lui Brandsch pentru școala minoritară e socotită ca riscată față de o anume stare de spirit.

*

Lupaș cată a-mi dovedi că are dreptate față de Vaida. Citează dovezi de „austriacismul" lui; le găsesc firești la un supus ungar, doar neavând „eleganță". S'au găsit însemnări ale lui Vaida pe dosul memoriului Stere. Acesta a fost răspins de Czernin, care declara în Mart că nu vrea să aibă a face cu un popor care nu-și ține îndatoririle. Apoi a insistat în April. Vaida redactează însuși în Maiu un frumos memoriu, în care arată tot ce a făcu pentru a câștiga la Centrali România. Lupaș aduce și revista lui Șeicaru cu declarația lui Stere că n'are încredere în Vaida Maniu, care l-a întrebuințat și nu l-a apărat (Cananău îmi spunea la Senat că, însărcinat de un om politic frances să întrebe pe Brătianu, acesta, spuind că „nu face războiul contra opiniei publice", a declarat că pe Stere nu l-a trimes în Ardeal pentru ceia ce spune acesta).

Arăt lui Lupaș că nu se poate invoca mărturia unui om ca Stere, chiar dacă i s'ar întâmpla să spuie drept. El consimte să șteargă numele lui Stere din pasagiul incriminat (voiă să înlăture toată parentesa și i-am spus

că nu e motiv). Vrea să supuie chestia unui juriu de istorici. Poate s'o facă : voiu lua act.

*

Potârcă la mine. Şi lui îi spun că doresc succesiunea ţărăniştilor, cu cari am avut atâtea legături. Vorbim de planurile lui Goga, a cărui aventură ar fi compromiţătoare pentru Coroană. El a sondat şi pe Potârcă. Atunci când acesta l-a întrebat cine ar fi prim-ministru, Goga i-a înlăturat pe toţi, fără a se propune pe sine. De mine a spus că „sânt un Titulescu fără barbă". Adaug că aş putea menaja printr'un Ministeriu comun trecerea la regimul ţărănist. Împreună am face alegerile comunale, care ar turti pe liberali. El ar vrea să vorbesc cu Madgearu, — ceia ce refus, — ori cu Mihalache. — Nu e încă vremea.

*

Marcu Beza, de la Ierusalim, unde a avut o misiune consulară şi a găsit documente, manuscrise. Vorbim de Titulescu. Vanitatea acestuia e imensă. Odată a cerut, în Anglia, să-l aştepte trenul şi, când a oferit şefului de gară ţigarete româneşti, acesta i-a răspuns: I do not want your cigarettes, I want my train out („N'am nevoie de ţigaretele d tale, ci de plecarea trenului mieu".) Keynes l-a judecat aşa : He talks too much („vorbeşte prea mult").

Ierusalimul şi supt Englesi e murdar, afară de centru. Bisericile se duşmănesc între ele. Ruşii fac puţin bolşevism alături de religie, Evreii de la noi îşi amintesc cu drag de ţară, poartă costume ţărăneşti, cetesc „Dimineaţa", care se vede pretutindeni. Pe el l-au primit cald la Tell-Abiba şi la Beirut.

*

La Academie, unde anunţ comunicarea lui Beza.

*

La Cameră, aprig discurs al lui Lupu la conversiune. Vrea alt ban în interior. Raportorul, Valjean, e elegant, dar cam lung şi prea juridic. Argetoianu începe timid şi nu odată arată nehotărâri. E întrerupt une ori de liberali. Presintă legea ca o măsură de necesitate şi se arată gata a o preface după dorinţa Camerei.

12 Mart.

La Cameră, Mihalache vrea să afle cum primim propunerea de confederaţie dunăreană a lui Tardieu: să se discute în Comisia de Afaceri Străine. Îi arăt că n'avem nicio înştiinţare oficială; el se plânge că se mută centrul la Budapesta. Ev dent că i s'a făcut lecţie. Totuşi întreabă. Duca, foarte fudul şi provocant, se amestecă, aruncând ofense şi către mine (vorbeşte şi de „mania persecuţiilor", pe care apoi o şterge). Mirto presintă proiectul de reformă electorală; iar intervenţia lui Duca. Apoi, în legătură cu o întrebare a lui Florea (majoritar), lungă luptă în jurul averii şi metodelor de afaceri ale lui Boilă. Foarte bine lămuririle lui Valeriu Pop. Voicu Niţescu vrea să răspundă înaintea lui Mirto; Camera se descomplectează.

Dimineaţa, Argetoianu venise să-mi spuie că demisionează pentru că am fost la Rege, am primit proiectul Mirto şi am cine ştie ce pact cu ţărăniştii... Îi vorbesc de posibilitatea prefacerii, în momentul crisei, a majorităţii într'un partid. Admite pentru după închiderea Camerelor.

*

Goga e proclamat şef al Partidului Poporului de majoritatea organisaţiilor. Se pune telegrafic la dispoziţia Regelui. Averescu păstrează o curioasă reservă, publicând numai telegramele de fidelitate. Continuă a ataca prin foaia lui, cu violenţă, Guvernul.

*

Comnen anunţă că la Roma se neagă recunoaşterea „status"ului catolic.

13 Mart.

La Vălení.

*

I. Dimitrescu, şeful Contenciosului de la Instrucţie, îmi spune că Mavrodi s'a întors de la Palat desilusionat: liberalii lui Duca n'au şanse de a veni la putere.

*

Ghica-mi anunţă că Legaţia francesă i-a presintat indemnul Tardieu.

14 Mart.

Iară, la primul scrutin, Hindenburg a biruit cu vre-o două *milioane* de voturi pe Hitler. Lipsindu-i puţin pentru a fi proclamat ales, se va relua scrutinul la 10 April.

*

Ghica la mine. N'are încă nota francesă. N'au avut-o nici la Belgrad, care a întrebat la Bucureşti. De fapt e o grabă francesă pentru a întrece Anglia şi Italia, care se pregătiau a lua iniţiativa. Îndată Germania s'a arătat prevenitoare faţă de noi: acuma vrea să semneze, imediat, convenţia comercială cu noi. Ghica socoate că Anschlussul e posibil. — La ce termin? — E curios cum Austria e singura ţară care *nu* vrea să creadă în durabilitatea ei. Lukes pretindea că, dacă se fac greutăţi capitalului austriac, industriile Austriei vor trece în Germania. — Ca să le ucidă?, întreabă Ghica.

Ne înţelegem ca, îndată ce, precum se anunţă, vine

răspunsul de la Paris, i se poate da explicaţia lui Mihalache în Comisia de Afaceri Străine. Dar să fie şi Şişeşti şi Karpen, pentru celalt răspuns.

Vorbim de misiunea lui Ghica la Petersbourg în 1913. Nu cunoştea documentele austriece. Îi arăt pasagiul care-l priveşte. El povesteşte cum s'a legat cu Delcassé, care avea cea mai proastă opinie de Danev. Mărturiseşte că pentru a avea Silistra *a inventat* o părere tehnică despre necesitatea podului numai acolo. Ştia şi el că Regele Carol declarase la Sofia că şi jumătate din Silistra îi ajunge. E uimit când îi arăt pasagiul în care Maiorescu declara lui Fürstenberg că pentru Balcic el atacă pe Sârbi şi pe Greci.

Tarnowski, fostul ministru autro-ungar la Sofia, trăieşte la Varşovia. Ne preţuia. Nu ca Fürstenberg din Bucureşti, care avea despreţul austriac faţă de noi, despre pe care-l avea şi un von Blome, de şi căsătorit cu o Ştirbei. D-na I. Brătianu spunea când, contra atitudinii ei faţă de aristocraţie, i se obiecta că bunicul ei a fost Domn: „ceia ce în Apus ar fi însemnat: subprefect".

Spiritul formalist austriac era aşa de înrădăcinat, încât în mijlocul celor mai mari greutăţi, un grup de ofiţeri superiori discuta dacă ofiţerii pot danţa cu fiica ministrului, socotit plebeu, Bylandt-Reidt.

*

La Cameră sânt întrebat de Scutaru în chestia zahărului. Prin amintirea unor vechi păcate ale lui, Argetoianu îl face să tacă.

*

Se trece la situaţia lui Boilă. Voicu Niţescu continuă, apos şi interminabil. Mirto pare a introduce o pasiune care se vădeşte artificială. Majoritatea noastră e foarte

pornită contra țărăniștilor, cari cer să se voteze legea controlului averilor și apărării onoarei. Toate partidele o acceptă, Gh. Brătianu cu un aier tonitruant.

*

La Patriarh. Se plânge că nu se mai găsesc buni candidați pentru episcopii; mănăstirile sânt în complectă decadență. Găsește pe vicariu nesigur și schimbător, pe Ciosu prea preot de sat; Dionisie, din Basarabia, nu mai poate lucra; pe Bobulescu îl adusese în București cu această intenție, dar a pierdut piciorul; s'ar opri la Leu. Regretă că Ardelenii și-au păstrat Congresul; aceasta va zăbovi alegerea, pe care canoanele o fixează la trei luni.

Când a luat Mitropolia, nu era un pat unde să se poată dormi, de rău insectelor.

15 Mart.

Legația Franciei cere să recunoaștem și bacalaureatul sucursalelor din Orient.

*

La Cameră, conversiunea. Câteva ceasuri sânt prinse cu discuția a singure trei articole.

Argetoianu spune că Duca e speriat: după conversiune ar veni disolvarea Camerelor și un Guvern țărănist. Și lui Argetoianu Regele-i pare acum „șovăitor". — Te-ai simțit vre-odată cu totul sigur? — Nu, dar odinioară ceva mai mult decât acum. Mâne, la 12, când are audiență, ar vrea să arăte Regelui, față cu mine, situația financiară, foarte rea, abia cu o ușoară urcare în ultimul timp, și să propuie o înțelegere cu Tardieu, pe care spune că-l cunoaște bine, în ce privește datoria publică sau un nou cont de tresorerie frances în folosul nostru. De aceia a adus pe Zeuceanu.

16 Mart.

Dimineaţa, studenţii de la Politehnică îmi fac o demonstraţie necuviincioasă pentru că proiectul de lege al învăţământului superior nu li respectă monopolul de ingineri.

•

La Regele. Şi el crede că politehnicienii au dreptate. Universitatea ar trebui să dea numai titlul de licenţiaţi în ştiinţa aplicată. Reţine proiectul pentru Biblioteci şi Musee, cu privire la care îşi are idei proprii.

Argetoianu e chemat, cum fusese vorba ieri. Arată încasările: desastroase. Jumătate din ce a fost anul trecut. Trebuie făcut ceva. Nu se poate ataca budgetul fără desorganisarea serviciilor. Nu se poate tăia de la armată. Rămâne datoria publică: o treime din budget. Ungaria, Grecia au făcut representaţii la Paris; Bulgaria e pe cale. S'ar putea amâna amortisările; poate şi plata cuponului. Dar înainte de aceasta s'ar cere Franciei să aibă faţă de noi, din depositele ei, atitudinea avută faţă de Iugoslavia. S'ar încerca şi la Societatea Naţiunilor pentru verificarea situaţiei noastre. Regele primeşte. Dar, când va fi vorba de măsuri, să fie consultaţi şi şefii partidelor.

•

După-amiazi conversiunea, în acelaşi atitudine qua anarhică.

In secţia de instrucţie, legea universitară se discută c şi cum ar fi vorba de o nouă elaborare a ei. Îi înşt înţez că, dacă urmează aşa, voiu fi silit s'o retrag.

•

Mavrodi mă întreabă dacă e adevărat că după legea electorală ne retragem. A vorbit cu Regele. In principiu

şi ca om nu e contra. Dar ca Rege nu înţelege a şi-o lua asupră-şi. I-a spus-o şi lui Mihalache.

*

Ciocnire la discuţia în secţie a proiectului alcoolului între Duca şi Văitoianu. Cel d'întâiu observă că sânt de faţă „samsari".

*

Generalul Pétin publică o carte despre „le drame roumain", pe care mi-o trimete cu cuvinte amabile. E dedicată şi lui Prezan. Averescu e furios. Spune celui care i-a presintat-o că n'a existat „drama românească": un războiu nu e un joc; iar nu Ruşii au venit să ne ajute pe noi, ci noi am sărit în ajutorul Ruşilor.

*

Regele a mers prea departe felicitând pe Goga cu prilejul alegerii ca şef al partidului.

*

Am chemat pe subsecretarul Brătescu. Avem numai un deficit de peste un miliard. În ultimul timp ar fi mai bine.

17 Mart.

La Senat legi neînsemnate. La Cameră conversiunea şi legea Curţii de Casaţie.

*

Seara, Ghica la mine. Îmi arată că n'avem încă nimic oficial în ce priveşte propunerea lui Tardieu, în al cării succes nu crede cu o prea mare convingere. Beneş, convorbind cu Titulescu, a făcut reserve. Tardieu însuşi, înştiinţat prin Titulescu că România nu va iscăli convenţia cu Germania, cum ni se oferia ca un mijloc de

a slăbi acţiunea franceză, ci va zăbovi până ce aceasta din urmă îşi va produce sperantele resultate şi încredinţat că nu de la noi pleacă o iniţiativă care ne-ar presinta ca deloiali, vede jocul Germaniei, ale cării gafe fac dintr'insa o preţioasă aliată a Franciei.

Ghica vede în plan un mijloc de a sili prin condiţionarea ajutorului bănesc de către Franţa pe „Dunăreni" la o simplă înţelegere economică.

Mihalache i-a smuls o declaraţie „care spune tot şi nimic", adaug eu. Îndată ce va avea ceva precis, îl va lămuri pe acesta, care-şi iea foarte serios rolul de propunător al unei acţiuni ce ne-ar aşeza pe noi în frunte.

Ghica a fost bine primit de Rege. Când i-a spus că se crede diminuat, Suveranul se ocupa cu tăierea unor hârtii cu cuţitul de masă.

I-am spus cu privire la plan că am dat un articol de consideraţii generale la „Intransigeant" şi că nu pot întrupa în realităţi aceste idei care cer pentru aceasta condiţii ce cu greu se vor putea găsi sau crea.

18 Mart.

Comunicaţie a mea la Academie despre descoperirile cute de Beza la Ierusalim.

*

La Senat legi mărunte prin secţii. La Cameră conversiunea şi proiectul de lege pentru Casaţie, foarte combătut de liberali.

19 Mart.

La Senat legea Arhivelor şi a Museului în aier liber de la Cluj. Cuza a interpelat în chestia zahărului, puind într'o rea postură pe Karpen.

20 Mart.

La Văleni.

*

Dimineaţa, Iuniu Lecca, ocupat cu candidatura sa la Tutova, a venit să-mi spuie cum lucrează „Garda de fier". La Neamţ, canditatul lui Cuza, un om slăbănog, a fost prins, pus pe o targă şi purtat prin sate în cântece de îngropare.

21 Mart.

La Cameră, conversiunea.

*

Studenţii de la Drept, — cărora am cerut să li se facă dreptatea zăbovită, — s'au pus în grevă. Universitatea e încunjurată de dânşii, cari opresc întrarea la cursuri. Au aţinut calea lui Mândrescu. Au ameninţat cu bătaia pe fete. Au încercat să evacueze sala mea, în care e puţină lume. Cei de la Medicină, cerând uşurarea cursurilor, s'au format în bandă şi, ieşind de la Facultate, în număr de 500, au defilat strigând contra decanului şi huiduind la fereştile luminate ale Universităţii.

Mustru pe prefectul Poliţiei pentru desordine şi înştiinţez pe rector că dorinţa mea e să se închidă Universitatea.

Argetoianu e de acord, şi se vor lua măsuri.

*

La Tutova, Vericeanu, trimes să întărească pe prefectul-poet Tutoveanu, e rechemat de Argetoianu, poate pentru a ajuta pe candidatul liberal. Se anunţă că 4.000 de „legionari" ai Codrenilor vin din Cahul, Roman, Iaşi şi Covurluiu. Comandantul de la Galaţi spune că n'are

trupe. Generalul de la jandarmerie se plânge că-i lipsesc banii (la Bacău prefectul dă aconturi de 20-40 de lei ofiţerilor, cari iese plângând). A fost o ciocnire între studenţi de la Iaşi şi jandarmi. Totuşi Argetoianu asigură că s'au luat toate măsurile.

*

La radio, despre Goethe.

22 Mart.

Tulburări studenţeşti şi bătăi cu poliţia, care, după ordinele mele, nu li-a permis să iasă de la cantină pentru demonstraţii pe stradă.

*

Seara, comemorarea lui Goethe la Teatrul Naţional. Regele asistă.

23 Mart.

Cu toate tulburările, îmi ţin cursul, aplaudat, la Academia de Comerţ.

*

La Regele cu ministrul Armatei. Arătăm starea hranei soldaţilor; furnisorii sânt neplătiţi. Regele aprobă rechiziţii, dar cu socoteală, şi plata în rentă a furnisorilor. Mă înţeleg cu Amza pentru adăugirea pe lângă administraţiile financiare a unui Consiliu represintând armata, magistratura, şcoala. Regele a recomandat lui Amza, şi pentru mine, să nu jignim pe Argetoianu, căci, acum, nu vrea criză de guvern. Era vorba de Consiliu de miniştri; mă înţeleg cu Argetoianu să nu fie decât un Jurnal.

Rectorul Gheorghiu îmi descrie cele întâmplate. A oprit însuşi pe un student devastator. Fratele prefectului

de Poliţie a băgat în trăsura rectorului pe un altul pentru a-l da Poliţiei: alţii au spart geamul cu un drug de fier. Se va închide Universitatea: la nevoie şi până la finea anului şi cu pierderea examenelor

La Cameră, Trancu-Iaşi întreabă la sumar cu privire la tulburările studenţeşti, care au reînceput pentru liberarea celor arestaţi. Argetoianu-i răspunde scurt. Ieau cuvântul pentru o explicaţie întreagă: răscoala n'are niciun motiv, dar nu vom legifera supt presiune. Cuza intervine cuminte, dând vina pe avocaţi. Duca face o declaraţie de solidarisare pentru apărarea ordinii. Gh. Brătianu, ca de obiceiu, îngaimă.

Urmează tulburările. Un grup de studenţi vine să-mi ceară a îngădui o manifestaţie, după care se vor potoli. Îi trimet cu Mircea Heliade, care aduce ordinul mieu de a-i lăsa să revie la cantină supt supravegherea trupei.

În acest timp comunişti şi derbedei strică geamurile Senatului şi ard o camionetă a poliţiei. Se chiamă grănicerii.

Se mântuie discuţia la conversiune. Declaraţii favorabile din partea tuturora, afară de ţepişti, dintre cari Lecca declară că votează, din motive de conştiinţă. Arăt, la strigarea numelui mieu, că tot meritul revine lui Argetoianu, călduros aclamat. El mulţămeşte, la sfârşit, călduros, tuturor ajutătorilor. Lupu ridică întrebarea dacă ţepiştii, acum conservatori şi adversari ai proiectului Guvernului, nu trebuie să se retragă. Îi apără Argetoianu, şi adaug amintiri de colaborare, prevederi de acţiune împreună în viitor. Şi ei o confirmă.

Bătălia în stradă se termină la 8 şi jumătate.

Cotigă vine la mine. Li s'a oferit concursul delegatului şomerilor şi al muncitorilor. Ei, ca naţionalişti, au refusat. Au pus întrebarea care e scopul. — „Ştim noi!“

Argetoianu spune că o întreagă coloană nestudențească, venind din Calea Griviței, a ajutat la tulburări.

Dau ordin să se libereze studentele. Se dă drumul și mai tuturor studenților.

Universitatea s'a închis până la 1-iu Aprilie.

24 Mart.

La Iași tulburările au fost grave. Un sublocotenent e rănit de moarte. „Căminul Cultural" e asediat de armată.

*

Argetoianu e contra rechisițiilor. Le oprește legea. Dar va găsi banii trebuitori pentru trupă. Se plătesc în rentă și cei de la Căile Ferate particulare.

*

Ghica-mi vorbește de noile numiri în diplomație. Regele i-a cerut și un *outsider*. Cădere ar fi să meargă la Tirana sau Viena, Brediceanu având a se duce iarăși la Vatican. Comnen ar relua Berlinul. Discutăm asupra felului cum Tașcă ar fi să revie fără jignire, fiind numit, după demisia lui, într'un post de încredere.

*

Zi liniștită. Studenții au cerut o audiență la Regele, care-i primește împreună cu prefectul de Poliție. Li vorbește de iubirea lui pentru dânșii, dar li impune liniște. Vin și la mine, care li dau aceleași asigurări, dar și aceleași îndemnuri. Unii deputați ridică din nou chestia tulburărilor. Mirto cere ca legea avocaților să se modifice azi. Refus a o face supt presiunea străzii. Și la Senat dau explicații, primite cu multă căldură. Dr. Angelescu voiă să ieie cuvântul ca să spuie că partidul liberal aprobă atitudinea noastră.

Unul dintre conducătorii studenţilor îmi spune că dintr'o anume parte li s'au oferit granate şi revolvere.. Redactorii „Calendarului“ au fost arestaţi de Argetoianu. Ni e foarte greu să dăm explicaţii în Cameră.

25 Mart.

Studenţii, mai multe mii, au defilat înaintea Regelui, care a ieşit în balcon.

*

La Cameră, legea Casaţiei şi a lui Vâlcovici, căruia, dur, Argetoianu îi prezice că nu-şi va putea trece proiectul.

*

Se pregăteşte disolvarea „Gărzii de fier“. Şeful tulburătorilor a vrut să reiea la Cameră chestia studenţilor, dar a fost împiedecat.

26 Mart.

La Cameră, legile Arhivelor şi skansenului din Cluj. Se începe discuţia legii învăţământului superior. Bogdan-Duică propune, între altele, Parlamentul de studenţi. Camera, firește, râde. După-amiazi discuţii în jurul opririi „Calendarului“. Răspund lui Gh. Brătianu cu privire la omorurile de la Nistru.

*

Se publică discursul Regelui. A cerut studenţilor „ordine şi liniște“. A arătat că se pot adresa la dânsul oricând. Gestul e bine intenţionat, dar foarte jenant pentru Guvern. Dacă m'aş opri prea mult asupra lui, aş trebui să demisionez.

De altfel, preşedintele Centrului, Cotigă, a cerut Regelui „să înlăture pe acei cari au vrut să subjuge studenţimea". După întoarcerea de la Palat m'a denunţat pe mine şi pe Argetoianu vindictei studenţilor, cari au huiduit. Alt „preşedinte", de la Drept, Damian, a declarat că greva va dura până la acordarea de satisfacţie. Cei de la Cluj s'au pus în grevă, opresc intrarea în Universitate, cer ca legile viitoare să fie supuse şi studenţilor, etc.

Argetoianu pare şi el ofuscat de primirea studenţilor. Regele vrea să-şi refacă autoritatea.

*

După-amiazi la Regele, care vrea să discute cu mine terminul până la care se prelungesc Camerele: nu primeşte decât până la 7 ale lunii. Recunoaşte că trebuie votată conversiunea, legea alcoolului şi a aviaţiei. Terminul scurt va îndemna pe parlamentari la lucru. La nevoie, se poate prelungi.

Îi spun ce a resultat din gestul faţă de studenţi. Nu i-a crezut aşa de nesinceri. Li-a vorbit lung, mult mai aspru de cum a ieşit din ziare. Notează revendicările pe care le socoate drepte: ani de studiu, taxe.

Şovăieşte cu privire la legea electorală. Îi spun că, dacă o opresc, se va şti că nu vine de la noi oprirea. — Să se discute, dar să nu se voteze. — S'ar crede acelaşi lucru. Se teme să nu fie Coroana fără nicio acţiune, robită. Îi spun că totuşi s'ar putea păstra o primă mai mică. Ar fi necesar panaşajul şi, cum mi s'a obiectat că electorii ar lucra pe şefi, amintesc propunerea de a se reservă un stoc pentru căpeteniile rămase pe din afară. Nu se mai opune.

*

Aflu de noi intrigi în jurul meu. Anume persoane din jurul lui Argetoianu mi-ar da un termin de grație, dincolo de care n'aș mai putea să fiu „tolerat".

*

Iscălesc jurnalul Consiliului de miniștri pentru suprimarea „Gărzii de fier" și oprirea „acțiunii publice" a „Cultului Patriei". Regele ar dori desființarea și a acestei societăți, în care unii foști generali complotează contra Coroanei.

*

Zelea Codreanu tatăl a fost arestat la Bârlad. Em. Antonescu, venit din Tutova, spune că țăranii nu cred pe cei de la „Gardă". Dar liberalii sânt tari. Argetoianu a dat ordin să fie susținuți. Țăranii mulțămesc, făcându-și cruce, pentru conversiune. S'a aruncat pentru a-i fura voturi lui Antonescu candidatura unui lupist, negustorul Alexandrescu. Prefectul e total desorientat.

27 Mart.

La Vălenii.

Apoi la Câmpina, unde Primăria inaugurează o bibliotecă populară.

•

Păr. N. Popescu îmi spune că la Căminul fiicelor de preot s'a găsit în buzunarul uneia din studente sare și piper de aruncat în ochii soldaților.

Prefectul din Iași îmi povestește lucruri de spaimă despre sălbătăciile săvârșite acolo de bandele studențești

28 Mart.

Frumos discurs la Cameră al lui Cândea. Urmează observații judicioase ale lui Bușilă, care vorbește de po-

sibilitatea, mai târziu, a unei Universităţi tehnice. Grigorovici aduce, alături de reverii socialiste, amintiri din vremea când lucra cu Hartmann, istoricul Italiei, şi cu Masaryk, a cărui glorificare o face.

*

După-amiazi smulg cu greu Senatului convenţia cu Grecia, slab apărată de Ghica şi de Arion şi atacată de Macedoneni (Ghiulamiia, Mişa) şi, pe supt mână, prin Alimăneşteanu, de liberali.

*

Seara, Mircea îmi spune că Duca i s'a declarat mulţămit de un regim care îi ţine locul până vor putea veni la putere şi în care-şi au atâţia prefecţi şi primari. Ei l-ar considera pe Argetoianu ca al lor. Discursul lui Duca la Bârlad evită a amesteca într'o critică aprigă vre un nume.

*

Ziarele spun că Zelea tatăl a fost „reţinut" la gară după o manifestare a „gardiştilor" lui contra lui Duca.

29 Mart.

La legea învăţământului vorbeşte Ispir, interesant şi pe alocuri cu totul nou, apoi, cu observaţii de detaliu, Oteteleşanu.

*

La amiazi, Valeriu Pop îmi aduce schimbările cerute de studenţi la legea avocaţilor (marele şef al răscoalei, un anume Cotigă, se pune supt scutul Regelui pentru a ne insulta şi ameninţa în „Universul"). Adauge că armata nu e plătită, deci nesigură: la Cernăuţi se pregăteşte pe Duminecă o manifestaţie a pensionarilor, la cari se vor

alipi şomerii şi comuniştii, iar generalul n'are nici pentru gărzi; gardienii închisorilor dau drumul deţinuţilor. Am merge către o catastrofă.

Îi spun că, dacă e adevărat, nu voiu sta să presidez la desfacerea ţării mele. Chem un Consiliu la ceasurile opt.

Pop adauge că Regele nu se mulţămeşte cu interzicerea manifestaţiilor publice ale „Cultului Patriei", ci vrea, — cu dreptate —, disolvarea asociaţiei, cu orice preţ. Se chiamă pentru aceasta în astă seară Consiliul care se ocupă de asemenea acte.

Rog pe Amza să vie. Îmi spune că s'au trimes de două ori câteva milioane la Cernăuţi. Generalul Partenie se ocupă de aceasta. Situaţia nu e aşa de desperată. Liberarea deţinuţilor s'a petrecut numai la Hotin, unde era închis un comunist grav compromis: gardienii, probabil şi ei Ruşi, au fugit cu prisonierul.

Brătescu, chemat şi el, asigură că se vor face cele de nevoie. E adevărat că pentru cupon s'au pus de o parte sume foarte însemnate, care poate vor trebui atacate. Se pregăteşte şi un proiect de uşurare în domeniul funcţiilor.

Îl rog să treacă pe la Argetoianu pentru a-mi aduce mai multe lămuriri.

Acesta soseşte îndată, cu Brătescu. Temerile lui Pop sânt, după el, exagerate. Până la jumătatea lui Aprilie armata va avea şi hrana şi lefile. Se vor opri alte plăţi deocamdată.

Se amână de comun acord adunarea Consiliului de la Justiţie pentru Miercuri.

*

La Cameră, Argetoianu izbuteşte a trece cu oarecare suprimări legea lotăriei, aspru criticată de amicii miei, ca şi de oposiţie. Ne gândiserăm întâiu să se facă lucrurile fără un text de lege.

Urmează, într'un mare tumult, legea avocaților. Se amână pe un ceas — nu îngăduiu mai mult, — pentru a discuta mai multe forme. În secție li arăt că nu e vorba de o refacere a legii, ci de satisfacerea cererilor care pot fi socotite ca drepte.

La Senat fac să se voteze legea Bibliotecilor și Museelor.

La întoarcerea în Cameră, tumultul continuă. Cuza, Micescu vin cu schimbări. La urmă primul proiect se impune.

Apoi legea chiriilor.

*

Iar zboară intrigile, de și prieteni de-ai lui Argetoianu mă asigură că acesta nu caută o nouă formulă.

Supt cuvânt de conferință, Goga a fost la Brăila, recrutând pentru ce numește „partidul Regelui". Ziarele de seară aduc zvonul unui Ministeriu... Cihoski, cu Gheorghe Brătianu, Goga și chiar Argetoianu !

*

Între Gr. Filipescu și Gh. Brătianu, la care se adauge cumnatul lui, Sturdza, se schimbă prin presă cele mai grele cuvinte.

*

Iunian a făcut un „mare discurs", recomandând neplata cuponului și Guvernul de coaliție.

În același zi, la Cluj, Vaida-și adună partisani pentru a fi uns șef al Ardealului și Banatului supt conducerea lui Maniu, șef suprem. E dulce față de Regele. Pe Goga îl atacă, dar fără violență.

30 Mart.

La legea învățământului, discurs amabil al lui Petrovici. Dr. Trifu atacă violent pe „pinguinii" de la Medicină.

*

De Martonne soseşte, venind de la Atena, unde a găsit ploaie şi noroiu.

*

Seara, la comisiunea de la Justiţie se decide retragerea personalităţii juridice pentru „Cultul Patriei". Bietul Marin Ştefănescu încă nu-şi dă samă de rolul pe care-l făceau să-l joace generalii în retragere şi clubiştii liberali. Judecătorul Lupu singur nu găsia că se poate lua măsura.

*

La amiazi la Regele. Vorbind de noul rector de la Bucureşti, el spune că a moştenit de la tatăl său să nu schimbe pe nimeni care-şi face datoria, pe miniştri ca şi pe ceilalţi. Va comunica lui Goga să nu se amestece, cum mi se anunţă că face, în tulburările studenţeşti.

*

Giuglea-mi anunţă la Cameră că se găteşte o manifestare a învăţătorilor, asemenea cu a studenţilor.

De fapt, de câteva zile Ţoni nu se mai vede la Cameră.

31 Mart.

Discurs al lui Răducanu, care critică îngrămădirea studenţilor, înmulţirea profesorilor, disproporţia cu învăţământul primar. Apoi lungă cuvântare a lui Cuza, cu atâtea părţi înălţătoare înainte de a trimete pe „jidani" în Uganda.

Rog să se mântuie discuţia mâni. Altfel aş fi silit să reduc legea la câteva articole, să o presint ca un statut ori, considerând-o ca un simplu statut, să n'o mai presint Parlamentului.

Mi se promite grabă.

*

După amiazi, Argetoianu vorbește la Cameră despre planul Tardieu. Să înceapă prin a se înțelege cumpărătorii din Apus! El arată cum s'au pregătit banii cuponului și speră că astfel vom putea ajunge mai sigur la un concurs financiar.

*

Siguranța ne înștiințează că studenții s'au adunat la „Centru", au acusat pe „francmasonii" de la Interne și au anunțat luptă cu orice preț. Scriu lui Argetoianu că ar trebui să se aresteze oameni ca Damian, Cotîgă, Mozăceni; altfel aș trebui să demisionez, de vreme ce nu se poate păstra ordinea. El se teme de scandalul pledoariilor, de slăbiciunea justiției. Consimte să dea în judecată pe agitatori. O va face? Vom cere rectorului să închidă Universitatea, a cării deschidere se fixase pentru 1-iu Aprilie.

Rectorul Gheorghiu promite s'o facă până după vacanța de Paști.

Ieri 400 de studenți au demonstrat pe străzi, cerând să se permită reapariția „Calendarului".

1-iu Aprilie.

La Cameră se termină discuția generală la legea învățământului superior. Cuza continuă, repetându-se adesea. Spulber, de la „conservatori", se supără că-i întrerup criticile violent și renunță la cuvânt. Lupu începe explosiv, atacând atâtea probleme alăturea, dar terminând amabil. Când l-am întrebat dacă face Ministeriu cu Cihoski și Goga, răspunde că „nu e petec de cârpit orice sac". Înțelept discurs al lui Lapedatu, care dorește să ajungem a fixa politica și culturală și școlară a Statului român. Frumos vorbește la sfârșit raportorul, Sergescu.

*

După-amiazi, Xeni mă întreabă ce cred de legea cumulului. — N'am nimic contra principiului, dar unele lucruri ar fi de modificat.

*

Ni se anunță pe Duminică o demonstrație a ipotecaților.

*

La Senat se iea în considerație proiectul drumurilor. Bune discursuri: al raportorului, Ghica, și al lui Vâlcovici. Atmosferă foarte bună, fără deosebire de partid. Răspund la o întrebare cu privire la piedeci puse exportului nostru de Cehoslovacia (Künzl-Jezersky a venit să-mi dea lămuriri: Evrei din ambele părți incurcă lucrurile). Apoi trece legea învățământului arhitecturii.

2 April.

La Cameră, dimineața și seara legea învățământului universitar. Se votează spre miezul nopții.

Coltor a cerut și o Facultate catolică. Îi admit posibilitatea. Observ cu acest prilej că în jurul lui nu sânt aceia cari trebuiau să sprijine propunerea, dar cari acopăr cu ignorarea și desprețul lor o Adunare pe care o cunosc numai pentru luarea fără drept a diurnelor; doar mărinimia celor din Vechiul Regat, astfel jigniți, a făcut să nu li se iea mandatele. Coltor, apăsând mai ales asupra laturii confesionale, recunoaște că sântem mai buni decât ai săi.

Afară, așteptau pentru o demonstrație, nemotivată și stupidă, elevi ai Institutului electro-tehnic, și cu profesorii lor.

*

Argetoianu a venit să-mi ceară a interveni pentru ca să nu se zăticnească discuția legii alcoolului. Fac să se

oprească o pătimaşă interpelare a lui Lascu despre nu ştiu ce malversaţii brăilene, pentru a se îndepli această dorinţă.

*

Visită la frumoasa casă a soţilor Storck. Propun d-nei Cuţescu-Storck a face marea frescă a Ateneului. Mi se pun în vedere oposiţii care ar merge până la scandal

*

Şi după intervenţia mea, se decide de Universitate redeschiderea cursurilor pe ziua de Marţi.

3 April.

La Văleni.

De acolo la Brăteşti şi la Hăbud. Aici vechea casă a familiei Lenş şi biserica ridicată de dânşii. Clădirea din 1764, refăcută la 1823, a fost distrusă prosteşte, mai dăunăzi, de un primar.

4 April.

Dimineaţa, deschiderea Consiliului eparhial. Grupări pe tabere politice. Liberalii represintă o covârşitoare majoritate. Goga, contestat la Teleorman, iea loc lângă Mihalache.

Frumos discurs al Patriarhului. Apoi interminabile discuţii la validări.

*

Se fac intrigi contra legii învăţământului superior. Chiar dr. Cantacuzino mi s'a plâns că, după noul text, peste un an şi jumătate e scos la pensie şi pierde Institutul; şi alţii ar dori modificări.

Înainte de a merge la Palat, unde sânt chemat prin

Argetoianu, văd Camera blocată de invalizi (la spate cu şomeri şi cu Cristescu comunistul). Declară că nu pleacă până „nu li se votează legea"... Trebuie să ies pe uşa din dos.

Regele pare nemulţămit de proiect. Şi profesori şi studenţi l-ar condamna. I s'a comunicat tot ce se spune, de şi nu văd cum a putut să afle. S'ar dori retragerea.

Răspund că legea nu e a mea, dar am căutat s'o îndrept. E mult mai bună decât cea veche. Oricum, m'am angajat cu ea. Mă duc deci odată cu retragerea ei. „Începe a-mi fi greu. Partid n'am. Am numai prestigiul mieu personal, şi acesta e singurul lucru pe care nu-l pot jertfi Maiestăţii Voastre".

Rămâne să se voteze în Cameră, să dau proiectul ca să-l vadă, pentru douăzeci şi patru de oare. Spun că se va ţinea samă de observaţiile făcute. La nevoie, voiu ruga să se iscălească statutul în forma lui primitivă.

Liberalii, agăţându-se de trei articole, în care se ridică la profesorat conferenţiarii, anunţă că, după hotărârea luată la Duca, nu mai votează proiectul. Li declar că subordonez întrarea acelora de votul Facultăţii şi de aprobarea Senatului. Aşa, primesc. Dar înainte de votare Dimitriu, de la Târgovişte, caută a-mi pregăti bile negre. Sânt silit a preceda votul de observaţii usturătoare, pe care le sprijină şi Oteteleşanu.

*

Înainte de a merge la Regele, Vâlcovici, care a denunţat acolo legea, discutase cu Argetoianu cum s'ar face ca să retrag legea, şi a fost trimes la mine. De altfel Vâlcovici o recunoaşte : legea e „foarte rea". Mă uimeşte... Adauge, lăudând acţiunea mea asupra Parlamentului, că am şi eu... slăbiciunile mele, fiind „capricios" şi cu „momente de copilărie". E gata a trage consecinţile, demi-

sionând. Îi observ că nu e vorba de aceasta, dar o asemenea atitudine a unui ministru față de președintele Consiliului întrece orice.

5 April.

Și Cantacuzino, într'o audiență la oarele 4, s'ar fi declarat, fățiș acuma, contra proiectului. Unele ziare pretind că el ar fi presintat demisia sa Regelui.

*

Dimineața, Adunarea eparhială își votează comisiunile. Fac un apel zădarnic pentru înlăturarea listelor de partid. A liberalilor, cari au binevoit să mă adauge, trece.

*

Dejun la Puaux pentru de Martonne.

*

La Cameră, legea alcoolului.

Răspund preotului Cristescu, lui Ispir și Ștefan Bogdan, cari m'au acusat că, puind în lege posibilitatea întemeierii unei Facultăți catolice la București, am rupt solidaritatea religioasă a nației, am pregătit lupte confesionale, am stricat unitatea națională și am violat autonomia Universității. Declarațiile mele sânt călduros aplaudate.

*

Regele a iscălit mesagiul pentru trimeterea proiectului învățământului universitar la Senat.

*

La 9, conferința lui de Martonne despre Algeria, la Fundație. Asistă și Regele.

6 April.

La Regele, căruia-i vorbesc de inundații, care iau proporții catastrofale. Propun, în înțelegere cu Argetoianu, serbări supt patronagiul regal ca să adunăm fonduri.

Regele revine asupra legii Universităţilor. Deci acţiunea contra mea continuă. E vorba chiar de refusul promulgării. Arăt că se poate găsi un ministru mai „inteligent". O astfel de lege trebuie să treacă peste multe interese şi prin multe împotriviri. Un ministru de partid ar avea faţă de Coroană, care vrea să decidă, o altă atitudine.

Mi se spune că „n'ar fi timp" nici pentru proiectul de lege sinodal privitor la învăţământul religios. Arăt că l-aş putea trece.

Evident, se ţese ceva, din nou, contra mea.

*

La Cameră, Cuza vorbeşte contra proiectului de lege a alcoolului, dar foarte amabil faţa de mine. Atacă pe liberali. Adaug observaţia mea asupra atitudinii lor faţă de proiectul meu şi votul lor la Adunarea eparhială, unde am avut două voturi mai puţin decât Stelian Popescu, de şi eram pe ambele liste. După plecarea mea, Tătărescu ar fi declarat că-şi vor răsbuna.

*

Mi se telefonează că Facultatea de drept din Bucureşti nu se asociază la acţiunea Senatului universitar contra proiectului adus de mine.

7 Aprit.

Vâlcovici vine să se scuse. Se priveşte ca „fiul" mieu; şi-a hrănit tinereţa din propaganda mea.

*

Nae Ionescu-mi vorbeşte de necesitatea unei remanieri, cu program. Îi spun că Regele poate găsi mijloacele: la un an de guvernare, el ni poate cere un program ieşit din experienţa noastră. El e cel care poate oferi locuri ca acelea din Consiliul Superior Economic unora dintre miniştri cari nu i-ar mai părea corespunzători.

Nae Ionescu, care vorbeşte şi de boala lui Şişeşti, crede că numai patru miniştri ar fi să rămâie: Argetoianu, Amza, Valeriu Pop şi cu mine. Valeriu Pop ar fi bun şi pentru Interne, care trebuie să-şi afle un titular.

El îmi vorbeşte de cumplita duşmănie pe care mi-o purta Pârvan.

*

„Universul" pretinde că, la Adunarea eparhială, am susţinut „din răsputeri" invalidarea lui Goga la Teleorman, că, apoi, i-am propus „cooptarea", că am promis votul meu lui Mihalache şi lui Goga şi că apoi nu i-am votat...

Se publică şi moţiunea acestei adunări contra proiectului de Facultate catolică, votat „mezonoptic".

Senatele universitare s'ar fi declarat toate contra reformei Învăţământului universitar.

*

Întreb pe Patriarh cu privire la aserţiunile „Universului", protestând, în acelaşi timp, contra subtilisării în comunicatul pentru presă a discursului meu contra politicianismului în Biserică şi contra moţiunii votate în lipsa mea. El desminte întru toate aserţiunile „Universului".

*

Şi Argetoianu îmi atinge chestia remanierii.

*

Legea alcoolului e foarte atacată, şi de ai miei din Putna, Chiriţă, Simionovici.

*

La Senat, proiectul meu trece în delegaţii. Dr. Anghelescu e foarte culant. Trimet la regulament articolele de la Medicină, pentru care se ceartă.

8 April.

Răspund la Cameră lui C. Dimitriu, care a presintat atacurile din „Universul".

De aici se prinde o mare discuție asupra alegerilor eparhiale. Țărăniștii pregătesc un proiect de lege pentru îndreptarea lor.

*

După-amiazi, Duca, de și bolnav, vine să releveze „sfidarea" și „să-mi arunce mănușa". Îi arăt că-mi caută „o ceartă de Neamț". Îmi amintește cât a fost de „occidental" partidul lui față de Guvern și declară că n'o va mai face. Îi răspund că e liber a se purta cum vrea; eu nu i-am cerut niciodată concursul. Urmează duelul Duca-Mihalache. Cuza vorbește în aceiași chestie, prea puțin ascultat. Un preot ardelean regretă că Biserica a fost adusă în discuția unei Adunări laice și cere pentru ea însăși dreptul de a se corecta.

*

Manolescu-Strunga și Franasovici, cărora li spun în particular că un șef de partid nu angajează o luptă fără sens și fără scop, îmi spun că Duca a fost împins înainte de Dinu Brătianu și alții, cari vor lupta.

*

Regele mă invită la dejun pe Luni.

9 April.

La Senat trece cu 107 voturi contra 7 legea învățământului superior. Nu pot scăpa de discursul lui Ștefan Ioan. Episcopul Ciorogaru și preotul Partenie caută a lua măsuri contra Facultății catolice, ceia ce mă face să li atrag atenția că asemenea atitudini pot face odioasă o

Biserică încunjurată până acum de iubire. Senatorii universitari n'au adus protestele anunțate. La întrebarea mea dr. Angelescu spune că dorințile Universității din București au fost îndeplinite; îi cetesc eu și protestul lor și răspunsul mieu.

*

Venirea cu aeroplanul a prințului Nicolae îmi causează noi dificultăți. Le-a crescut atitudinea față de prinț a mareșalului Presan. S'ar putea ca prințul să părăsească situația sa. Dar nu admit un Consiliu de Coroană.

*

La Institutul frances, pentru plecarea lui de Martonne.

*

10 April.

Consiliu de miniștri și cu Presan. Lungă și tristă discuție. Merg la prinț, cu Argetoianu, care nu intervine, pentru a-i recomanda o nouă ședere în străinătate; izbutesc a-l convinge. Sânt primit și de regina Maria.

11 April.

Argetoianu la mine. Va merge la prinț, care a revenit asupra hotărârii sale. Refus să merg cu dânsul, dar îi dau o scrisoare către acesta. Lucrurile se lămuresc apoi în sensul propus de mine (prințul va pleca la 12 ale lunii).

*

Dimineața la Sinod. S'au adunat fără a mă înștiința și convoca. Sânt jenați când li-o spun.

Patriarhul e singurul care are idei și glas. Se arată nemulțămit de politica în Biserică. Mulțămește pentru

că am avut curajul salarisării după numărul credincioşilor. Se învoieşte cu modificarea articolului 9 din legea Bisericii. Se bucură toţi că nu mă gândesc a disolva Adunările eparhiale. Îi înştiinţez că, dacă la congres vor vota pe episcop după motive de partid, nu voiu supune aprobării Regelui pe ales.

Îmi cer să li arăt dorinţa de a-şi da părerea asupra schimbărilor de făcut. Trimet adresa după amiazi.

*

Dejun la Palatul Regal, numai cu prinţul Mihai şi Künzl-Jezerski. Regele-mi dă medalia Aviaţiei.

*

La Cameră aflu că Goga, care şi-a constituit ieri partidul „naţional-agrar", ar fi smomit pe Guciujna, Sp. Niţă şi pe un al treilea Basarabean, Topciu. Pun în vedere celui d'intâiu că, dacă părăseşte „Uniunea Naţională", îşi pierde locul. Promite să rămâie cu noi cât va ţinea acest Parlament. Acţiunea pripită a lui Goga, care anunţa că va crea o nouă Românie, e desaprobată şi de noi.

*

La Cameră se termină legea alcoolului.

*

Apoi se pune de Trancu-Iaşi chestia lui Goga, a celor ce-l urmează din Partidul Poporului şi din majoritate. Guciujna declară că rămâne. Preşedintele, Topa, trimete la comisiune. Pus în causă, eu arăt că e natural ca acela care-şi părăseşte partidul şi şeful să se retragă din Cameră pentru a consulta pe alegători; el poate şi aceia: să rupă partidul, să se proclame şef şi să schimbe numele grupării; dar aceasta n'aş face-o eu.

Jigniţi de Goga, liberalii sânt furioşi contra lui. Şi

Duca a venit la Cameră pentru aceasta. Trancu cere anularea mandatului celor trecuți de la ei.

12 April.

După-amiazi se votează legea învățământului universitar. Liberalii stăteau nemișcați. Când li-am amintit de adesiunea d-rului Angelescu, au venit la vot: șapte voturi contra....

*

A trecut la Senat legea conversiunii, la Cameră a alcoolului.

13 April.

Sinodul își reservă schimbarea legii electorale pentru adunările eparhiale.

*

Sosirea lui Pilsudzki. Vine refăcut din Egipt.

*

După-amiazi Lupu atacă pe liberalii lui Duca în chestia alegerii de la Bârlad. Acolo Zelea tatăl sărută pe frunte boii în târg, spunând că așa sânt și țăranii, și binecuvintează prin sate mâncările de post.

*

Conferință a profesorului belgian Grégoire.

14 April.

Brandsch vine să se plângă de ai lui, cari caută numai pricină și nu înțeleg că politica se face în vederea posibilităților. Îmi cere un număr de aprobări și concesii, pe care i le acord bucuros.

*

Deschiderea bazarului Şcolilor. Uimitoare manifestări de spontaneitate.

*

La Regele cu Argetoianu. Aprobă constituirea delegaţiilor de negustori, cu cari Guvernul să poată discuta situaţiile grele ale comerţului de la cas la cas. Tot aşa şi legea lichidării judiciare.

*

Cu Ghica primim pe Pilsudzki, întovărăşit de Szembek. El arată că „isteria franceză" a lui Briand, contra lui Tardieu, care acuma îşi răsbună, l-a aruncat în negociaţii cu Sovietele. Acuma, Franţa lui Tardieu, atingându-şi scopul faţă de Germania, se retrage şi-l lasă între grija Balţilor, cari, siliţi de nevoi economice, vreau pactul cu Rușii, şi datoria de alianţă cu România. Va fi silit, dar nu în timp scurt, a iscăli şi el, dar înţelege ca nimic să nu se schimbe în relaţiile cu noi.

Ghica-i arată că orice admitere a unui litigiu între noi şi Rusia dă putinţa acesteia să useze de art. 2 din pactul Kellogh, cerând arbitragiu ori plebiscit. De aceia şi faţă de Davilla Rușii au aruncat înainte amintirea Basarabiei.

Arăt lui Pilsudzki, care consideră pe Ghica drept un francofil, pe când el e numai Polon, că am urmat sugestiile Franciei şi ale Poloniei, că am presintat un text în care nu se atingea Basarabia, adoptându-se o definiţie luată din „dicţionariul de conversaţie", că Rușii au trezit chestiunea, că eu eram în căutarea unei formule noi, dar ni s'a spus şi de Paris şi de Zaleski, la Geneva, că nu mai e necesar. După aceia au intervenit scenele de la Nistru. Acuma noi, cu toată dorinţa de pace, nu putem re' ·a. Rușii n'o vor cere. Franţa, Polonia nu mi-au dat un nou punct de plecare.

Eu nu sânt diplomat. Ştiu ce înseamnă pentru Sovietici un tratat, orice tratat. Dar sânt sigur că niciun Guvern rus nu va renunţa la Basarabia Şi, chiar de n'am avea nimic scris, nici noi nu vom lăsa să piară Polonia, nici Polonia să perim noi.

Se vorbeşte şi de altele. Pilsudzki crede că armatele prea mari, ca acea germană, nu se pot conduce de la 1500 de chilometri înainte. De acolo înainte începe haosul. Adaug că astfel de armate degarnisesc societatea civilă, care are dreptul de a încheia şi care trebue să susţie frontul.

*

După-amiazi, mareşalul merge la Regele, care m'a autorisat a vorbi aşa.

•

La Cameră, C. Dimitriu caută să ridice chestia „Cultului Patriei". Arăt cu acte ce se uneltia acolo contra Regelui de generali în reservă. Toată opoziţia aplaudă.

Apoi ceartă între Mavrodi şi Vâlcovici pentru biletele de liber parcurs luate celor de la „Ordinea Nouă". Ministrul e agresiv şi nedibaciu.

*

Goga vine în secţiuni să-şi apere mandatele.

*

La Senat, dr. Angelescu îmi scoate înainte la legea învăţământului secundar pe Marmeliuc, care vorbeşte calm şi cuviincios. Apoi se adauge el însuşi, pasionat şi cu inimiciţie. Marmeliuc e indignat că i s'a dat un asemenea rol.

Răspund apărând ideia catedrei unice la o singură şcoală şi aceia a concursului.

•

A doua şi ultima conferinţă a lui Grégoire, care pleacă la Cluj.

15 April.

Szembek îmi arată dorinţa lui Pilsudzki de a merge pe o zi la Chişinău, unde consulul Poloniei e un „pupil" al lui. Ar fi şi o demonstraţie pentru dreptul românesc în Basarabia. Dar, seara, mi se spune că nu poate fi vorba de o adevărată călătorie în această săptămână.

*

După-amiazi, la Cameră lungi discuţii la legea pentru Consiliul economic, care, spune Argetoianu, foarte enervat de atacurile lui Cuza, ar fi a Regelui, care nu admite nicio modificare.

*

În astă seară pleacă la Belgrad regina Maria. Argetoianu o va întovărăşi la gară.

*

Comisia Camerei a răspins cererea averescanilor de a declara libere locurile ocupate de gogişti.

*

Şeicaru mă asigură că Goga pune ca termin al venirii la putere Sf. Gheorghe, cel mult Rusaliile.

*

Regele mă chiamă, cu Argetoianu, pe mâne la 12 şi jumătate.

16 April.

Plecând, regina Maria a spus: „Nu ştiu când mă voiu întoarce".

*

Foc la castelul Foişor.

*

Prânz la Bușilă, cu ministrul Olandei.

*

Seara la Regele. Se informează de ce legi trecem. Scopul principal e să ni dea proiectul de lege, scris de el, al decorațiilor.

*

Ai lui Goga încearcă a smomi amici de-ai lui Argetoianu, cu lozinca: „Ce vreți? În opoziție cu Argetoianu ori la guvern cu Goga?".

*

Mâni, întrunire a lui Valjean, care chiamă, cu portret, pe „cetățeni" să se consfătuiască asupra greutăților presente. Merge la Goga. Nu și ceilalți „liberali independenți", Micescu și Ispir.

*

Visita directorului baptiștilor europeni, care cere o școală de fete în București, și a ziaristului american Gunther.

Acesta îmi spune că România e un raiu pe lângă Ungaria și Austria. Acolo și biletul pentru Paris se ia în valută străină.

*

Venizelos a anunțat că nu poate plăti cuponul. Drahma scade.

17 April.

Des de dimineață, Argetoianu la mine.

Are vești bune din Paris. O comisiune cu Rist va veni să ni cerceteze finanțele în vederea unor amânări de plăți. Atmosfera în cercurile francese continuă a ni fi mai favorabilă. Se va vedea dacă e casul de a se aduce păsuirea în fața Societății Națiunilor.

*

Întruniri.

Valjean se aruncă, literal, în braţele lui Goga, pe care-l proclamă al său şef suprem; Duca vorbeşte de luptă şi de drapele; Dori Popovici pretinde că „provinciile" încep a regreta unirea cu România.

În acest timp de la Bârlad primele resultate ale alegerii, de la trei secţii din patrusprezece: ai lui Duca în frunte, apoi Garda de fier, Liga Cametei, ţărăniştii, georgiştii, lupiştii, cuziştii.

*

La Văleni. În preajma Ploeştilor, a nins: dealurile sânt albe.

18 April.

La Bârlad a reuşit, cu câteva sute de voturi peste candidatul lui Duca, Zelea Codreanu tatăl. Şi ai lui Gh. Brătianu au avut peste 3.000 de voturi mai mult decât Em. Antonescu şi ceva supt ţărăniştí.

*

Liberalii erau siguri că ies. De aceia pretinseseră să nu se amâne alegerea. La Cameră sânt muiaţi. Mirto, foarte năcăjit, spune că ar trebui luate măsuri. Îl întreb dacă mai vrea alegeri generale.

Se votează legea decoraţiilor, care trece imediat şi la Senat, fără discuţie. Ştefan Ioan şi încă doi votează contra.

Legea societăţii de petrol italo-română întâmpină dificultăţi. Argetoianu, care-mi spune că a fost unul din fundatori, nu stă în şedinţă la discuţie. Discutat e şi proiectul lui Valer Pop pentru lichidarea judiciară a negustorilor.

*

Regele a primit foarte amabil pe deputatul Stoianovici, arătând mulțămirea sa pentru opera de despovărare a îndatoraților. Peste un an, spune el, se va vedea bunul efect al acestor măsuri. Guvernul are o bună situație în Parlament și-și face datoria.

19 April.

Regele asistă la serbarea Institutului de Geologie. Vorbește directorul Macovei, apoi, mișcat, Mrazec. Se adaugă ca represintanți ai diferitelor instituții: Țițeica, I. Simionescu și Stanciu. Foarte bună scurta cuvântare a Regelui.

Apoi se visitează și bazarul școlilor.

*

Prințul Nicolae e lângă regina Maria la Belgrad.

*

La Cameră, legea lui Sadoveanu pentru noua organisare a Așezămintelor Sf. Spiridon. O fac să se voteze cu unele amendamente.

*

Șt. C. Pop propune a se lua de la deputați 800 de lei pentru inundații arădani. Aprob ideia, dar cer ca „acei ce nu vin nici de două ori pe lună să plătească înzecit".

*

Bătrânul Zelea apare, îmbătrânit și sălbătăcit. Se va discuta la toamnă alegerea lui.

*

Mihalache vine cu legea controlului averilor, pe care Argetoianu voia s'o oprească, de și luată în considerație, pentru a evita evasiunea capitalurilor. E imposibil a i se împlini dorința. Cu greu stăpânesc zgomotul. Amicii

lui Argetoianu, Corteanu, Stoianovici, se agită. Spulber strigă din fund. Se începe discuţia pe articole. După plecarea mea, în ciuda sfaturilor pe care li le-am dat, scandalul începe: şedinţa trebuie ridicată de trei ori.

20 April.

Serbarea de o sută de ani de la întemeiarea Spitalelor Civile. Multe discursuri: al lui Ghica, eforul, de o frumoasă ţinută, plin de miez şi foarte energic al d-rului Cantacuzino.

*

La Cameră se votează legea care opreşte importul merelor de California. E atâta agitaţie de vacanţă, încât nu se poate face altceva. Cetesc decretul de închidere, aplaudat la conversiune, la învăţământul superior şi la armată. Oposiţia, foarte cuviincioasă, de altfel, se abţine.

La Senat, aplause exact la aceleaşi pasagii. Brătăşanu e foarte năcăjit că nu l-am lăsat să facă o întrebare, probabil cu privire la legea, votată aseară la Cameră, a controlului averilor, pe care Argetoianu a vrut-o amânată. Din partea mea, o cred inoperantă.

*

La 11 seara, pleacă Pilsudzki.

*

Guvernul engles anunţă că nu plăteşte anuităţile Americei.

21 April.

Regele mă chiamă, pentru afaceri de familie. Îmi vorbeşte de descoperirile în hârtiile lui Ivar Kreuger. Ar fi compro-

mis şi un important personagiu ţărănist, care a şi plecat din ţară.

A invitat pe Duminecă la dejun pe Duca şi pe Mihalache, pentru care, din nou, manifestă simpatie.

E deosebit de amabil.

Mâne are audienţa, mult zăbovită, Goga. Mi se spune că e hotărît să sublinieze situaţia care i s'a făcut. Ziarul lui profeţeşte aceiaşi schimbare de regim.

*

Seara, masa dată de parlamentari lui Argetoianu şi mie. Sadoveanu rosteşte puţine cuvinte; mai larg şi cu sens politic Topa. Cuvântarea lui Argetoianu resumă opera îndeplinită; se plânge de lipsa de concordanţă între atitudinea oposiţiei în Parlament şi cea din presă; e foarte amabil cu mine. Iau cuvântul pentru a mulţămi majorităţilor.

*

Recepţie la Externe, dată de Ghica.

22 April.

Răducanu îmi cere să nu opresc pe Sadoveanu de a primi presidenţia asociaţiei româno-bulgare. Râde de Maniu. Arată desordinea din administraţia d-rului Cantacuzino. Îi arăt cum s'a format Ministeriul. N'o ştia.

*

Seara, serbare, cu participarea Regelui, a Vânătorilor de Munte. Apare Goga cu toate decoraţiile, privindu-şi viitorii supuşi.

Cunosc pe foarte tânărul şi simpaticul aviator Ionel Ghica, întors de la Saigon.

24 April.

La Clejani (averea lui Mişa Anastasievici în risipire; castelul în ruină; el, neschimbat în sicriu supt marea

biserică ridicată de dânsul) şi la Babele (vechiul schit a dispărut cu totul, înlocuit cu o clădire modernă).

*

După-amiazi, la Mărcuţa, unde aşezămintele pentru vagabonzi şi pentru prostituatele minore sânt un model de negligenţă supt toate raporturile. De acolo la Baloteşti, cu frumoasa biserică de la jumătatea secolului al XVIII-lea, şi la Balamuci. Neuitată revelaţia splendidei mănăstiri, ridicată, azi, din pustietate şi părăsire de doi umili călugări basarabeni de la Căldăruşani, ucenicii episcopului Dionisie.

25 April.

La 12, la Palat pentru a da Regelui noua decoraţie a „Meritului Agricol". El ceteşte un foarte frumos şi cald discurs, apăsând şi el asupra operei comune. Guvernul are câteva cuvinte la sfârşit.

*

Valeriu Pop îmi spune că s'a ajuns aproape la o înţelegere cu conducătorii „status"ului catolic. Ar consimţi să fie priviţi numai ca un organ comun pentru administrarea deosebitelor fundaţiuni, fiecare după statutul ei. În acest sens va vorbi şi el la Roma, care nu poate decât să apere ierarhia, ţinând samă de părerea pe care a exprimat-o arhiepiscopul de Bucureşti.

*

Rist la mine. Când fac alusie la alt fel de a ieşi din grozavele dificultăţi financiare, el ridică ochii în tavan şi face discrete semne de denegaţie. Nu se poate cere necontenit de la „bas de laine" frances. Îşi înţelege misiunea numai în ce priveşte scăderea cheltuielilor unită

cu o mai bună percepție a impositelor. Față de anul trecut avem numai 800 de milioane mai puțin la încasări. Datoria publică e doar 18–20% din budget. Am sta mai bine decât înainte de războiu! Se plânge că datorii mari au fost trecute, de formă, la budgetul extraordinar. Când îi vorbesc de funcționarii neplătiți, îmi face socoteala exactă de cât datorim profesorilor francesi. Cei cari nu plătesc vor vedea ce urmări are aceasta. Îi spun că orice e mai bine decât să omori clientul.

Comunic conversația, prin Valeriu Pop, lui Argetoianu. Acesta crede că se va putea trece întru câtva de acest punct de vedere. De altfel, e mai bine și presiunea franceză pentru reducerile budgetare (vorbisem lui Rist de nevoia suprimării unor funcționari, și el spune că în Franța s'a recomandat și concediarea tinerilor, cari pot să apuce și alt drum). Vom avea control, dar și aceasta ni-ar putea folosi la ceva.

•

Rist nu crede că planul lui Tardieu a murit. Lăudând pe autorul lui, eu arăt ce enorme greutăți ar fi în calea unei încercări de a pune alături pe învingători și pe învinși, și națiii care au aceiași producție și fatal se vor concura. El admite că se încearcă a salva interese de bancheri (la întrebarea de ce s'a împrumutat Ungurilor, el spune că s'a împotrivit), dar nu atribuie mare importanță propagandei unui Delaisi.

•

La 3 plec la Văleni. Regele se duce noaptea la Arad, pentru inundații.

26 April.

Și aici mă găsesc reclamațiile învățătorilor: din județul Severin, din județul Odorheiu. La Deva a fost asediată

Prefectura. La Braşov se agită funcţionarii. Se dă ceva de la Prefectură.

*

Gafencu, în „Argus", admite ca Francesii să facă ordine în finanţe. Şi „Cuvântul" scrie în acest sens. Dar e aşa de umilitor...

27 April.

Ziarele de opoziţie vorbesc cu simpatie de cercetarea Francesilor. Foaia săsească din Braşov îşi intitulează reportagiul: „Controlul... Francesilor".

*

Reclamaţiile celor neplătiţi curg necontenit. Se adaugă scrisori de insulte.

28 April.

Vinerea Mare la Patriarhie. Complectă lipsă de pregătire, de eleganţă, de ansamblu şi de evlavie.

29 April.

Învierea, în aceleaşi condiţii. Regele e deosebit de amabil cu mine.

1-iu Maiu.

Întoarcere la Văleni.

6 Maiu.

Preşedintele Republicei francese e împuşcat în cap, la deschiderea unei Expoziţii, de „un Rus sau Leton". Nu se crede în putinţa de a-l scăpa.

7 Maiu.

Azi, la 5 şi jumătate, Preşedintele a murit. Ucigaşul, care se presintă drept pedepsitorul politicei de îngăduinţă a Franciei oficiale faţă de Soviete, e un scriitor şi romancier, medic fără drept de a profesa, care-şi are un trecut comunist.

8 Maiu.

La Sinaia.

Aflu acolo pe Argetoianu, care pregăteşte o dare de samă pentru Francesi. Rist lucrează numai ca represintant al bancherilor. Ce se va face cu grelele rămăşiţe ale noastre din 1931 nu-l interesează. El vrea plata integrală a cuponului. Din partea lui, Argetoianu speră în acoperirea acelor datorii printr'un cont pe care ni l-ar face Franţa în sama veniturilor viitoare.

Se face deocamdată de Rist un raport scurt. Altele, definitive, vor fi redactate după ce membrii rămaşi în ţară ai comisiunii îşi vor fi terminat cercetările.

Argetoianu nu admite un aconto proporţional: serviciile aduse n'au acelaşi valoare la unii şi la alţii.

Şi el e de părere, după injuriile ce ni se adresează de profesorii secundari din „Asociaţie", adunaţi la Galaţi, că, dacă până acum congrese de acest fel s'au ţinut, şi cu privire la Parlament, acum ele trebuie interzise. E o agitaţie neîngăduită, la care se asociază presa de oposiţie. Ar trebui o sfătuire cu ceilalţi miniştri ori măcar în trei, cu Regele.

Trece la remaniere. A vorbit Vineri cu Regele. Ar fi să plece patru sub-secretari „ridiculi": Buzdugan, Meteş, Tataru şi Stanciu. Nici Cristi n'ar avea de ce să rămâie; n'ar fi nici pentru trimeterea lui în Finlanda. Dacă s'ar

putea înlocui Karpen cu Taşcă. Ottescu ceruse un Ministeriu, şi Argetoianu l-a refusat net (e o pipăire a părerii mele?). Ar trebui să vorbesc Miercuri cu Regele (eu îi cer să participe şi el), iar, a doua zi, dacă n'am demisiile, să presint demisia mea, pentru ca imediat să se primească noua listă. Arăt aprehensiunile mele în ce priveşte anume intrigi pe care le-ar provoca demisia: el crede însă că ele nu se pot produce, odată ce e un simplu schimb de acte.

Ghica vrea să revie la Roma. Vorbesc şi de Mitilineu.

Se vorbeşte de alegerea, — Marţi, — ca Preşedinte al Republicei francese a lui Lebrun, preşedintele Senatului. Argetoianu se gândeşte şi la un Ministeriu Herriot. Unul slab ar fi neplăcut: el n'ar putea lua hotărâri financiare; în orice cas, nu fără Parlament, ceia ce ar îngreuia lucrurile.

Vorbim de noile lăudăroşii ale lui Goga, care asigură că în curând „Bucureştii vor fi ai lui". Bănuiesc o stare morbidă. Argetoianu crede că Goga nu mai e încurajat.

•

Visitez foasta mănăstire Mislea, acum închisoare de femei, mutată de la Plătăreşti, pe care a luat-o Patriarhul fără a hotări ce face cu dânsa. Perfectă ordine şi curăţenie.

După înalte garduri nouă de scânduri comunistele. O colecţie de elegante Evreice de toate limbile, foarte urâte. Nu lucrează, cetesc. Li spun că pot să-şi păstreze ideile, dar fără a face scandal. Dacă un burghes ca mine ar agita între comunişti, s'ar expune la mai rău; amintesc executarea cu mitraliera la Dubăsari a unui sat întreg ieşit în lunca Nistrului pentru a serba Paştile. Una spune: „Istoria ni arată că aşa se ajunge la biruinţă". — „Se întâmplă să vorbeşti cu un profesor de istorie, şi el îţi spune că biruinţa se capătă prin ce suferi tu, nu prin

ce faci pe alții să sufere. Isus a biruit primind răstignirea; dacă ar fi năvălit la sinagogă ca să tragă de barbă pe rabini, ar fi râs toți și de dânsul și de doctrina lui". Cum una se pare că glumia cu privire la Isus, cumnata mea Lucia îi spune: „Ceia ce nu împiedecă faptul că a întemeiat o religie care durează de două mii de ani".

*

Seara, la București. Găsesc un cald răspuns al lui Tardieu la scrisoarea mea de condoleanță.

*

Pun pe Munteanu-Râmnic să vorbească miniștrilor și sub-secretarilor de Stat cari, demisionând, ar evita să fie înlăturați sau înlocuiți.

9 Maiu.

Visita ministrului Finlandei, resident la Varșovia. Mă întreabă mai ales în ce privește relațiile cu Sovietele. Îi spun de ce nu putem ajunge la un resultat. „Pot discuta cu orice pasăre, nu cu papagalul. Îi vorbesc de pactul de neagresiune, el răspunde: Basarabia. De relații economice: Basarabia. De navigația pe Nistru: Basarabia. De regimul lor: Basarabia, și, când încheiu: „ești un idiot", aud: Basarabia". Ministrul pretinde că ai lui, cari au iscălit pactul, au fost asigurați de la Varșovia de adesiunea noastră.

*

Preziosi vine să se plângă de comenzi refusate ori neacordate, de întârzierea unei plăți. Subliniază partea largă a capitalului italian în împrumutul de stabilisare. Mă întreabă când pot veni la Roma. — În Octombre.

*

Cristi își aduce demisia. I-am pus în vedere un loc în Finlanda: el ar vrea în Apus.

*

Ziariștii bulgari: un front de oameni inteligenți și serioși; oameni de aceiași rasă. Redactorul de la *La Bulgarie*, care va fi numit ministru la Praga, e cel mai vorbareț. Mă întreabă ce cred de apropierea între cele două națiii: trimet la articolul mieu de acum câteva zile. Ei vor asista la serbarea de mâni, plecând imediat.

*

Karpen protestă contra înlocuirii lui. E o ofensă; de ce n'am primit vechea lui demisie (pentru a nu-l umili după un eșec parlamentar)? De ce numai el? Îi explic că nu poate fi rector la Politehnică și ministru de Comerț; trebuia s'o observe singur. Poate invoca nevoia premenirii cu elemente politice. Se lasă greu și pune condiții cu privire la școala lui. Pleacă încă indecis.

*

Goga-și continuă proclamațiile. La Ploești a vorbit de „adâncul pământului", care, deschizându-se, l-ar aproba. Declară că, mai onest decât toți, nu poate fi învins ca inteligență de nimeni.

*

Mareșalul Ilasievici îmi aduce portretul Regelui cu aceste cuvinte: „Iubitului mieu președinte al Consiliului, după un an de guvernare în grele vremuri".

*

Ghica a fost la mine pentru afacerea „status"ului catolic. Îmi spune că, ultima dată când a văzut pe Doumer, acesta i-a spus: „Je m'approche des tombeaux de mes quatre fils".

Sosește și Valeriu Pop. S'a încheiat „cu lacrimi" afa-

cerea „statusˮului. Majláth şi Gyarfás primesc să fie o secţie a episcopiei catolice, supusă controlului arhiepiscopului. E ceia ce am urmărit. Un statut fixează amănuntele. În curând Pop pleacă la Roma, unde Comnen a pregătit totul.

10 Maiu.

Foarte amabil, Regele-mi mulţămeşte, la biserică, pentru florile ce i-am trimes. E deosebit de bine dispus. Serviciile, — ca de obiceiu acolo.

Multă lume pe stradă, respectuoasă pentru Suveran. Totuşi, supt impresia crimei politice din Franţa, sânt oarecare temeri, mai ales pe malurile Dâmboviţei. S'au luat severe măsuri la locul defilării : s'au verificat persoanele din tribune şi din casele vecine.

Defilarea e strălucită. Durează aproape patru oare. Asistă şi Bulgarii.

Regina Elisabeta apare, întinerită. Îi vorbesc de Grecia. „Popor schimbător.ˮ Spun că presa Grecilor e mult mai bună decât a noastră. „E mare lauda?ˮ Faţă de atitudinea presei noastre, ea strânge mâna mică într'un gest de ameninţare.

Karpen nu mi-a răspuns. Stanciu ar dori să treacă la mine, păstrându-şi titlul. Numai Meteş ar fi consimţit, dar n'a dat nimic. Argetoianu nu crede că jurnalul Consiliului de miniştri suprimând locurile ar ajunge. Ne sfătuim asupra lui Nae Ionescu. Dacă locul de la Muncă l-ar lua Lupu, propun să-i dăm Artele, cu şcolile de acolo.

*

După-amiazi la Balamaci şi Greci. Apoi la Căldăruşani, unde egumenul basarabean vinde peşti, raci şi vin unui public de cheflii, cari se tologesc pe iarbă. Un beţiv îmi tot strigă: „Trăiască Ducal“. În Museu, colecţie de nimicuri, dar o splendidă Treime a lui Grigorescu tânăr.

Se alege președinte al Republicei Lebrun, președintele Senatului.

11 Maiu.

Buzdugan se presintă foarte demn și prietenos. Mulțămește pentru onoarea ce i s'a făcut; n'are nicio pretenție. Stanciu ar dori să-și păstreze locul: arată că ar putea face mult la mine, mai ales în ce privește vinele de aur. Meteș nu apare, și zăbovește tot așa Tataru.

*

Dimineața, la Regele. Primește zimbitor. Ne lasă să alegem pe succesorul lui Karpen. Primește pe Tașcă, pentru că-mi e prieten. Ar dori o și mai mare reducere la sub-secretari; nu admite nicio scisiune în Ministerele actuale. Argetoianu-și apără amicii. Vorbim de Nae Ionescu: Regele-l prețuiește ca om inteligent și de muncă, dar e socotit prea aproape de dânsul, și n'ar vrea să se dele o impresie rea; l-ar voi pentru Musee (i-am pomenit de școlile de artă). Nu atingem casul Cantacuzino. Argetoianu arată că, în noul regim frances, de stânga, Finanțele având a fi ale lui Caillaux, cu care nu vorbește Ghica (acesta pleacă la Belgrad pentru conferință), ar trebui să fie înlocuit acesta înainte de formarea Ministeriului frances. Regele înlătură propunerea. Argetoianu crede că s'ar putea „concentra" Ministere. Astfel, cum la Externe se discută mai mult finanțe, ele ar putea fi și legate cu Finanțele... Și eu și Regele alunecăm asupra acestei propuneri. Mâne se vor aduce decretele.

*

La Salonul oficial. Noua manieră, grotescă, trivială și absurdă, triumfă. Verona, d-na Cuțescu-Storck și cei-

lalți par a fi cedat unui sentiment de frică. Ajung a cere să se iea caracterul oficial Salonului.

D-na Bibescu îmi trimete pe unul din frații Tharaud. Figura pașnică a unui negustor de cai. A fost în Bucovina: Sadagura nu mai are pitoresc; a dispărut rabinul făcător de minuni. În general pământul se standardisează; distanțele dispar. Cu aeroplanul ești când la Paris, când la Bassora.

Și Ghica e de față. Îi spun că s'au schimbat sentimentele față de dânsul. El are aierul că totuși e gata să plece.

12 Maiu.

La Regele cu decretele. Tașcă prestează jurământul.

Vorbesc Regelui de ideia lui Tașcă da a se da un semn de simpatie lui Mutius. Se recunoaște că e un om de conversație plăcută, dar, ca diplomat, *gaffeur:* de aceia a trebuit să plece și de la Liga Națiunilor. (Tașcă-mi spune că și el și soția lui vorbesc numai de bine România.) Ating Regelui ideia de a trece la Comerț școlile de comerț și de meserii. Obiectează unitatea învățământului. Răspund că Armata și Agricultura își au școlile. Regele ar înțelege ca pregătirea profesorilor să fie aceiași. Primește cu interes ideia unui patronagiu al absolvenților școlilor pentru ca să aibă un refugiu și un sprijin.

*

Requiem la Sf. Iosif pentru Doumer. Foarte impresionantă ceremonie. Regele asistă, cu evlavie. Comparația cu Patriarhia...

La ieșire Argetoianu mă îndeamnă să vorbesc lui Rist.

Îl întreb dacă pleacă.—Nu eram pentru a rămânea mai mult timp. — Sper că veți reveni. În ce privește articolul

mieu, ţin să vă spun că privia interpretarea italiană a planului Tardieu. Ar trebui să fiu prea imbecil şi căptuşit cu grosolănie ca să fie vorba de misiunea d-tale.

13 Maiu.

Visita lui Louis Réau, venit pentru conferinţa despre artă la Universitate.

14 Maiu.

Visita lui Siegfried. Se interesează de ţările dunărene. A fost şi în Asia, până în India. La noi, încă nu.

*

Ghibu vine, seara, cu Valeriu Pop, protestând că, de şi are o dublă delegaţie în chestia „status"ului, urmăm altă cale. Pretinde că are dovezi contra onoarei lui Comnen. Chestia i se pare a putea fi resolvată prin justiţie de la cas la cas. Cere să i se retragă măcar delegaţia.

15 Maiu.

La Văleni. Apoi deschiderea sesiunii generale a Academiei.

16 Maiu.

Cu Siegfried la Baloteşti şi Căldăruşani. El are o mare dorinţă de a afla. Mai ales îl preocupă ceia ce priveşte pe ţărani.

*

La dejun Réau, pe care-l conduc la biserica din Văcăreşti.

*

Consiliu de miniştri, cerut de Argetoianu. El cere, — şi se admite, — amânarea fără termen a alegerilor comunale şi judeţene. Ar costa peste 300 de milioane. Cu toate că au cerut ca ele să se facă, şefii opoziţiei s'au rugat de Argetoianu, spune el, ca să se întârzie. Ottescu, rugat de Argetoianu, expune pretenţiile Ungurilor cu privire la fondul Gojdu, pe care-l deţin: vreau în schimb patru concesii în Ardeal şi în Vechiul Regat. I. Lăpedatu, care face parte din comisiune, era dispus s'o admită. Preferăm judecata la Haga. Mai e vorba de plângeri pentru revărsări în Ungaria din causa negligenţei ce am pune în îngrijirea canalurilor şi digurilor: Şişeşti arată că am făcut împăduriri, ale căror resultate nu se pot vedea însă decât după mulţi ani.

Apoi multe chestii mărunte. Mai ales discuţia cu privire la convenţia cu Germania, a cării punere în execuţie pe un an o cereau de la Berlin. Taşcă spune că a vorbit şi cu François Poncet, ambasadorul francez acolo, care era pentru executare. Se hotărăşte să aşteptăm, de la Belgrad, pe Ghica şi să zăbovim până vom vedea ce se întâmplă în Franţa. Argetoianu spune că, dacă vine la Finanţe Caillaux, e greu pentru noi, dar cu Pietri el e de mult prieten.

Se aminteşte visita primarului Dobrescu la Pesta. A fost primit la gară de primarul de acolo. Şi, arătându-i-se burgul din Buda, i s'a spus că dorinţa Ungurilor e să se aşeze acolo Carol, domn peste ambele ţări... Şi Argetoianu crede că Ungurii se gândesc a-şi crea o situaţie mai bună prin aceasta şi că acest punct face parte din programul lui Bethlen.

Dar Bethlen a luat presidenţia Ligii revisioniste şi cere autonomia Ardealului ca *Bindeglied* între ţara lui şi a noastră...

*

Ghibu, în „Universul" ne denunță ca trădători în afacerea „status"ului; unul din sub-secretarii demisionați ar protesta în „Patria", care atacă pe Rege, că l-am scos fără nicio politeță. Alte ziare vorbesc de risipa ce fac trimițând la Paris, în interese personale, pe consilierii de la Contencios și budget [1].

*

Amza se învoiește să iea, cu Instrucția, în arendă de la Academie proprietatea Berthelot de la Fărcădin, pe care voiă s'o capete episcopul de Lugoj, oferind 5.000.000 în rentă care cotează 21 %. Oferim, față de venitul actual de 100.000 de lei, de trei ori pe atâta.

*

„Züricher Zeitung" și „Near East" recunosc resultatul dureroaselor noastre silinți.

*

Patriarhul ecumenic Fotie îmi mulțămește pentru darul traducerii grecești a „Greciei de astăzi".

*

În satul Balotești, vorbind de conversiune, mi s'a spus că oamenii n'au datorii mai de loc. La Balș, în Romanați, Argetoianu a ținut o adunare țărănească. Asistenții au manifestat contra partidelor. Argetoianu e mulțămit de atmosfera caldă. Ar vrea și aiurea adunări.

*

Azi, Caracaș pleacă ducând cărțile dăruite de Stat, prin mine, Bulgariei.

*

Goga, la Craiova, declarând că o ură cumplită îl desparte de mine, destăinuiește că sânt un „profitor" al curentelor formate de alții. Se proclamă „ultima reservă

[1] Era vorba de cumpărarea prețiosului stoc de cărți oferit de Gamber.

a țării" și „salvatorul" ei. Așa, undeva, și Lupu. Iar, la Brăila, Goga face pe Bayardul.

*

Argetoianu ne-a asigurat că interzicerea intrării valutelor străine a fost cerută de Rist, care a inoit cererea sa și la plecare, când Argetoianu-i presinta obiecții.

*

Amza-mi spune că generalul frances care cercetează armata noastră a găsit-o în unele privinți superioară aceleia a lui.

17 Maiu.

Argetoianu-mi aduce decretul de oprire a intrării deviselor, motivat de prefacerea leului în aur pentru safe-uri.

*

Primul ministru iapones e ucis de militari.

18 Maiu.

În presența lui Tașcă, discuție cu ministrul Germaniei relativ la noi suggestii germane în chestia convenției. Schullenburg le admite ca basă de negocieri viitoare.

*

După-amiazi Szembek se plânge că de la Externe a ieșit un comunicat despre o intervenție a lui ca mediator între noi și Rusia. Tot de acolo s'ar fi dat „Epocei" un resumat al notei verbale polone protestând contra pagubei ce s'ar aduce economiei polone prin planul dunărean. De fapt el a căutat prilej ca să stăruie pentru semnare cu un text nou. Ni pune în perspectivă războiul

în Extremul Orient, care, după dânsul, vine sigur, repercusiunea în Europa a sigurei victorii ruseşti, cucerirea României, întrarea Ruşilor în Bucureşti, lipsa de ajutor polon. Îi spun că noi, ca Orientali ce sântem, vom primi evenimentele şi vom vedea ce e de făcut; mulţi au fost pe aici şi s'au dus; nu văd marele războiu între Soviete şi burghesie; dacă sântem atacaţi şi învingem, n'avem nevoie de ajutor; dacă sântem bătuţi, Polonia nu va aştepta să-i vie rândul.

*

La Academie apare Goga, cu nişte enormi ochelari negri, de loc bătăios.

*

Ghica declară că de la Externe nu s'a făcut nicio indiscreţie. E indignat contra lui Szembek.

*

La 4 adunarea prefecţilor. Argetoianu îi spune să strângă impositele. Arată cum am asigurat cuponul şi pe viitor. Se vor căuta posibilităţi de trecere la comune ca primari şi perceptori a învăţătorilor prisoselnici. Din partea mea, îi arăt că, depinzând de toate Ministerele şi represintând Statul integral, ei au prestigiul lui de păstrat cu orice preţ; să-mi dea informaţii locale despre şcoli şi corpul învăţătoresc.

*

„Die Welt am Montag" din Berlin arată că eu am luat câteva mii de funţi bacşiş de la Deterding. Dau ziarul în judecată.

*

Dimineaţa, la Regele. Îi vorbesc de intenţia de a nu numi, anul acesta, învăţători, având a-i lua, unde trebuie,

de la prisoselnici. Îl întreb cu privire la graţiarea comunistului Bujor, cerută mai ales, şi lui, din America. El arată greutatea casului: ofiţer care se pune, contra Românilor, în fruntea unei cete comuniste armate... E nevoie a se vedea adevărata lui stare de spirit: dubovnicul de la Doftana o crede bună.

*

Atentatele din Iaponia sânt o protestare contra încheierii armistiţiului. De fapt, militarii comandă.

19 Maiu.

O dimineaţă de plângeri şi cereri.

Coltor, pe care-l credeam venit cu o asemenea misiune, nu vrea alta decât ca Şcoala lor superioară de la Blaj să poată da diplome de teologie.

*

La Academie, discutându-se budgetul, Goga strecoară acuzaţii contra celor ce încurajează Jockey-Club, şi Mehedinţi se oferă să meargă în deputaţie pentru a cere patru milioane de la cai...

*

La Patriarhie, cu Comisia Monumentelor Istorice, pentru opera, necesară, de refacere la Mitropolie. Patriarhul oferă un milion.

*

Al. Lapedatu picură venin, repetând că am o răspundere faţă de o politică personală a Regelui, pe care vădit, oglindind sentimentele clanului său, îl duşmăneşte. Vede în toată opera dinastiei numai continuarea silinţilor a doi Brătieni. Se duce la Dinu Brătianu. La despărţire, îşi arată adâncul devotament pentru această familie, nemărginita admiraţie faţă de dânsa.

20 Maiu.

La Academie: comunicație despre legăturile noastre cu Patriarhatul din Alexandria.

Apoi discuții cu privire la data sesiunii generale (propuneri: toamna, 25 Maiu) și la alegerea, dorită de Rege, a lui Enescu, căruia Duică-i opune pe filologul Drăgan.

*

Mitropolitul Albaniei a venit dimineață. E arhimandritul Visarion Givani de acum cinsprezece ani, pe care l-am sprijinit și căruia Take Ionescu n'a cutezat să-i îngăduie hirotonirea aici în țară; acuma vine sfințit de doi episcopi ruși pribegi, în asistența representanților sârbi, clerici și mireni. Dar vrea și recunoașterea noastră. „Ceilalți i-au pus veșmântul; de la noi așteaptă pălăria." Ne iubește. Sprijină pe cei șapte preoți români de acolo, la Elbasan a readus la ortodoxie pe preotul român trecut la latini și a cerut să servească românește. Sârbii îl tem de Greci, Grecii de Sârbi; Italienii vor să-i câștige pentru Biserica Apusului, trimețându-li și pe șarlatanul român Șerboianu și călugări albanesi din Calabria.

*

Îl întâlnim, cu Topa, după-amiazi, venind de la Regele. Albanesul i-a spus: „noroc de țară cu Rege tânăr și sfetnic înțelept!". De altfel își arătase față de mine admirația pentru funcționarii amabili și disciplinați, „arătând că-și simt un stăpân". Și studenții albanesi i-au spus lucruri bune.

*

La Patriarh cu dânsul, cu consulul Albaniei și cu Topa. Sinodul s'a prorogat la amiazi. Rugasem să vie pro-sinodul. Aflu pe Patriarh cu Mitropolitul Moldovei și vicariul Tit; apoi vin vicariul Leu, Mitropolitul Basarabiei, episcopul de Argeș, Mitropolitul Bucovinei, la urmă și episcopul Puiu. Îi spun, oficial, că Regele primind pe Mitropolit, dat-o

ria mea era să-l presint Sinodului, mai ales că Regele-i spusese că oricând va căuta să-l ajute. Văd în aceasta o formă de recunoaştere.

Patriarhul n'o ia aşa. Aduce aminte ce bune intenţii a dovedit, dar bisericeşte nu poate să recunoască noua Biserică, dacă nu începe Ecumenicul. Mitropolitul Albaniei a fost sfinţit oarecum „clandestin". În adunarea, apropiată, de la Vatoped, va cere chiar să fie asistat Ecumenicul şi de delegaţi ai celorlalte Biserici. Ar dori un Sinod general la Bucureşti. Nu vrea excomunicarea sa alăturea de „shismaticii" bulgari.

Îi arăt că nu putem accepta acest punct de vedere. Statul a decis. Biserica noastră poate crea *ea* o stare de lucruri în Albania. Interesul nostru o cere, şi el primează. Nu să primim hotărîrile după Greci. Legăturile noastre cu Constantinopolul sânt numai de dogmă. — Şi de canoane. — Ca interpretare. Dar atât. Ideia de a face din Patriarhul grec şeful Bisericilor ortodoxe e a crea un papism oriental; preferăm atunci pe al Occidentului. Dacă sinodul la Bucureşti e pentru a ni da un stăpân, mulţămim de cinste! Bulgaria nu era un Stat liber şi Ecumenicului nu i se putea impune o autocefalie bulgară; Albania a răsărit însă cu o suveranitate deplină.

Patriarhul, ajutat de Gurie, căruia trebuie să-i spun că n'am venit pentru o conversaţie şi nu pot vorbi cu doi de-odată, stăruie însă pe calea cealaltă. — N'am cerut şi noi recunoaşterea Ecumenicului? — Da, dar nu sântem la 1885, a doua zi după admiterea ca Stat independent, iar eu nu sânt D. Sturdza, n'am fost capuchehaie şi nu m'am plecat paşalelor şi Vlădicilor. Eu sânt unul din factorii morali ai unităţii naţionale şi apăr demnitatea unui neam.

Vorbeşte Albanesul. Îi ajunge cinstea de la Rege şi de

la mine. Nu vrea ceartă. Rămâne bun ortodox. Oricum, se roagă pentru Patriarhul nostru.

Îi arăt Patriarhului nostru că recunoaşterea noastră s'a plătit cu bani şi-i pun în vedere că, dacă Biserica are alt drum decât al Statului, vom trage consecinţile.

*

După „Dreptatea", „Universul" mă acusă că, înţeles cu Gamber, am dat, în mijlocul miseriei, sute de mii de lei pentru a mi se cumpăra cărţile mele. Intervin la Gamber ca să explice. Şi cer Sindicatului ziariştilor să judece. Seara, „Viitorul" spune că am dat 2.000.000 pentru tablouri... Şi dr. Angelescu care aprobă atitudinea mea faţă de Patriarh... „Universul" va reproduce mâni toate injuriile celorlalte ziare. Mavrodi chiamă pe Miercuri comitetul ziariştilor.

21 Maiu.

Cu Regele la regimentul de pionieri. Întâlnesc pe generalul Văleanu, foarte amabil, care nu vorbeşte politică. E unul din comandanţii grupului.

Îi comunic Regelui discuţia cu Patriarhul (şi Regele zice: „decât Papa din Constantinopol, mai bine celalt"), pretenţiile lui Szembek, atitudinea liberalilor (şi el e convins că se va face împăcarea între cei doi Brătieni). Ar vrea să vadă Museele, pe care le-ar reordona, nu cu Francesi, nici cu Americani, cari au altfel de Musee, ci cu Germani sau Italieni. Ştirea că merge la Câmpulung în Bucovina e falşă; se vor aranja odăi la Peleş, dar se va termina în Decembre cu Pelişorul. La întrebarea când pleacă din Bucureşti, spune că e „în legătură cu situaţia politică". Pare a se gândi la resultatele misiunii francese şi la crearea noului regim în Franţa. Dar să fie şi altfel...

Ce bucuros aş fi de liniştel Admiră ţinuta Francesilor de la moartea preşedintelui, şi-i place de personalitatea lui Doumergue.

Pe drum i se dă o petiţie de un invalid. Toată poliţia care e imprejur, pe motociclete, n'ar fi putut opri un atentat.

*

Scriu d-rului Angelescu invitându-l să vie la Ministeriu să cerceteze ce e cu cele „două milioane pentru tablouri".

„Cuvântul" are un bun articol al lui D. Teodorescu despre „tâlhăriile d-lui Iorga". Şi în „Epoca" accente de indignare.

*

Brandsch mă asigură că mişcarea săsească nu e serioasă. Aduce pe Rösler pentru concesii la bacalaureat şi la susţinerea şcolilor.

*

Stoica, acum ministru în Bulgaria, îmi aduce actele pentru proprietatea de la Santi Quarante (Saranda), dăruită mie de regele Zog pe pământul său propriu.

*

La împărţirea premiilor Tinerimii Artistice. Vorbeşte bine preşedintele Dimitrescu, apoi iau cuvântul ca să arăt ce poate iniţiativa privată în materie de şcoală. Din toate părţile ţării au venit cu sutele. Dau premianţilor locuri la Văleni şi posibilitatea pentru două bursiere la Misionare.

22 Maiu.

Dimineaţa, presintarea Museelor, de Artă religioasă şi de Arheologie. Asistă şi d-na I. Brătianu.

*

După-amiazi la Văleni.

23 Maiu.

Discuție la Academie cu privire la alegerea, dorită de Regele, a lui Enescu. Primesc raportul lui Cesianu cuprinzând declarația lui Tardieu că nu ne-am ținut de convenția împrumutului, că am făcut fantasii financiare și deci să mergem la Liga Națiunilor.

*

Seara, spre Sulina.

Serbarea comemorativă începe la 10. Se taie panglica în fața noului Canal. Reprezintantul Angliei, care va lua cuvântul și la masă, vorbește ca president. Italia e reprezintată prin fostul consul la Galați, Franța prin acela care pe vremea congresului de istorie era la Oslo (îmi spune că Halfdan Koht e comunist).

Vorbesc pe vapor cu Regele. Îi arăt că, după informațiile ce mi s'au dat chiar acum, armata nu e plătită cu lunile, ofițerii având datorii de peste 100.000 de lei. Îi declar că așa nu mai pot. Schițez un program, care cuprinde imediata plată integrală a armatei, reducerea lefilor pe jumătate, înlăturarea funcționarilor de prisos. Regele aprobă. E foarte amical.

Spune că Argetoianu a crezut că are o adevărată dictatură. Nu! El va trebui să lucreze *de acum* cu mine, și după indicațiile mele.

Vorbește de oamenii pe cari i-a cunoscut în străinătate, dintre Români. E aspru, dar drept.

Întors tot pe la Galați.

25 Maiu.

Chem pe Amza și pe Brătescu. Îndemn la plata armatei. Brătescu promite. Fac și memoriul către Rege.

*

La primirea Regelui, seara, Argetoianu, căruia-i comunic dorinţile mele, tăgăduieşte că aceasta ar fi situaţia Ofiţerii *sânt* plătiţi, doar furnisorii nu. Chiamă pe Amza şi-l trage la răspundere. Pretinde că e opera unor nemulţămiţi, mutaţi de la geniu la infanterie. Mă întreabă de ce vreau ca leafa militarilor să nu fie scăzută; îi explic prin grelele lor îndatoriri sociale. Ar consimţi şi la înjumătăţirea lefilor. Deocamdată aplică sistemul de plată recomandat de Francesi. — Dar ce pot ei cere de la noi, când ni refusă orice ajutor? — Declară că nu-l impresionează nici cuvintele lui Tardieu, nici raportul lui Rist. Ca de obiceiu, ştie tot.

Seara, chem pe colonelul Condeescu şi-l rog să spuie Regelui că în aceste condiţii e inutil să mai vin la Palat Vineri ca să provoc o scenă ca aceasta de la gară. Să-i vorbească Argetoianu singur Regelui, de care, măcar, ascultă. Condeescu mă asigură de cele mai bune sentimente din partea Regelui.

26 Maiu.

Puiu Dumitrescu vine din partea Regelui, care doreşte ca răspunderea s'o iau şi eu, venind Vineri. Mă asigură că dorinţile mele vor fi ţinute în samă. Din nou comunic Regelui că, astfel, hotărit părăsesc puterea.

*

La Academie Antipa şi Simionescu aduc proiectul de a se trece spitalul Elias la o tovărăşie cu Eforia Spitalelor civile. Mă opun, ca fiind contra testamentului. După două voturi nule se răspinge propunerea. Cineva mă ameninţă formal cu un vot nul la Presidenţie, dar eu voiu propune pe Mrazec.

*

Cum am îngăduit Congresul corpului didactic, ziarele mint că am făcut-o după o discuţie aprinsă cu Argetoianu, care m'ar fi învins.

•

Munteanu-Râmnic îmi spune că din Mart nu s'a plătit la Ploeşti nici armata, nici poliţia.

Îmi comunică o telegramă prin care dr. Angelescu urează congresului liberal din Buzău înlăturarea unui Guvern împovărat de toate păcatele.

26 Maiu.

La Regele. Pe scară Argetoianu contestă adiutantului colonel Grigorescu restanţele de salariu ale ofiţerilor.

Regele, cu hotărîre în glas, declară că nu admite mai ales neplata armatei. Argetoianu o tăgăduieşte din nou. Regele aminteşte ce i-a spus colonelui din Tulcea, care a dat din banii săi; această situaţie i s'a confirmat şi de aiurea. Pentru a pune capăt denegărilor, chiamă pe Amza, care aduce cifre. Regele spune limpede lui Argetoianu că, în orice cas, ordinele lui nu se execută la Ministeriu, acreditivele nefiind respectate de administratori financiari cari ieau „şperţ" (şi grupe de ofiţeri an dat).— Să împuşc pe administratori?, întreabă Argetoianu. Declară că nu mai înţelege nimic şi primeşte răspunsul regal: „Eu înţeleg că d-ta nu ştii ce se petrece în departamentul d-tale".

Scot programul meu. Regele-l acceptă ca „basă de discuţie". După ce-i arătasem că, după câtă popularitate am jertfit, sânt gata să arunc supt picioare şi restul, el declară că nu în trei se pot hotărî lucruri atât de grave. Deci un Consiliu de miniştri presidat de el, Luni dimineaţă, pentru a examina şi deosebitele budgete. Arge-

toianu, îmblânzit, împăcat cu punctele mele, cere zăbavă. Regele decide Marți după amiazi.

Plec mulțămindu-i pentru felul cum m'a primit și mi-a vorbit la Sulina. Venind vorba, în explicațiile lui Argetoianu, de un împrumut la Liga Națiunilor, i-am spus că s'ar încheia supt alt Ministeriu, din care nu știu dacă el va face parte.

Jos, Amza vorbește de necesitatea ca 14 miliarde să fie date armatei, într'un moment când nu mai e vorba de desarmare. Le-ar dori de la un împrumut, pe care încă odată îl declar inadmisibil pentru mine.

•

După-amiazi, la Academie Goga a provocat o petiție către Rege pentru a o ajuta, aceasta trecând peste capul mieu. S'a votat ca membru corespondent Ancel.

•

Lucrez cu funcționarii înalți ai Ministeriului la reduceri budgetare: plata pe jumătate a salariilor se unește cu trecerea la învățători a lefilor primarilor, cu monopolul rechisitelor școlare și a lumânărilor, cu crearea fermelor școlare, cu stabilirea unui quantum de populație pentru o școală secundară, cu amânarea seminariilor din causa pletorei de preoți, cu trecerea burselor la comune și județe.

Argetoianu vine. Spune că el are dreptate. I-ar fi fost recunoscută la Războiu. Au rămas doar 160 de milioane neplătite. Armata simulează nemulțămirea din acest motiv; de fapt e vorba de înaintări numai la geniu, de repetarea examenului colonelilor, ca fiind fost supt regimul Petală, etc. Pare mulțămit de economiile ce-i propun. Îmi aduce raportul secret Rist, cu observațiile sale.

Chem pe Amza. Își menține afirmațiile. Va chema pe comandanții de corp și-i va presinta Regelui. Înaintările

au fost legale; numai cinci coloneli, găsiți slabi de Rege, vor fi reexaminați, conform legii.

Venind la Palat după Argetoianu, l-a văzut coborându-se schimbat la față; și Regele părea obosit.

*

Raportul lui Rist ne declară fără chibzuială în mânuirea finanțelor publice. Nu vorbește de vre-un împrumut la Liga Națiunilor, ci recomandă numai să ni căutăm acolo îndrumătorii tehnici, de cari am avea nevoie.

Argetoianu argumentează asupra greșelii făcute de unele Ministerii de a confunda ordonanțările cu angajările.

28 Maiu.

Primesc n-l închinat mie din „Byzantion".

29 Maiu.

Întrunire a didacticilor. Țoni și nebunul de Forțu mă acopăr de injurii. Sânt invitat să mă sinucid. Se insultă Regele și se aplaudă comunismul.

*

Petrec ziua la Văleni.

30 Maiu.

Ziarele reproduc cu voluptate batjocurile adresate către ministrul căruia „nu i se cere nimic". Forțu a pretins că am cerut unei deputații de profesori să meargă să se înece! Telegrama lui vorbește de „gluma și insulta" cu care am răspuns unor intervenții care nu s'au produs niciodată. Bănescu însuși a pus alături Bizanțul nobil și Fanarul mieu și a declarat sabia scoasă. S'a tânguit și

Marin Ştefănescu, noul Isus. N'au lipsit nici scâncetele clericale ale preotului Partenie. Ce scârbă!

Cum un ziar pretindea că Regele stă să-i primească, îi adresez o scrisoare de lămurire.

Regele-mi răspunde prin Puiu Dumitrescu că nu s'a făcut cererea de audienţă, dar nu i s'ar răspunde fără a mă consulta.

Iau măsuri pentru suspendarea lui Stancu Brădişteanu, darea în judecată a lui Forţu şi lămurirea situaţiei în învăţământ a lui Ţoni.

Rectorul Bogdan de la Iaşi e adus să-mi adreseze o scrisoare de mulţămire pentru ce li-am făcut.

*

La Academie, Racoviţă mă atacă pentru articolul din legea învăţământului superior care cere avisul Academiei pentru prelungirea terminului de funcţionare la Universităţi a septuagenarilor. Ce nu pretinde pentru a cere nesupunerea la lege? Că Academia n'a fost consultată, că avisul ei, dacă nu s'ar observa, ar jigni-o, că regulamentul opreşte asemenea avisuri... Intervine în acest sens Antipa şi Mehedinţi, acesta cu obişnuitul lui sistem explosiv. Vorbesc în celalt sens Brătescu-Voineşti, Andrei Rădulescu, chiar Bianu. Li arăt de ce s'a introdus articolul. Se votează modalităţile.

La alegerea de preşedinte, Goga are multe voturi, de şi intervenisem, arătând că locul e al secţiei ştiinţifice. Ţiţeica, Simionescu, dr. Marinescu sânt luaţi în consideraţie alături de Mrazec şi-şi menţin candidaturile. Se votează de cinci ori. Sadoveanu, care l-a ajutat din răsputeri pe Goga, îmi spune că e bine să avem pe Mrazec, care învinge, pentru că lui Goga îi era numai o satisfacţie politică.

Acesta continuă opera lui de „mântuitor“ şi strânge toate vreascurile.

*

Ultimă lecţie la Universitate. Li mulţămesc pentru mângâierea ce mi-au dat în anul amărăciunilor pe alte terenuri

31 Maiu.

Sfârşitul.

*

Consiliul presidat de Regele. Îl deschide arătând că, precum vechii Voevozi chemau Divanul, aşa îşi chiamă sfetnicii într'un ceas greu pentru a găsi soluţia care să permită plata lefurilor şi îndeplinirea datoriilor Statului.

Declar că, oprit de a vedea situaţia reală a finanţelor, n'aş putea merge fără ca acest sistem să se schimbe. Regele-mi spune că în decretul meu de numire chiar mi se acorda acest drept, care e şi o datorie. Îi amintesc condiţiile în care am luat puterea. El răspunde că am o garanţie în ce am vorbit împreună.

Argetoianu, nervos, intră iute în conflict cu generalul Amza în ce priveşte lefile neplătite ale armatei. Spectacolul e penibil. Regele trebuie să intervie.

Iau cuvântul, arătând ce reduceri, de peste un miliard, s'ar putea face la Instrucţie. Revin la ideile mele în ce priveşte înjumătăţirea salariilor şi plata fiecărui funcţionar după greutăţile de familie.

Ceilalţi miniştri vorbesc pe rând, raliindu-se mai mult sau mai puţin la aceste idei şi declarând cu ce-şi pot reduce budgetul.

La urmă din nou Argetoianu. Desvoltă ideile din memoriul meu şi arată cum s'ar putea acoperi, şi printr'o

emisiune de monedă de aur, dacă o îngăduie creditorii, datoria de aproape patru miliarde.

Argetoianu, rugat de Amza să ieа contact cu șefii de corpuri, a refusat cu bruscheța lui obișnuită. Regele a adaus rugămintea sa, și a fost și el refusat. La un moment, Argetoianu a strigat lui Amza, dar cu direcția în altă parte: „Pune-ți d-ta un general la Finanțe; eu merg acasă". S'a plâns că e acusat. Arătându-ni noua monedă de argint, ni-a aruncat-o în fața fiecăruia.

Regele vrea însă plata și a restanțelor, și îndată. Consideră discuțiile de azi ca preliminarii. Peste opt zile i se va aduce ceva sesisabil.

Se decide publicarea memoriului lui Rist. Argetoianu redactează această parte din hotărîre. Îmi cere să pun în scris cealaltă. Regele aprobă redacțiunea.

Apoi îmi face semn să trec la dânsul. Îmi cere scuse că a fost așa de tare.

Nehotărîrea, părerea de rău, dorința de a spune ceva îi sânt scrise pe față. Deschid vorba întrebându-l dacă, lucrând la raportul cerut, avem încrederea lui. Tergiversează, încurcat și mișcat. Îi spun atunci că decât a târî o astfel de situație încă o săptămână prefer o demisie imediată, dacă Regele are o soluție. Hesită s'o spuie. Pronunț numele lui Titulescu. Mărturisește că la dânsul s'a gândit. Îl vor sprijini țărăniștii. — Și Maiestatea Voastră crede posibile alegeri generale? — Se va vedea. Oricum, nu imediat, ci în toamnă. Îl întreb dacă i s'a părut vre-odată că am o ambiție, că vreau ceva, dacă și-a dat sama cât i-am respectat infinita confiență pusă în Argetoianu (despre care spune că n'a dat ce se aștepta și că în ultimul timp era de o extremă nervositate). Cu lacrimile în ochi, mă sărută. Îl sfătuiesc să nu facă a dura prea mult criza. — Am vrut o concen-

trare mare: mă voiu mulţămi cu una mai mică. Îl pun în gardă faţă de pretenţiile unui Goga şi unui Gh. Brătianu. Apoi, la masa Regelui scriu aceste rânduri:

„Maiestate,

În faţa greutăţilor budgetare, pe care nu văd cum le-ar putea resolvi deplin şi imediat un Guvern care nu se razimă pe un puternic partid, rog pe Maiestatea Voastră să primească demisia Cabinetului pe care am avut, un an de zile şi mai bine, dureroasa sarcină de a-l presida.

Rog pe Maiestatea Voastră să mă creadă şi mai departe

Al Maiestăţii Voastre

prea supus şi plecat servitor

31 Maiu 1932." N. Iorga.

Regele s'a scusat că „m'a încurcat într'un astfel de bucluc".

Ziariştilor adunaţi afară li-am făcut declaraţia că plec şi pentru că un împrumut e nerealisabil.

1-iu Iunie.

Visite ale câtorva prieteni. Între dânşii onestul Amza.

Ziarele lasă să picure câteva insulte asupra Ministeriului căzut.

De la cei de afară niciun cuvânt.

Preşedinţii Corpurilor Legiuitoare nici nu m'au cercetat.

2 Iunie.

Atacurile reîncep.

Titulescu, găsit la Veneţia, vine la noapte.

*

Goga, după ce-şi anunţase venirea la putere, ia atitudini de resignat. Duca refusă colaborarea.

Foile aduc înainte ideia unui „Guvern de transiţie" pe care l-ar formà... Vaida.

*

„Le Temps" vrea la putere şi pe Titulescu şi pe liberali. Pertinax pomeneşte de convenţia cu Germania, a cării aplicare o ar fi cerut în Consiliu Taşcă, Regele înlăturând tot ce nu privia plata lefilor şi pensiilor.

„Dimineaţa" vede pe Argetoianu în noul Ministeriu. I se atribuie... încă un plan. Se arată nemulţămit că am demisionat fără a-l întreba pe dânsul.

3 Iunie.

Sadoveanu, care-şi întăreşte legăturile cu Goga, m'a cercetat multe ceasuri după audienţa la Regele; Pompeiu nici atunci. Sadoveanu, care se simţia „rămas", faţă de mine care plec, nu-mi spune absolut nimic despre conversaţia cu Regele. Atâta doar că Regele i-a desminţit pretinsa mea nervositate în timpul discuţiei.

Şişeşti a văzut şi el pe Regele, care i-a spus că am fost „admirabil" şi că „rămân omul zilelor grele".

4 Iunie.

Titulescu a sosit astă noapte. Obişnuita năvălire a ziariştilor, cari l-au găsit şi data aceasla „încântător". Obişnuitele glume. Lui Mihalache, care, reîntrat în costum, vorbeşte de inspecţiile sale în Franţa şi Elveţia (înţelege că Statul e prea greu), îi face glume cu „ţoiul de ţuică de Văleni" şi primeşte în schimb complimentul că e „omul cel mai mare a ţării". Ôttescu aşteapta la gară.

*

Argetoianu vine, calm, să-mi spuie că nu e supărat şi înţelege situaţia. Nu o mai putea duce mai departe. Vai de cei cari vin la rând! Liberalii ducişti refusă orice tovărăşie. E o visită de politeţă, agreabilă.

*

Ziarul săsesc din Braşov se bucură şi el de plecarea „incapabililor". Îmi recunoaşte însă merite culturale şi-mi oferă colaborarea în această direcţie.

*

Ieri Ţino şi Veniamin, azi un amic de la Cetatea-Alba, vin să mă asigure de statornica lor prietenie.

*

La 4, Titulescu. Nu s'a decis a primi. Va întreba pe liberali. Pe Mihalache abia acum îl cunoaşte mai bine. Goga, în rândul trecut, i-a scris o scrisoare de insulte.

La venirea naţional-ţărăniştilor el a lucrat. Va reveni.

Se duce la mulţi „şefi", fără a uita, se pare, pe Gh. Brătianu.

*

Buzdugan se pune cu totul la dispoziţia mea.

*

Dimineaţa, Corteanu, care-şi arată despreţul pentru proiectele lui Argetoianu.

*

La 4, sânt chemat la Regele. Zăboveşte. Văd sosind şi pe Mihalache, care e la 4 şi un sfert. Îl poftesc să treacă înainte, „audienţa mea fiind oarecum isprăvită". S'a întors gras şi gros, cu o mare încredere în el.

Anturajul Regelui e schimbat: rece şi jenat. Cer să fiu anunţat ca „profesorul Iorga", cum sânt. Regele surâde. Rog să fiu întrebat răpede, căci aşteaptă „succe-

sorul", Mihalache (de fapt, Duca, Maniu, toţi ceilalţi, până la Goga, ultimul, vin pe urmă). Mă întreabă „ce atitudine iau". „Faţă de ce ?" „De o formaţiune naţional-ţărănistă." Cu Titulescu ?" „Nu ştiu încă." „Voiu fi contra ei." „Odinioară mi-o recomandai." „În ce condiţii? Acuma sânt două grupări în Ardeal, măcar două aici." Şi eu propuneam complectarea Ministeriului mieu cu dânşii pentru ca, la momentul potrivit, să li pot lăsa puterea, *cu* Parlamentul." „La noi e obiceiul ca odată cu Guvernul să plece şi Parlamentul." „Dar se pot alegeri acum? Eu voiu lupta alături de Cuza. Vor ieşi şi oameni de extrema stângă. Nu va mai fi ca Parlamentul pe care eu îl stăpânîam." „Dar dacă se face o coaliţie?" „Şi contra ei voiu lupta : contra a orice are aierul de partid. Căci la noi partidul e banda de exploatare. De unde să se hrănească ?" „În coaliţie, care e idealul mieu, cum ştii, va fi mai uşor". „Crede Maiestatea Voastră, care e tânăr ; eu îi cunosc mai bine. De fapt, dacă Maiestatea Voastră ţine a fi constituţional, cum n'a fost..." „Eu am vrut să am un regim provisoriu până la coaliţie." „Dar mi s'a arătat duşman al partidelor." „Ca gust, şi azi sânt contra lor, raţiunea-mi zice însă altfel." „Atunci de ce nu se adresează M. V. la liberali ?" „Sânt periculoşi." „Poate pentru M. V. personal. Dar ei sânt un adevărat partid, cu tradiţii." „Şi vechi merite faţă de ţară..." „De sigur. Şi acolo este măcar un om, Dinu Brătianu. E adevărat că ar fi înlocuirea dinastiei Maiestăţii Voastre cu dinastia Brătianu."

Îi arăt că Marţi s'a făcut o greşeală. Regele mi-a fost închis Internele. — „N'aveam pe cine să pun." — „Finanţe, Siguranţă, Poliţia, Sănătate, Legaţia la Paris ; închis la Instrucţie... Încrederea ce se dăduse lui Argetoianu.... Ce n'am răbdat !" — „Recunosc şi nu voiu uita-o." — „S'a cons-

tatat că greşeala era la Finanţe. Se cerea schimbarea acolo. Poate şi refacerea Ministeriului. Dar atâta... Aşa însă, Maiestatea Voastră e într'o mare încurcătură: se apucă pe o cale greşită şi vom vorbi în câteva luni. Oamenii la cari se gândeşte nu pot da nimic. Nu se poate împrumut. Rămâne numai programul mieu. La ţărănişti cine are un altul? Maniu e un şef de Republică născut..." „Şi un veşnic conspirator." „Mihalache a rămas omul simplu, răzgâiat de soartă. Nu se face din el un om politic. Toţi *minderwertige Leute*. Dar Mihalache aşteaptă. Şi nu vreau să-l ţin".

Şi cu aceasta plec. Mihalachi suie scările triumfător. Cineva-mi spune că, azi dimineaţă, Argetoianu vorbia de un Ministeriu Mitilineu.

Într'un moment am amintit Regelui ce i-am spus la Fontenay că în ceasurile grele tot la mine va găsi sfatul cel bun. Confirmă, adăugind că i-am declarat altă dată că eu sânt prietenul zilelor rele.

I-am pomenit Regelui şi de stăruinţile ce mi s'au făcut ca să disolv Parlamentul ţărănist.

5 Iunie.

Titulescu şi-a depus mandatul, mulţămind la toată lumea.

Regele a făcut din Vaida şeful unui Guvern „imparţial" de alegeri. Gh. Brătianu ar fi să colaboreze cu el căci Guvernul e şi de „coaliţie". Cere însă patru Ministere şi o sută de locuri în Camere.

Lumea nu râde.

*

Plecând pentru câteva ceasuri la Văleni, am lăsat decretul de numire în alb.

Tiparul
Aşezământul Tipografic
„DATINA ROMÂNEASCĂ“
Vălenii-de-Munte